

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**Харківський національний автомобільно-
дорожній університет**

у співпраці з

Lodz University of Technology
(м. Лодзь, Польща)

Казахський автомобільно-дорожній інститут імені Л.Б. Гончарова
(м. Алмати, Республіка Казахстан)

ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України»
Навчально-науковий інститут екологічної економіки і менеджменту
(м. Львів, Україна)

Державний біотехнологічний університет
(м. Харків, Україна)

**ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ
ТА ЕКОНОМІКО-ФІНАНСОВИЙ
ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ
СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

МАТЕРІАЛИ

**III Міжнародної науково-практичної конференції,
Україна, м. Харків, 26 травня 2023 р.**

Збірник наукових праць

ХНАДУ, 2023

УДК 657:336.2:338.2

*Конференція зареєстрована в УкрІНТЕІ, посвідчення № 567 від 19.12.2022 р.
Друкється за рішенням Вченої ради факультету управління та бізнесу
Харківського національного автомобільно-дорожнього університету,
протокол № 4 від 15.05.2023 р.*

Організаційний комітет:

- Богомолов В.О.** д-р техн. наук, професор, ректор, ХНАДУ (голова оргкомітету)
- Дмитрієв І.А.** д-р екон. наук, професор, проректор з наукової роботи, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)
- Шевченко І.Ю.** д-р екон. наук, професор, декан факультету управління та бізнесу, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)
- Ковальова Т.В.** канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ (заступник голови оргкомітету)
- Качмарек Л.
(Kaczmarek Ł.)** dr hab. inż., prof., Vice Dean for Full Time Degree Programmes, Faculty of Mechanical Engineering, Lodz University of Technology; Head of the Research Groups Space Engineering and Functional Materials; Vice President of the Association of Polish Inventors and Rationalizers; Co-founder of a spin-off company Advanced Graphene Products Sp. z o. o. (м. Лодзь, Польща)
- Калгулова Р.Ж.** канд. екон. наук, професор, завідувач кафедри економіки, Казахський автомобільно-дорожній інститут ім. Л.Б. Гончарова (м. Алмати, Республіка Казахстан)
- Маренич Т.Г.** д-р екон. наук, професор, професор кафедри обліку, аудиту та оподаткування, Державний біотехнологічний університет (м. Харків)
- Воляник Г.М.** канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і аудиту, ННІ екологічної економіки і менеджменту ДВНЗ «Національний лісотехнічний університет України» (м. Львів)
- Маліков В.В.** д-р наук з держ. упр., професор кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ
- Болдовська К.П.** канд. екон. наук, доцент, доцент кафедри обліку і оподаткування, ХНАДУ (відповідальний секретар)

Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством: міжнародний досвід : збірник наукових праць за матеріалами III Міжнародної науково-практичної конференції (м. Харків, 26 трав. 2023 року). Харків: ХНАДУ, 2023. 360 с.

Матеріали конференції будуть корисні для науково-педагогічних працівників, науковців, представників сфери державного управління, практичних працівників, а також аспірантів і здобувачів вищої освіти у галузі обліку і оподаткування, фінансів, економіки, підприємництва, менеджменту.

Матеріали опубліковані в авторській редакції з дотриманням індивідуального стилю. Редакційна колегія не несе відповідальності за достовірність статистичної та іншої інформації, що надано в рукописах, та залишає за собою право не поділяти погляди авторів на ті чи інші питання, що розглянуті в рамках науково-практичної конференції.

© колектив авторів

© ХНАДУ, 2023

ЗМІСТ

1. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

<i>Бенько В.С.</i> Управлінський облік в обліково-аналітичній системі телекомунікаційних компаній	9
<i>Болдовська К.П., Бобро В.І., Болорхуу Т.</i> Синтетичний та аналітичний облік доходів від операційної діяльності та їх відображення у фінансовій звітності підприємства	12
<i>Болдовська К.П., Болорхуу Т., Деділов В.В.</i> Питання відображення доходів від операційної діяльності підприємства на рахунках бухгалтерського обліку	17
<i>Вербицька В.І., Єфімова А.В.</i> Вплив обліку виробничих запасів на ефективне управління оборотними активами	20
<i>Вербицька В.І., Ярошенко Б.В.</i> Значення облікового забезпечення для стратегічного розвитку підприємства	26
<i>Демчук О. М.</i> Первинні документи в обліку витрат у процесі виробництва біологічних активів рослинництва	32
<i>Єфімова А.В., Уламбаяр Ц.</i> Методика аналізу ефективності використання виробничих запасів підприємства.....	36
<i>Карипова М.Р.</i> Шағын кәсіпорындарды дамыту моделінің негізі ретінде интеграциялық процестегі құрылымдық өзгерістер	46
<i>Кацена Н.Б., Янчева Л.М.</i> Бухгалтерський інжиніринг в системі обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством.....	52
<i>Ковальова Т.В., Мелюх І.О.</i> Первинний облік під час воєнного стану.....	56
<i>Костяниця Д.О.</i> Облік праці та її оплати	60
<i>Костяниця Д.О., Хорошилова І.О.</i> Облік грошових коштів банку	65
<i>Маліков В.В., Бабенко Б.Р.</i> Об'єднання управлінського та бухгалтерських підходів при калькулюванні собівартості продукції	69
<i>Михайленко О.В.</i> Аналітичне дослідження стану нематеріальних активів підприємств харчової промисловості	76
<i>Московчук А.Т.</i> Інформаційне забезпечення обліку і аналізу транспортних витрат на закупівлю виробничих запасів	78

<i>Нестеренко В.Ю., Колісник К.С., Тарянік Ю.С.</i> Особливості управління персоналом підприємства в умовах військового стану	80
<i>Новак У.П., Мандрик В.О.</i> Оцінювання фінансових результатів діяльності українських підприємств	85
<i>Нужна О.А., Чернюк С.В.</i> Аналіз структури власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України	89
<i>Пеняк Ю.С., Діденко М.О.</i> Проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами	93
<i>Прищепя А.Д.</i> Подання інформації про виробничі запаси в балансі підприємства	96
<i>Радіонова Н.Й.</i> Аналізування результатів перевірок контролю якості аудиторських послуг в Україні	99
<i>Рочева Г.В.</i> Особливості обліку витрат та їх вплив на фінансові результати підприємства	105

2. ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА І ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

<i>Бойко О.О.</i> Сучасні тенденції оподаткування та аудиту на сільсько-господарському підприємстві.....	109
<i>Голячук Н.В.</i> Практичні аспекти організації внутрішнього аудиту торгівельної фірми.....	113
<i>Мошківський В.В.</i> Стратегія податкової оптимізації на підприємствах	115
<i>Нежива М.О.</i> Внутрішній аудит в умовах інклюзивної економіки....	119
<i>Писаренко Т.М.</i> Організація прийняття стратегічних управлінських рішень з метою оптимізації податкових розрахунків.....	122
<i>Тлущкевич Н.В.</i> Податкове планування на мікрорівні	124

3. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ОДИНИЦЯМИ

<i>Антоненко В.М.</i> Стратегія ризик – менеджменту у фінансовому управлінні	126
<i>Голобурда А.О., Костенко Ю.О.</i> Аналіз фінансової стійкості підприємства	130

Маліков В.В., Давидов М.О. Прикладний аспект порядку проведення капіталізації фінансових витрат	134
Нестеренко В.Ю., Нетребенко О.В., Тарянік Ю.С. Бюджетування як дієвий метод антикризового управління підприємством	139
Нужна О.А., Сулік О.В. Аналіз ефективності операційної діяльності лікарняних закладів України	143
Приймак С.В., Хар І.В. Аналіз показників фінансової звітності як інструмент управління фінансовими ресурсами компанії	147
Прокопенко М.В. Головні аспекти побудови ефективного фінансово-організаційного тандему «головна компанія» – «бізнес-одиниця»	152

4. МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

Бабайлов В.К. Управління невизначеністю збитків і прибутків	155
Бочарова Н.А., Даниленко К.С. Характеристика поняття якості корпоративного управління та її складові	158
Бредіхін В.М., Таранов О.В. Цифрові інструменти для роботи компанії з доставки води в межах України	162
Ватащук В.Ю. Методи оцінки інтелектуального капіталу	165
Ганиева И.Н. Цифрландыру жағдайында құрылыс бизнесін инновациялық дамыту	167
Єрмоленко О.А., Бабасєва Ф.Е. кизи Надання додаткового вільного часу як один із способів нематеріального заохочення персоналу	172
Корват О. В. Управління ризиками в цифрових бізнес-екосистемах	176
Нестеренко В.Ю., Олійник Д.О., Тарянік Ю.С. Особливості управління підприємством та його ресурсного забезпечення в умовах військового стану	179
Разумова Г.В., Медлярська А.С. Проблеми впровадження нових бізнес-процесів	184
Разумова Г.В., Падалка А. В. Управління соціально-економічними системами з урахуванням нових викликів	188

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

<i>Замятін В.А.</i> Нормативна база розвитку підприємств та форми виникнення.....	192
<i>Калгулова Р.Ж.</i> Импорты ауыстыру ел экономикасының дамуына ықпал ететін фактор ретінде.....	204
<i>Коньова К.А.</i> Фінансовий контроль суб'єктів господарювання.....	213
<i>Леонтьєва Л.В., Серіков М.Д.</i> Правове регулювання підприємницької діяльності за законодавством України.....	220
<i>Леонтьєва Л.В., Разінін І.В.</i> Порядок укладання господарського договору.....	227
<i>Маренич Т.Г.</i> Звіт про управління: його мета та призначення.....	233
<i>Нісходовська О.Ю., Корженівська Н.Л.</i> Конкурентні переваги підприємств по вирощуванню круп'яних культур в Україні.....	238
<i>Окушко Я.О., Рочева Г.В.</i> Про забезпечення мобілізації коштів Пенсійного фонду України.....	241
<i>Перунова О.М., Гордієнко Г.В.</i> Правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності підприємств.....	246
<i>Перунова О.М., Снісаренко Р.П.</i> Правовий захист суб'єктів господарювання.....	253
<i>Репенько І.Г.</i> Правова характеристика статуту юридичної особи в період воєнного стану держави.....	264

6. ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

<i>Бредіхін В.М., Пархоменко Д.С.</i> Робота інтернет-магазину з продажу авто запчастин в умовах цифрової економіки.....	269
<i>Горобець А.Г.</i> Як зміниться ведення бухгалтерського обліку при впровадженні штучного інтелекту у сферу праці?.....	273
<i>Девочко О.А., Костенко Ю.О.</i> Розвиток кіберстрахування в Україні та світі.....	275
<i>Кравченко О.В.</i> Еволюція технології блокчейн та її роль у бухгалтерському обліку.....	282

Мошківський В.В., Вербицька В.І. Розвиток бухгалтерського обліку в сучасних умовах.....	286
Мошківський В.В. Автоматизація складання звітності за МСФЗ	293
Омарова А.Б. Қазіргі экономиканы цифрландыру.....	297

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

Болорхуу Т., Прокопов А.О. Організаційно-методичні аспекти обліку доходів від операційної діяльності підприємства.....	311
Болорхуу Т., Федулов Є.Б. Доходи від операційної діяльності як об'єкт бухгалтерського обліку: визначення і класифікація	315
Вербицька В.І., Вересовська Г.В. Дослідження підходів до визначення грошових коштів та методів їх обліку	321
Воляник Г.М., Колінько Н.І. Синергія бізнес-консалтингу, аутсорсингу та освіти: тренди і можливості у сфері обліку та оподаткування	327
Девочко О.А., Хорошилова І.О., Шедякова Т.Є. Удосконалення організації обліку безготівкових операцій банківської установи.....	334
Єрхова М.А. Удосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в системі управління торгово-виробничих підприємств	338
Єсіна Ю.В. Методика проведення аудиту основних засобів.....	341
Нужна О.А. Місце та роль моделювання як методу наукового пізнання в наукових дослідженнях з економіки	345
Пономаренко В.О. Оборотний капітал підприємства: еволюція визначень та оптимізація управління.....	349
Прищепна А.Д. Класифікація виробничих запасів у бухгалтерському обліку	354

1. ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ І РОЗВИТКУ СУБ'ЄКТІВ ПІДПРИЄМНИЦТВА

УПРАВЛІНСЬКИЙ ОБЛІК В ОБЛІКОВО- АНАЛІТИЧНІЙ СИСТЕМІ ТЕЛЕКОМУНІКАЦІЙНИХ КОМПАНІЙ

Бенько В.С., аспірант

Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Телекомунікаційним компаніям притаманні специфічні особливості діяльності, які пов'язані із задоволенням потреб щодо наданням послуг зв'язку. Для того, щоб ефективно функціонувати, вони мають створити найбільш сприятливі умови щодо залучення інвестицій з метою реалізації довгострокових проектів та впровадження новітніх технологій.

Обліково-аналітична система побудована на основі даних бухгалтерського обліку, вона містить інформацію, яка передбачає підтримку прийняття управлінських рішень та є частиною загальної системи менеджменту компанії. Тому можна зазначити, що управлінський облік поєднує між собою менеджмент і бухгалтерську службу, вдало використовуючи обліково-аналітичне забезпечення. Однак, необхідно зазначити, що у телекомунікаційних компаніях ще недостатньо налагоджена система організації управлінського обліку, тому це має значний вплив на прийняття своєчасних рішень з метою забезпечення конкурентних переваг на ринку послуг та потребує подальших досліджень. Збільшення кількості досліджень щодо цього питання яскраво засвідчує посилення інтересу до вказаної проблеми.

Діяльність телекомунікаційних компаній передбачає використання значних потоків інформації, які систематизуються та використовуються для прийняття рішень, але щоб задовільнити усіх користувачів, даних лише фінансового обліку уже не достатньо, тому має бути використана інформація, що сформована у системі управлінського обліку.

О.В. Фоміна вважає, що ефективно вирішення завдань управлінського обліку може бути досягнуто за рахунок комплексності в побудові і функціонуванні самої системи управлінського обліку [5, с. 265].

Зважаючи на це, управлінський облік повинен бути зосереджений на вдалу розробку бізнес-модулі компанії та орієнтуватись на використання сучасних методів обліку витрат та їх зниження із врахуванням особливостей діяльності, здійснювати пошук оптимальних шляхів вирішення основних проблем управління, вдало проводити обґрунтування основних показників ефективності діяльності. Вдала модель забезпечить користувачів необхідною інформацією та дасть можливість своєчасно її використовувати.

Аналітична функція управлінського обліку має забезпечити формування необхідної інформації для встановлення відхилень фактичних витрат і результатів діяльності компанії із застосуванням економіко-математичного моделювання.

Для того, щоб управлінський облік функціонував більш ефективно, на нашу думку, доцільно враховувати усі параметри, що формують цю систему, застосовувати сучасні процедури отримання інформації та розробити специфічну, властиву для даної галузі методологію ведення обліку, яка б забезпечила конкурентоспроможність компанії, як на вітчизняному, так на міжнародному ринках. Однак, якщо виникає брак внутрішньої облікової інформації, то це негативно впливає на показники діяльності компанії, тому що для прийняття обґрунтованих управлінських рішень керівник має володіти достатнім обсягом інформації, завжди мати до неї швидкий доступ та вдало вирішувати проблемні

питання щодо надання телекомунікаційних послуг. В такому випадку управлінська система має повністю відповідати поставленим цілям, допомагати керівнику виявляти проблеми та вказувати на можливі шляхи їх подолання.

За даними управлінського обліку проводиться оцінка прийнятих рішень в усіх структурних підрозділах компанії та встановлюється чи вони повністю відповідають стратегічним завданням, тому що досягнути поставленої мети можливо лише за умови виконання встановлених завдань, які безпосередньо забезпечують функціонування системи управлінського обліку та встановлюють перспективи розвитку незважаючи на складні економічні умови та військовий стан.

Завдання стратегічного характеру за таких умов досить важко визначити, тому що вимоги споживачів зростають до якості надання послуг, до спектру їх отримання і ціни. Складність вирішення цих проблем зумовлена пошуком ще більш удосконалених моделей та підходів до оцінювання ефективності діяльності компанії та встановлені переваг чи недоліків.

Вибравши найбільш перспективну модель для компанії, що дає можливість збалансувати усю систему, необхідно встановити критерії та повний набір показників з метою формування стратегічного контролю і вдалого управління.

На нашу думку, особливу увагу при побудові облікової системи потрібно зосереджувати на вдалій розробці кваліфікаційних характеристик фахівців з управлінського обліку, розробляти нові програми навчання і підвищення кваліфікації, адже від рівня фахової підготовки працівників досить часто залежить своєчасність та правильність прийняття рішень.

Дієва система управлінського обліку в компанії сприятиме посиленню контрольної функції та дасть можливість досягти поставлених цілей в найкоротші терміни з мінімальними витратами, що в кінцевому підсумку забезпечить швидке та якісне надання послуг.

Успішне вирішення завдань управлінського обліку можливе за умови створення в компанії єдиної методологічної бази для ведення фінансового, управлінського, податкового обліку та дотримання єдиних вимог до формування ефективної системи інформаційного забезпечення.

Телекомунікаційна компанія може досягти успіху лише в тому випадку, якщо її бізнес є прозорим та побудований таким чином, щоб керівництво не лише володіло усією інформацією, але і за її даними могло швидко приймати обґрунтовані управлінські рішення та оперативно проводити контролі заходи.

Узагальнюючи результати проведеного дослідження, доцільно зазначити, що сучасні технології та фактори, які безпосередньо мають значний вплив на вибір інструментарію проведення управлінського обліку залишаються досить традиційними. Однак, важливо більш ретельно вивчати інструменти управлінського обліку, які дають можливість у більш стислі терміни здійснити оцінку діяльності структурних підрозділів компанії та встановити, як вони впливають на діяльність компанії в цілому за визначений період. Особливу увагу необхідно зосередити на роботі бухгалтерської служби компанії, так як роль бухгалтера дещо змінюється і він все частіше залучається до розробки вдалої стратегії бізнесу та швидкого і ефективного застосування сучасних інформаційних технологій. Зважаючи на те, що вдало налагоджена система обліку, розглядається як запорука успішної діяльності компанії та просування бізнесу, слід одним із пріоритетних напрямків у стратегії розглядати удосконалення управлінського обліку.

Перспективи подальших досліджень полягають у розкритті сучасних аспектів розвитку підсистеми управлінського обліку в умовах військового стану та складних економічних умовах, які не втрачають своєї актуальності, а лише набувають нових напрямків дослідження.

Перелік посилань:

1. Бруханський Р. Ф. Зміна управлінських парадигм як фактор розвитку бухгалтерського обліку: стратегічний аспект. *Облік і фінанси*. 2014. № 3(65). С. 15–20.

2. Задорожний З.-М. В., Аверкин Я. Ф. Управлінський облік: особливості та принципи. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2019. №1. С. 114–120. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/34474>

3. Нападівська Л. В. Базові принципи управлінського обліку. *Актуальні проблеми економіки*. 2013. № 1. С. 173–181.

4. Пилипів Н. І., Марків М. М. Місце організації управлінського обліку в процесі прийняття управлінських рішень деревообробними підприємствами. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія «Економіка»*. 2015. Вип. 2. С. 351–357.

5. Фоміна О. В. Управлінський облік у торгівлі : монографія. Київ : Київський національний торговельно-економічний університет, 2016. 468 с.

6. Шмигель О. Є. Управлінський облік та критерії його ефективності на підприємстві. *Інноваційна економіка*. 2020. № 3–4 (83). С. 182–187.

СИНТЕТИЧНИЙ ТА АНАЛІТИЧНИЙ ОБЛІК ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТА ЇХ ВІДОБРАЖЕННЯ У ФІНАНСОВІЙ ЗВІТНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент

Бобро В.І., здобувач вищої освіти

Болорхуу Т., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Основну масу доходів у більшості підприємств будь-якої галузі формують доходи від операційної діяльності.

Синтетичні (об'єднуючі) рахунки надають узагальнені дані з економічно однорідних груп засобів, джерел їх утворення і господарських операцій. Синтетичні рахунки на практиці визначені планом рахунків. Облік, що здійснюється на цих рахунках, називається синтетичним (зведе-

ним). Його дані використовуються при заповненні форм бухгалтерської звітності, передусім складанні фінансової звітності, а отже, виступають базою для аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Проміжною ланкою між синтетичними та аналітичними рахунками виступають субрахунки. Вони призначені для додаткового, проміжного групування даних про окремі об'єкти обліку в складі синтетичних рахунків. Субрахунки надають інформацію, в якій послідовності (групуванні) потрібно відкривати рахунки аналітичного обліку [1].

Для узагальнення інформації про доходи призначено рахунки класу 7 «Доходи і результати діяльності», рахунки якого мають ознаки пасивних рахунків і тому нарахування доходів відбувається за кредитом, списання – за дебетом. Рахунки цього класу є тимчасовими і використовуються для накопичення інформації про доходи за звітний період, по закінченні якого сальдо цих рахунків переноситься на рахунок 79 «Фінансові результати». Тимчасові рахунки на початок облікового періоду мають нульове сальдо, тобто залишків на таких рахунках не буває. Інформація про доходи, яка накопичується на відповідних рахунках та переноситься на рахунки фінансових результатів, формує статті Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Операційна діяльність визначається національними стандартами як «основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною або фінансовою діяльністю» [2]. Відповідно, існує розподіл доходів на доходи від операційної діяльності та інші операційні доходи. Відображення таких доходів представлено у табл. 1.

Таблиця 1

Розподіл доходів від операційної діяльності

Діяльність	Господарські операції	Рахунки
Операційна	Реалізація:	701
	- готової продукції	
	- товарів;	702
	- робіт та послуг	703
	Здійснення вирахувань з доходу	704
Інша операційна	Первісне визнання та зміна вартості активів, які обліковуються за справедливою вартістю	710
	Купівля-продаж іноземної валюти	711
	Реалізація інших оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів та груп вибуття, утримуваних для продажу	712
	Надання активів в операційну оренду	713
	Виникнення операційних курсових різниць	714
	Нарахування штрафів, пені, неустойки, що підлягають отриманню/сплаті	715
	Відшкодування/списання оборотних активів	716
	Списання кредиторської заборгованості та безнадійної дебіторської заборгованості, формування резерву сумнівних боргів	717
	Безоплатне отримання/надання оборотних активів (крім фінансових інвестицій)	718
	Дооцінка запасів	719
	Інші доходи операційної діяльності	719

Аналітичний облік доходів від реалізації ведеться за видами (групами) продукції, товарів, робіт, послуг, регіонами збуту та/або іншими напрямками, визначеними підприємством, та загалом має бути організований у такий спосіб, щоб своєчасно надавати управлінцям, а також власникам, інвесторам, іншим зацікавленим особам повну інформацію про одержані доходи від операційної діяльності для цілей управління підприємством й оперативного коригування управлінських рішень і дій, зокрема, з метою максимізації величини як виручки від реалізації продукції, так і кінцевих фінансових результатів діяльності суб'єкта господарювання загалом.

Інформація про доходи від операційної діяльності підприємства розкривається у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) – відповідні його статті охарактеризовано у табл. 2.

Таблиця 2

Статті доходів від операційної діяльності Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід)

Код рядка	Стаття	Характеристика	Джерела інформації
2000	Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	«Відображається дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг (у т.ч. платежі від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості) за вирахуванням наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів. Організації, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами, у цій статті відображають вартість, за якою реалізовано цінні папери, та суму винагороди за виконання інших операцій, пов'язаних з розміщенням, купівлею і продажем цінних паперів, з урахуванням відповідних вирахувань»	Обороти за Дт субрахунків 701, 702, 703 із Кт 791 за мінусом оборотів за Дт субрахунку 704
2120	Інші операційні доходи	«Відображаються суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг): дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роя-	Обороти за Дт рахунку 71 із Кт 791

		лті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках, дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття, дохід від списання кредиторської заборгованості, одержані штрафи, пені, неустойки тощо»	
--	--	---	--

Джерело: складено авторами за [3, 4].

Крім цього, у примітках до фінансової звітності розкривається така інформація:

- облікова політика щодо визнання доходу, включаючи спосіб визначення ступеня завершеності робіт, послуг, дохід від виконання і надання яких визнається за ступенем завершеності;

- розподіл доходу за кожною групою доходів;

- сума доходу за бартерними контрактами в розподілі за групами доходів;

- частка доходу за бартерними контрактами з пов'язаними сторонами» [5].

Таким чином, у бухгалтерському обліку для узагальнення інформації про доходи від операційної діяльності підприємства призначені рахунки класу 7 «Доходи і результати діяльності» – 70 «Доходи від реалізації» і 71 «Інший операційний дохід», які мають ознаки пасивних рахунків, є тимчасовими і використовуються для накопичення інформації про доходи за звітний період, по закінченні якого сальдо цих рахунків переноситься на рахунок 79 «Фінансові результати».

Інформація про доходи підприємства від операційної діяльності розкривається у Звіті про фінансові результати (Звіті про сукупний дохід) в статтях «Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)» (ряд. 2000) і «Інші операційні доходи» (ряд. 2120).

Перелік посилань:

1. Бугинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2016. 831 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 18.04.2023).
3. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності: затв. наказом М-ва фінансів України від 28 бер. 2013 р. № 433. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення 25.04.2023).
4. Заповнення звіту про фінансові результати, Форми №2. *Бухоблік*: веб-сайт. URL: <https://www.buhoblik.org.ua/uchet/buxgalterskaya-otchetnost/2237-zapovnennya-zvitu-pro-finansovi-rezultati.html> (дата звернення 25.04.2023).
5. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. наказом М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

ПИТАННЯ ВІДОБРАЖЕННЯ ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА НА РАХУНКАХ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ

Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент

Болорхуу Т., здобувач вищої освіти

Деділов В.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Основну масу доходів у більшості підприємств будь-якої галузі формують доходи від операційної діяльності.

Дохід від операційної діяльності визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена, та за виключенням визначених НП(С)БО видів надходжень від інших осіб, що доходами не визнаються [1].

Для відображення інформації про доходи від операційної діяльності призначені рахунки 70 «Доходи від реалізації» та 71 «Інший операційний дохід» – їх характеристику подано у таблиці 1.

Таблиця 1

Характеристика рахунків з обліку доходів
від операційної діяльності

Шифр рахунку	Призначення рахунку в обліку	Характеристика рахунку
70 «Доходи від реалізації»	Призначено для узагальнення інформації про доходи від реалізації готової продукції, товарів, робіт і послуг, доходів від оренди об'єктів інвестиційної нерухомості, доходів від страхової діяльності, про доходи від грального бізнесу, від проведення лотерей, а також про суму знижок, наданих покупцям, та про інші вирахування з доходу.	За кредитом субрахунків 701-703 відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – належна сума непрямих податків (акцизного податку, податку на додану вартість та інших, передбачених законодавством); результат операцій перестрахування (у кореспонденції з субрахунком 705 «Перестрахування»); результат зміни резервів незароблених премій (у страхових організаціях); та списання у порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати»
71 «Інший операційний дохід»	Ведеться узагальнення інформації про інші доходи від операційної діяльності підприємства у звітному періоді, крім доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг).	За кредитом рахунку 71 відображається збільшення (одержання) доходу, за дебетом – суми непрямих податків (податку на додану вартість, акцизного податку та інших зборів (обов'язкових платежів)) та списання в порядку закриття на рахунок 79 «Фінансові результати»

Джерело: складено авторами за [2].

Основні типові ситуації виникнення доходів підприємства від операційної діяльності та відповідні кореспонденції рахунків наведено у табл. 2.

Таблиця 2

**Типові бухгалтерські проведення з обліку доходів
від операційної діяльності підприємства**

Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки	
	Дебет	Кредит
Відображено суми, що не є доходом (які підлягають виключенню з нього)	701 «Дохід від реалізації продукції»»	36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»
Відображено суми, одержані у складі доходу від реалізації	701 «Дохід від реалізації продукції»	64 «Розрахунки за податками й платежами»
Визнання доходу від реалізації за продажною ціни	361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями»	701 «Дохід від реалізації продукції»
Визнання інших операційних доходів: - доходів від реалізації іноземної валюти	31 «Рахунки у банку» 37 «Розрахунки з іншими дебіторами»	711 «Дохід від реалізації іноземної валюти»
- доходів від реалізації інших оборотних активів	37 «Розрахунки з іншими дебіторами»	712 «Дохід від реалізації інших оборотних активів»
- доходів від операційної оренди активів	37 «Розрахунки з іншими дебіторами» 69 «Доходи майбутніх періодів»	713 «Дохід від операційної оренди активів»
- доходів від операційної курсової різниці	37 «Розрахунки з іншими дебіторами»	714 «Дохід від операційної курсової різниці»
Податок на додану вартість за реалізацією	701 «Дохід від реалізації продукції»	641 «Розрахунки за податками», 643 «Податкові зобов'язання»

Джерело: складено авторами за [3-5].

Варто також зауважити, що у бухгалтерському обліку дохід відображається в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» : затв. наказом М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 21.04.2023).

3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2016. 831 с.

4. Фінансовий облік : підручник / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний та ін. Тернопіль: Економічна думка, 2017. 544 с.

5. Царевська Т. Облік доходів діяльності підприємства. *Податки & бухоблік*. 2019. № 99. URL: <https://i.factor.ua/ukr/journals/nibu/2019/december/issue-99/article-105875.html> (дата звернення 23.04.2023).

ВПЛИВ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ НА ЕФЕКТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ОБОРОТНИМИ АКТИВАМИ

Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент

Єфімова А.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Ефективне управління оборотними активами є важливим елементом фінансового управління підприємством. Оборотні активи – це активи, які можуть бути легко конвертовані в грошові кошти, такі як запаси, розрахунки з покупцями та готівка. Ефективне управління оборотними активами допомагає забезпечити нормальну роботу підприємства та уникнути негативних наслідків, пов'язаних з недостатньою ліквідністю.

Один з ключових аспектів ефективного управління оборотними активами – це оптимізація запасів. Занадто великий обсяг запасів може призвести до зниження ліквідності та збільшення затрат на зберігання запасів, тоді як недостатній обсяг запасів може вплинути на якість продукції та призвести до втрат покупців. Оптимізація запасів допомагає досягти балансу між цими двома чинниками та забезпечити достатню ліквідність.

Іншим важливим аспектом ефективного управління оборотними активами є управління розрахунками з покупцями та контроль за строками платежу. Затримки у сплаті рахунків можуть призвести до зниження ліквідності та збільшення заборгованості, що може негативно вплинути на фінансові результати підприємства. Крім того, ефективне управління оборотними активами включає розумне планування та контроль за використанням готівки, що допомагає забезпечити стабільність платежів та уникнути простоювання грошових коштів.

Правильний облік виробничих запасів є дуже важливим для ефективного управління підприємством. Він дає змогу контролювати рух товарів на складах, планувати виробництво та забезпечувати своєчасне виконання замовлень. Неправильний облік виробничих запасів може призвести до браку продукції, затримок у виробництві, переплат за зберігання товарів на складах та навіть до фінансових збитків. Сучасні програмні засоби дозволяють автоматизувати процес обліку виробничих запасів, що дозволяє значно скоротити час, витрачений на цей процес, зменшити ймовірність помилок та забезпечити більш точну та швидку інформацію про наявність товарів на складах.

У цілому, правильний облік виробничих запасів є ключовим фактором для забезпечення ефективності та прибутковості підприємства. Так, оперативність та достовірність інформації є ключовими факторами прийняття управлінських рішень щодо виробничих запасів. Це дозво-

ляє уникнути непотрібних витрат, планувати виробництво та забезпечувати своєчасну поставку товарів клієнтам [1].

Багато вчених економістів та обліковців досліджують проблеми обліку та контролю виробничих запасів та пропонують різні методики та рекомендації щодо їх оптимізації та автоматизації. Наприклад, Ф. Бутинець і М.Я. Дем'яненко пропонують методики оцінки запасів за різними критеріями, а С.Ф. Голов та Н.М. Малюга досліджують проблеми оптимізації обліку запасів та впровадження систем управління запасами на підприємствах.

Узагалі, розвиток технологій та програмних засобів дозволяє значно полегшити процес обліку та контролю виробничих запасів, що сприяє ефективному управлінню підприємством та підвищенню його прибутковості.

Справді, використання комп'ютерних технологій та автоматизованих систем обліку запасів дозволяє ефективно контролювати рівень виробничих запасів на підприємстві та забезпечувати своєчасне поповнення запасів та постачання продукції клієнтам.

Зазвичай, автоматизована система обліку запасів включає в себе такі компоненти, як інвентаризаційну систему, систему контролю запасів, систему замовлення матеріалів та інші. Ці системи дозволяють зменшити ризик помилок при обліку запасів та підвищити ефективність управління запасами [2].

Згідно з логістичним підходом до управління запасами, на підприємстві може бути створена окрема служба – логістична, яка б відповідала за управління постачанням матеріалів для створення продукції та доставку готової продукції клієнтам. Логістична служба може здійснювати моніторинг запасів на складах, розраховувати необхідний обсяг матеріалів та здійснювати замовлення, контролювати терміни доставки та забезпечувати своєчасну доставку готової продукції клієнтам.

Таким чином, використання автоматизованих систем обліку запасів та логістичної служби дозволяє забезпечити ефективний контроль рівня виробничих запасів та зменшити витрати підприємства.

Створення на підприємстві окремої логістичної служби, яка керувала б постачанням матеріалів та доставкою готової продукції, є важливим у сучасних умовах. Управління запасами має велике значення як у виробничому, так і в фінансовому аспектах. Ефективне управління запасами та оперативний облік їх надходження та використання можливі лише за допомогою комп'ютерних технологій, які покращують організацію обліку та забезпечують безперебійний процес виробництва та своєчасну реалізацію продукції. Використання комп'ютерних програм також підвищує оперативність та економічність бухгалтерського обліку та збільшує кількість отриманої з нього інформації.

Логістичні моделі та комп'ютерні технології можуть допомогти підприємствам покращити управління запасами та матеріальними потоками, забезпечити своєчасну доставку готової продукції споживачам та ефективно використовувати фінансові ресурси. Створення логістичної служби може допомогти координувати всі процеси виробництва та поставок, забезпечуючи безперебійну роботу підприємства та задоволення потреб споживачів. Комп'ютерні технології можуть допомогти у автоматизації обліку, покращенні оперативності та точності обробки даних, а також у збільшенні обсягу інформації, що може бути використана для прийняття рішень на підприємстві. Правильно управляти запасами – це дуже важливо для більшості підприємств, особливо тих, які займаються виробництвом і продажем товарів. Недостатні або зайві запаси можуть призвести до простоїв у виробництві, втрати замовлень і збитків, тоді як правильно збалансовані запаси дозволять підприємству забезпечити безперебійну роботу виробництва і збільшити прибуток.

Існує декілька методів управління запасами, включаючи модель з розміром замовлення, яка визначає оптимальний розмір замовлення з урахуванням вартості замовлення, вартості зберігання запасів і попиту на товар. Інша модель – модель з розміром партії – дозволяє визначити оптимальний розмір партії на основі поточного попиту і рівня сервісу. Ці моделі можуть бути розширені, щоб врахувати більше факторів, таких як затримки постачання і рівень попиту.

Для ефективного управління запасами підприємства також повинні використовувати інформаційні системи для відстеження запасів, контролювання руху товарів і оцінки ефективності системи управління запасами. Комп'ютерні технології дозволяють зберігати більше даних і аналізувати їх швидше, що дозволяє приймати більш точні рішення і відповідати на змінні умови ринку швидше [3].

Отже, ефективне управління запасами є важливим елементом успішної діяльності будь-якого підприємства і може забезпечити його стійкий розвиток та прибутковість.

В якості основних критеріїв оцінки ефективності використання оборотних активів, частиною яких є виробничі запаси, часто використовують показники:

- рентабельність оборотних активів, яка розраховується як відношення операційного прибутку до середньої величини оборотних активів;

- чистий оборотний капітал, тобто різниця між оборотними активами компанії і короткостроковими пасивами. Використання обох цих показників може допомогти в оцінці ефективності використання оборотних активів компанією. Рентабельність оборотних активів показує, як ефективно компанія використовує свої оборотні активи для здійснення операцій та генерації прибутку. Чим вища рентабельність, тим ефективніше використані оборотні активи.

Чистий оборотний капітал, у свою чергу, показує, скільки коштів компанії вкладено в оборотні активи після врахування короткострокових зобов'язань. Зменшення цього показника може свідчити про зменшення потреби в короткостроковому фінансуванні, що знижує загальний рівень фінансових ризиків компанії.

Однак, варто зазначити, що обидва ці показники не є єдиними критеріями оцінки ефективності використання оборотних активів, і їх слід розглядати в контексті інших показників та факторів, що впливають на фінансову діяльність компанії. Правильно розраховані запаси дозволяють підприємству підтримувати необхідний рівень обслуговування покупців і уникнути перебоїв в поставках. Для ефективного управління запасами підприємство може використовувати різноманітні методи, такі як «just-in-time» (точно вчасно), «lean manufacturing» (рідкісне виробництво), «ABC-аналіз» (аналіз рівня важливості), «EOQ» (економічний розмір замовлення) та інші.

Крім того, для збільшення ефективності використання оборотних активів, підприємство повинно розглядати можливості зниження дебіторської заборгованості, що дозволяє зменшити ризик невиплати боргів, підвищити ліквідність і зменшити необхідність в залученні кредитів. Також важливо оптимізувати процеси управління витратами та забезпечити належний рівень ліквідності підприємства шляхом збільшення готівкових коштів або легко конвертованих активів [1].

Узагалі, ефективне управління оборотними активами є ключовим елементом фінансового управління підприємства, оскільки дозволяє збільшити ефективність використання ресурсів, знизити витрати та збільшити прибуток.

Перелік посилань:

1. Гоцуляк С. М. Деякі аспекти управління оборотним капіталом підприємства. *Вісник соціально-економічних досліджень*. № 41(2). С. 38-44.
2. Наконечний А. С., Вербицька В. І. Особливості інформаційного забезпечення управління виробничими запасами в будівельній галузі. *Проблеми та перспективи розвитку підприємництва* : матер. X Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 26 лист. 2016 року). Харків: ХНАДУ. Т.2. С. 300-302.
3. Бровко В. М. Облік виробничих запасів – важливий напрямок бухгалтерського обліку. *Актуальні проблеми і сучасні тенденції облікового, аналітичного і фінансового забезпечення підприємств* : Збірник тез доповідей Міжнародної науково-практичної конференції (26 вересня 2014 р.). Харків: ХНАДУ, 2014. С. 15-18.
4. Кіндій М. В., Калужняк Ю. І., Антоненко О. М. Запаси в організації: позитив чи негатив. *Вісник Національного Університету «Львівська політехніка»*. Львів : Національний університет «Львівська політехніка», 2009. «Логістика» № 649. С. 69–76.
5. Гордієнко В.В. Економічна сутність управління запасами. *Авіація, промисловість, суспільство* : матеріали I Міжнародної науково-практичної конференції, присвяченої 60-річчю КЛК ХНУВС (м. Кременчук, 14 трав. 2020 р.) : у 2 ч. Харків : ХНУВС, 2020. Ч. 2. С. 281–283.

ЗНАЧЕННЯ ОБЛІКОВОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДЛЯ СТРАТЕГІЧНОГО РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА

*Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент
Ярошенко Б.В., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Облікове забезпечення є однією з ключових складових фінансового управління підприємством, оскільки дозволяє збирати та обробляти інформацію про фінансову діяльність підприємства. Це дає змогу приймати обґрунтовані рішення щодо стратегічного розвитку підприємства та його окремих підрозділів [1].

Слід зазначити, що облікове забезпечення включає в себе облік фінансових ресурсів, облік матеріальних цінно-

стей та інших активів, забезпечення внутрішнього контролю за фінансовою діяльністю підприємства та багато іншого [2].

Завдяки правильно організованому обліковому забезпеченню підприємство може вчасно виявляти фінансові проблеми та приймати рішення щодо їх вирішення. Також, аналізуючи фінансові показники в динаміці та порівнюючи їх з показниками конкурентів, підприємство може розробляти стратегії розвитку та плани дій на майбутнє.

Таким чином, облікове забезпечення є важливим інструментом для стратегічного розвитку підприємства, яке допомагає приймати обґрунтовані рішення та досягати більш високих результатів у фінансовій діяльності [3].

В останні роки світова економіка зазнала значних змін. Однією з найбільш відчутних змін є глобалізація бізнесу, яка полягає в тому, що компанії все більше орієнтуються на міжнародні ринки, у тому числі через використання інтернету та електронної комерції. Відбувається перехід до нової моделі економічного зростання, яка базується на інноваціях, зеленому розвитку та цифровій трансформації [4]. Зелений розвиток також стає все більш актуальним, оскільки компанії все більше усвідомлюють свою відповідальність перед природою та суспільством. Вони впроваджують екологічні стандарти, ставлять перед собою цілі зниження викидів та споживання ресурсів.

Інформатизація суспільства є ще однією важливою зміною в економічному середовищі. Зростання кількості користувачів Інтернету, мобільних пристроїв та інших технологій змінює підходи до маркетингу та продажу продуктів і послуг. Компанії все більше використовують цифрові канали комунікації з клієнтами, що дозволяє їм бути більш ефективними та конкурентоспроможними на ринку.

Ефективне використання інформаційних ресурсів та створення дієвої системи обліково-аналітичного забезпечення діяльності є дуже важливим для успішної реалізації

стратегічних цілей національних товаровиробників в умовах глобалізації та швидких змін у зовнішньому середовищі.

Система управління підприємством повинна бути спрямована на досягнення стратегічних цілей, що передбачає їх ретельне формулювання, планування, контроль та аналіз результатів [5]. Крім того, важливим елементом системи управління є ефективний облік фінансових та матеріальних ресурсів, який дозволяє вчасно виявляти можливі проблеми та забезпечувати раціональне використання ресурсів.

Окремою підсистемою є система контролю, яка дозволяє виявляти відхилення від планів та стратегічних цілей і приймати вчасні корективні заходи. Важливим елементом такої системи є внутрішній аудит, який забезпечує оцінку ефективності системи управління та обліку, виявлення можливих ризиків та розробку рекомендацій щодо їх усунення. Аналітична підсистема включає в себе збір, обробку та аналіз даних про діяльність підприємства, що дозволяє виявляти тенденції та проблеми, а також розробляти рекомендації щодо вдосконалення стратегії та тактики діяльності.

Система управління підприємством в цілому та її підсистеми – обліку, контролю і аналізу – відіграють важливу роль у забезпеченні ефективної діяльності підприємства та досягненні стратегічних цілей. Облік дозволяє збирати, систематизувати та обробляти інформацію про фінансові результати та фінансове становище підприємства [6]. Контроль забезпечує перевірку відповідності дій підприємства стратегічним цілям та планам. Аналіз дозволяє оцінити ефективність діяльності підприємства, виявити проблемні місця та знайти шляхи їх вирішення.

Подальше вдосконалення системи управління підприємством в цілому та її підсистем – обліку, контролю і аналізу – може забезпечити підприємствам конкурентну перевагу на ринку та допомогти їм успішно реалізувати

свої стратегічні цілі в умовах глобалізаційних процесів та швидких змін у зовнішньому середовищі. загальноприйнята організація обліку зазвичай зосереджується на ретроспективних показниках, що дозволяє оцінювати ефективність діяльності підприємства в минулому. Однак користувачі фінансових звітів, такі як інвестори, кредитори, аналітики та інші, зацікавлені в отриманні різних типів інформації, щоб зробити свої власні висновки та прийняти рішення.

По-перше, їм потрібна інформація про діяльність підприємства в минулому, щоб оцінити його успішність та ефективність управління. По-друге, вони зацікавлені в інформації про поточний стан підприємства, яка дозволяє оцінити його успіхи та невдачі, а також отримати необхідну інформацію для оцінки потенційного прибутку та розміщення грошових коштів. По-третє, їм потрібна інформація про діяльність підприємства в майбутньому, щоб зробити прогнози та прийняти стратегічні рішення.

Отже, облікові дані мають інтегровану систему інформаційного забезпечення та є основою для прийняття рішень, що дозволяє користувачам фінансових звітів отримати необхідну інформацію для роботи з ними. Обліково-аналітична система є ключовою для ефективного управління підприємством. Вона дозволяє зібрати, систематизувати та обробити інформацію про фінансовий стан, діяльність та результативність підприємства. Завдяки цьому управлінський персонал може здійснювати комплексний аналіз діяльності підприємства, визначати поточні тенденції, виявляти проблемні ситуації та шляхи їх вирішення.

Обліково-аналітична система включає в себе різноманітні облікові реєстри, журнали, картки обліку, звіти та аналітичні дослідження, які дають змогу не тільки контролювати витрати та доходи підприємства, але й вивчати ринкові тенденції та аналізувати конкурентну ситуацію в галузі. Крім того, обліково-аналітична система дозволяє ви-

являти резерви підприємства, тобто здійснювати аналіз потенційних можливостей щодо збільшення обсягу продажів, зниження витрат та підвищення ефективності виробництва.

Отже, обліково-аналітична система є необхідною для ефективного управління підприємством, яка допомагає приймати обґрунтовані рішення, підвищувати ефективність та конкурентоспроможність підприємства. Використання новітніх технологій ведення обліку, таких як хмарні сервіси, програмне забезпечення з інтегрованою системою звітності та автоматизовані системи обліку, може допомогти підприємствам забезпечити більш ефективну та точну обробку обліково-аналітичної інформації.

Також використання електронного звітування може значно зекономити час на підготовку та подання звітів, забезпечуючи швидкий та безпечний доступ до фінансової інформації. Електронні звіти можуть бути автоматично згенеровані з облікових реєстрів та надіслані до відповідних органів державної статистики та податкової служби. Це також допомагає уникнути помилок, пов'язаних з ручним введенням даних, та забезпечує більшу точність та надійність фінансової звітності.

Використання новітніх технологій ведення обліку та електронного звітування може допомогти підприємствам значно знизити витрати на обробку даних та підготовку звітності, підвищити точність та швидкість обліку, а також підвищити якість та достовірність інформації, що надходить у систему. Крім того, використання таких технологій дозволяє забезпечити більш ефективну співпрацю між бухгалтерією та іншими відділами підприємства, що може позитивно позначитися на прийнятті рішень та досягненні більш високих результатів діяльності підприємств.

Правильно відстежувати внутрішні виробничі процеси та макросередовище діяльності є важливою складовою ефективного управління підприємством. Зібрання та аналіз

інформації про конкурентів, постачальників, споживачів та державні інститути регулювання економічного середовища дозволяє компанії розуміти поточні тенденції та потреби ринку, що дозволяє ефективно планувати та впроваджувати стратегії розвитку. Стеження як за внутрішніми виробничими процесами, так і за зовнішнім середовищем діяльності є дуже важливим для підприємства. Внутрішні виробничі процеси мають велике значення для оцінки ефективності виробництва та планування майбутньої діяльності підприємства. Аналіз зовнішнього середовища дозволяє збирати інформацію про конкурентів, постачальників, споживачів та державні інститути регулювання економічного середовища. Це допомагає підприємству бути в курсі останніх трендів та змін на ринку, визначати свої конкурентні переваги та недоліки, а також розробляти адаптований план розвитку подальшої діяльності на обраному ринку.

Наприклад, збір та аналіз даних про конкурентів може допомогти підприємству визначити свої конкурентні переваги та недоліки, розробити стратегію цінової політики та маркетингових заходів, щоб привернути більше клієнтів. Аналіз даних про державні інститути регулювання економічного середовища може допомогти компанії оцінити вплив нових законодавчих та регуляторних норм на її діяльність та вчасно приймати рішення для забезпечення відповідності її діяльності цим нормам [7].

Отже, використання інформації про внутрішні виробничі процеси та макросередовище діяльності дозволяє підприємству отримувати повну та об'єктивну картину про свою діяльність та зовнішнє середовище, що допомагає ефективно планувати та реалізовувати стратегії розвитку.

Перелік посилань:

1. Пилипенко А. А. Організація обліково-аналітичного забезпечення стратегічного розвитку підприємства: наук. вид. Харків : Вид. ХНЕУ, 2007. 276 с.

2. Вербицька В. І., Девочко О. І. Дослідження місця бухгалтерського обліку в управлінні підприємством. *Перспективи розвитку обліку, контролю та фінансів в умовах інтеграційних і глобалізаційних процесів* : Матеріали II Міжнародної науково-практичної інтернет-конференції, присвяченої 90-річчю з дня заснування Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка, 30 жовтня 2020 року / редкол.: Т.Г. Маренич [та ін.]; ХНТУСГ. Х.: «Стильна типографія», 2020. – 266 с. С. 5-7.
3. Мартиненко В. П. Стратегія життєздатності підприємств промисловості. Київ : Центр навчальної літератури, 2006. 328 с.
4. Пастухова В. В. Стратегічне управління підприємством: філософія, політика, ефективність : монографія. К.: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2002. 302 с.
5. Литвин Ю. А., Олійник В. М., Палюх М. С., Семчишин М. В. Організація бухгалтерського обліку, контролю і аналізу в сільському господарстві. Тернопіль : Книжково-журнальне видавництво, 1998. 326 с.
6. Вербицька В. І., Бредіхін В. М. Значення організації бухгалтерського обліку та класифікація облікової звітності. *Комунальне господарство міст*. Том 5 №165 (2021). С. 33-37.
7. Пилипенко А. А. Бухгалтерський облік і вдосконалення системи внутрішнього контролю підприємства. *Актуальні проблеми та 236 перспективи розвитку фінансово-кредитної системи України* : Збірник наукових статей. Харків : Основа, 2001. С. 108–109

ПЕРВИННІ ДОКУМЕНТИ В ОБЛІКУ ВИТРАТ У ПРОЦЕСІ ВИРОБНИЦТВА БІОЛОГІЧНИХ АКТИВІВ РОСЛИННИЦТВА

*Демчук О.М., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Мошковська О.А., д-р екон. наук, професор
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

Провідною галуззю сільського господарства України є галузь рослинництва. Навіть в умовах війни з Російською Федерацією Україні вдається експортувати та реалізовувати продукцію рослинництва закордоном. У той же час, вести повноцінний облік витрат в процесі виробництва біо-

логічних активів рослинництва стало ще важче, – це потребує більшої уваги при вирішенні окремих питань, що стосуються організації виробництва продукції у військовий час. За даних обставин значна частина робочого процесу перейшла в так званий «ручний режим», що безпосередньо впливає і на інформаційне забезпечення обліку витрат.

Зазвичай облік витрат у процесі виробництва біологічних активів рослинництва проходить у 4 основних етапи [1]:

1. Спостереження (документування та інвентаризація);
2. Вимірювання (оцінка і калькулювання);
3. Групування і систематизація (відображення на рахунках);
4. Узагальнення і систематизація (баланс і звітність).

Як бачимо, саме документування є базовим і одним з найважливіших елементів обліку витрат, призначеним для первинного спостереження за господарськими операціями, що забезпечується відповідними первинними документами. Це документи, створені у письмовій або електронній формі, що фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження та дозволи адміністрації (власника) на їх проведення [2]. Будь-які порушення вже на першому етапі обліку витрат, при документуванні, становитимуть ризики для проведення повноцінного та вичерпного обліку витрат в процесі виробництва біологічних активів рослинництва. Саме тому етап документування та первинна документація є надзвичайно важливими з точки зору здійснення ефективного фінансового і управлінського обліку витрат.

Складання первинних документів регулюється відповідними нормативно-правовими актами, зокрема Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [3], Законом України «Про електронні документи та електронний документообіг» [4] та Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [5], які містять основний перелік вимог до складан-

ня і оформлення первинних документів. Порядок документального оформлення визначає керівник (власник) підприємства за погодженням з бухгалтером.

Всі витрати, які враховуються для визначення собівартості продукції, визнаються на підставі первинних документів, що підтверджують фактичне їх здійснення. Особливістю виробничого процесу у рослинництві є те, що господарські операції часто здійснюються у виробничих підрозділах, тому і деякі первинні документи вручну оформлюються водіями, комбайнерами, бригадирами, робітниками току (вагарями, завідувачем току), а згодом передаються в бухгалтерію, де інформація з них узагальнюється та систематизується у певних зведених документах (відомостях, журналах, реєстрах тощо) [1]. В таблиці 1 наведено перелік найбільш розповсюджених первинних документів з обліку витрат і виходу біологічних активів рослинництва.

Таблиця 1

Первинні документи з обліку витрат і виходу біологічних активів рослинництва

Первинні документи з обліку витрат на вирощування біологічних активів рослинництва	Первинні документи з обліку оприбуткування вирощених біологічних активів рослинництва
Табелі обліку робочого часу (ф. № П-5)	Талони шоферів і комбайнерів (ф. № 77б, 77в)
Облікові листи трактористів-машиністів (ф. № 67-Б)	Журнали обліку виданих талонів (ф. № 188)
Облікові листи праці та виконаних робіт (ф. № 66, 66а)	Реєстри приймання зерна від водіїв (ф. 71а)
Дорожні листи вантажних автомобілів або дорожні листи трактористів (ф. № 68)	Реєстри приймання зерна вагарем (ф. № 78а)
Журнали обліку робіт і витрат (ф. № 37)	Відомості руху зерна та іншої продукції (ф. № 80)
Накопичувальні відомості використання машинно-тракторного парку (ф. № 37а)	Виписки з реєстру про намот зерно та зібрану площу (ф. № 67а)

Накопичувальні відомості роботи вантажного автотранспорту (ф. № 38)	Реєстри відправки зерна та іншої продукції з полів (ф. № 77)
Лімітно-забірні карти (ф. № ВЗСГ-1,2)	Реєстри приймання зерна та іншої продукції (ф. № 78)
Накладна внутрішньогосподарського призначення (ф. № ВЗСГ-8)	Путівки на вивезення продукції з полів (ф. № 77а)
Звіти про рух матеріальних цінностей (ф. № М-19)	Товарні накладні за видами продукції (ф. № ВЗСГ-7)
Акти витрачання насіння та садивного матеріалу (ф. № ВЗСГ-4)	Щоденник надходження сільськогосподарської продукції (ф. № 81)
Акти використання добрив, отрутохімікатів і гербіцидів (ф. № ВЗСГ-3)	Акти на сортування і сушіння продукції рослинництва (ф. № 82)
Розрахунки амортизаційних відрахувань (ф. № ОЗ-14, ОЗ-16)	Книги складського обліку (ф. ВЗСГ-10)

Джерело: [1].

Особливості вирощування біологічних активів рослинництва істотно впливають на склад витрат, і, відповідно, на складання та оформлення первинної документації. Враховуючи домінуючу роль документування у забезпеченні можливості безперервного спостереження за господарськими процесами, необхідно найбільшу увагу приділяти складанню та обробці первинних документів. За звичайних умов це завжди був досить трудомісткий етап в організації обліку в процесі виробництва біологічних активів рослинництва, а в реаліях війни він стає критично необхідним для забезпечення ефективного функціонування підприємства.

Перелік посилань:

1. Бондаренко, Н. М., Різченко, Н. В. Особливості обліку витрат і виходу продукції рослинництва. *Економіка та держава*. 2019. № 11. С. 76–82. URL: http://www.economy.in.ua/pdf/11_2019/17.pdf
2. Шаповалова А. П. Бухгалтерський облік. Опорний конспект лекцій / Київський національний торговельно-економічний університет. 2017. 91 с.

3. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text>

4. Про електронні документи та електронний документообіг : Закон України від 22.05.2003 р. № 851-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/851-15#Text>

5. Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку затв. наказом М-ва фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#top>

МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

*Єфімова А.В., здобувач вищої освіти
Уламбаяр Ц., здобувач вищої освіти*

*Науковий керівник: Маліков В.В., д-р держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сьогодні актуальною проблемою можна вважати постійну забезпеченість та раціональне використання підприємствами матеріальних ресурсів, що є помітним чинником розвитку і вдосконалення виробництва. В умовах ринкової економіки істотно змінюється порядок постачання для підприємств енергоносіїв, комплектуючих виробів, матеріалів та сировини. Актуальнішим стає питання доцільного використання матеріальних ресурсів на підприємстві, що значно розширює зону селекції суб'єктів ринку сировини.

Головна мета здійснення на підприємстві аналізу виробничих запасів – це визначення на підприємстві (з погляду конкурентоспроможності його діяльності) рівня забезпеченості різноманітними матеріальними ресурсами, а також зниження собівартості перевезень та пошук резервів їх доцільного використання. Зазначимо, що у внутрішньо-

господарському аналізі суттєво зростає значення розуміння нормативної бази матеріальних витрат.

Отже, для встановлення, як добре на підприємстві використовуються матеріальні ресурси, необхідно:

- сформулювати потреби в матеріальних ресурсах та можливості зниження виробничих запасів;

- установити зміну структури матеріальних запасів та встановити їх характер;

- оволодіти порядком умов поставок, обґрунтованості та розрахунком договорів на поставку матеріальних запасів;

- вивчити потребу в матеріальних ресурсах та важливість норм виробничих запасів;

- систематизувати заходи щодо зниження додаткових запасів матеріалів та наднормативних [1].

На забезпечення методологічної та методичної бази розвитку механізмів практики і теорії аналізу та обліку виробничих запасів націлені роботи таких видатних українських вчених, як М. Болюх, І. Бондар, В. Бурчевський, Ф. Бутинець, М. Горбатов, І. Чаюн, М. Чумаченко та ін.

Потрібно зазначити, що для вирішення задач обліку і аналізу виробничих запасів потрібні подальші наукові розробки та дослідження.

Важливими залишаються невирішені питання обрахунку матеріальних витрат в собівартості продукції, аналізу та обліку виробничих запасів; має місце неузгодженість управлінського та фінансового обліку на рівні підприємства.

Метою роботи є розгляд існуючих підходів до виділення етапів аналізу виробничих запасів в науковій літературі; дослідження характеристики та висвітлення напрямів підвищення ефективності використання матеріально-виробничих запасів.

Проводячи аналіз проблеми виробничих запасів, необхідно розглянути сучасні підходи до виділення етапів цього процесу в науковій літературі.

Так, розглядаючи роботи І. Бондар та І. Чаюн, відзначимо, що вони відокремлюють наступні головні етапи аналізу виробничих запасів:

- аналіз запасів в межах середньодобового використання;

- аналіз спільного обсягу запасів та їх відповідності вимогам виробництва;

- аналіз чинників, які впливають на обсяг та структуру запасів;

- аналіз оборотності виробничих запасів;

- аналіз фінансування запасів та ефективності управління ними [2].

У своїй роботі М. Чумаченко та інші виділяють наступні етапи аналізу запасів: аналіз діючої системи використання матеріальних ресурсів; аналіз обґрунтованості та ефективності формування пакету договорів на постачання матеріальних ресурсів; аналіз шансів мобілізації виявлених запасів, підвищення ефективності використання матеріальних ресурсів [3].

Автори С. Баронгольц та Г. Тація вказують на такі провідні напрями аналізу виробничих запасів: аналіз постачання матеріалів та аналіз їх використання, аналіз виконання плану постачання матеріалів [4].

Дослідник К. Науменко, проводячи аналіз господарсько-виробничої діяльності підприємств, визначає лише два провідні фази аналізу запасів. Наприклад, виявлення напрямів економії матеріальних ресурсів та аналіз їх забезпечення резервами [4].

Відзначимо, що економічний аналіз є дуже важливим знаряддям пошуку внутрішньовиробничих резервів економії та ефективного використання матеріальних ресурсів.

Завданнями економічного аналізу виступають:

– дослідження реальності і якості планів матеріально-технічного забезпечення, аналіз їх впливу на здійснення та обсяг виробництва продукції, її собівартість і інші показники;

– оцінка попиту підприємства в матеріальних ресурсах;

– характеристика виконання планів використання матеріальних ресурсів;

– формулювання порядку факторів, які обумовлюють відхилення фактичних показників використання матеріалів від запланованих або від відповідних показників за попередній час;

– оцінка ступеня впровадження ефективності використання матеріальних ресурсів;

– чисельний вимір впливу чинників на відхилення показників;

– оцінка і виявлення внутрішньовиробничого потенціалу заощадження матеріальних ресурсів та розробка конкретних заходів щодо їх впровадження.

Варто зазначити, що для оцінки ефективності використання виробничих запасів впроваджується система окремих та узагальнюючих ознак.

Так, до узагальнюючих даних відносяться: матеріаломісткість, прибуток на одиницю матеріальних витрат, питома вага матеріальних витрат у собівартості продукції, коефіцієнт співвідношень ритмів зростання розміру виробництва та матеріальних витрат, коефіцієнт використання матеріалів [5].

Відомо, що матеріаловіддача визначається відношенням вартості виготовленої продукції до суми матеріальних витрат. Цей показник розкриває віддачу матеріалів, тобто скільки виготовлено продукції з кожної одиниці використаних матеріальних ресурсів (матеріалів, сировини, палива, та ін.).

Так, матеріаломісткість продукції – це співвідношення суми матеріальних витрат до вартості виготовленої продукції. Вона показує кількість матеріальних витрат на виробництво одиниці продукції.

Отже, питому матеріаломісткість можна обчислити як у натуральному, так і в умовно-натуральному та вартісному вираженні (це взаємозв'язок кількості витрачених виробничих запасів на виробництво одиниці продукції з кількістю виготовленої продукції цього виду) [6].

Коефіцієнт співвідношення матеріальних витрат і темпів зростання розміру виробництва визначається відношенням індексу товарної або валової продукції до індексу матеріальних витрат. Цей коефіцієнт характеризує в умовному вираженні динаміку матеріаловіддачі і, разом з тим, визначає чинники її зростання.

Фактичне значення матеріальних витрат у собівартості продукції обчислюється відношенням суми матеріальних витрат до абсолютної собівартості виготовленої продукції.

Коефіцієнт матеріальних витрат – це співвідношення фактичної суми матеріальних витрат до планової, перерахованої на реальний обсяг виготовленої продукції. Цей коефіцієнт показує, наскільки ощадливо використовуються матеріали в процесі виробництва та чи немає їх перевитрат у порівнянні з встановленими правилами.

Якщо коефіцієнт матеріальних витрат більше ніж одиниця, то це свідчить про неефективне використання матеріальних ресурсів на виробництво продукції, і, навпаки, якщо менше ніж одиниця, то матеріальні ресурси використовувалися ощадливо.

Показники матеріаломісткості застосовуються для розробки системи оцінки ефективності використання окремих видів матеріальних ресурсів (металомісткість, енергомісткість, сировиномісткість, паливомісткість та ін.), а також для оцінки рівня матеріаломісткості окремих виробів.

Матеріаломісткість може бути обчислена як у вартісному вираженні (співвідношення вартості всіх спожитих напівфабрикатів на одиницю продукції до ціни закупки), так і в натуральному чи умовно-натуральному вираженні

(співвідношення кількості витрачених матеріальних ресурсів на виготовлення одного виду продукції до кількості випущеної продукції цього виду). Валова матеріаломісткість залежить від структури готової продукції, цін на матеріальні ресурси та відпускних цін на продукцію [3].

Головна увага приділяється дослідженню мотивів зміни питомих витрат сировини на одиницю продукції і пошуку резервів її зменшення. Кількість витрачених матеріальних ресурсів на одиницю продукції залежить від якості матеріалів, їх взаємозамінності, техніки і технології виробництва, системи матеріально-технічного постачання і виробництва, рівня фаху працівників, зміни правил списання відходів, витрат, втрат та ін. Отже, ці мотиви настають згідно актів про запровадження заходів, інформації про зміну нормативів витрат від впровадження заходів та ін.

Значущість матеріалів та сировини залежить від їхньої добротності, структури, збільшення цін на них у зв'язку з інфляцією, ринків сировини, транспортних та заготівельних витрат.

Зазначимо, що ефективність та її вплив на обсяг виробництва продукції та використання матеріальних ресурсів можна розкрити з різним ступенем деталізації. Факторами первинного рівня є зміна суми використаних матеріальних ресурсів та ефективність їх використання.

Для обчислення впливу факторів на обсяг випуску продукції можна використовувати методи ланцюгових замін, абсолютних розбіжностей, відносних відмінностей, індексний та інтегральний методи.

Отже, якщо відомо, через що змінилася матеріаломісткість, легко підрахувати, як перетворився випуск продукції. Для цього необхідно взяти зростання матеріаловіддачі і-го чинника та помножити на фактичну суму матеріальних витрат. Зміна обсягу виробництва продукції за рахунок фа-

кторів, які встановлюють матеріаломісткість, визначається за допомогою ланцюгової підстановки.

Одним з показників ефективності використання матеріальних ресурсів є прибуток на одиницю матеріальних витрат. Підвищення його рівня позитивно характеризує роботу підприємства. У ході аналізу необхідно ознайомитися з динамікою даного показника, оцінити виконання його плану, виконати міжгосподарські порівняння і встановити чинники відхилень його розмірів.

В процесі аналізу фактичний рівень показників ефективності використання виробничих запасів порівнюють з базисним, вивчають їх динаміку і мотиви зміни, а також вплив на розмір виробництва продукції.

У ринкових відносинах слід ефективніше використовувати трудові, фінансові і матеріальні ресурси, поглиблювати систему управління, забезпечувати наукову обґрунтованість та оптимальність прийняття рішень, примножувати господарську зацікавленість у досягненні найбільших господарських результатів при найменших витратах, при високому рівні якості, посилювати контроль за ходом здійснення запланованого, піднімати рівень економічної роботи у всіх галузях економіки.

Дуже важливе місце в удосконаленні економічної систематичності управління та підвищенні рівня прибуткової роботи займає економічний аналіз.

Для підвищення рівня аналізу використання матеріальних ресурсів в процесі виробництва, перш за все необхідно чітко визначити мету аналізу і завдання, які сприяють її досягненню.

Аналіз раціонального використання матеріальних ресурсів має дати відповідь на питання про справжній стан їх використання.

Мета аналізу показників використання виробничих резервів полягає у зниженні елементу матеріальних втрат в собівартості продукції.

Існує багато методик проведення аналізу використання виробничих запасів, в яких пропонуються різні показники і фактори, що впливають на його ефективність. Це потребує розмежування матеріаломісткості як взаємозалежності всіх матеріальних витрат від розміру випущеної продукції у вартісному вираженні на предметну одиницю продукції, а також на одиницю впливу.

Відображення тієї чи іншої економічної події за допомогою показників, які б відображали характерні атрибути без найменших помилок, практично нездійсненне. Через це будь-який показник має частину умовності.

Першу групу складають первинні показники матеріальних витрат: загальні та питомі витрати, матеріаломісткість, коефіцієнти корисного використання матеріальних цінностей, витратний коефіцієнт вибуття продукції [2].

Друга група – це розрахунково-аналітичні показники. Вони є похідними від первинних та використовуються при кількісному аналізі структури та динаміки матеріальних ресурсів. Це, насамперед, різні економічні показники для умовного зрівняння норм і реальних витрат, витрат поточного і минулих стадій; для реєстрації структурних коливань тощо.

Аналізуючи викладене, бачимо, що всі автори групують показники за різними ознаками. Майже всі вони з числа показників використання матеріальних ресурсів розглядають показник матеріаломісткості, тоді як він є лише одним з узагальнюючих показників використання виробничих запасів.

Матеріаловіддача дозволяє не лише розглянути зміни фактичного рівня використання ресурсів в порівнянні з останніми періодами, але й зформулювати резерви зростання розмірів виробництва. Характерна вага матеріальних витрат у собівартості продукції віддзеркалює не тільки рівень

використання матеріальних ресурсів, але й структуру виробництва продукції, тобто визначає рівень матеріаломісткості.

У ході аналізу необхідно встановити, чи впроваджуються науково-технічні досягнення, направлені на підвищення ефективності використання матеріалів, чи створені для цього необхідні засоби праці, високоекономічні системи машин, економні, безвідходні та технологічні процеси.

Зменшення матеріаломісткості залежить і від підвищення рівня конструкторських розробок, в тому числі з удосконалення технологій виробництва та підвищення якості матеріалів.

Важливим розділом аналізу є дослідження заходів, спланованих підприємством зі зменшення втрат матеріалів на всіх періодах їх обробки, зберігання та перевезення, більш повному використанню у виробництві вторинних ресурсів і супутніх продуктів.

Недоліки в постачанні, зменшення обсягів матеріалів у щоденних запасах та перевитрати матеріалів при їх використанні можна відшкодувати за рахунок їх економії у виробничому процесі, але для цього треба розробити механізм підвищення використання матеріальних ресурсів на основі різноманітних показників, наприклад, таких як: матеріаломісткість продукції, коефіцієнт використання продукції; матеріаловіддача, коефіцієнт оборотності, кількість оборотів.

Розрахунок коефіцієнта оборотності резервів та тривалості обороту відбувається на основі даних звітності. Коефіцієнт оборотності резервів (коефіцієнт інтенсивності використання) розраховується відношенням собівартості реалізованої продукції за звітний період до вартості виробничих запасів [7].

Рівень оборотності виробничих запасів важливою мірою залежить від галузевих особливостей. Тривалість обороту виробничих запасів характеризує кількість днів, які необхідні для трансформації виробничих запасів у фінансову форму та є величиною інверсійною до коефіцієнта оборотності.

У результаті дослідження можна зробити висновок, що для підвищення на підприємстві ефективності використання матеріально-виробничих запасів можливо запропонувати:

–з’ясувати перспективи придбання або залучення на умовах лізингу найбільш економічних та ефективних видів устаткування;

–розглянути норми витрат матеріальних ресурсів на одиницю продукції;

–оцінити провідних постачальників сировини та устаткування для зменшення ризиків, проаналізувати можливість окремих закупівель у виробників необхідної сировини і матеріалів та зменшити кількість посередників;

–оцінити шанси зниження втрати сировини у відходах виробництва.

Зазначимо, що розглянуті напрями є найбільш перспективними для подальших наукових досліджень з цієї проблематики.

Перелік посилань:

1. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник. Житомир: ЖІТІ, 2009. 672 с.

2. Чаюн І.О. Управління матеріально-технічним забезпеченням підприємства: навч. посібник. Київ: Київ. нац. торг-екон. ун-т, 2002. 111 с.

3. Болюх М. А., Бурчевський В.З., Горбатов М.І. Економічний аналіз: навч. посібник / за ред. М.Г. Чумаченка. 2-ге вид. Київ: КНЕУ, 2003. 556 с.

4. Даньків Й.Я., Лучко М.Р., Остап'юк М.Я. Бухгалтерський облік у галузях економіки. К.: Знання, 2005. 206с.

5. Білова Н. Надходження запасів: податковий та бухгалтерський облік. Податки та бухгалтерський облік. 2006. № 88. С. 14–46.

6. Скирпан А.Г. Бухгалтерський облік: навчальний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2002. 395 с.

7. Івахненко В.М. Курс економічного аналізу: навч. посіб. Київ: Знання-Прес, 2008. 207с.

ШАҒЫН КӘСІПОРЫНДАРДЫ ДАМЫТУ МОДЕЛІНІҢ НЕГІЗІ РЕТІНДЕ ИНТЕГРАЦИЯЛЫҚ ПРОЦЕСТЕГІ ҚҰРЫЛЫМДЫҚ ӨЗГЕРІСТЕР

Карипова М.Р., м.э.н., аға оқытушысы

*Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты,
Алматы қ.*

Аннотация: Бұл мақалада біз интеграция процесіндегі құрылымдық өзгерістерге негізделген шағын бизнесті дамыту моделін ұсынамыз. Ұсынылған модель қаржыландыруға қол жетімділікті қамтамасыз етуге, бизнес-инкубаторларды құруға, нарықтарға қол жетімділікті жеңілдетуге, технологиялық инновацияларға назар аударуға және ынтымақтастықты ынталандыруға бағытталған.

Түйінді сөздер: интеграциялар, шағын кәсіпорындар, технологиялық инновациялар, бизнес-инкубаторлар.

Шағын бизнес кез-келген экономиканың маңызды құрамдас бөлігі болып табылады. Олар жұмыспен қамтудың және табыс табудың маңызды көзі болып табылады және елдің экономикалық өсуіне ықпал етеді. Дегенмен, шағын бизнес олардың өсуі мен дамуына кедергі келтіретін әртүрлі мәселелерге тап болады. Бұл мәселелерге, басқалармен қатар, шектеулі ресурстар, қаржыландыруға қол жетімділіктің болмауы, инфрақұрылымның жеткіліксіздігі және нарықтарға қол жетімділіктің шектелуі жатады.

Интеграция процесі осы мәселелердің кейбірін шешуге мүмкіндік береді. Интеграция экономикадағы құрылымдық өзгерістерге әкелуі мүмкін, бұл шағын бизнестің өсуі мен дамуына қолайлы жағдай жасай алады. Бұл мақалада біз интеграция процесіндегі құрылымдық өзгерістерге негізделген шағын бизнесті дамыту моделін ұсынамыз.

Шағын кәсіпорындарды дамыту моделі: шағын және орта кәсіпкерлік көрсеткіштерін есептеу әдістемесі халықаралық стандарттарға сәйкес қалыптастырылатын және «мемлекеттік статистика туралы» 2010 жылғы 19 наурыздағы Қазақстан Республикасының Заңына сәйкес бекітілетін статистикалық әдіснамаға жатады.

Әдістеме Қазақстан Республикасының экономикасына шағын және орта кәсіпкерлік секторының үлесін бағалауды жүзеге асыру мақсатында Шағын және орта кәсіпкерліктің қызметін сипаттайтын көрсеткіштерді есептеу үшін ресми статистикалық ақпарат алудың негізгі аспектілері мен әдістерін айқындайды. Осы Әдістеменің мақсаты Қазақстан Республикасында шағын және орта кәсіпкерліктің дамуын сипаттайтын ресми статистикалық ақпаратты қалыптастыру болып табылады. Әдістемені Қазақстан Республикасы Ұлттық экономика министрлігінің Статистика комитеті және оның аумақтық органдары шағын және орта кәсіпкерліктің көрсеткіштерін қалыптастыру кезінде қолданады. Осы Әдістеменің объектісі шаруашылық жүргізуші субъектілердің төрт түрінің жиынтығы болып табылады: дара кәсіпкерлер, шаруа немесе фермер қожалықтары және шағын және орта кәсіпкерлікке жататын заңды тұлғалар.

ШОБ субъектілерінің қызметін мониторингтеу үшін мынадай көрсеткіштер қалыптастырылады:

- 1) тіркелген ШОК субъектілерінің саны;
- 2) жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілерінің саны;
- 3) жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілеріндегі жұмыскерлер саны;
- 4) ШОК субъектілері өндірген өнімнің, орындаған жұмыстардың және көрсеткен қызметтердің көлемі;
- 5) ШОБ субъектілері өндірген өнімнің, орындаған жұмыстардың және көрсеткен қызметтердің нақты көлемінің индексі.

ШОБ субъектілерінің қызметін сипаттайтын көрсеткіштер тоқсандық кезеңділікпен облыстар (аудандар) және экономикалық қызмет түрлері бойынша қалыптастырылады.

«Тіркелген ШОК субъектілерінің саны» және «жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілерінің саны» көрсеткіштері ҚББ деректері бойынша қалыптастырылады.

«Жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілеріндегі қызметкерлер саны» көрсеткіші мынадай формула бойынша айқындалады:

$$Ч_{мсп} = Ч_{сн} + Ч_{соц} + Ч_{ин} + Ч_{кфх}, \quad (1)$$

мұндағы $Ч_{мсп}$ – жұмыс істеп тұрған ШОК субъектілеріндегі қызметкерлер саны;

$Ч_{ин}$ – кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын шағын кәсіпорындардың қызметі туралы (есепті тоқсанда) жалпымемлекеттік статистикалық байқау негізінде қалыптастырылатын шағын кәсіпкерлік кәсіпорындарындағы (саны 100 адамнан аспайтын) жұмыскерлер саны;

$Ч_{сн}$ – кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын орта кәсіпорындардың қаржы-шаруашылық қызметі туралы жалпымемлекеттік статистикалық байқау және еңбек статистикасы бойынша байқаулар негізінде қалыптастырылатын орта кәсіпкерлік кәсіпорындарындағы (саны 101-ден 250 адамға дейін) жұмыскерлер саны (есепті тоқсанда);

$Ч_{соц}$ – әлеуметтік статистиканың жалпымемлекеттік статистикалық байқаулары негізінде (есепті тоқсанда) білім беру және денсаулық сақтау саласындағы қызметті жүзеге асыратын шағын және орта кәсіпкерлік кәсіпорындарындағы (саны 250 адамға дейін) қызметкерлер саны;

$Ч_{ин}$ – ҚББ-дан қалыптастырылатын дара кәсіпкерлердегі қызметкерлер саны;

$Ч_{кфх}$ – ҚББ-дан қалыптастырылатын шаруа немесе фермер қожалықтарындағы қызметкерлер саны.

Жеке кәсіпкерлерде жұмыспен қамтылғандар саны туралы деректер Чип мынадай формула бойынша айқындалады:

$$Q_{ин} = Q_{ин (хозяин)} + Q_{ин (наемные)}, \quad (2)$$

мұндағы $Q_{ин}$ – жеке кәсіпкерлерден жұмыспен қамтылғандар саны;

$Q_{ин (хозяин)}$ – ҚББ негізінде қалыптастырылатын жұмыс істеп тұрған дара кәсіпкерлердің саны;

$Q_{ин (наемные)}$ – ҚББ негізінде қалыптастырылатын дара кәсіпкерлерден жалдамалы жұмыскерлер саны.

«ШОБ субъектілері өндірген өнімнің, орындаған жұмыстардың және көрсеткен қызметтердің көлемі» көрсеткіші мынадай формула бойынша айқындалады:

$$B_{мсп} = B_{мп} + B_{сн} + B_{соц} + B_{ин} + B_{кфх}, \quad (3)$$

мұндағы $B_{мсп}$ – ШОК субъектілері өндірген өнімнің, орындаған жұмыстардың және көрсеткен қызметтердің көлемі;

$B_{мп}$ – кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын шағын кәсіпорындардың қызметі туралы (есепті тоқсанда) жалпы мемлекеттік статистикалық байқау негізінде қалыптастырылатын шағын кәсіпкерлік кәсіпорындарының (саны 100 адамнан аспайтын) өндірген өнімінің, орындаған жұмыстарының және көрсетілген қызметтерінің көлемі;

$B_{сн}$ – кәсіпкерлік қызметті жүзеге асыратын орта кәсіпорындардың қаржы-шаруашылық қызметі туралы (есепті тоқсанда) жалпы мемлекеттік статистикалық байқау негізінде қалыптастырылатын орта кәсіпкерлік кәсіпорындарының өндірілген өнімінің, орындалған жұмыстарының және көрсетілген қызметтерінің көлемі (саны 101-ден 250 адамға дейін);

$B_{соц}$ – әлеуметтік статистиканың жалпы мемлекеттік статистикалық байқаулары негізінде (есепті тоқсанда) білім беру және денсаулық сақтау саласындағы қызметті жүзеге асыратын шағын және орта кәсіпкерлік кәсіпорындарының (саны 250 адамға дейін) көрсеткен қызметтерінің көлемі;

$B_{ин}$ – дара кәсіпкерлер өндірген өнімнің, орындаған жұмыстардың және көрсеткен қызметтердің көлемі;

$B_{кфх}$ – шаруа немесе фермер қожалықтары өндірген өнім көлемі.

Жеке кәсіпкерлер үшін салықтар мен өндірілген өнім көлемінің, орындалған жұмыстар мен көрсетілген қызметтердің нақты арақатынасы 1: 10 құрайды. Жеке кәсіпкерлер өндірген өнім көлемін есептеу негізінде әкімшілік дереккөз ұсынатын салықтардың және бюджетке төленетін басқа да міндетті төлемдердің нақты төленген сомалары туралы ақпарат алынады. Орташа салық ставкасы 10% құрайды.

Шағын бизнесті дамытудың ұсынылған моделі бес негізгі құрамдас бөлікке негізделген: қаржыландыруға қол жеткізу, бизнес-инкубаторлар, нарықтарға қол жеткізу, технологиялық инновациялар және ынтымақтастық.

Қаржыландыруға қол жеткізу: қаржыландыруға қол жеткізу шағын бизнестің өсуі мен дамуы үшін өте маңызды. Дегенмен, шағын бизнес қаржыландыруға қол жеткізу мәселелеріне жиі тап болады. Осылайша, ұсынылған модель шағын бизнес үшін қаржыландыруға қол жетімділікті қамтамасыз етуге бағытталған. Бұған микроқаржы ұйымдары, венчурлық фирмалар және краудфандинг платформалары сияқты шағын бизнесті қолдайтын қаржылық инфрақұрылымды құру арқылы қол жеткізуге болады.

Бизнес-инкубаторлар: бизнес-инкубаторлар жалпы кеңсе кеңістігін, жабдықтар мен ресурстарды ұсына отырып, шағын бизнеске қолдау көрсетеді. Олар сондай-ақ шағын бизнестің өсуіне және дамуына көмектесу үшін оқыту,

тәлімгерлік және байланыс орнату мүмкіндіктерін ұсынады. Осылайша, ұсынылған модель шағын бизнестің өсуі мен дамуын қолдау үшін бизнес-инкубаторлар құруды қамтиды.

Нарықтарға қол жеткізу: шағын бизнес нарықтарға қол жеткізу кезінде, әсіресе халықаралық саудада жиі қиындықтарға тап болады. Осылайша, ұсынылған модель шағын бизнес нарықтарына қол жетімділікті жеңілдетуге бағытталған. Бұған сауданы ілгерілету бағдарламаларын құру және шағын бизнес пен ірі фирмалар арасында серіктестік орнату арқылы қол жеткізуге болады.

Технологиялық инновациялар: технологиялық инновациялар шағын бизнестің өсуі мен дамуы үшін өте маңызды. Осылайша, ұсынылған модель технологиялық инновацияларға ерекше назар аударады. Шағын бизнес бүгінгі қарқынды бизнес ортасында бәсекеге қабілетті болып қалу үшін жаңа технологияларды енгізуі керек. Модель тиімділік пен өнімділікті арттыру үшін цифрландыру және автоматтандыру сияқты жаңа технологияларды әзірлеуді және енгізуді ынталандыруы керек.

Ынтымақтастық: ынтымақтастық шағын бизнестің жетістігі үшін өте маңызды. Осылайша, ұсынылған модель шағын бизнес пен шағын және ірі кәсіпорындар арасындағы ынтымақтастықты ынталандырады. Ынтымақтастық ресурстар мен тәжірибе алмасуға әкелуі мүмкін, бұл шағын бизнеске кездесетін қиындықтарды жеңуге көмектеседі.

Интеграция процесіндегі құрылымдық өзгерістерге негізделген шағын бизнесті дамытудың ұсынылған моделі қаржыландыруға қол жеткізуге, бизнес-инкубаторларды құруға, нарықтарға қол жеткізуді жеңілдетуге, технологиялық инновацияларға назар аударуға және ынтымақтастықты ынталандыруға бағытталған. Бұл модельді сәтті енгізу елдің экономикалық дамуына үлес қоса алатын шағын бизнестің өсуіне және дамуына әкелуі мүмкін. Интеграция процесі Шағын бизнестің өсуі мен дамуы үшін қолайлы

орта құруға мүмкіндік береді және ұсынылған модель саясаткерлер мен мүдделі тараптар үшін шағын бизнесті дамытуды қолдау бойынша нұсқаулық бола алады.

Пайдаланылған дереккөздердің тізімі:

1. Куликова Л.П., Полонцева ф. п. нарық жағдайында кәсіпкерлікті реттеу және қолдау// ғылым мен техникаға қол жеткізу.2015.-№5

2. Нарықтық экономикалық жүйелердің трансформациясы.- М.: «Академкнига» акц, 2019.

3. Аймақтық экономикалық интеграцияны қалыптастырудың теориялық тәсілдері. Калиева С.А. Хабаршы. «Экономикалық» сериясы-Алматы: ҚазҰПУ.Абай-2018.-№3(25).-с.3-10

БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ІНЖІНІРІНГ В СИСТЕМІ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

*Кащена Н.Б., д-р екон. наук, професор
Янчева Л.М., канд. екон. наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

У новітніх умовах ведення бізнесу через посилення інформаційних впливів ефективність підприємницької діяльності все більше залежить від якості даних, що залучаються для прийняття управлінських рішень. Трансформація існуючих і розвиток цифрових бізнес-моделей збільшують обсяг інформаційних потоків і обумовлюють підвищення вимог до оперативності формування, достатності, якості фіксації і аналітичної обробки даних бухгалтерської інформаційної системи, їх подальшого використання в аналізі й управлінні. Дедалі більш актуальним стає створення якісно нового формату системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством, здатної забезпечити пошук можливостей її підвищення і задовольнити інфо-

рмацийні запити менеджменту всіх рівнів на всіх етапах процесу розробки, прийняття і контролю виконання управлінських рішень.

Концепт формування системи обліково-аналітичного забезпечення передбачає моделювання єдиного інформаційного простору управління підприємством, орієнтованого на максимальне задоволення інформаційних запитів користувачів. При цьому всі елементи системи перебувають у взаємозв'язку і взаємодії, а її ефективність визначається інноваційною технологією процесу формування обліково-аналітичної інформації із застосуванням новітніх інформаційних технологій і відповідного методичного інструментарію.

Дієвим інструментом реалізації можливості формування інформаційних масивів обліково-аналітичних даних релевантного характеру і забезпечення ефективності системи обліково-аналітичного забезпечення є застосування сучасних технологій моделювання процесу їх отримання, зокрема бухгалтерського інжинірингу [1]. Його основу складає поглиблена деталізація інформації про фінансово-ресурсний потенціал підприємства та його використання з метою підвищення економічної ефективності у функціональних розрізах, зокрема трудові, нематеріальні, матеріальні і фінансові ресурси (власні і запозичені) на рівні основних бізнес-процесів у комерційній, фінансовій, кадровій, інноваційній, інвестиційній, ринковій, управлінській, соціальній та екологічній сферах.

Бухгалтерський інжиніринг, як новітня технологія формування інформації, дозволяє удосконалити обліково-аналітичні процеси та виходячи з інформаційних запитів управлінського персоналу розробити контент обліково-звітних та аналітичних даних для обґрунтування, розробки, реалізації і контролю виконання прийнятих оперативних, тактичних і стратегічних управлінських рішень.

Інструментальний профіль бухгалтерського інжинірингу як визначальної складової побудови системи обліко-

во-аналітичного забезпечення управління підприємством, орієнтованої на ефективне функціонування та сталий розвиток, представлений у табл. 1.

Таблиця 1

Інструментальний профіль бухгалтерського інжинірингу

Елементи	Характеристика
Інструменти бухгалтерського інжинірингу	Фінансові баланси, похідні фінансові звіти, реінжиніринг бізнес-процесів, інтерактивні методи фінансових розрахунків, збалансована оцінна відомість, оцінна відомість інтелектуального капіталу, оцінна відомість чистих пасивів, капіталу, нульові баланси
Технології облікових інжинірингових процедур	Початковий оператор, коригувальні операції, скоригований баланс, економічні операції, специфічні проміжні, альтернативні, гіпотетичні операції, гіпотетичний кінцевий оператор, контрольні операції
Обліково-аналітичне забезпечення інжинірингу	Агреговані проводки, структурований план рахунків, кваліметричні складові, засоби автоматизації обліково-аналітичних процесів, системи оцінювання, алгоритми, драйвери, обліково-контролюючі точки, облікові агрегати
Керовані об'єкти та процеси	Загальне управління, власність, система резервування, ризики, інновації, фінансові результати, реорганізація, фінансовий стан
Результати використання інструментів бухгалтерського інжинірингу	Узагальнюючі показники за функціональними напрямками економічної активності та різними видами вартості у відповідності до запитів замовників аналізу, управлінські альтернативні способи вирішення поточних проблем, інформаційне забезпечення прийняття рішення, контроль, автоматизація обліково-аналітичного забезпечення

Джерело: розроблено автором на основі [2]

Цінність обліково-аналітичної інформації для управління, що формується засобами бухгалтерського інжинірингу, детермінується такими якісними характеристиками, як: релевантність, зрозумілість, ефективність, своєчасність, надійність, достовірність, порівнянність, повнота, корисність, дієвість, оптимальність, регулярність, доречність.

Релевантність інформації розглядається у синтаксичній, семантичній та прагматичній площині й реалізується через функції передбачуваності, властивості зворотного зв'язку і своєчасності [3]. Своєчасність визначається інерційністю обліково-аналітичної системи. Надійність досягається верифікацією даних, репрезентативною достовірністю й нейтральністю системи. Достовірність обліково-аналітичної інформації характеризується її точністю, прийнятною і достатньою для прийняття дієвого управлінського рішення. Порівнянність полягає в тому щоб забезпечити можливість порівняння з інформацією інших підприємств й періодам, що передують звітному тощо. Повнота інформації забезпечується такими властивостями обліково-аналітичної системи як: емерджентність, неаддитивність, синергічність, розмірність, інерційність. Дієвість, оптимальність і регулярність обліково-аналітичної інформації визначаються розмірністю і раціональністю самої обліково-аналітичної системи.

Викладене доводить, що цінність інформації для прийняття управлінських рішень залежить від можливостей системи обліково-аналітичного забезпечення управління підприємством генерувати інформаційні масиви обліково-аналітичних даних релевантного характеру із залученням інструментів бухгалтерського інжинірингу.

Перелік посилань:

1. Кашена Н. Б. Обліково-аналітичне забезпечення управління економічною активністю підприємств торгівлі: теорія, методологія, практика : монографія. Харків : Видавництво Іванченка І. С., 2021. 389 с.
2. Шумейко М. В. Концепція інструментів бухгалтерського інжиніринга. Terra Economicus. 2012. Т. 10. № 1-2. С. 72-77.
3. Соколов Я.В., Соколов В.Я. История бухгалтерского учета: учебник. М.: Финансы и статистика, 2006. 288 с.

ПЕРВИННИЙ ОБЛІК ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ

Ковальова Т.В., канд. екон. наук, доцент

Мелюх І.О., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Первинний облік є ключовим компонентом системи «бухгалтерський облік». Він є основою інформаційного управління підприємством. Отримання своєчасної, надійної інформації можливе за допомогою первинних документів, вони ж забезпечать високу швидкість зібрання та подальшу її обробку фахівцем. Первинний документ як носій інформації є фундаментом для подальшого її накопичення. «На кожному етапі облікового процесу інформація відрізняється за рівнями деталізації, змістом, структурою та призначенням, тому для її формування потрібні специфічні форми носіїв інформації, які відрізняються між собою за змістом, будовою та структурою. Чітке та однозначне виділення та виокремлення кожної групи носіїв інформації (первинні документи – реєстри обліку – форми звітності) дозволить встановити взаємозв'язки між їх показниками, забезпечити їх наступність та логічну послідовність у процесі формування підсумкової інформації. Виходячи з викладеного, більш правильним є підхід другої групи, представники якої під документами розуміють лише носії інформації, що «фіксують та підтверджують господарські операції, включаючи розпорядження й дозволи адміністрації (власника) на їх проведення (документ, який містить відомості про господарську операцію та підтверджує її здійснення)» та визначають первинний документ як «документ, що складається у момент здійснення господарської операції або безпосередньо після її завершення, фіксує господарську операцію та підтверджує її здійснення, є підставою для записів у реєстрах обліку та відображення на рахунках бухгалтерського обліку». У цьому визначенні чі-

тко окреслено сутність первинних документів, вказано на їх відмінність від реєстрів обліку, а тому воно придатне для використання в наукових дослідженнях та практичних розробках» [1].

Ми розділяємо думку Островерхої Р., яка відзначає, що «первинні документи є єдиним джерелом вхідної інформації у систему бухгалтерського обліку, що дозволяє їм безпосередньо впливати на якість аналітичного і синтетичного обліку та форм звітності» [1]. Науковці широко обговорювали питання, пов'язані з удосконаленням форм первинних документів. Вони при цьому звертали увагу на необхідність відображення в документах інформації, яка б дозволила посилити зміст документу і зробити його більш змістовнішим. Так, В.С. Уланчук та Н.В. Оляднічук пропонують внести зміни в галузеві первинні документи. Це забезпечить «деталізацію обліку за центрами відповідальності посилить його значимість, удосконалив систему управління витратами не тільки на рівні підприємства, а й в підрозділах, що сприятиме створенню системи обліку та управління виробництвом відповідно до вимог ринкового середовища» [2]. У довоєнний час, Островерха Р. запропонувала для удосконалення первинного обліку «поділ переліку показників документів ... на умовно-постійні та умовно-змінні дозволяє його використовувати в умовах застосування комп'ютерних технологій» [1]. Цей поділ авторка зробила на прикладі документів з обліку основних засобів. На її думку це дозволить використовувати їх в умовах застосування комп'ютерних технологій. Особливо слушною, на нашу думку, є пропозиція Островерхої Р. «запровадити використання коду товару згідно з Українською класифікацією товарів зовнішньоекономічної діяльності (УКТ ЗЕД) не лише при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності і складанні податкових накладних з податку на до-

дану вартість, але й для інших потреб, що дозволить вирішити одночасно декілька завдань, зокрема:

1) присвоєння кожному виду запасів номенклатурного номеру (шифру), розробленого на основі кодів УКТ ЗЕД, унеможливить переплутанію однорідних видів цінностей, зменшить кількість помилок в обліку запасів, прискорить процеси приймання та видачі зі складу за умови наявності маркерів для позначення видів запасів;

2) прискорить складання та зменшить кількість помилок у податкових накладних;

3) забезпечить правильність розрахунку сум акцизного податку, ставки якого також встановлені у розрізі кодів УКТ ЗЕД, та безпомилкове складання акцизних накладних;

4) за умови зазначення усіма контрагентами кодів УКТ ЗЕД у документах з відвантаження запасів (сировини, матеріалів, готової продукції) та обміну первинними документами (товарнотранспортними накладними) через засоби електронного зв'язку можна забезпечити автоматичне введення багаточисельних переліків цінностей безпосередньо у пам'ять ЕОМ без застосування ручної праці, що оптимізує як облік розрахунків з постачальниками або покупцями, так і облік запасів на підприємстві» [1].

Війна змінила звичайну роботу підприємств і вплинула на роботу бухгалтерської служби. Незважаючи на воєнні дії, господарські операції необхідно фіксувати, щоб не порушувати облікові принципи безперервності та послідовності. Особливо важливим первинний облік при нарахуванні та сплаті податків. Податковий кодекс України «передбачає правила відновлення знищених первинних документів, реєстрів бухгалтерського обліку, фінансової звітності, інших документів, пов'язаних з обчисленням і сплатою податків та зборів, ведення яких передбачено п. 44.5 цього Кодексу» [3]. У цій ситуації суб'єктам господарювання необхідно «У разі втрати, пошкодження або дост-

рокового знищення первинних документів платник податків зобов'язаний у п'ятиденний строк з дня такої події письмово повідомити (із наданням оформлених відповідно до законодавства документів, підтверджуючих настання події, що призвела до такої втрати, пошкодження або дострокового знищення документів) контролюючий орган за місцем обліку в порядку, встановленому Податковим кодексом для подання податкової звітності. Платник податків зобов'язаний відновити втрачені документи протягом 90 календарних днів з дня, що настає за днем надходження повідомлення до контролюючого органу. У разі надання платником податків у порядку та визначені строки повідомлення та неможливості проведення перевірки платника податків у зв'язку з втратою, пошкодженням або достроковим знищенням платником податків документів строки проведення таких перевірок (крім перевірок, визначених статтею 200 Кодексу) переносяться до дати відновлення та надання документів до перевірки у межах визначених строків, але на строк не більше ніж 120 днів» [4]. Тобто, держава, через низку змін до законодавства врегулювала це питання і значно полегшила роботу бухгалтерів.

Довосенний період показав, що вносити зміни до первинних документів конче необхідно, оскільки, саме вони забезпечують досконалість ведення обліку. Воєнний стан не знімає відповідальності з бухгалтерів щодо складання та обробки первинних документів. На період воєнного стану діють спеціальні норми закону, які регулюють питання документування операцій.

Перелік посилань:

1. Островерха Р. Первинні документи у бухгалтерському обліку: сутність та напрямки удосконалення. *Інститут бухгалтерського обліку, контроль та аналіз в умовах глобалізації*. 2018. № 1-2. С. 19–31.
2. Уланчук В.С., Оляднічук Н.В. Вдосконалення первинного обліку в аграрних підприємствах – вимога сьогодення. URL:

<https://magazine.faaaf.org.ua/udoskonalennya-pervinnogo-obliku-v-agrarnih-pidpriemstvah-vimoga-sogodennya.html>

3. Первинку втрачено під час бойових дій: що робити далі. URL: https://interbuh.ligazakon.net/article?id=145712&utm_source=buh.ligazakon.net&utm_medium=news&utm_campaign=LZtest&utm_content=cons.

4. Воєнний стан: Дії суб'єктів господарювання, у яких були зруйновані офіси та всі архіви і документи знищено? URL: <https://zp.tax.gov.ua/media-ark/news-ark/614619.html>.

ОБЛІК ПРАЦІ ТА ЇЇ ОПЛАТИ

Костяниця Д.О., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Ковальова Т.В., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Відповідно до соціально-економічних концепцій, заробітна плата є природним джерелом доходу для працюючих людей, а оплата праці – основною формою індивідуальної та колективної мотивації. В даний час одним з найважливіших моментів в системі бухгалтерського обліку, проблем і методів оподаткування є розрахунок заробітної плати, нарахування і виплата заробітної плати та контроль за правильністю нарахування заробітної плати і податкових відрахувань. Основним важелем впливу держави на оплату праці на підприємстві є надання соціальної гарантії у вигляді мінімальної заробітної плати, яка щороку переглядається Міністерством фінансів України в бік збільшення і станом на 01.09.2023 р. мінімальна заробітна плата встановлена в розмірі 6 700 грн. (у 2024 році мінімальна заробітна плата планується в розмірі 7 665 грн.).

Дослідженню питань та проблем обліку розрахунків з оплати праці присвячені роботи таких вітчизняних вчених, як: Ф.Ф. Бутинець, М.Д. Ведерніков, Ю.А. Верига, В.Н. Гончаров, З.В. Гуцайлюк, О.В. Додонов, З.В. Задорожний, А.М. Колот, Т.А. Костишина, Я.Д. Крупка, Т.Г. Мельник,

М.С. Пушкар, В.С. Рудницький, В.В. Сопко, П.Л. Сук, І.Д. Фаріон, П.Я. Хомин, Н.В. Шульга та ін.

В сучасному світі в роботі відповідних компаній та організацій, вимагають перегляду існуючі систем виплати заробітної плати, вжити відповідних та ефективних заходів для виконання та мотивування співробітників, керувати структурою фонду оплати праці соціально-економічного характеру.

Обґрунтування удосконалення обліку праці та її оплати на підприємствах.

Облік праці та її оплати – це важлива і складна ділянка обліку, оскільки вимагає точних і своєчасних даних для відображення змін у кількості працівників, відпрацьованих годин, категорій працівників, кодів виробничих витрат і контролю за використанням трудових ресурсів. Заробітна плата регулюється формами та системами оплати праці. На підприємствах застосовуються дві основні форми оплати праці: погодинна та відрядна. При погодинній оплаті праці заробіток працівника визначається відповідно до відпрацьованого часу. Існує дві системи цієї форми оплати праці: проста погодинна та погодинно-преміальна. Відрядна форма оплати праці означає, що заробітна плата працівника визначається обсягом виконаної роботи та сумою, яка за неї виплачується. Застосовується для оплати праці працівників, праця яких підлягає нормуванню, і включає такі схеми: пряму, преміальну, прогресивну та індексовану. [1]

Вимогами до побудови фонду оплати праці є визначення завдань, системи показників, документації та системи рахунків. Виходячи з цього, основними завданнями обліку праці та заробітної плати є такі:

– забезпечення контролю за чисельністю працівників, використанням робочого часу та дотриманням трудової дисципліни;

– визначення робочого часу і виробітку, розрахунок заробітної плати кожного працівника, встановлення фак-

тичного фонду оплати праці та розподіл нарахованої заробітної плати за напрямками витрат;

- розрахунки з робітниками та службовцями по заробітній платі, з бюджетом по утриманню податків та з органами соціального страхування по внесках на соціальне страхування;

- забезпечення контролю за виплатою заробітної плати та преміюванням, складанням звітності тощо.

1 січня 2009 року набули чинності типові форми первинної облікової документації підприємств, установ та організацій, затверджені наказом Державного комітету статистики України від 5 грудня 2008 року № 489 «Про затвердження типових форм первинної облікової документації зі статистики праці»:

- № П-1 «Наказ (розпорядження) про прийняття на роботу»;

- № П-2 «Особова картка працівника» ;

- № П-3 «Наказ (розпорядження) про надання відпустки»;

- № П-4 «Наказ (розпорядження) про припинення трудового договору (контракту)» ;

- № П-5 «Табель обліку використання робочого часу»;

- № П-6 «Розрахунково-платіжна відомість працівника».

Відповідно до НП(С)БО 26 «Виплати працівникам», затвердженого Наказом Міністерства фінансів України № 601 від 28 жовтня 2014 року, до виплат працівникам належать такі виплати:

- поточні виплати;

- виплати при звільненні;

- виплати по закінченні трудової діяльності;

- виплати інструментами власного капіталу підприємства;

- інші довгострокові виплати. [2]

У процесі нарахування та виплати заробітної плати працівникам підприємства необхідно здійснювати перед-

бачені законодавством нарахування та утримання. Наразі ці питання регулюються такими нормативними документами:

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» № 1058-IV від 09 липня 2003 року;

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності» № 1105-XIV від 23 вересня 1999 року;

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування у зв'язку з тимчасовою втратою працездатності та витратами, зумовленими народженням та похованням» № 2240-III від 18 січня 2001 року;

– Закон України «Про розмір внесків на деякі види загальнообов'язкового державного соціального страхування», № 2213-III від 11 січня 2001 року;

– Закон України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування на випадок безробіття», № 1533-III від 02 березня 2000 року;

– Закон України «Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування», № 400/97-ВР від 26 червня 1997 року, зі змінами та доповненнями;

– Закон України «Про розмір внесків на загальнообов'язкове державне соціальне страхування від нещасного випадку на виробництві та професійного захворювання, які спричинили втрату працездатності», № 2272-III від 22 лютого 2001 р.

Підвищення ефективності виробництва, достовірну інформацію про витрати праці на кожній виробничій дільниці, використання робочого часу і його оплати повинен забезпечити бухгалтерський облік.[3]

Вимоги до побудови фонду оплати праці полягають у визначенні завдань, системи показників, документації та розрахунку. Виходячи з цього, основними завданнями розрахунку заробітної плати є:

- забезпечення правильного визначення витрат робочого часу та обліку праці;
- розрахунок заробітної плати кожного працівника відповідно до кількості та якості праці
- визначення фактичного розміру фонду заробітної плати для працівників всієї компанії та управління ним за складовими (наприклад, відділ, робоче місце) та в цілому по компанії;
- облік кожної суми заробітної плати, понесеної працівниками підприємства, як невід'ємної частини витрат на бізнес-процеси підприємства, відповідно до місця та предмета праці;
- контроль за правильним використанням заробітної плати в різних підрозділах підприємства, встановлення відповідальності за втрату продуктивності праці та облік усіх витрат на заробітну плату. [4]

Заробітна плата, надбавки та пенсії можуть бути виплачені співробітникам Казначеем на підставі платіжної або розрахунково-платіжної відомості, підписаної Адміністратором та Головним бухгалтером. Після закінчення терміну видачі заробітної плати та інших видів виплат замість підпису у відомості на особу, яка отримує таку виплату, оформлюється депозитний сертифікат. [5]

Для розрахунку заробітної плати водія вантажівки використовуйте «Подорожній лист вантажного автомобіля». Зокрема, типова форма № 1 (міжнародна) та типова форма № 2 (внутрішня) (див. зразок 7.1). Подорожній лист випишується на кожен добу (або на одне перевезення у випадку міжміських перевезень). Для нарахування винагороди водієві легкового автомобіля використовується «Подорожній лист службового автомобіля» (типова форма № 3). З урахуванням особливостей окремих галузей економіки відповідні галузеві міністерства мають право запроваджувати інші спеціальні форми первинного обліку праці та її оплати.

Таким чином, бухгалтерський облік на підприємствах повинен забезпечувати точний розрахунок заробітної плати кожного працівника відповідно до кількості та якості використаної праці, існуючих форм і систем оплати праці та правильність утримань із заробітної плати; контроль за дотриманням трудового розпорядку, режиму робочого часу і норм виробітку; своєчасне виявлення резервів подальшого підвищення продуктивності праці; видачу заробітної плати.

Перелік посилань:

1. Облік праці та її оплати. *Бібліотека Букліб.8.1*: веб-сайт. URL: <https://buklib.net/>.
2. Облік праці, її оплати та соціального страхування персоналу. URL: https://msn.khmnu.edu.ua/pluginfile.php/241377/mod_resource/content/2/tema_12.pdf.
3. Облік та оподаткування підприємств малого бізнесу. URL: https://pidru4niki.com/19531117/buhgalterskiy_oblik_ta_audit/oblik_pratsi_oplati.
4. Бухгалтерський облік. Облік оплати праці робітника на підприємстві. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/17344/>.
5. Облік праці та її оплати 2 Організація оплати URL: <https://ua-referat.com/>
6. Лишиленко О. Бухгалтерський облік: навч. посібник. Київ: Центр навчальної літератури, 2015. 631 с.
7. Кундря-Висоцька О. Бухгалтерський облік: навч. посібник. Київ: Алерта, 2014. 303 с.

ОБЛІК ГРОШОВИХ КОШТІВ БАНКУ

*Костяниця Д.О., здобувач вищої освіти
Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

В даний час одним з найважливіших факторів підвищення ефективності будь-якої діяльності є використання оборотних активів (коштів) підприємства, їх стан та доцільність використання безпосередньо впливає на кінцеві

результати операцій підприємства. Займає центральне місце у структурі оборотних засобів, коштів, більшість яких перебуває на банківських рахунках.

Будь-які розрахунки бюджетної установи пов'язані з рухом грошових коштів або безготівково, або з використанням готівки. Використання грошових коштів пов'язане з дотриманням певних вимог чинного законодавства. Як має бути організоване зберігання та використання грошових коштів, які існують законодавчі вимоги – ці питання й розглянемо.

Здійснюють безготівкові розрахунки установи, використовуючи такі рахунки:

- поточні рахунки в банку;
- інші поточні рахунки в банку;
- реєстраційні рахунки, відкриті в органах Казначейства;
- інші рахунки в Казначействі;
- рахунки для обліку депозитних сум.[1]

Рахунок 31 «Рахунки в банках» має такі субрахунки:

- 311 «Поточні рахунки в національній валюті»;
- 312 «Поточні рахунки в іноземній валюті»;
- 313 «Інші рахунки в національній валюті»;
- 314 «Інші рахунки в банку в іноземній валюті».

Синтетичний облік на рахунку 31 здійснюється у відповідності до облікової політики підприємства та робочого плану рахунків підприємства. Аналітичний облік за рахунком 31 може вестися за видами рахунків, відкритих у банківських установах.[2] Він повинен надавати можливість щоденно визначати залишки грошових коштів на рахунках в банках, їх рух за певний період, виявляти накопичення грошових коштів понад мінімальної потреби для розміщення його у високоліквідних активах. Облік руху грошових коштів на банківських рахунках здійснюється наступним чином: за дебетом рахунку 31 відображаються надходження грошових коштів, за кредитом – їх використання.

Залишки по бухгалтерських рахунках повинні копійка в копійку збігатися із залишками по відповідним для них банківським рахункам.

Усі здійснені операції з надходження та списання коштів з поточного рахунку підприємства банк реєструє у спеціальній виписці з особового рахунку, із вказуванням підтверджуючих документів. Даний документ замінює собою реєстр аналітичного обліку за операціями на поточному рахунку та одночасно є підставою для бухгалтерських записів.[3]

Банки можуть вільно переказувати безготівкові гроші і навпаки. Для поповнення готівкою банки можуть купувати готівку у національних банківських установах та інших банках за відповідну комісію. Якщо банки мають надлишки готівки, вони можуть перевести їх в інші банки, які потребують заохочення, або використовувати їх для поповнення своїх кореспондентських рахунків.

Рахунки для обліку транзитних оборотів, пов'язаних з виконанням операцій при безпосередній кореспонденції з рахунками каси та операціями з підкріплення банку готівкою:

- 181 Дебіторська заборгованість за операціями з банками;
- 1811 А Дебіторська заборгованість за операціями з готівкою;
- 191 Кредиторська заборгованість за операціями з банками;
- 1911 П Кредиторська заборгованість за операціями з готівкою.

Установи – головні розпорядники коштів державного чи місцевого бюджету, тож централізовані бухгалтерії ведуть книгу аналітичного обліку відкритих асигнувань (перерахованих коштів) суб'єктам державного сектору нижчого рівня.[5]

Облік грошових коштів у книзі аналітичного обліку ведемо за кожним розпорядником, КЕКВ, з розмежуванням за КЕКВ. Якщо асигнування відкриті за загальним і спеціальними фондами, ведемо дві окремі книги.

Суми, які перераховано підпорядкованим установам, зазначаємо у книзі згідно з виписками рахунків. Якщо суми відкритих асигнувань зменшуємо, такі суми зазначаємо з мінусом та додатково записуємо їх червоним чорнилом – якщо облік не автоматизований.

Облік грошових коштів в бюджетних установах у картці аналітичного обліку відкритих виділених асигнувань ведемо, розмежовуючи за: бюджетом, КЕКВ, загальним фондом.[4]

Відкриття рахунків в банках визначається відповідно до Інструкції про порядок відкриття, використання і закриття рахунків у національній та іноземних валютах, затвердженої Постановою Правління НБУ від 12.11.2003 р. № 492. Бухгалтерський облік інших грошових коштів, здійснюють на активному рахунку № 33 «Інші кошти», на якому ведеться узагальнення інформації про наявність та рух грошових коштів (у національній та іноземній валюті), що знаходяться в касі підприємства (поштових марок, оплачених путівок до санаторіїв, пансіонатів, будинків відпочинку тощо), та кошти в дорозі, тобто грошові суми, внесені до кас банків, ощадних кас або поштових відділень для подальшого їх зарахування на рахунках підприємства в банках.

На субрахунку № 331 «Грошові документи в національній валюті» ведеться облік грошових документів за їх номінальною вартістю, які зберігаються в касі підприємства: векселі, облігації і грошові білети, поштові марки й інші грошові документи. Аналітичний облік грошових документів організується за їх видами.

Перелік посилань:

1. Новий бюджетний облік №5: Облік грошових коштів. URL: <https://ibuhgalter.net/ru/material/1338/26374>.
2. Облік грошових коштів на рахунках у банку та у касах: синтетичний та аналітичний. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/accountant/17513/>.
3. Облік грошових коштів банку. Облік касових операцій банку та операцій із касового обслуговування банків установами національного банку України. URL: https://pidru4niki.com/18420103/bankivska_sprava/oblik_groshovih_koshtiv_banku.
4. Бухгалтерія для бюджету та ОМС. Облік грошових коштів. URL: <https://oblikbudget.com.ua/article/246-oblk-groshovih-koshtv>.
5. Бугинець Ф.Ф., Олійник О. В., Шигун М. М., Шулепова С.М. Організація бухгалтерського обліку, Житомир: ПП «Рута», 2001. 428 с.

ОБ'ЄДНАННЯ УПРАВЛІНСЬКОГО ТА БУХГАЛТЕРСЬКИХ ПІДХОДІВ ПРИ КАЛЬКУЛЮВАННІ СОБІВАРТОСТІ ПРОДУКЦІЇ

Маліков В.В., д-р держ. упр., професор

Бабенко Б.Р., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Калькулювання собівартості – один із найважливіших процесів, як і бухгалтерському, так і у управлінському обліку.

Об'єднання правил, принципів та підходів, що використовуються у цих видах обліку, дозволяє найбільш достовірно відобразити реальний стан справ на підприємстві та максимально задовольнити всіх користувачів (як внутрішніх, так і зовнішніх).

У зв'язку з цим питання наукового дослідження та практичного застосування об'єднання управлінського та бухгалтерського підходів до собівартості є актуальними.

Питання калькулювання досліджувалися багатьма вченими, серед яких Р Гаррісон, К, Друрі, П. Етрілл, Е.С. Хендріксен, Ф.Ф. Бутинець та інші.

Однак, незважаючи на широке висвітлення наявних проблем та шляхів їх вирішення, а також методичних та методологічних розробок, багато питань вимагають подальшого вивчення, особливо ті, що стосуються їх застосування на практиці.

Метою дослідження є розробка порядку взаємодії управлінського та бухгалтерського обліку при здійсненні калькулювання собівартості, що дозволить зменшити облікову роботу та достовірно відобразити реальний рівень собівартості.

Порядок калькулювання собівартості як в управлінському, так і в бухгалтерському обліку розглядався багатьма вченими [1-4]. Хоча невіршених питань ще багато, основним з них для практичного застосування є саме взаємодія цих видів обліку та обмін інформацією між ними.

Враховуючи це, автором пропонується доцільним виділити такі етапи калькулювання собівартості:

Етап 1. Визначення цілей та завдань бухгалтерського та управлінського обліку собівартості.

Етап 2. Визначення складу та порядку розрахунку показників, необхідних для проведення економічних розрахунків з калькулювання собівартості.

Етап 3. Визначення правил складання управлінських калькуляцій.

Розглянемо кожен етап докладніше.

Етап 1. Цілі та завдання бухгалтерського та управлінського обліку собівартості.

Метою бухгалтерського обліку є підготовка даних для фінансової звітності, а фінансова звітність орієнтована, перш за все, на зовнішніх користувачів, які не беруть участі у прийнятті управлінських рішень, а тому потребують виключно достовірного визначення кінцевих результатів діяльності підприємства, а саме у визначенні вартості ак-

тивів, в тому числі дебіторської заборгованості, запасів, основних засобів, капітальних інвестицій, зобов'язань, капіталу, а також прибутку (або збитків) за звітний період.

Всі ці дані дуже важливі для ухвалення рішення про купівлю/продаж підприємства, його акцій (часток у статутному капіталі) та облігацій, про надання кредитів тощо. Однак, для прийняття конкретних управлінських рішень ці показники, як правило, не мають значення.

Управлінський облік відрізняється від бухгалтерського обліку, орієнтованого на складання фінансової звітності, тим, що споживачі (користувачі) управлінської інформації – це керівництво підприємства, а сама інформація є комерційною таємницею. Методи та правила, які використовуються в даному випадку, підприємство обирає самостійно, і вони відрізняються від правил бухгалтерського обліку.

Етап 2. Показники, необхідні для проведення економічних розрахунків із калькулювання собівартості.

Для проведення економічних розрахунків автор вважає за доцільне визначити такі показники:

1) Змінні витрати, які складаються з змінних витрат на випуск (виробництво) товару і змінних витрат на збут товару.

2) Маржинальний прибуток від одиниці виробленої продукції чи частку покриття постійних витрат, що визначається як різницю ціни товару і змінних витрат на його виробництво та збут. Для зручності прийняття рішення важливо розрахувати два показники:

- частку змінних витрат у ціні товару;
- частку маржинального прибутку в ціні.

Оскільки ціна може мати різні значення, ці показники слід розраховувати на різні варіанти ціни.

3) Прямі постійні витрати, які складаються з витрат на випуск (виробництво) і витрат на збут товару.

Прямі постійні витрати на випуск включають витрати виробничого підрозділу, к яким крім прямих витрат, відображених у бухгалтерському обліку, слід віднести і зага-

льновиробничі витрати, до яких відносяться витрати на управління підрозділом і витрати на забезпечення його роботи. Частина цих витрат несе сам виробничий підрозділ і в цьому підрозділі вони можуть бути враховані (освітлення, опалення, технічне обслуговування, охорона праці, витрати матеріалів у виробництві та ін), а частину витрат несуть обслуговуючі (сервісні) підрозділи підприємства (витрати на удосконалення технології, ремонт, охорона, прибирання тощо).

4) Маржинальний прибуток підрозділу чи частка покриття непрямих витрат, що визначається як різниця суми маржинальних прибутків від кожного виробленого підрозділом товару і загальною сумою прямих постійних витрат на випуск і збут продукції.

Цей маржинальний прибуток має забезпечити покриття непрямих постійних витрат, до яких входять:

- частина загальновиробничих витрат, яка не була розподілена за підрозділами;
- адміністративні витрати;
- частина витрат на збут, яка не віднесена до прямих витрат.

Етап 3. Правила складання управлінських калькуляцій.

Управлінська (або маржинальна) калькуляція має складатися:

- за звітний період, виходячи із фактичних витрат (фактична управлінська калькуляція);
- на плановий період (планова управлінська калькуляція).

Управлінська калькуляція – це калькуляція всіх продуктів, що виробляються підприємством. Роздільне калькулювання продуктів не має економічного сенсу, тому що пов'язане зі штучним розподілом постійних витрат за продуктами, що вводить в оману користувачів.

Фактична управлінська калькуляція складається за даними бухгалтерського обліку і використовується для

оцінки діяльності управлінського персоналу, в тому числі для заохочення керівників та спеціалістів підрозділів.

Планова управлінська калькуляція складається для визначення беззбиткової (нормативно-прибуткової) ціни та беззбиткового (нормативно-прибуткового) обсягу продажу. Таку калькуляцію доцільно складати в кількох варіантах на основі фактичної калькуляції виходячи з оцінного рівня цін на матеріально-енергетичні ресурси, запланованих технічних та організаційних заходів, змін у оподаткуванні тощо.

У разі потреби калькулювання здійснюється по кожному виду упаковки та кожному каналу збуту. Така необхідність виникає у разі встановлення кожному виду упаковки і каналу збуту окремої ціни. Для цілей управлінського обліку немає сенсу визначати повну собівартість продукції (робіт, послуг) і навіть розрахунок виробничої собівартості потрібен не завжди.

У зв'язку з викладеним вище, бухгалтерський облік, окрім підготовки даних для фінансової звітності, має підготувати інформацію для складання фактичної управлінської калькуляції.

По-перше, дані бухгалтерського обліку повинні забезпечити отримання об'єктивних відомостей про:

- фактичні витрати матеріальних ресурсів у натуральному вираженні на одиницю готової продукції;
- фактичні витрати матеріальних ресурсів та готової продукції при зберіганні;
- кількості браку та відходів виробництва.

По-друге, дані бухгалтерського обліку повинні забезпечити достовірний облік собівартості спожитих матеріальних ресурсів за її складовими частинами: цінами придбання, транспортно-заготівельними витратами, складськими витратами та іншими витратами на доведення матеріальних ресурсів до стану, придатного для використання, а у випадках, коли матеріальні або енергетичні ресурси виро-

бляються на підприємстві – про витрати на їх видобуток, виготовлення, подачу тощо.

По-третє, дані бухгалтерського обліку повинні забезпечити достовірну інформацію про склад та суму прямих матеріальних витрат на випуск продукції. При цьому ставиться завдання не допустити включення прямих витрат до загальновиробничих або адміністративних витрат, що може призвести до заниження виробничої собівартості.

По-четверте, дані бухгалтерського обліку повинні надати інформацію не лише про загальну суму витрат на збут, а й про ту частину цих витрат, яку вважатимуть прямими витратами на збут, тобто. витратами, безпосередньо зі збутом конкретного виду (кілька видів) продукції, з виділенням у складі цих витрат змінних витрат на збут.

Планова управлінська калькуляція може бути двох видів:

- калькуляція для визначення обсягу виробництва (продажів), що складається для різних варіантів фіксованих (заданих) цін,

- калькуляція визначення цін, що складається для заданого обсягу виробництва.

Що стосується ситуації, коли ціна товару більш-менш задана ринком, складається калькуляція визначення обсягу виробництва (продажів).

Для визначення обсягу виробництва для підприємства, що випускає кілька видів продукції у кількох виробничих підрозділах, потрібен розподіл прямих постійних витрат за видами продукції, а непрямих постійних витрат за підрозділами. Такий розподіл можна здійснювати як абсолютно суб'єктивним шляхом, тобто шляхом навантаження витратами окремих, перспективних на думку керівника продуктів, або пропорційно до маржинального прибутку. Можливий і інший підхід – керівництво підприємства, виходячи з технічних можливостей виробництва та ємності

ринку, встановлює планові обсяги продажу, які потім перевіряються на беззбитковість та нормативну прибутковість.

У випадку, коли ціна на продукт може бути призначена в широких межах, наприклад, для нового продукту, але можливості виробництва обмежені, складається управлінська калькуляція для розрахунку беззбиткової та нормативно-прибуткової ціни.

При складанні такої калькуляції розподіл постійних витрат за підрозділами та видами продукції має принципово важливе значення. Знайти якийсь ідеальний спосіб такого розподілу неможливо, тому може знадобитися кілька варіантів управлінської калькуляції, виходячи з яких керівник робитиме вибір про ціну продукту, керуючись своїм баченням (інтуїцією).

З вищевикладеного можна зробити такі висновки.

Економічні розрахунки – це основа управлінських рішень, при прийнятті яких слід враховувати багато факторів.

Запропоновані автором етапи калькулювання собівартості, які максимально поєднують підходи управлінського та бухгалтерського обліку до цього питання, дають можливість не тільки визначити беззбитковий (нормативно-прибутковий) обсяг виробництва (продажів) та беззбиткову (нормативно-прибуткову) ціну, а й:

– визначити реальну прибутковість продукту, чого неможливо зробити, використовую дані лише бухгалтерського обліку;

– суттєво зменшити обсяг облікової роботи шляхом використання вже наявних, розрахованих в іншому обліку даних.

Перелік посилань

1. Фаріон І. Д., Писаренко Т. М. Управлінський облік : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 792 с.

2. Бурко К. В. Калькулювання собівартості продукції в системі управлінського обліку сільськогосподарських підприємств. *Економічні науки. Сер. Облік і фінанси*. 2013. № 10 (3). С. 119-126.

3. Кондрашова Т. М. Удосконалення системи управління витратами на підприємствах України за допомогою калькулювання. *Економіка Крима*. 2011. № 2 (35). С. 282–287.

4. Марущак Л. Управлінський облік як основа для прийняття рішень. *Галицький економічний вісник*. 2012. №6 (39). С. 92-98.

АНАЛІТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ НЕМАТЕРІАЛЬНИХ АКТИВІВ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ

*Михайленко О.В., канд. екон. наук, доцент
Національний університет харчових технологій, м. Київ*

Активізація інвестиційно-інноваційної діяльності, надання великої уваги щодо просування та реалізації наукових розробок стають основними рушійними факторами економічного зростання, що створює істотно новий соціальний напрямок і характер суспільства. При цьому людський капітал, рівень освіченості і професіоналізм працівника стають цінними і унікальними конкурентними перевагами підприємства перед іншими гравцями ринку. Тому нематеріальні активи, що являють собою поєднання широкого аспекту включених до нього складових при домінуванні інформаційних ресурсів та знань набувають вагомості в складі необоротних активів суб'єктів господарювання.

Хоча в Україні перешкодами до їх популяризації стали нерозуміння, невизначеність та неоднозначність змісту нематеріального активу, і в свою чергу вони є об'єктом гострих дискусій серед науковців і практиків.

Але вирішення цих питань передбачає в першу чергу аналіз сучасного стану нематеріальних активів у світовій і вітчизняній економіці.

За результатами дослідження Організації економічного співробітництва та розвитку в багатьох країнах інвестиції в нематеріальні активи перевищують зростання в більш традиційний вид капіталу, а саме машини, обладнання та будівлі. Наявні дані з низки країн показують їх стрімке зростання. Серед країн-лідерів можна виділити насамперед США, Китай та Велику Британію.

Співвідношення кількості матеріальних і нематеріальних активів в цих країнах наближається або у випадку США перевищує 50%.

Проте, ситуація в Україні на фоні світових прагнень у збільшенні частки нематеріальних активів у загальній сумі капіталу підприємства і країни загалом залишається невтішною. На сьогодні спостерігається тотальна недооцінка нематеріальних активів вітчизняними підприємствами. Частка в структурі капітальних інвестицій за видами активів не перевищує і 4%.

Так дослідження ряду підприємств харчової промисловості (ТОВ «Андрушівський маслосирзавод», ПрАТ «Карлсберг Україна», ПрАТ «Львівський холодокомбінат», СП «Галка Лтд», ПрАТ «Новгород-сіверський сирзавод», ТОВ «Житомирський мясокомбінат», ТОВ «Житомирський мясокомбінат», ПрАТ «Лантманнен Акса», ПрАТ «Кондитерська фабрика»Лагода», АТ «Львівська кондитерська фабрика «Світоч», ТМ «Яготинське для дітей») дозволило визначити, що найбільша питома вага НМА в 2021-2022 роках в вартості необоротних активів спостерігається на ПрАТ «Лантманнен Акса» (9,58 та 3,94% відповідно в 2020р та 2021 р), на ПрАТ «Львівський холодокомбінат» (4,99 та 4,50% відповідно) та на ПрАТ «Карлсберг Україна» (2,17 та 2,01%). На інших підприємствах частка НМА в вартості необоротних активів не перевищує 1%.

Отже, необхідно зазначити, що для всебічного залучення нематеріальних активів у виробничий процес і вико-

ристання сприятливого ефекту від їх використання, повинна йти ініціатива саме від держави. Україні необхідно більш впливова і однозначна політика щодо залучення та ефективності використання НМА. Повинні бути застосовані конкретні дії з інвестування, правової охорони, співпраці з фахівцями і науковими закладами та інші цілісні управлінські рішення.

Перелік посилань:

1. Волкова Н. А., Подвальна Н. Е., Семенова К. Д. Економічний аналіз: Навч. посібник. Одеса: ППЦ «Белка». 2020. 240 с.
2. Основи економічного аналізу : навч.-метод. посібник / В. М. Микитюк, Т. М. Паламарчук, О. П. Русак [та ін.]; за ред. В. М. Микитюка. Житомир: Рута, 2018. 440 с.
3. Ясишена В.В., Пилявець В.М. Методика аналізу нематеріальних активів підприємств. *Інноваційна економіка*: наук.-вироб. журнал. 2021. № 1-2 (86). С. 147–157.

ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОБЛІКУ І АНАЛІЗУ ТРАНСПОРТНИХ ВИТРАТ НА ЗАКУПВЛЮ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ

*Московчук А.Т., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

Придбання виробничих запасів завжди пов'язане з транспортними витратами, які у навчально-науковій літературі називають транспортно-заготівельними витратами (ТЗВ). Структура, порядок обліку цих витрат визначені Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» [1].

Належне відображення в обліку транспортних витрат забезпечує достовірною інформацією аналітиків підприємства і, у подальшому, прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Інформаційною основою обліку транспорт-

них витрат є первинні документи, які різняться залежно від способу доставки виробничих запасів, країни їх походження та особливостей підтримання споживчих характеристик останніх.

Якщо доставка виробничих запасів здійснюється із залученням спеціалізованих транспортних компаній, то базовим документом є договір про надання послуг. Суми транспортних витрат фіксуються окремими позиціями у супровідних документах, найбільш вживаними з яких є товарно-транспортна накладна, податкова накладна. Закупівля виробничих запасів іноземного походження здійснюється відповідно до Митного кодексу України [2] та оформлюється інвойсами, вантажно-митними деклараціями.

Якщо доставка виробничих запасів здійснюється працівниками підприємства, то враховуються: фактичні витрати на оплату праці водія та супроводжувача вантаж експедитора; сума єдиного соціального внеску на заробітну плату цих працівників; вартість пального для руху транспортного засобу; витрати на проживання водія та експедитора, інші супутні витрати. Зазначені суми транспортних витрат вказують у первинних документах: відомості нарахування заробітної плати, довідці-розрахунку єдиного соціального внеску, квитанції готелю, фіскальних чеках заправних станцій. Розрахунки за виробничі запаси оформлюють, зазвичай, платіжними дорученнями, квитанціями.

Дані первинних документів систематизують за видами виробничих запасів і за постачальниками. Такий підхід дає змогу розрахувати суму транспортних витрат у розрізі окремих видів виробничих запасів, що є важливою складовою розрахунку фактичної собівартості придбаних запасів і фактичної собівартості виготовленої продукції. Аналіз платіжних документів дозволить визначити загальну суму кредиторської заборгованості, спланувати розрахунки з

постачальниками та надавачами транспортних послуг з урахуванням платіжної спроможності підприємства.

Комплекс аналітичних робіт обов'язково повинен включати дослідження відсоткового співвідношення транспортно-заготівельних витрат і купівельної вартості придбаних виробничих запасів, а також аналіз транспортних пропозицій перевізників, і дати менеджменту підприємства відповідь на запитання – перевозимо самостійно чи винаймаємо перевізника.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», наказ МФУ від 20.10.1999 р. № 246. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99#Text> (дата звернення 18.05.2023 р.).

2. Митний кодекс України від 13.03.2023 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text> (дата звернення 18.05.2023 р.).

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Колісник К.С., здобувач вищої освіти

Тарянік Ю.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Управління персоналом є надзвичайно важливим елементом системи управління підприємством. Управління персоналом підприємства включає в себе ряд завдань і процесів, спрямованих на ефективне управління і розвиток співробітників, таких як: рекрутинг і найм, навчання і розвиток, управління продуктивністю, мотивація і винагоро-

да, кадрове планування, врегулювання конфліктів, адміністрування персоналу, тощо. Розглянемо їх більш докладно.

Рекрутинг і найм. Процес залучення та відбору кваліфікованих співробітників. Включає визначення потреб у персоналі, розробку вакансій, проведення службових і вибір найбільш підходящих кандидатів.

Навчання і розвиток. Забезпечення співробітників необхідними знаннями і навичками для виконання своїх робочих обов'язків. Включає планування і проведення тренінгів, семінарів, курсів навчання, а також створення програм розвитку і кар'єрного росту.

Управління продуктивністю: оцінювання та підвищення результативності співробітників. Включає встановлення ясних цілей, оцінку продукції, зворотний зв'язок, розробку планів підвищення продуктивності та мотивацію співробітників досягти високих результатів.

Мотивація і винагород. Сприяння мотивації та задоволеності співробітників. Включає розробку систем визнання, бонусних програм, стимулюючих заходів, а також створення сприятливої робочої атмосфери та культури.

Кадрове планування. Прогнозування та управління потребами в персоналі. Включає аналіз поточних і майбутніх потреб підприємства, планування резерву кадрів, визначення прогнозованих змін і розробку стратегії кадрового забезпечення.

Врегулювання конфліктів. Управління відносинами між співробітниками та підприємством, включаючи вирішення конфліктів, дотримання трудового законодавства, створення політики безпеки та створення сприятливого робочого середовища.

Адміністрування персоналу. Управління інформацією про співробітників, їх дані, заробітну плату, відпуски, реєстрацію та інші адміністративні процеси. Включає роз-

робку і використання систем управління персоналом і автоматизації HR-процесів.

Отже, управління персоналом відіграє важливу роль у досягненні стратегічних цілей підприємства, створенні сильної робочої команди та забезпеченні ефективного функціонування організації.

Важливою у цьому процесі є оцінка ефективності системи управління персоналом на підприємстві, яка є важливим кроком для визначення успішності та ефективності прийнятих заходів і процесів. Проаналізуємо основні аспекти, які можна брати участь при оцінці системи управління персоналом.

Виконання стратегічних цілей. Оцінюється, наскільки система управління персоналом здатна досягти стратегічних цілей підприємства. Перевіряється, наскільки добре підтримує персонал бізнес-стратегію і впроваджує її у свою роботу.

Продуктивність персоналу. Оцінюється, наскільки ефективно система управління персоналом впливає на продуктивність співробітників. Використовуються індикатори продуктивності, такі як обсяг виконуваної роботи, якість продукції або послуг, зниження простоїв тощо.

Розвиток і навчання. Оцінюється, наскільки система управління персоналом сприяє розвитку та навчанню співробітників. Вивчаються програми навчання, оцінюється їх актуальність, доступність і ефективність у розвитку навиків і компетенцій персоналу.

Рівень задоволеності співробітників. Оцінюється рівень задоволеності співробітників системою управління персоналом. Проводяться запити, інтерв'ю або фокус-групи, щоб отримати зворотний зв'язок від співробітників щодо свого рівня задоволеності політиками, процесами та практиками управління персоналом.

Ефективність системи винагороди. Оцінюється, наскільки система винагороди стимулює і мотивує співробітників. Вивчається структура заробітної плати, бонусні програми, системи визнання та заохочення, щоб побачити, наскільки вони відповідають очікуванням співробітників і здатні досягти бізнес-цілей.

Системи інформації та адміністрування. Оцінюється ефективність системи управління персоналом, включаючи системи інформації та адміністративні процеси, щоб переконатися, що системи добре функціонують, забезпечують точність даних, своєчасну обробку запитів і задовольняють потреби співробітників і менеджменту.

Управління конфліктами та відносинами. Оцінюється, наскільки система управління персоналом здатна ефективно регулювати конфлікти та підтримувати хороші відносини між співробітниками та керівництвом. Вивчається політика та процедури щодо вирішення конфліктів, рівня довіри та комунікації на підприємстві.

У процесі оцінювання можна використовувати різні методи, включаючи аналіз даних, опитування, інтерв'ю, спостереження та порівняння з кращими практиками. Результати оцінки дозволяють виявити сильні та слабкі сторони системи управління персоналом і прийняти заходи щодо її покращення.

Розглянемо також особливості управління персоналом в умовах військового положення, бо воно значно відрізняється від управління в мирний час із-за особливих обставин і вимог, що виникають під час військових конфліктів.

Безпека. Військове становище пов'язане з підвищеними ризиками для персоналу. Управління персоналом повинно приділяти особливу увагу досягненню безпеки співробітників. Це може включати розробку та реалізацію планів евакуації, навчання персоналу заходам безпеки та надання необхідних засобів захисту.

Мобілізація та демобілізація. В умовах військового положення може знадобитися мобілізація або демобілізація персоналу підприємства. Управління персоналом повинно бути готовим до швидкої мобілізації співробітників у разі військового конфлікту, а також організувати процес демобілізації та повернення персоналу на підприємство після закінчення конфлікту.

Гнучкість і адаптивність. Військове положення може привести до змін в бізнес-процесах і вимогах. Управління персоналом повинно бути гнучким і адаптивним, здатним швидко реагувати на зміну ситуації. Це може включати перерозподіл персоналу, зміну робочих графіків, прийняття тимчасових заходів для підтримки виробництва і т.д.

Моральність і мотивація. Військове становище може вплинути на мораль і мотивацію персоналу. Управління персоналом має вживати заходів для підтримки високої моральності співробітників, таких як надання психологічної підтримки, знання та покращення досягнень, забезпечення комунікацій і прозорості у відносинах.

Співробітництво та командна робота. В умовах військового стану важливо розвивати співробітництво та командний дух у персоналу. Управління персоналом повинне стимулювати співпрацю, встановлювати ясні ролі координації відповідальності, посилювати командну роботу і зусилля.

Кризове управління: Військове становище може бути пов'язане з кризовими ситуаціями та неочікуваними викликами. Управління персоналом повинно бути готовим до кризового управління, включаючи прийняття рішень в умовах обмеженої інформації, оперативне реагування на ситуацію та ефективне управління ресурсами.

В цілому, управління персоналом в умовах військового положення вимагає особливої уважності, готовності до змін і вміння оперативно реагувати на виклики, пов'язані з військовими конфліктами.

Перелік посилань:

1. Онісіфорова В.Ю., Болотова Т.М. Сучасні аспекти управління кадровою безпекою підприємства. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. 2020. №1 (24). С.133-140.

2. Нестеренко В.Ю., Сідельнікова В.К. Міжнародна трудова міграція як визначний сучасний аспект розвитку національної економіки України. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. 2022. № 2 (29). С. 56-63.

3. Онісіфорова В.Ю., Остапенко Л.О. Корпоративне медичне страхування як інструмент соціального розвитку колективу підприємства. *Економіка. Фінанси. Право*. 2018. №10/2. С. 15-17.

ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ

Новак У.П., канд. екон. наук, доцент

Мандрик В.О., канд. екон. наук, доцент

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

У теперішніх умовах для сталого розвитку суб'єкти господарювання повинні мати значний фінансовий резерв, що забезпечує фінансову стійкість і платоспроможність, на які безпосередньо впливають фінансові результати їх діяльності. У разі недостатньої прибутковості або збитковості діяльності зростає ризик неплатежів і нездатності суб'єктів господарювання виконувати свої фінансові зобов'язання. Прибуток у сучасних умовах є основним джерелом фінансування діяльності підприємств, спонукаючи розширене відтворення та розв'язання соціальних проблем не лише на рівні окремих підприємств, але й на рівні держави загалом.

В умовах поглиблення кризових процесів в економіці України важливими стають дослідження причинно-наслідкових зв'язків, пов'язаних з формуванням фінансових резуль-

татів українських підприємств, їх оцінюванням, прогнозуванням та досягненням позитивного результату.

Дослідженню питань аналізу фінансових результатів підприємств присвятили наукові праці багато українських вчених, зокрема такі, як Буряк П.Ю., Кіндрацька Г.І., Коробов М.Я., Подольська В.О., Цалко Ю.С., Чумаченко М.Г. та інші вчені-економісти.

Функціонування підприємств має значний вплив як на добробут власників, споживачів, так і на економічну ситуацію в країні через сплату податків, зборів та інших обов'язкових платежів у державний бюджет. Тож розглянемо тенденції розвитку українських підприємств та і проаналізуємо їх фінансові результати (табл. 1).

Таблиця 1

Фінансові результати до оподаткування підприємств за 2017-2021 рр. (млн. грн.) [1]

Роки	Фінансовий результат до оподаткування	Підприємства, які одержали прибуток		Підприємства, які одержали збиток	
		у % до загальної кількості	фінансовий результат	у % до загальної кількості	фінансовий результат
2017	274831,6	72,8	674386,5	27,2	399554,9
2018	429129,3	74,3	746530,5	25,7	317401,2
2019	664849,8	74,0	933160,0	26,0	268310,2
2020	303219,3	71,4	848622,7	28,6	545403,4
2021	1119261,7	73,3	1352088,2	26,7	232826,5

Як бачимо з наведених даних, обсяг фінансових результатів до оподаткування українських підприємств щороку збільшується за винятком 2020 року, що спричинено карантинном через пандемію Covid-19. При цьому бачимо приблизно стабільне співвідношення підприємств, які отримували прибуток і підприємств, які отримували збиток. Так, питома вага підприємств, які отримували прибу-

ток за 2017-2021 рр. коливається в межах 71,4-74,3%, а питома вага підприємств, які отримували прибуток за 2017-2021 рр. – в межах 25,7-28,6%.

Для розуміння того, які підприємства є прибутковими, а які збитковими, користуючись даними Державної служби статистики [1], наведемо фінансові результати до оподаткування підприємств у розрізі видів економічної діяльності за 2021 рік (табл. 2).

Таблиця 2

Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності у 2021 р. (млн. грн.)

Вид економічної діяльності	Фінансовий результат	Прибуток	Збиток
сільське, лісове та рибне господарство	239982,5	248315,2	8332,7
промисловість	449515,3	541747,4	92232,1
будівництво	8370,6	17691,5	9320,9
торгівля; ремонт автотранспортних засобів	145861,9	184883,9	39022,0
транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність	31246,8	60112,5	28865,7
тимчасове розміщування й організація харчування	5347,2	7002,7	1655,5
інформація та телекомунікації	34002,5	40332,8	6330,3
фінансова та страхова діяльність	128070,5	136851,7	8781,2
операції з нерухомим майном	16729,4	35632,3	18902,9
професійна, наукова та технічна діяльність	44370,1	50700,2	6330,1
діяльність у сфері адміністративного та допоміжного обслуговування	9477,1	14159,8	4682,7
освіта	126,7	541,4	414,7
охорона здоров'я	8466,7	12320,0	3853,3
мистецтво, спорт, розваги та відпочинок	-2608,4	1345,1	3953,5
інші види послуг	302,8	451,7	148,9
Усього	1119261,7	1352088,2	232826,5

Як свідчать наведені дані, у 2021 р. найбільш прибутковими були такі види економічної діяльності: деякі галузі промисловості (40,1%), сільське, лісове та рибне господарство (18,4%), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (13,7%) і фінансова та страхова діяльність (10,1%), а збитковими – деякі галузі промисловості (39,6%), оптова та роздрібна торгівля; ремонт автотранспортних засобів і мотоциклів (16,8%) і транспорт, складське господарство, поштова та кур'єрська діяльність (12,4%).

Динаміка чистого прибутку, який отримали українські підприємства за 2017-2021 рр. (у 2017 р. – 168752,8 млн. грн., у 2018 р. – 288305,5 млн. грн., у 2019 р. – 523779 млн. грн., у 2020 р. – 68054,9 млн. грн., у 2021 р. – 885276,5 млн. грн.) [2] ще раз підтверджують негативний вплив пандемії на українську економіку.

Збільшення прибутку є результатом ефективного управління та злагодженої господарської діяльності підприємств. Постійне отримання прибутку неможливе без оптимізації виробничої діяльності підприємства, причому важливу роль відіграють зовнішні чинники, вплив яких не завжди можна повністю врахувати та мінімізувати. Лише стабільно високий прибуток підприємств дає змогу вчасно поповнювати доходи державного бюджету, що сприяє фінансуванню різних соціальних програм і, як наслідок, зростанню економічної активності держави.

Перелік посилань:

1. Фінансові результати до оподаткування підприємств за видами економічної діяльності. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2018/fin/fin_new/fin_new_u/arh_fr_ed_u.htm;

2. Формування чистого прибутку (збитку) підприємств за видами економічної діяльності. URL: https://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2015/fin/fchpr/fchpr_u/arh_fchpr_ved_u.htm.

АНАЛІЗ СТРУКТУРИ ВЛАСНОГО КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВ СІЛЬСЬКОГО, ЛІСОВОГО ТА РИБНОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ

*Нужна О.А., канд. екон. наук, доцент
Чернюк С.В., здобувач вищої освіти
Луцький національний технічний університет*

Фінансові ресурси, вкладені з метою організації й фінансування господарської діяльності підприємства утворюють його власний капітал.

Дослідивши різні підходи щодо визначення поняття «власний капітал», Чернишова Л.В. підсумовує їх таким чином: «капітал – це така фінансова вартість засобів підприємства, що йому належать на правах власності, та які підприємство використовує для формування своїх активів» [4].

Оскільки в активі бухгалтерського балансу наведена інформація про вартість майна суб'єкта господарювання, а в пасиві – інформація про джерела його фінансування в розрізі власних та залучених коштів, то арифметично власний капітал можна визначити шляхом віднімання від вартості активів суму зобов'язань.

Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку №1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [3] регламентує склад власного капіталу, визначаючи такі його складові: зареєстрований (пайовий) капітал, капітал у дооцінках, додатковий капітал, резервний капітал, нерозподілений прибуток (непокритий збиток), неоплачений капітал і вилучений капітал.

Ефективне управління власним капіталом є необхідним та важливим фактором підвищення конкурентоспроможності підприємства і нарощення прибутку як основної мети діяльності.

Завданням нашого дослідження є вивчення структури власного капіталу підприємств сільського, лісового та ри-

бного господарства України за 2013-2021 роки в розрізі складових власного капіталу, а також змін у структурі протягом вказаного періоду дослідження.

Як вірно зазначає Вербецька А.О., «Аналіз складу, структури та динаміки власного капіталу дає змогу визначити фінансові можливості підприємства на перспективу, дати оцінку фінансової незалежності від зовнішніх джерел, скласти в загальній формі прогноз майбутнього фінансового стану» [1].

Аналіз був проведений на основі даних Державної служби статистики України, а саме даних вкладки «Власний капітал підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2021)» [2].

У таблиці 1 представлено аналіз структури власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України за 2013-2021 роки.

Аналіз показав, що протягом періоду дослідження найбільшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства становить нерозподілений прибуток, питома вага якого зростає від 52,7% у 2013 році до 79,3% у 2021 році, тобто на 26,6 відсоткових пункти. Зростання питомої ваги нерозподіленого прибутку у структурі власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства є позитивним фактором і свідчить не лише про їх прибуткову діяльність протягом періоду дослідження, а й про те, що сума чистого прибутку спрямовується на поповнення власного капіталу.

За всіма іншими складовими власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства протягом періоду дослідження зафіксоване зменшення, за незначними виключеннями.

Таблиця 1

Аналіз структури власного капіталу підприємств
сільського, лісового та рибного господарства України
за 2013-2021 роки, %

Рік	Власний капітал	В тому числі				
		Зареєстрований капітал	Додатковий капітал	Резервний капітал	Нерозподілений прибуток	Неоплачений та вилучений капітал
2013	100	18,6	18,3	8,7	52,7	1,6
2014	100	17,9	18,3	8,9	53,0	1,8
2015	100	11,9	13,1	6,6	67,2	1,2
2016	100	10,6	12,3	6,5	69,6	1,0
2017	100	9,9	11,0	6,5	71,9	0,8
2018	100	11,1	12,1	6,7	69,3	0,9
2019	100	10,4	11,2	6,5	71,2	0,6
2020	100	9,8	9,7	5,9	74,2	0,4
2021	100	7,8	7,9	4,7	79,3	0,3
2021 до 2013, +/-	x	-10,8	-10,4	-4,0	26,6	-1,3

Джерело: розрахунки автора за даними [2].

Питома вага зареєстрованого капіталу у структурі власного капіталу зменшується від 18,6% у 2013 році до 7,8% у 2021 році, що на 10,8 відсоткові пункти менше. Незначне збільшення питомої ваги цієї складової власного капіталу досліджуваних підприємств порівняно з попереднім роком спостерігається у 2018 році (на 1,2 відсоткові пункти).

Питома вага додаткового капіталу у структурі власного капіталу зменшується від 18,3% у 2013 році до 7,9% у 2021 році, що на 10,4 відсоткові пункти менше. Незначне збільшення питомої ваги цієї складової власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства порівняно з попереднім роком спостерігається у 2018 році (на 1,1 відсоткові пункти).

Питома вага резервного капіталу у структурі власного капіталу зменшується від 8,7% у 2013 році до 4,7% у 2021 році, що на 4,0 відсоткові пункти менше. Незначне збільшення питомої ваги цієї складової власного капіталу досліджуваних підприємств порівняно з попереднім роком спостерігається у 2014 році (на 0,2 відсоткові пункти) і 2018 році (на 0,2 відсоткові пункти).

Найменшу питому вагу у структурі власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства протягом періоду дослідження складає неоплачений та вилучений капітал, питома вага якого зменшується від 1,6% у 2013 році до 0,3% у 2021 році, тобто на 1,3 відсоткові пункти. Незначне збільшення питомої ваги цієї складової власного капіталу досліджуваних підприємств порівняно з попереднім роком спостерігається у 2014 році (на 0,2 відсоткові пункти) і 2018 році (на 0,1 відсоткові пункти).

Таким чином, проведений аналіз структури власного капіталу підприємств сільського, лісового та рибного господарства України за період 2013-2021 роки дозволив зробити висновки про позитивні зміни у структурі власного капіталу щодо збільшення питомої ваги нерозподіленого прибутку і спричинені спрямуванням суми чистого прибутку на поповнення власного капіталу досліджуваних підприємств.

Перелік посилань:

1. Вербецька А.О. Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу а контексті євроінтеграції. *Моделі оцінки ймовірності банкрутства*: матеріали VII Міжнар. наук.-практ. конф., 23 травня 2019 р. Харків: НУВП, 2019. С. 121–125.

2. Власний капітал підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства (2013-2021). *Державна служба статистики України* : веб-сайт. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.05.2023).

3. Національне положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», затв. наказом М-ва фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення 15.05.2023).

4. Чернишова Л.В. Деякі питання аналізу власного капіталу на прикладі ПрАТ «ПлазмаТек». *Перспективи розвитку обліку, контролю та аналізу в контексті євроінтеграції*: матер. VIII Міжнар. наук.-практ. конф. Одеса: ОНЕУ, 2020. С. 195-198.

ПРОБЛЕМИ ОБЛІКОВО-АНАЛІТИЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ УПРАВЛІННЯ ВИРОБНИЧИМИ ЗАПАСАМИ

*Пеняк Ю.С., канд. екон. наук, доцент
Діденко М.О., здобувач вищої освіти*

Харківський національний університет імені В.Н. Каразіна

Усі підприємства лише за сприятливих організаційних умов можуть займатися бухгалтерським процесом, у тому числі калькуляцією продукції, яка відображає операційну діяльність організації та поточне виробництво. Вирішення проблеми ефективного розвитку та зростання виробничого потенціалу суб'єктів господарювання потребує створення системи управління виробництвом, яка має базуватися на формуванні інформації про виробничі запаси підприємства.

Виробничі запаси – це засоби, які використовуються для виробництва товарів, їх перепродажу, а також для господарської діяльності підприємства. Їх асортимент включає: сировину, матеріали, покупні напівфабрикати і деталі, паливо, тару, запасні частини, сільськогосподарську продукцію та іншу продукцію, що передаються на переробку [1].

Формування на підприємстві механізму обліково-аналітичного забезпечення управління запасами передбачає вирішення таких питань:

– розробка практичних методів аналізу забезпечення запасів та ефективності їх використання з урахуванням особливостей діяльності підприємства, його виробничої та організаційної структури;

– удосконалення існуючої організації системи обліку таким чином, щоб вона забезпечувала виконання аналітичних та контрольних функцій системи управління підприємством.

Сучасні проблеми організації бухгалтерського обліку, внутрішнього контролю та аналізу виробничих запасів підприємства наведені на рисунку 1.

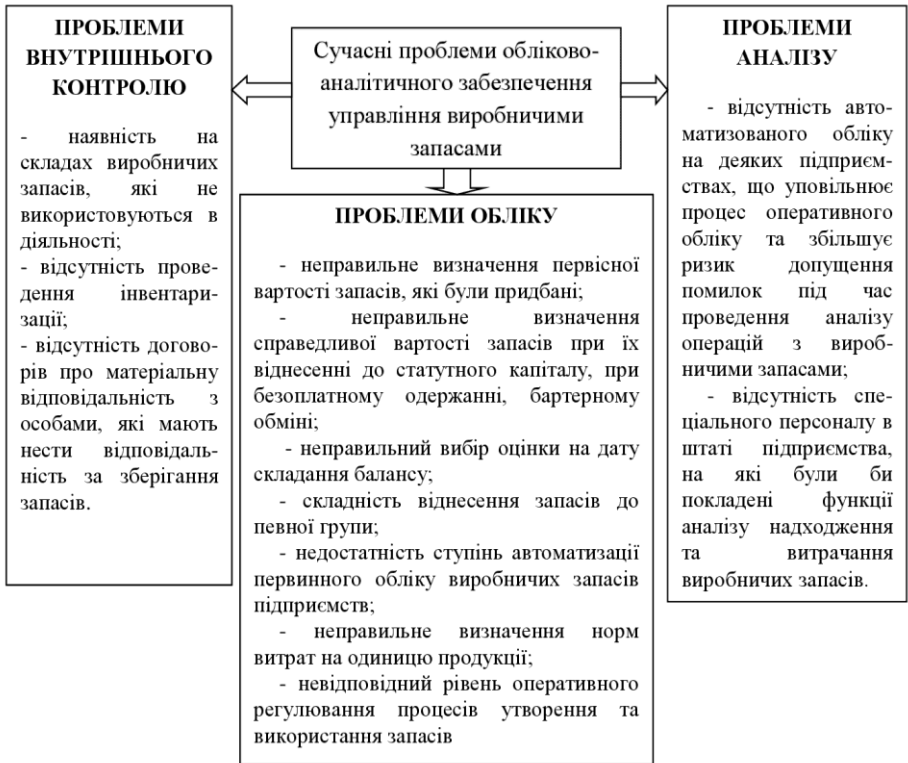

Рис. 1. Сучасні проблеми обліково-аналітичного забезпечення управління виробничими запасами
Джерело: систематизовано авторами.

Також важливо звернути увагу на структуру транспортних витрат і проблеми розподілу в процесі управління запасами. Поточні норми природного скорочення допускають втрати запасів у випадках як надлишку, так їх нестачі. Тому від організації та обліку виробничих запасів залежить фінансова забезпеченість підприємства, точність визначення фінансових результатів його діяльності, його конкурентоспроможність на ринку та ефективність роботи підприємства в цілому.

Отже, проблеми, що існують в обліку, контролі та аналізі операцій з виробничими запасами на підприємствах, потребують негайного вирішення та створення різноманітних механізмів для забезпечення:

1) наявності більш точної та детальної інформації про надходження, рух і використання виробничих запасів;

2) виконання чіткого й детального аналізу кількості виробничих запасів підприємства, щоб зробити висновок про підвищення прибутковості підприємства та прискорення обороту інвестиційного капіталу;

3) надання менеджерам компанії інформацію про структуру запасів, обсяг виробництва та продажу, щоб вони могли приймати відповідні управлінські рішення.

Таким чином, ефективне управління запасами надає можливість значно скоротити операційний і виробничий цикл, що сприяє скороченню витрат, пов'язаних зі зберіганням виробничих запасів, та дозволяє вивільнити частину оборотних коштів.

Перелік посилань:

1. Пеняк Ю. С., Беляєва Л. А., Рудь О.О. Обліково-аналітичне забезпечення управління виробничими запасами. *Проблеми сучасних трансформацій. Сер.: Економіка та управління*. 2022. № 5. URL: https://reicst.com.ua/pmt/issue/view/issue_5_2022

2. Беляєва Л.А., Пеняк Ю.С., Ментей О.С. Аналітичне забезпечення системи управління виробничими запасами. *Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики*. 2018. Вип. 1(24). С.71-79. <https://doi.org/10.18371/fcapter.v1i24.128231>

ПОДАННЯ ІНФОРМАЦІЇ ПРО ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ В БАЛАНСІ ПІДПРИЄМСТВА

Прищепя А.Д., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: Маренич Т.Г., д-р екон. наук, професор

Державний біотехнологічний університет, м. Харків

Однією з важливих форм фінансової звітності підприємства є баланс, який показує у грошовому вимірі його господарські засоби (активи) та джерела їх утворення (зобов'язання і власний капітал) [1]. Метою складання балансу (звіту про фінансовий стан) є надання користувачам повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан підприємства на звітну дату [2].

Значення балансу важко переоцінити. Він уможливорює визначення складу та структури майна підприємства, ліквідності та оборотності господарських засобів, наявності власного та позикового капіталу, зміни дебіторської та кредиторської заборгованості та інших показників. Отримання такої інформації розглядається як необхідна умова для прийняття обґрунтованих управлінських рішень різноплановими зацікавленими особами, а також для оцінки ефективності вкладень капіталу та ступеня фінансових ризиків. Проте діюча форма балансу не в повній мірі сприяє проведенню якісного аналізу його статей.

Нині згідно з Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» для узагальнення інформації про матеріальні запаси виокремлена комплексна стаття «Запаси» (код рядка 1100) в II розділі активу балансу (звіту про фінансовий стан) [1]. У зазначеній статті показується загальна вартість активів, які визнано запасами відповідно до Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 9 «Запаси», крім поточних біологічних активів, для яких передбачено окрему статтю [2]. Укрупнення статті «Запаси» компенсується можливістю розкриття інформації у додат-

кових статтях із збереженням їх назви і коду рядка з переліку додаткових статей фінансової звітності, наведених у додатку 3 до НП(С)БО 1 [1]. За умови відповідності таким критеріям як інформація є суттєвою та оцінка статті може бути достовірно визначена, дані про запаси можуть подаватися у балансі (звіті про фінансовий стан) у такому розрізі (табл. 1). Суттєвою інформацією є інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності та керівництвом підприємства.

Таблиця 1

Додаткові статті балансу до статті «Запаси» [2]

Стаття	Код рядка	Зміст статті
Виробничі запаси	1101	Відображається вартість запасів малоцінних та швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, покупних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в ході нормального операційного циклу.
Незавершене виробництво	1102	Відображаються витрати на незавершене виробництво і незавершені роботи (послуги), а також вартість напівфабрикатів власного виробництва і валова заборгованість замовників за будівельними контрактами.
Готова продукція	1103	Відображаються запаси виробів на складі, обробка яких закінчена та які пройшли випробування, приймання, укомплектовані згідно з умовами договорів із замовниками і відповідають технічним умовам і стандартам. Продукція, яка не відповідає наведеним вимогам (крім браку), та роботи, які не прийняті замовником, відображаються у складі незавершеного виробництва.
Товари	1104	Відображається без суми торгових націнок вартість залишків товарів, які придбані підприємствами для подальшого продажу.

Однак, на підприємствах критерії суттєвості можуть бути різними, тому такий формат подання загальної вартості запасів призводить до викривлення інформації, що використовується для аналізу та прийняття управлінських рішень, що вимагає уточнення. Як зазначає Кузьмінська О.Е., вивчення забезпеченості підприємства запасами передбачає оцінку загальної потреби підприємства у виробничих запасах, аналіз обґрунтованості обсягів замовлення виробничих запасів, оцінку повноти та своєчасності надходження виробничих запасів від постачальників, та аналіз забезпеченості підприємства конкретними виробничими запасами в днях [3, с. 178].

Кобилецький В.Р. також стверджує, що варто розраховувати показник оптимального розміру окремо за кожним видом запасів [4]. При цьому Прохар Н.В. вважає, що не достатньо коректним є укрупнення статті «Запаси» та включення до її складу виробничих запасів, МШП, незавершеного виробництва, готової продукції та товарів, оскільки склад запасів визначається особливостями діяльності виробничого, торговельного підприємства або підприємства, що надає послуги. Тому розрахунок коефіцієнтів оборотності та забезпеченості конкретних видів запасів з метою проведення економічного аналізу буде можливим тільки при використанні додаткових аналітичних даних» [5, с. 343].

На нашу думку, для формування важливої і доречної інформації варто передбачити такі основні статті у балансі (звіті про фінансовий стан) щодо запасів: виробничі запаси; готова продукція (товари); поточні біологічні активи. Це спростить методику заповнення балансу і підвищить аналітичність даних цієї звітної форми.

Отже, запропоновані зміни до балансу (звіту про фінансовий стан) щодо статті «Запаси» підвищать спроможність користувачів краще зрозуміти вплив певних операцій на фінансовий стан та результати діяльності підприємства, що забезпечить прийняття ефективних управлінських рішень.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07.02.2013 р. № 73. Редакція від 17.02.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 08.05.2023).
2. Методичні рекомендації щодо заповнення форм фінансової звітності, затв. Наказом М-ва фінансів України від 28.03.2013 р. № 433. Редакція від 30.12.2013. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0433201-13#Text> (дата звернення: 08.05.2023).
3. Кузьмінська О. Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств. Вчені записки: Види економічної діяльності та регіональна економіка. № 16. С. 175-180. URL: <https://core.ac.uk/download/pdf/32615885.pdf> (дата звернення: 08.05.2023).
4. Кобилецький В. Р. Коефіцієнт оборотності запасів. Онлайн-журнал «Financial Analysis online». URL: <https://analizua.com/slovnik-ekonomichnikh-terminiv/293-oborotnist-zapasiv> (дата звернення: 08.05.2023).
5. Прохар Н. В. Особливості та дискусійні аспекти фінансової звітності відповідно до Національного Положення (стандарту) бухгалтерського обліку. *Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Сер. Економічні науки*. 2013. Вип. 23. С. 341-345. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Npkntu_e_2013_23_51 (дата звернення: 08.05.2023).

АНАЛІЗУВАННЯ РЕЗУЛЬТАТІВ ПЕРЕВІРОК КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ АУДИТОРСЬКИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ

*Радіонова Н.Й., д-р екон. наук, професор
Київський національний університет технологій та дизайну*

Аудиторська діяльність є незалежною професійною діяльністю суб'єктів аудиторської діяльності з надання аудиторських послуг, ключовим аспектом якої є аудит фінансової звітності, який виконує надзвичайно важливу функцію щодо підтвердження достовірності та неупередженості інформації, поданої користувачам фінансової звітності [8, с. 311]. Цим забезпечується суттєве зменшення ри-

зиків, пов'язаних із прийняттям управлінських рішень, підвищується довіра до підприємства з боку партнерів та суспільства.

Висока якість аудиторських послуг може досягатись різними шляхами: накопиченням відповідного досвіду роботи, стабільним штатом аудиторів із високою кваліфікацією та досвідом, володінням знаннями у відповідній галузі бізнесу, своєчасним реагуванням на всі зміни, що відбуваються в країні, а також забезпеченням конфіденційності інформації. В Україні назріла проблема підвищення якості аудиторських послуг [1, с. 223].

Для створення системи, яка б могла ефективно подолати цю проблему, було взято досвід провідних європейських країн, де контроль якості аудиторських послуг здійснюється з боку державних органів та громадськості. Отже, з метою підвищення якості надання послуг, суб'єкти аудиторської діяльності самі є об'єктами перевірки з боку Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю (ОСНАД), що складається з Ради нагляду за аудиторською діяльністю та Інспекції із забезпечення якості [2].

Згідно статті ст. 40 Закону України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», яким впроваджено європейську модель суспільного нагляду за аудиторською діяльністю, контроль якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес, проводиться Інспекцією із забезпечення якості не рідше ніж один раз на три роки [2].

Контроль якості аудиторських послуг інших суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право надавати послуги із обов'язкового аудиту фінансової звітності, проводиться Комітетом з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України (АПУ) не рідше ніж один раз на шість років [2].

Планування перевірок з контролю якості аудиторських послуг на наступний рік проводиться в поточному році за даними Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності з урахуванням рекомендацій щодо проведення перевірок із контролю якості, у тому числі із застосуванням ризик-орієнтованого підходу.

Плани-графіки щорічних перевірок з контролю якості аудиторських послуг підлягають обов'язковому оприлюдненню на офіційних веб-сайтах ОСНАД та АПУ.

Інспекція та Комітет з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України щороку систематизують та узагальнюють результати проведених перевірок контролю якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності для подальшого оприлюднення результатів аналізу порушень суб'єктами аудиторської діяльності професійних вимог щодо якості аудиторських послуг на офіційному веб-сайті за рішенням Ради нагляду та Ради Аудиторської палати України [2].

Контроль якості роботи аудиторських фірм, здійснений АПУ, свідчить про створення на більшості перевірених аудиторських фірм власної системи контролю якості аудиторських послуг та впровадження її на всіх етапах виконання завдання. Однак через нечіткість та неповне виконання вимог МСА спостерігаються певні недоліки при створенні та впровадженні систем контролю якості аудиторських послуг [7, с. 71].

Отже, зробимо аналіз результатів перевірок з контролю якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, що зареєстровані у розділі IV Реєстру аудиторів та суб'єктів аудиторської діяльності (табл. 1).

Таблиця 1

Результати перевірок з контролю якості аудиторських послуг суб'єктів аудиторської діяльності, що перевіряють підприємства, які становлять суспільний інтерес за 2019-2021 рр.

Результати перевірки	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Кількість САД	%	Кількість САД	%	Кількість САД	%
Пройшов перевірку	1	6	2	7	1	2
Пройшов перевірку з обов'язковими до виконання рекомендаціями	8	50	17	59	25	61
Не пройшов перевірку	-	-	-	-	1	2
Перевірку не завершено через втрату САД права проведення обов'язкового аудиту ПСІ	5	31	4	14	9	22
В процесі узгодження звітів з перевірки	-	-	-	-	3	7
Перевірку розпочато поточного року й продовжено наступного року	2	13	3	10	2	5
Перевірку за місцезнаходженням перенесено на наступний рік	-	-	3	10	-	-
Разом	16	100	29	100	41	100

Джерело: складено за даними [3-5].

ОСНАД зазначає, що у 2021 році тривалість перевірки за місцезнаходженням суб'єкту аудиторської діяльності в середньому збільшилась з 5 до 6 робочих днів, що дозволило приділяти більше уваги не тільки визначеним при плануванні областям підвищеного ризику, а й іншим якіс-

ним аспектам провадження суб'єктам аудиторської діяльності [4]. При цьому кількість аудиторських завдань, відібраних для перевірки, залишилась без змін і становила в середньому 4 завдання. Протягом 2021 року було перевірено 95 завдань з аудиту фінансової звітності, аудиторські звіти за результатами яких підписано 71 ключовими партнерами [4]. В деяких випадках для перевірки обиралися окремі аспекти виконаних завдань з аудиту, огляду, надання іншої впевненості або супутніх послуг.

За даними таблиці 1 можемо побачити, що протягом досліджуваного періоду суб'єктів аудиторської діяльності, які пройшли перевірку з обов'язковими до виконання рекомендаціями було встановлено більше ніж 50%, що показує недостатньо високий рівень якості надання аудиторських послуг. Крім того, зазначений показник, протягом досліджуваного періоду мав тенденції до зростання з 50% до 61%.

Як вже було зазначено, моніторинг контролю якості суб'єктів аудиторської діяльності, які не здійснюють перевірки підприємств, що становлять суспільний інтерес, проводиться Комітетом з контролю якості аудиторських послуг Аудиторської палати України. Результати таких перевірок наведено в табл. 2.

За даними табл. 1 й табл. 2 можна побачити, що серед перевіряємих суб'єктів, які не пройшли перевірку, переважають суб'єкти аудиторської діяльності, які не мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес. Це є підставою до висновків, що система внутрішнього контролю у суб'єктів аудиторської діяльності, які мають право проводити обов'язковий аудит фінансової звітності підприємств, що становлять суспільний інтерес працює більш ефективно.

Таблиця 2

Результати перевірок з контролю якості аудиторських послуг інших суб'єктів аудиторської діяльності за 2019-2021 рр.

Результати перевірки	2019 рік		2020 рік		2021 рік	
	Кількість САД	%	Кількість САД	%	Кількість САД	%
Пройшов перевірку	-	-	6	19	3	9
Пройшов перевірку з обов'язковими до виконання рекомендаціями	10	14	18	58	18	51
Не пройшов перевірку	36	50	7	23	9	26
Перевірку не завершено через втрату САД права проведення обов'язкового аудиту ПСІ	9	13	-	-	0	0
В процесі узгодження звітів з перевірки	-	-	-	-	5	14
Перевірку за місцезнаходженням перенесено на наступний рік	17	24	-	-	-	-
Разом	72	100	31	100	35	100

Джерело: складено за даними [7].

Отже, для підвищення якості аудиторських послуг суб'єкти аудиторської діяльності мають підвищити рівень ефективності системи внутрішнього контролю шляхом тестування внутрішніх процедур, здійснення перевірки робочих документів, аудиторських звітів та інших звітів, договорів про надання аудиторських послуг, внутрішніх розпорядчих актів, якими визначаються політика і процедури, які мають застосовуватися під час надання аудиторських послуг.

Перелік посилань:

1. Гончарук С.М. Система контролю якості аудиторських послуг та необхідність її вдосконалення. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2018 р. № 4 (16). С. 222-229.
2. Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність» від 01.10.2018 р. №2258-VII (зі змінами).
3. Звіт з моніторингу якості ринку аудиторських послуг та конкуренції 2019–2020 роки. URL: <https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2022/08/Звіт-про-моніторинг.pdf> (дата звернення: 05.04.2023).
4. Звіт про діяльність Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю за 2021 рік. URL: https://www.apob.org.ua/wp-content/uploads/2022/01/zvit2020_ukr.pdf (дата звернення: 12.05.2023).
5. Офіційний сайт Аудиторської палати України. Електронний ресурс – <https://www.apu.com.ua/> (дата звернення: 12.05.2023).
6. Офіційний сайт Органу суспільного нагляду за аудиторською діяльністю. URL: <https://www.apob.org.ua/> (дата звернення: 12.05.2023).
7. Разборська О. О., Пудкалюк Х. О. Якість аудиторських послуг в Україні. *Економічний аналіз*. 2018. № 4 (Том 28). С. 67-75.
8. Цімох К. В., Радіонова Н. Й. Сучасні тенденції розвитку аудиторської діяльності в Україні. *Домінанти соціально-економічного розвитку України в умовах інноваційного типу прогресу* : збірник тез доповідей II Всеукраїнської науково-практичної конференції здобувачів вищої освіти та молодих учених, м. Київ, 25 березня 2021 р. / упор. О. В. Ольшанська. Київ : КНУТД, 2021. С. 310-312.

ОСОБЛИВОСТІ ОБЛІКУ ВИТРАТ ТА ЇХ ВПЛИВ НА ФІНАНСОВІ РЕЗУЛЬТАТИ ПІДПРИЄМСТВА

Рочева Г.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Організація обліку фінансових результатів одна з основних частин діяльності підприємства, як наслідок під час ведення господарської діяльності важливе місце посідає правильний облік, розподіл, калькуляція та управління витратами підприємства. Від витрат безпосередньо залежить

кінцевий фінансовий результат суб'єкта господарювання. Правильна організація обліку витрат та методика управління ними стануть запорукою оптимізації процесу господарської діяльності.

Термін «витрати» має безліч трактувань, як законодавчих, так і наукових, оскільки їх досліджують не одне століття. Це досить важлива та складна економічна категорія, що має суттєвий вплив на фінансовий результат підприємства та дає змогу оцінити ефективність його роботи.

Слід пам'ятати, що витрати відображаються в бухгалтерському обліку на момент їх виникнення, якщо їх оцінка може бути достовірно визначена у момент виплати активу або збільшення зобов'язання, які спричинюють зменшення власного капіталу підприємства.

Основним нормативним документом, який визначає правила обліку та розподілу витрат є П(С)БО 16 «Витрати». При цьому, найважливішими елементами є собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), адміністративні витрати, витрати на збут, інші операційні витрати, фінансові витрати та інші витрати, що відображаються у Звіті про фінансові результати підприємства. Для наочності на рис. 1 відображено їх коротку характеристику.

Задля досягнення стратегічних цілей, підприємствам постійно необхідно приймати ефективні управлінські рішення, в тому числі й щодо майбутніх витрат. Головну роль при цьому відіграють кваліфіковані працівники, від яких залежить правильність та достовірність обліку, оцінки, планування та прогнозування витрат. Для цього існує багато методик, як вітчизняних, так і зарубіжних.

Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	<p>відображається виробнича собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) та/або собівартість реалізованих товарів. Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг) визначається згідно з П(С)БО 9 "Запаси", П(С)БО 16 "Витрати", П(С)БО 30 "Біологічні активи".</p> <p>У рядку 2050 в дужках відображаються обороти за Кт 90 в кореспонденції з Дт 791</p>
Адміністративні витрати	<p>відображаються загальногосподарські витрати, пов'язані з управлінням та обслуговуванням підприємства</p> <p>У рядку 2130 в дужках відображаються обороти за Кт 92 в кореспонденції з Дт 791</p>
Витрати на збут	<p>відображаються витрати підприємства, пов'язані з реалізацією продукції (товарів), - витрати на утримання підрозділів, що займаються збутом продукції (товарів), рекламу, доставку продукції споживачам тощо</p> <p>У рядку 2150 в дужках відображаються обороти за Кт 93 в кореспонденції з Дт 791</p>
Інші операційні витрати	<p>відображаються:</p> <ul style="list-style-type: none"> • собівартість реалізованих виробничих запасів, необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття; • відрахування на створення резерву сумнівних боргів і суми списаної безнадійної дебіторської заборгованості відповідно до П(С)БО 10 "Дебіторська заборгованість"; • втрати від знецінення запасів; • втрати від операційних курсових різниць; • визнані економічні (фінансові) санкції; • відрахування для забезпечення наступних операційних витрат, а також усі інші витрати, що виникають в процесі операційної діяльності (крім витрат, що включаються до собівартості) <p>У рядку 2180 в дужках відображаються обороти за Кт 94 в кореспонденції з Дт 791</p>
Фінансові витрати	<p>відображаються витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченнями (крім фінансових витрат, які включаються до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до П(С)БО 31 "Фінансові витрати"</p> <p>У рядку 2250 в дужках відображаються обороти за Кт 95 в кореспонденції з Дт 792</p>
Інші витрати	<p>відображаються: собівартість реалізації фінансових інвестицій; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестицій та необоротних активів; витрати підприємств (крім тих, основною діяльністю яких є торгівля цінними паперами) від зміни балансової вартості фінансових інструментів, які оцінюються за справедливою вартістю; інші витрати, які виникають у процесі господарської діяльності (крім фінансових витрат), але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства</p> <p>У рядку 2270 в дужках відображаються обороти за Кт 97 в кореспонденції з Дт 793</p>

Рис. 1. Елементи витрат, що відображаються у Звіті про фінансові результати

Сучасні підприємства в залежності від розмірів, виду діяльності чи кількості працівників мають можливість самостійно обрати для себе найбільш ефективні методи обліку витрат, калькулювання собівартості та управління витратами в цілому, що стане запорукою успішного ведення господарської діяльності, і, як наслідок, покращення економічного становища в країні, за рахунок створення нових робочих місць, відрахувань до бюджету податків та зборів, збільшення соціальної відповідальності тощо.

Перелік посилань:

1. Хом'як Р. Л. Бухгалтерський облік та оподаткування: навч. посібник. Львів: Бухгалтерський центр «Ажур», 2008. 1112 с.
2. Безверхий К. В. Особливості удосконалення фінансової звітності щодо відображення непрямих витрат діяльності підприємства. *Вісник Житомирського державного технологічного університету. Сер. Економічні науки*. Житомир. 2014. № 3. С. 40–42.
3. Губарик О. М. Облік фінансового результату діяльності підприємства та шляхи його вдосконалення. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв. 2016. Вип. 14. С. 932-936.

2. ОБЛІКОВО-ПОДАТКОВА ПОЛІТИКА І ВНУТРІШНІЙ АУДИТ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ СТРУКТУР

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ОПОДАТКУВАННЯ ТА АУДИТУ НА СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОМУ ПІДПРИЄМСТВІ

*Бойко О.О., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Приймак С.В., канд. екон. наук, доцент
Львівський національний університет імені Івана Франка*

Сільське господарство в Україні є однією з ключових галузей економіки, що завжди відіграла важливу роль у економіці країни, забезпечуючи населення продовольством і постачаючи сировину для промислових секторів.

Нижче ознайомимося із часткою сільського господарства у виробництві ВВП України за 2010-2021 рр. (рис. 1).

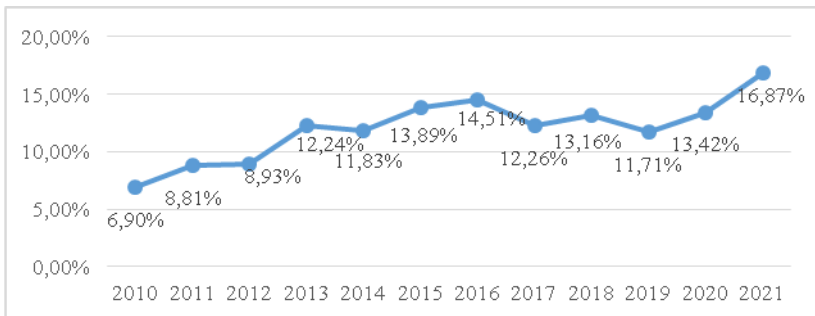

Рис. 1. Частка сільського господарства у ВВП України, % [1]

З рис. 1 бачимо, що частка сільського господарства у ВВП країни має тенденцію до зростання: з 6,90% у 2010 р. до рівня 16,87% у 2021р. Це пов'язано зі скороченням темпу приросту ВВП та одночасним збільшенням темпу приросту обсягу сільськогосподарської діяльності.

За результатами 2022 року, можна сказати, що частка сільського господарства у виробництві ВВП впала майже на третину. Це значне зменшення обсягів виробництва є результатом окупації деяких українських територій, наявності мін на звільнених територіях, зниження врожайності порівняно з 2021 роком і проблем зі збиранням врожаю через погоду тощо.

Незважаючи на ці складнощі, український агробізнес продовжує проявляти свою стійкість і спроможність протистояти викликам. Україна продовжує експортувати свою сільськогосподарську продукцію на зовнішні ринки. За даними Міністерства аграрної політики і продовольства України, з початку 2022/2023 маркетингового року станом на 19 вересня Україна експортувала 5291 тис. тон зернових та зернобобових культур, серед яких 3174 тис. тон кукурудзи (60% загального обсягу поставок), 1651 тис. тон пшениці (31,2%) та 447 тис. тон ячменю (8,4%) [4]. Ці показники свідчать про те, що українське сільське господарство не тільки переживає труднощі, але й знаходить шляхи для розвитку та збереження своєї важливої ролі в економіці країни. Однак, як і будь-яка інша галузь, сільське господарство стикається з різними проблемами, серед яких важливе місце займає питання оподаткування і аудиту.

Звичайно, в умовах воєнного стану неможливо проводити заходи щодо вдосконалення оподаткування землі. В цих умовах, в Україні запроваджено, призупинення дії окремих статей Податкового кодексу щодо ряду податків, включаючи плату за землю. Зокрема, «тимчасово, на період з 1 березня 2022 року по 31 грудня року, наступного за

роком, у якому припинено або скасовано воєнний, надзвичайний стан, не нараховується та не сплачується плата за землю (земельний податок та орендна плата за земельні ділянки державної та комунальної власності) за земельні ділянки (земельні частки (паї), що розташовані на територіях, на яких ведуться (велися) бойові дії, або на територіях, тимчасово окупованих збройними формуваннями російської федерації, а також за земельні ділянки (земельні частки (паї), визначені обласними військовими адміністраціями як засмічені вибухонебезпечними предметами та/або на яких наявні фортифікаційні споруди» [5].

Але, слід зазначити, що і до початку війни в оподаткуванні землі не було стабільності, адже значна частина земельних ділянок, особливо в сільській місцевості, знаходиться в тіньовому обороті.

У світлі цієї проблеми, була запропонована ідея знайти механізм, що дозволить залучити такі земельні ділянки в обіг та оподаткування. Зокрема, з 2023 року в податковому законодавстві передбачено розширити об'єкт оподаткування шляхом запровадження мінімального податкового зобов'язання для власників земельних паїв, які не передані в оренду. Це означає, що власники таких земельних ділянок будуть зобов'язані сплачувати певну суму податку, яка може становити до 1,5 тисячі гривень за 1 гектар.

Ще одним із шляхів боротьби з тіньовим ринком оренди землі є запровадження передачі її в оренду через аукціони. Такий механізм передачі земель в оренду через аукціони допомагає уряду залучити більше податкових надходжень, збільшуючи внесок земельних ресурсів до місцевих бюджетів. Так, за час війни в системі «Прозорро. Продажі» оголосили 4 414 земельних аукціонів зі стартовою вартістю в 2,5 млрд грн. [2].

Таким чином, вищезазначені заходи стимулюють розвиток сільського господарства, збільшення податкових надходжень та покращення життя місцевих громад.

У сільському господарстві також існує потреба в ефективному аудиті, адже він допомагає переконатися, що звітність підприємства є достовірною та відповідає законодавству. В умовах воєнного стану можна виокремити такі тенденції розвитку сфери аудиту: скорочення штату працівників аудиторських служб та дефіцит кадрів; перегляд планів роботи аудиторських компаній та зменшення обсягу замовлень; закриття частини компаній через брак кваліфікованих незалежних аудиторів [3]. Варто відзначити, що сучасні тенденції в аудиті на сільськогосподарських підприємствах включають використання комп'ютерних систем для автоматизації процесу аудиту, використання аналітики даних для виявлення неточностей та помилок, а також посилення контролю над системами внутрішнього контролю.

Узагалі, сучасні тенденції оподаткування та аудиту на сільськогосподарських підприємствах відображають загальні тенденції в економіці і суспільстві. Екологічна сталість, цифрові технології та вимоги до прозорості та дотримання законодавства є важливими аспектами, які впливають на оподаткування та аудит у сільському господарстві. Сільськогосподарські підприємства повинні бути свідомі цих тенденцій і адаптуватися до них для досягнення успіху та сталого розвитку.

Перелік посилань:

1. Державна служба статистики України : веб-сайт. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua/>
2. Земельні аукціони в системі «Прозорро.Продажі» вже принесли організаторам 843 млн грн. *Міністерство аграрної політики і продовольства України* : веб-сайт. 2023. URL: <https://minagro.gov.ua/news/zemelni-aukcioni-v-sistemi-prozorroprodazhi-vzhe-prinesli-organizatoram-843-mln-grn>

3. Касаткін С. Професія внутрішнього аудитора під час війни, KPMG. 2022. URL: <https://kpmg.com/ua/uk/blogs/home/posts/2022/07/profesiya-vnutrishnoho-audytora-pidchas-viyny.html>

4. Міністерство аграрної політики і продовольства України: офіційний веб-сайт. URL: <https://minagro.gov.ua>

5. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України щодо дії норм на період дії воєнного стану : Закон України від 15 березня 2022 року № 2120-IX. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2120-20#Text>

7. Гончарук С. М., Приймак С. В. Вплив організації внутрішнього аудиту на ефективність і повноту сплати податків в Україні. *Бізнес Інформ*. 2019. №6. С. 188–193. URL: https://www.business-inform.net/export_pdf/business-inform-2019-6_0-pages-188_193.pdf

ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ ТОРГІВЕЛЬНОЇ ФІРМИ

*Голячук Н.В., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

В Україні, навіть в період війни, не припиняють працювати магазини, які належать польській фірмі LPP S.A.

Організація внутрішнього аудиту в магазинах фірми LPP S.A. регламентується внутрішньо фірмовим документом «Положення про проведення внутрішніх перевірок». Кожна перевірка починається із перевірки безпеки роботи персоналу та відвідувачів магазину. В ході такої перевірки визначається: чи є доступ до гідрантів та вогнегасників, чи мають вони маркування і чи не прострочений термін огляду; чи є вільний доступ до аптечки першої допомоги і чи заповнена аптечка ліками, відповідно до вимог; чи не заблокований аварійний (пожежний) вихід, чи закритий замок і відсутній ключ від дверей аварійного виходу; чи знаходиться на видному місці інформація з алгоритмами дій для працівників у випадках надзвичайних ситуацій.

Важливим етапом внутрішньої перевірки є контроль за використанням спеціального обладнання магазину. Обов'язкової перевірці підлягає повідомлення про збій системи безпеки, наприклад, рамок контролю на вході/виході з магазину. Якщо такий збій був, керуючий перевіряє, чи подавалась заявка до фірми, яка обслуговує рамки контролю, чи усунені несправності.

У магазині працюють камери відеоспостереження. Вони повинні бути ввімкненими і справними. При проведенні перевірки контролер перевіряє вміння працівників охорони працювати з камерами відеоспостереження (перегляд та копіювання файлів). Якщо працівник недостатньо знає функції роботи з системою відеонагляду, то з ним проводяться додаткові заняття.

Аудитор перевіряє у торговому залі чи не залишають співробітники без нагляду обладнання: пістолет для бірок, принтер для цінників. Також перевіряється наявність на касі магніту для зняття кліпс з одягу.

Перевірка залу продажів відбувається за порядком, визначеним названим Положенням. Перевіряють чи часто виникають ситуації, коли: кілька співробітників одночасно перебувають у підсобному приміщенні; у підсобці більше продавців ніж у торговому залі; у торговому залі немає жодного продавця; співробітники не слідкують за примірочною; не рознесений товар від примірочних кабінок протягом години. Всі ситуації перевіряються переглядом записів камер спостереження за будь які 3 дні в різні робочі години.

Важливим моментом перевірки є контроль касової дисципліни. Обов'язково повинні бути перевірені касові чеки по датах та часу проведення оплати з документами продажів по торговому залу. При цьому перевіряється наявність знижок на проданий товар. Також перераховуються залишки грошових коштів у касі, і звіряються з проведеними транзакціями. В програмі, яка використовується на

касі перевіряються закриті тижні. Особлива увага звертається на випадки помилок касира при проведенні касових документів та чи вчасно вони були виправлені. При перевірці каси приділяється увага не тільки касовій дисципліні, хоча це є важливим чинником у роботі касира, а також порядку на робочому місці, наприклад наявність їжі чи напоїв, загальний безлад, сміття під ногами, не викинуті в смітник чеки, які залишають покупці.

При виявленні порушень застосовуються методи їх усунення.

СТРАТЕГІЯ ПОДАТКОВОЇ ОПТИМІЗАЦІЇ НА ПІДПРИЄМСТВАХ

Мошківський В.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Незважаючи на розуміння і визнання необхідності сплачувати податки, для підприємства – це відтік грошових коштів і зменшення величини чистого прибутку, що скорочує його подальші можливості з реінвестування і зменшує величину потенційних дивідендів.

Обґрунтована податкова стратегія виступає інструментом, що допомагає знайти оптимальні варіанти виконання організацією обов'язків платника податків, які забезпечують зменшення податкових платежів за умов дотримання вимог законодавства, а також дає змогу гармонізувати взаємовідносини підприємства і держави. Податкова стратегія має розглядатися як один із компонентів фінансової стратегії організації. Такий підхід визначається такими причинами:

1. Головні цілі податкової стратегії, якими виступають оптимізація податкових платежів і мінімізація подат-

кових ризиків, входять до системи цільових настанов, що підтримують досягнення головних цілей фінансової стратегії – забезпечення зростання вартості компанії, що, своєю чергою, спрямовано на реалізацію її корпоративних стратегічних цілей.

2. Для підприємства сплата податків – це зростання витрат і відтік грошових коштів, що має бути враховано при формуванні стратегії управління грошовими потоками фірми.

3. Збільшення масштабів бізнесу, як правило, супроводжується зростанням податкових платежів. Вирішуючи завдання забезпечення фінансовими ресурсами, підприємство змушене паралельно вирішувати іншу задачу – пошук шляхів, що дають змогу скоротити відтік грошових коштів, у тому числі й до бюджету. Це викликає зростання податкових ризиків, які, будучи частиною системи фінансових ризиків, потребують управління в рамках єдиної фінансової стратегії.

4. Українські організації несуть істотне податкове навантаження. Водночас з боку інвесторів і контрагентів дедалі частіше висуваються вимоги щодо забезпечення прозорості бізнесу. Тому в умовах загострення конкурентної боротьби і наявності обмежень у можливості залучення позикових фінансових ресурсів необхідна ефективна і безпечна фінансова стратегія, що охоплює і сферу податкових відносин.

5. На вітчизняних підприємствах обов'язки з управління податковими платежами виконує підрозділ, що входить до складу фінансової служби (або головний бухгалтер). Керівник підрозділу з управління податками, так само як і керівники інших структурних одиниць фінансової служби, підпорядковується фінансовому директору.

Податкова стратегія – складова частина фінансової стратегії підприємства, що полягає у виборі найефективнішого варіанта сплати податкових платежів за альтернативних варіантів його господарської діяльності.

Наразі можна виокремити чотири основні типи податкових стратегій, які незалежно від факту формального проголошення реалізуються підприємствами:

– стратегія максимальної податкової безпеки спрямована на абсолютне виконання вимог податкового законодавства на основі абсолютного визнання позиції податкових органів з усіх спірних питань. Дає змогу мінімізувати податкові ризики, але супроводжується максимальним податковим навантаженням, що не відповідає головній меті фінансової стратегії – збільшенню ринкової вартості через максимізацію чистого прибутку;

– стратегія ухилення від оподаткування виражається у свідомому порушенні податкового законодавства (спотворенні доходів та (або) витрат, маніпулюванні нормами цивільного права під час кваліфікації правочинів, несплаті податків та ін.). В її основі лежить використання методів, які перебувають за межами правового поля, що не може бути прийнятним для організації, яка будує стратегію розвитку;

– стратегія «пом'якшення» податкових наслідків передбачає відмову від завідомо неправомірних угод і мінімізацію сумнівних господарських операцій. Фактично вона «балансує» між стратегією ухилення від оподаткування та стратегією податкової оптимізації. Порівняно з останньою генерує додаткові податкові ризики і може бути доволі небезпечною;

– стратегія податкової оптимізації виявляється у зменшенні величини податкових зобов'язань (або перенесенні їхнього виконання на пізніші строки), а також скороченні податкових ризиків за допомогою цілеспрямованих правомірних дій платника податків. Стратегія використовує тільки правові методи оптимізації оподаткування, тому дає змогу управляти податковими платежами, забезпечуючи при цьому мінімізацію податкових ризиків.

Слід зазначити, що в низці випадків «податкову оптимізацію» трактують як синонім «ухилення від оподаткування», хоча ці поняття є принципово різними, насампе-

ред, щодо застосування нелегітимних методів, які виключаються при побудові стратегії податкової оптимізації.

Стратегія податкової оптимізації спрямована на вирішення таких завдань:

- забезпечення сталого розвитку та зміцнення фінансової безпеки підприємства у стратегічному періоді;

- отримання додаткових конкурентних переваг як результату зниження податкового навантаження та (або) його зміщення на пізніші періоди;

- формування іміджу сумлінного платника податків, який використовує винятково правові методи управління податковими платежами та не наражає вкладення власників та інвесторів на додаткові податкові ризики.

До числа практичних рішень щодо формування стратегії податкової оптимізації належать:

- застосування всіх податкових пільг та положень, що знижують податковий тягар, від яких у низці випадків підприємство відмовляється з причин суб'єктивного характеру;

- проведення експертизи договорів організації з метою забезпечення їхньої юридичної чистоти та мінімізації ризиків;

- підвищення кваліфікації персоналу в галузі оподаткування.

Таким чином, на підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки: податкова стратегія є компонентом фінансової стратегії компанії, спрямованим на підтримання стратегічних цілей і завдань; стратегія податкової оптимізації дає змогу організації максимально ефективно використовувати фінансові ресурси, не порушуючи норм податкового законодавства; у рамках реалізації стратегії податкової оптимізації підприємству необхідно розробити систему рішень, що враховують специфіку його діяльності.

Перелік посилань:

1. Атаманенко І. Б. Ефективність методів податкового планування. 2010. URL: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/7900/1/48.pdf>.

ВНУТРІШНІЙ АУДИТ В УМОВАХ ІНКЛЮЗИВНОЇ ЕКОНОМІКИ

*Нежива М.О., канд. екон. наук, доцент
Державний торговельно-економічний університет, м. Київ*

В останні роки все більше уваги приділяється розбудові інклюзивної економіки, яка сприяє справедливим можливостям і сталому зростанню для всіх. Інклюзивна економіка має на меті забезпечити рівний доступ до ресурсів, послуг і можливостей для людей з різним походженням. У цьому контексті роль внутрішнього аудиту стає вирішальною в забезпеченні прозорості, підзвітності та дотримання етичних стандартів в організаціях, що працюють в інклюзивній економіці.

У інклюзивній економіці прозорість і підзвітність є фундаментальними стовпами для зміцнення довіри між зацікавленими сторонами. Внутрішній аудит відіграє життєво важливу роль у просуванні цих принципів шляхом проведення незалежної та об'єктивної оцінки операцій, процесів і засобів контролю організації. Завдяки комплексним перевіркам внутрішні аудитори можуть виявити потенційні сфери шахрайства, корупції або недотримання правових і етичних стандартів. Надаючи своєчасну та точну інформацію керівництву та раді, внутрішній аудит допомагає гарантувати, що організація працює чесно та прозоро.

Інклюзивна економіка процвітає завдяки різноманітності як робочої сили, так і громад, які вона обслуговує. Внутрішній аудит може сприяти забезпеченню інклюзивності та різноманітності в організаціях, оцінюючи політику та практику, пов'язану з рівними можливостями працевлаштування, ініціативами різноманітності та справедливим ставленням до працівників. Аудитори можуть оцінити ефективність програм різноманітності, виявити будь-які прогалини чи упередження та порекомендувати заходи для

посилення інклюзивності. Крім того, внутрішній аудит може відігравати важливу роль у забезпеченні того, щоб організації надавали рівний доступ до продуктів, послуг і можливостей усім особам, незалежно від їхнього походження.

Інклюзивна економіка приділяє значну увагу сталому розвитку, соціальній відповідальності та піклуванню про навколишнє середовище. Внутрішній аудит може оцінити відданість організації цим принципам шляхом оцінки її соціального та екологічного впливу. Аудитори можуть перевіряти ефективність ініціатив сталого розвитку, дотримання відповідних нормативних актів і точність екологічної звітності. Проводячи незалежну оцінку, внутрішній аудит допомагає організаціям визначати сфери для покращення, зменшувати ризики та покращувати загальну ефективність сталого розвитку.

Для ефективного вирішення проблем і можливостей інклюзивної економіки функції внутрішнього аудиту повинні відображати різноманітність громад, які вони обслуговують. Організації повинні прагнути створювати різноманітну та інклюзивну команду внутрішнього аудиту, до складу якої входять люди з різним досвідом. Ця різноманітність може підвищити здатність аудиторів виявляти та усувати потенційні упередження або розбіжності всередині організації.

Внутрішні аудитори повинні адаптувати свої методології аудиту, щоб ефективно оцінювати ризики та засоби контролю. Це може передбачати включення додаткових критеріїв, пов'язаних із різноманітністю, охопленням і сталістю, у плануванні та виконанні аудиту. Аудитори повинні бути в курсі змін нормативних актів і найкращих практик у сфері інклюзивності та стійкості, щоб переконатися, що їх підхід до аудиту залишається актуальним і ефективним.

У інклюзивній економіці співпраця та залучення зацікавлених сторін є критично важливими для успіху. Внутрішні аудитори повинні активно взаємодіяти з зацікавленими сторонами, включаючи співробітників, клієнтів, постачальників і представників громадськості, щоб зрозуміти їхні точки зору та проблеми. Залучаючи цих зацікавлених сторін до процесу аудиту, внутрішні аудитори можуть отримати цінну інформацію, зміцнити довіру та переконатися, що їхні аудити відповідають потребам і очікуванням усіх залучених сторін.

Таким чином, оскільки організації орієнтуються на виклики та можливості інклюзивної економіки, роль внутрішнього аудиту стає все більш важливою. Внутрішні аудитори відіграють вирішальну роль у сприянні прозорості, забезпеченні інклюзивності та різноманітності, а також оцінці соціального та екологічного впливу. Внутрішній аудит в умовах інклюзивної економіки має важливе значення для організацій для забезпечення прозорості, підзвітності та етичних практик. Заохочуючи різноманітність, інклюзивність і сталість у своїх процесах аудиту, внутрішні аудитори можуть допомогти організаціям визначити сфери для вдосконалення, пом'якшити ризики та підвищити загальну продуктивність. Оскільки світова економіка продовжує розвиватися в напрямку інклюзивності та соціальної відповідальності, фахівці з внутрішнього аудиту повинні бути в курсі нових тенденцій, нормативних актів і передового досвіду, щоб ефективно виконувати свої функції. Завдяки твердій відданості цим принципам внутрішні аудитори можуть відігравати важливу роль у стимулюванні позитивних змін, сприянні справедливим можливостям і розбудові більш інклюзивної та стійкої економіки для всіх.

ОРГАНІЗАЦІЯ ПРИЙНЯТТЯ СТРАТЕГІЧНИХ УПРАВЛІНСЬКИХ РІШЕНЬ З МЕТОЮ ОПТИМІЗАЦІЇ ПОДАТКОВИХ РОЗРАХУНКІВ

*Писаренко Т.М., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

Податкові розрахунки є важливою складовою діяльності будь-якої підприємницької структури. Належна організація податкових розрахунків впливає на поточний стан підприємства та перспективи його розвитку, зумовлює прийняття відповідних управлінських рішень адміністративною ланкою підприємства.

Керівництво будь-якого підприємства, особливо це стосується приватного сектору економіки, надзвичайно зацікавлене в оптимізації податкових платежів, адже такі дії призводять до зменшення відтоку грошових коштів з оборотних грошових ресурсів підприємства та можливості їх використання на інших напрямках розвитку бізнесу.

Організація прийняття управлінського рішення (оперативного та стратегічного рівня) щодо оптимізації податкових розрахунків здійснюється за такими етапами: збір інформації про об'єкти оподаткування, обробка аналітичної інформації, розрахунок податкової моделі підприємства, пошук альтернативних податкових моделей для підприємства, прийняття управлінського рішення щодо податкової моделі.

Основою прийняття управлінського рішення щодо оптимізації податкових розрахунків для суб'єктів господарських відносин в Україні є діюче законодавство. Базовим нормативом у сфері оподаткування виступає Податковий кодекс України [1].

Оскільки адміністративно-управлінський апарат будь-якого підприємства цікавлять платежі, які пов'язані з розрахунками по оплаті праці, то при розробці податкової мо-

делі враховуються платежі на соціальне страхування працівників підприємства. Саме тому обліково-аналітичні працівники повинні детально вивчити і врахувати при розробці податкової моделі норми Закону України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» [2].

Крім згаданих вище нормативів обліково-аналітичні працівники підприємства повинні враховувати супутні нормативно-правові акти, які визначають порядок адміністрування окремих видів податків, зборів, податкових платежів.

Працівник бухгалтерії, якому згідно з посадовими обов'язками делеговано функції бухгалтера-аналітика з податкових розрахунків, розробляє таблицю-перелік податків, зборів і податкових платежів відповідно до діючої системи оподаткування на підприємстві. У цій таблиці доцільно описати базу оподаткування, ставки оподаткування, джерела отримання інформації, періодичність надходження інформації, відповідальних за якісне та своєчасне надання інформації. На основі зазначеної інформації розраховується діюча податкова модель і контрольні аналітичні показники фінансової звітності. Аналіз показників фінансової звітності управлінським персоналом підприємства дає підстави до пошуку альтернативних варіантів податкових моделей у відповідності до діючого законодавства та прийняття ситуаційних оперативних і стратегічних управлінських рішень.

Перелік посилань:

1. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17#Text> (дата звернення 17.05.2023 р.).

2. Закон України «Про збір та облік єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування» від 08.07.2010 р. № 2464-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2464-17#Text> (дата звернення 17.05.2023 р.).

ПОДАТКОВЕ ПЛАНУВАННЯ НА МІКРОРІВНІ

*Тлущкевич Н.В., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

Податкове планування на мікрорівні сприяє ефективному використанню фінансових ресурсів та прийняттю своєчасних управлінських рішень.

В Україні науковці досліджують податкове планування, як складову управління та податкового менеджменту, податкові розрахунки та ризики, управлінські рішення в податковому плануванні [1-5].

На мікрорівні завдання податкового планування зводяться до вибору оптимальної податкової політики щодо зменшення податкових платежів. Податкові платежі є поточними витратами, тому, як і будь-які витрати, потребують відповідного управління.

Податкове планування – це вибір між різними варіантами здійснення фінансово-господарської діяльності і розміщення активів підприємства з метою досягнення найнижчого рівня податкових зобов'язань, що виникають при цьому [2]. Метою податкового планування є збільшення доходів та прибутків підприємства за рахунок оптимізації податкових платежів та зменшення податкового навантаження [4].

Належне податкове планування потребує відповідної організації цього процесу. Так, «податкове планування при його правильній організації дає підприємству можливість: дотримуватися податкового законодавства шляхом правильності розрахунку податків, зборів та інших податкових платежів; звести до мінімуму податкові зобов'язання; максимально збільшити прибуток; розробити структуру взаємовигідних угод з постачальниками і замовниками; ефективно управляти грошовими потоками; уникати штрафних санкцій» [5].

На мікрорівні податкове планування має бути поточним, тобто результати його мають реалізуватися протягом року. При цьому, слід використовувати процес бюджетування податкових платежів та інших показників, які впливають на податковий кредит і податкові зобов'язання.

Бюджетування податкових платежів (планування податкових платежів) – система планових розрахунків із використанням взаємопов'язаних бюджетів підприємства, спрямована на визначення планової суми податкових платежів, що підлягають сплаті в майбутніх податкових періодах. На відміну від розрахунку поточних податкових платежів, бюджетування дозволяє розрахувати податкові зобов'язання платника не лише на поточний, але й на подальші податкові періоди [1].

Перелік посилань:

1. Атаманенко І.Б. Податкове планування в системі управління фінансами підприємства. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія : Економіка, 2009. Випуск 11. С. 193-198.
2. Лагодієнко Н.В., Бондаренко Г.Ю. та ін. Особливості податкового планування в управлінні підприємством: методи та інструменти. Електронне наукове фахове видання з економічних наук «Modern Economics», 2019. № 17. С. 121-126. URL: [https://doi.org/10.31521/modecon.V17\(2019\)-19](https://doi.org/10.31521/modecon.V17(2019)-19). (дата звернення: 10.05.2023).
3. Оліховський В.Я. Теоретичні аспекти податкового планування. Вісник Національного університету «Львівська політехніка»: «Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи встановлення і проблеми розвитку». Львів, 2012. Випуск 722. С.177-181.
4. Оліховська М.В., Оліховський В.Я. Концепція податкового планування у системі менеджменту організацій. Приазовський економічний вісник, 2018. № 6 (11). С. 243-247.
5. Писаренко Т. Організація податкового планування на підприємстві: управлінський аспект. Сучасні кризові явища в економіці і проблеми облікового, контрольного і аналітичного забезпечення управління підприємством : матеріали VIII Міжнар. наук.-практ. конф. (24-25 червня 2016 р.). Луцьк, 2016. С. 94-97.

3. СУЧАСНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ФІНАНСОВОГО УПРАВЛІННЯ БІЗНЕС-ОДИНИЦЯМИ

СТРАТЕГІЯ РИЗИК-МЕНЕДЖМЕНТУ У ФІНАНСОВОМУ УПРАВЛІННІ

*Антоненко В.М., канд. екон. наук, доцент
ДВНЗ «Донецький національний технічний університет»,
м. Луцьк*

Сучасне бізнес-середовище зазвичай є непередбачуваним, стрімко змінюваним і часто несприятливим для економічних суб'єктів, що пов'язано із дією різного виду загроз.

Наслідком дії майже усіх загроз для підприємств є фінансові ризики та негативні результати їх реалізації. Такими результатами можуть бути: зменшення реалізації та прибутку (або виникнення і накопичення збитків), зростання фінансової залежності підприємства від зовнішніх джерел, зменшення вартості підприємства та його акцій, втрата платоспроможності і навіть перспектива банкрутства тощо. Зважаючи на системний характер ризиків, у тому числі і фінансових, варто зазначити, що згадані проблеми у фінансовій діяльності підприємств мають каскадний ефект, який тлумачиться таким чином: окремий ризик провокує виникнення іншого чи інших, і це значно збільшує їх взаємний системний вплив на будь-яке підприємство.

Тому варто звертати увагу на перші видимі, чи навіть ще невидимі, ознаки появи і подальшого розвитку загрозливих тенденцій. Тут доречно згадати про управління за слабкими сигналами [1], яке, на жаль, не так часто використовується на практиці.

Автори О.Ю. Сова і Є.Ю. Морозов [2], які посиляються на [3], пишуть, що «існують три основні типи стратегій управління підприємством у кризовому стані: активне антикризове управління; реактивне антикризове управління; інтерактивне антикризове управління» [2, с. 93]. Активне і реактивне антикризове управління можна розглядати як певний результат реалізації загроз, тобто за умови, що вже видимими чи очікуваними стають будь-які фінансові втрати, і тільки тоді керівництво підприємства приймає відповідні управлінські рішення; причому активна поведінка менеджерів передбачає прийняття ними таких рішень, які є відповідною адекватною реакцією на наявні загрози, якщо навіть останніх не було в попередніх періодах; реактивна реакція менеджерів означає, що вони приймають управлінські рішення, які базуються на їх попередньому досвіді, який, до речі, не завжди може відповідати новим викликам і загрозам. Отож, реактивне управління є менш пристосованим до змінюваності та непередбачуваності загроз, і з посиленням таких тенденцій стає все більш неефективним і навіть саме по собі може провокувати додаткові ризики, пов'язані із хибною реакцією підприємства на нові невідомі раніше загрози. Особливості інтерактивного антикризового управління, на відміну від активного і реактивного, полягають у тому, що у цій ситуації менеджери зосереджуються саме на передбаченні, попередженні наслідків загроз, і головним стає управління за слабкими сигналами. Це вимагає від менеджерів абсолютно нових, нестандартних, підходів до прийняття ними управлінських рішень, тому збільшується суб'єктивність у таких управлінських діях, так само як і відповідальність менеджерів; а це, звісно, не завжди та не всіма управліннями сприймається адекватно.

Варто вказати на те, що інтерактивне антикризове управління має в першу чергу впроваджуватися в стратегі-

чному управлінні, бо помилки щодо вибору та / або реалізації стратегій можуть мати надто серйозні фінансові наслідки і втрати у поточному (тактичному) і оперативному управлінні. Це пояснюється певним хронологічним зв'язком між стратегічним, поточним і оперативним видами (рівнями) управління: хибні стратегічні рішення або навіть помилки менеджерів – стратегів об'єктивно провокують виникнення проблем у тактичному, а потім – і в оперативному фінансовому управлінні. У цьому полягають важливість та роль фінансової стратегії у фінансовому менеджменті, так само як роль і значення стратегічного захисту від ризиків у забезпеченні стійкості та ефективності діяльності підприємств.

В дослідженнях наукових підходів до управління фінансовими ризиками у першу чергу бракує комплексності розгляду управління з точки зору часового фактору, тобто стратегічний, тактичний і оперативний види менеджменту є дещо відокремленими один від одного. Разом з тим, стратегічний менеджмент є основою для формування в подальшому тактичних, а ті, у свою чергу, – оперативних управлінських дій, заходів, програм тощо, а зв'язок між ними являє собою взаємопов'язану тріаду підсистем управління.

Стратегії поділяються на корпоративні (диверсифікації), ділові (конкурентні), функціональні (у тому числі і фінансові). Визначаючи місце стратегії управління фінансовими ризиками в системі (портфелі) стратегій, варто вказати на наступне: фінансова стратегія забезпечує усі інші стратегії фінансовими ресурсами та таким чином пов'язана з ними, а стратегія управління фінансовими ризиками, будучи вбудованою у фінансову стратегію, – так само «пронизує» усі корпоративні, ділові та функціональні стратегії. Отже, стратегія управління фінансовими ризиками має універсальний характер і особливе місце в системі стратегій.

Деталізуючи сутність управління фінансовими ризиками, з урахуванням стратегічного підходу до управління

ними, вкажемо на особливості вибору об'єктів управління на різних ієрархічних управлінських рівнях (рис. 1). В основі стратегічного захисту від фінансових ризиків головною метою є захист інтересів власників, тобто збільшення вартості підприємства; тому вважаємо, що стратегія управління фінансовими ризиками має бути націлена на управління капіталом. Для забезпечення захисту стратегічних фінансових інтересів власників тактичною метою стає управління прибутком, бо його частина спрямовується на збільшення власного капіталу і капіталізується як вартість підприємства. А зростання прибутку досягається завдяки ефективному оперативному управлінні грошовими потоками. На рис. 1 наочно показано факторний взаємозв'язок цих управлінських процесів та їх об'єктів управління.

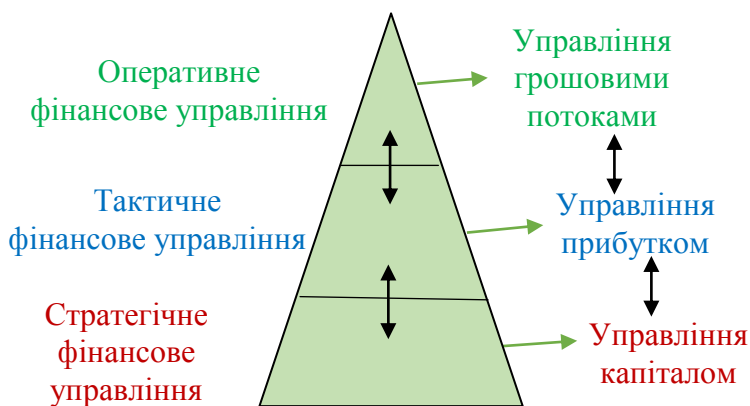

Рис. 1. Ієрархічна тріада стратегічного – тактичного – оперативного фінансового ризик-менеджменту

Отже, викладені тези свідчать про базову, найважливішу роль стратегічного управління фінансовими ризиками.

Перелік посилань:

1. Милько І. Особливості застосування моделі управління за слабкими сигналами. *Економіка та суспільство*, 2021. № 27. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-27-3>.

2. Сова О.Ю., Морозов Є.Ю. Стратегії запобігання банкрутству підприємств у контексті ризик-менеджменту. *Проблеми економіки*. 2021. № 1 (47), с. 91-97. URL: <https://oaji.net/articles/2021/728-1623655507.pdf>.

3. Підвищення ефективності управління торговими підприємствами на основі інтелектуально-інформаційних систем : монографія / Шапран Є.М. та ін. Харків : ТОВ «Планета-прінт», 2020. 168 с. URL: http://repository.kpi.kharkov.ua/bitstream/khPI-Press/50134/3/monograph_2020_Shapran_Pidvyshchennia_efektyvnosti.pdf

АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Голобурда А.О., здобувач вищої освіти

Костенко Ю.О., канд. техн. наук доцент

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

У сучасних умовах господарювання, однією з необхідних умов сталого розвитку вітчизняних підприємств всіх сфер діяльності та власності є забезпеченість їхньої фінансової стійкості.

Цал-Цалко Ю.С., Мороз Ю.Ю., Суліменко Л.А. вважають що фінансово стійким є «... таке підприємство, яке за рахунок власних активів спроможне забезпечити запаси, не допустити невиправдано ї кредиторської заборгованості, своєчасно розрахуватися за своїми зобов'язаннями» [1].

На думку колективу авторів під керівництвом Білик М.Д. фінансова стійкість це «... такий стан фінансових ресурсів, за якого раціональне розпорядження ними є гарантією наявності власних коштів, стабільної прибутковості та забезпечення процесу розширеного відтворення» [2].

Лахтіонова Л.А. вважає, що фінансова стійкість «...це стан фінансових ресурсів, за якого суб'єкт ринкової та змішаної економіки, вільно маневруючи грошовими

коштами, здатний шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервні процеси своєї операційної, фінансової та інвестиційної діяльності, а також витрати на їх розширення та оновлення, появу нових їх напрямків та складових» [3].

На думку Ізмайлової К.В., «фінансова стійкість характеризує ступінь фінансової незалежності підприємства щодо володіння своїм майном і його використання» [4].

Треба відзначити, що наведені визначення терміну «фінансова стійкість» не враховують особливостей певних сфер діяльності сучасний підприємств.

Нами був проведений коефіцієнтний аналіз фінансової стійкості автотранспортного підприємства. Результати розрахунку наведені у таблиці 1.

Коефіцієнт автономії показує питому вагу власного капіталу в загальній сумі коштів, інвестованих у діяльність підприємства. Вважається, що при умові його значення більше 0,5 (або 50 %), ризик кредиторів (банків, інвесторів, постачальників) є мінімальним, оскільки у цьому випадку зобов'язання підприємства можуть бути виконані за рахунок власних коштів. Чим вищий коефіцієнт автономії, тим більш фінансово стійким і незалежним від кредиторів є підприємство.

Коефіцієнт концентрації залученого капіталу характеризує питому вагу зобов'язань в загальній величині пасивів підприємства і відображає рівень його фінансової залежності.

Коефіцієнт фінансування показує, скільки припадає власного капіталу на 1 грн. зобов'язань, а коефіцієнт фінансового ризику, навпаки – скільки позикових коштів підприємство використало на 1 грн. вкладеного у майно власного капіталу.

Таблиця 1

Аналіз фінансової стійкості АТП

№	Показники	Роки			Відхилення (+, -) 2022 р. від	
		2020	2021	2022	2020 р.	2021 р.
1. Показники структури капіталу						
1.1	Коефіцієнт автономії	0,66	0,48	0,24	-0,42	-0,24
1.2	Коефіцієнт концентрації залученого капіталу	0,34	0,52	0,76	0,42	0,24
1.3	Коефіцієнт фінансування	1,95	0,92	0,32	-1,63	-0,61
1.4	Коефіцієнт фінансового ризику	0,51	1,08	3,16	2,65	2,08
1.5	Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів	0	0,06	0,56	0,56	0,50
1.6	Коефіцієнт структури залученого капіталу	0	0,06	0,41	0,41	0,35
2. Показники стану оборотних активів						
2.1	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,28	0,29	1,18	0,90	0,89
2.2	Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів	0,35	0,22	0,39	0,03	0,16
2.3	Коефіцієнт забезпеченості запасів	1,15	0,72	2,39	1,24	1,68
2.4	Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів	0,02	0,11	0,12	0,10	0,00
3. Показники стану основного капіталу						
3.1	Коефіцієнт реальної вартості майна	0,49	0,45	0,30	-0,19	-0,14
3.2	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні	0,33	0,29	0,21	-0,12	-0,08
3.3	Коефіцієнт накопичення амортизації	0,59	0,28	0,31	-0,28	0,03
3.4	Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів	1,10	1,70	2,77	1,68	1,07

Наведені чотири показники є взаємодоповнюючими, тобто якщо за результатами розрахунків одного з них можна зробити висновок відносно фінансової стійкості (або нестійкості) підприємства, то такий же висновок буде й за іншими коефіцієнтами. Отже на АТП ці показники мають тенденцію до погіршення, це негативна тенденція.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. Зростання цього показника на АТП – негативна тенденція, яка означає, що підприємство починає все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу показує, яка частина власного капіталу використовується для фінансування поточної діяльності, тобто яку вкладено в оборотні кошти, а яку капіталізовано.

Коефіцієнт забезпеченості оборотних коштів відображає питому вагу оборотних активів, які сформовані за рахунок власних коштів. Наявність у достатньому обсязі власних оборотних коштів (не менше 10 % від загальної величини оборотних активів) означає здатність підприємства самостійно фінансувати свою поточну діяльність.

Коефіцієнт забезпеченості запасів характеризує рівень достатності власних оборотних коштів для формування запасів підприємства.

Коефіцієнт маневреності власних оборотних коштів показує питому вагу грошових коштів (як найбільш ліквідних активів) у загальній величині власних оборотних коштів.

Показники стану оборотних активів АТП, за результатами розрахунків, можна визначити, як такі, що відповідають нормативним значенням.

Коефіцієнт реальної вартості майна визначає, яку питому вагу у майні займають основні засоби і оборотні виробничі фонди. Збільшення цього показника свідчить про нарощування виробничого потенціалу підприємства. Схожий зміст має коефіцієнт реальної вартості основних засобів у майні.

Коефіцієнт накопичення амортизації характеризує функціональний стан необоротних активів підприємства.

Коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів вказує на рівень забезпеченості необоротних активів оборотними коштами. Виходячи з того, що фінансова стабільність підприємства досягається у випадку, коли зо-

бов'язання гарантовано покриваються оборотними активами, ознакою такої стабільності є ситуація коли коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів більше коефіцієнта фінансового ризику. На АТП ця умова виконувалася у 2020-2021 рр., але у 2022 р. коефіцієнт фінансового ризику перевищив коефіцієнт співвідношення оборотних і необоротних активів – це негативна тенденція яка вказує на зменшення фінансової стабільності підприємства.

Перелік посилань:

1. Цал-Цалко Ю.С., Мороз Ю.Ю., Суліменко Л.А. Фінансовий аналіз : підручник. Вид. 5-є, доп. Житомир: ЖОО ГО «Спілка економістів України», 2012. 609 с.
2. Фінансовий аналіз : навч. посібник / М.Д. Білик та ін. Київ: КНЕУ, 2005. 592 с.
3. Лахтіонова Л.А. Економічна категорія «фінансова стійкість» в сучасному фінансовому аналізі підприємницької діяльності. *Наукові праці Кіровоградського нац. техн. ун-ту екон. науки*: зб. наук. праць. 2010. Вип. 6. Ч. II. С. 327-338.
4. Ізмайлова К.В. Фінансовий аналіз: навч. посіб. 2-ге вид., стереотип. Київ: МАУП, 2006. 152 с.

ПРИКЛАДНИЙ АСПЕКТ ПОРЯДКУ ПРОВЕДЕННЯ КАПІТАЛІЗАЦІЇ ФІНАНСОВИХ ВИТРАТ

*Маліков В.В., д-р держ. упр., професор
Давидов М.О., здобувач вищої освіти*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Основною метою бухгалтерського обліку є надання правдивої, повної та достовірної інформації її користувачам для ухвалення обґрунтованих рішень.

Фінансові витрати – витрати на проценти та інші витрати підприємства, пов'язані із запозиченням.

Запозичення – позики, векселі, облігації, а також інші види короткострокових і довгострокових зобов'язань, на які нараховуються відсотки.

Під капіталізацією фінансових витрат слід розуміти їх включення до первісної вартості (собівартості) кваліфікаційного активу, що дозволяє більш повно та правдиво відобразити вартість активів підприємства.

Насправді фінансові витрати капіталізуються рідко, так як це вимагає додаткових розрахунків та високого професійного рівня бухгалтера. У публікаціях прикладного характеру досить широко висвітлюється процес капіталізації [1-4], але вони, як правило, повторюють норми законодавства з цього питання [5-6]. У зв'язку з цим доцільним є складання поетапних рекомендацій (порядку) її проведення для використання в практичних цілях.

Порядок проведення капіталізації фінансових витрат можна подати у вигляді блок-схеми, що передбачає виконання робіт у чотири етапи.

Як згадувалося вище, даний матеріал розглянуто й на нормативній основі, і представниками практичної сфери. В даному випадку цей матеріал наводиться лише як складова наукової розробки автора – поетапної рекомендації (порядку) проведення капіталізації фінансових витрат для використання в практичних цілях.

Зупинимося трохи докладніше на кожному етапі.

Етап 1. наявність умов щодо капіталізації. Для застосування капіталізації необхідні три обов'язкові умови:

– такі фінансові витрати виникли лише через створення активу;

– актив, що створюється, кваліфікаційний;

– залучені кошти отримані під відсотки.

Капіталізувати слід такі витрати:

– відсотки по кредитах;

– відсотки за цінними паперами, які випущені (видані) для залучення позикового капіталу (наприклад, облігації та векселі).

При цьому слід звернути увагу, що у будь-якому разі не капіталізуються фінансові витрати за активами, які оці-

нюються за справедливою вартістю. Прикладами таких активів є біологічні активи та інвестиційна нерухомість.

Якщо виконуються всі три умови, слід перейти до етапу 2, інакше – такі фінансові витрати не підлягають капіталізації.

Етап 2. Визначення типу запозичення. Для цілей капіталізації запозичення, що відповідають умовам, викладеним у етапі 1, поділяються на два види:

– ті, які безпосередньо пов'язані зі створенням кваліфікаційного активу;

– ті, які безпосередньо не пов'язані зі створенням кваліфікаційного активу.

Ця класифікація є важливою, так як капіталізація кожного з видів запозичення здійснюється по-різному.

Після визначення типу запозичення за вищенаведеною класифікацією слід перейти до етапу 3.

Етап 3. Визначення суми витрат за відсотками, що підлягають капіталізації, за кожним класифікаційним видом запозичень. На цьому етапі слід відразу зазначити, що і сам процес визначення розглянуто як і нормативній базі, так і у багатьох працях прикладного характеру [1-6].

Спочатку слід звернути увагу на загальні умови визначення такої суми, що наведені в таблиці 1.

Далі для кожного з видів запозичень буде свій порядок для визначення, яка саме величина витрат за відсотками ($K_{ф.р.}$) має капіталізуватися.

Етап 3.1. Кредит пов'язаний із активом. У цьому випадку капіталізуватимуться всі нараховані відсотки.

Етап 3.2. Кредит не пов'язаний із активом. У цьому випадку розрахунок ґрунтуватиметься на формулі (1):

$$K_{ф.р.} = N_{кап} * C_{р.з.}, \quad (1)$$

де $N_{кап}$ – норма капіталізації;

$C_{р.з.}$ – середньозважені витрати на створення активу.

Таблиця 1

Умови визначення суми фінансових витрат,
що підлягають капіталізації

Умова	Порядок дій
Зменшення суми фінансових витрат, що підлягають капіталізації	Суму фінансових витрат, що підлягають капіталізації, слід зменшити на величину доходу, отриманого від тимчасового інвестування отриманих коштів
Отримання кредиту в іноземній валюті	Якщо кредити отримані в іноземній валюті, то курсові різниці щодо них також є витратами, що підлягають капіталізації
Період включення фінансових витрат до складу витрат, що підлягають капіталізації	У собівартість кваліфікаційного активу включається сума відсотків, нарахованих за позиками лише у період створення такого активу
Припинення капіталізації фінансових витрат	Капіталізація фінансових витрат припиняється, коли актив готовий до використання. Зазвичай це відбувається після: 1) введення в експлуатацію об'єктів основних засобів забудовником; 2) введення в експлуатацію об'єктів основних засобів та нематеріальних активів, створюваних підприємством; 3) завершення підрядником виконання робіт з будівельного контракту
Здійснення створення кваліфікаційного активу частинами	Створення кваліфікаційного активу може здійснюватися частинами. Якщо якась частина закінчена і може використовуватися за цільовим призначенням сама по собі (без інших частин), то по такій частині капіталізація фінансових витрат припиняється. Припинення відбувається у періоді, коли всі роботи зі створення такої частини повністю закінчені
Призупинення капіталізації фінансових витрат	Капіталізація фінансових витрат може призупинитися. Це відбувається на період, коли призупинилося виконання робіт зі створення активу. При цьому призупинення має тривати суттєвий час

Порядок визначення норми капіталізації та середньо-зважених витрат на створення кваліфікаційного активу викладено у Методичних рекомендаціях № 1300 [5].

Етап 4. Визначення загальної суми фінансових витрат, що включаються до вартості активу. Наявність цього етапу викликана тим, що запозичення можуть бути двох видів, тому загальна сума, яку слід включити до первісної вартості (собівартості) активу, укладатиметься з сум, отриманих у етапах 3.1 та 3.2.

Виходячи з викладеного матеріалу та зважаючи на запропоновані поетапні рекомендації щодо проведення капіталізації, процес капіталізації стає більш доступним для застосування на практиці бухгалтерами різних рівнів, що забезпечить більш повне та правдиве відображення в обліку активів підприємства.

Перелік посилань:

1. Юровский Б. Нюансы разработки учетной политики относительно необоротных активов. URL: http://www.consult.kharkov.ua/?page=article_show&article_id=1397
2. Меркулова С. Создание квалификационного актива от А до Я. URL: <https://uteka.ua/publication/Sozdanie-kvalifikacionnogo-aktiva-ot-A-do-YA>
3. Куцмида Н. Комментарий. Бухгалтерский учет финансовых расходов. URL:: <http://dtk.com.ua/show/2cid18363.html>
4. Занько Б. Финансовые расходы и их капитализация. URL: <http://www.visnuk.com.ua/ru/pubs/id/1931>
5. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку фінансових витрат, затверджені наказом Міністерства фінансів України від 01.11.2010 р. № 1300.
6. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 31 «Фінансові витрати»: затв. наказом М-ва фінансів України від 28.04.2006 р. № 415.

БЮДЖЕТУВАННЯ ЯК ДІЄВИЙ МЕТОД АНТИКРИЗОВОГО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Нетребенко О.В., здобувач вищої освіти

Тарянік Ю.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Антикризове управління підприємством – це набір стратегій, заходів і дій, що здійснюються керівництвом підприємства з метою подолання фінансових і операційних проблем, що виникають в умовах кризи або економічної нестабільності.

Метою антикризового управління є відновлення фінансової стійкості та ефективної роботи підприємства.

Розглянемо основні етапи загального алгоритму реалізації антикризового управління підприємством.

Аналіз ситуації. Керівництво має провести детальний аналіз фінансового стану підприємства, виявити основні проблеми та визначити причини кризи. Це допоможе розробити ефективні стратегії та плани дій.

Скорочення витрат. Одним із перших кроків антикризового управління є оптимізація витрат. Підприємство повинно досліджувати всі можливості скорочення витрат без збитку для ключових бізнес-процесів. Це може включати в себе реструктуризацію персоналу, відмову від нерентабельних проектів, оптимізацію закупок тощо.

Приваблення фінансування. Якщо для підприємства потрібні додаткові фінансові ресурси для подолання кризи, керівництво має дослідити можливості залучення зовнішнього фінансування. Це може включати кредити, інвестиції чи інші форми фінансової підтримки.

Реорганізація діяльності. Можливо, підприємство потребує перегляду своєї діяльності та зміни бізнес-моделі для адаптації до нових умов ринку. Це може включати ди-

версифікацію продуктів або послуг, пошук нових ринків або зміну способів взаємодії з клієнтами.

Зв'язок із зацікавленими сторонами. Дуже важливо підтримувати відкриту та прозору комунікацію зі співробітниками, клієнтами, постачальниками та іншими зацікавленими сторонами. Пояснення поточної ситуації та планів дій допоможе зміцнити довіру та підтримку.

Управління ризиками. Антикризове управління повинно включати ризики систематичного управління. Керівництво підприємства повинно ідентифікувати потенційні ризики, розробляти плани за їх зниженням і керувати ними протягом усього періоду кризи.

Моніторинг і аналіз. Важливо постійно контролювати і аналізувати фінансові та операційні показники підприємства. Це допоможе тимчасово виявити проблеми і скорегувати стратегії антикризового управління за необхідності.

Таким чином, важливо пам'ятати, що кожен випадок кризи унікальний, і підхід до антикризового управління може відрізнятись в залежності від специфіки підприємства та ситуації. Тому важливо звернутися до досвіду спеціалістів у сфері управління або консультантів для розробки конкретних стратегій і планів дій, придатних для конкретного підприємства.

В антикризовому управлінні підприємством застосовуються різні методи і підходи для подолання кризових ситуацій, найбільш поширеними серед них є наступні:

- реструктуризація підприємства;
- фінансова реорганізація;
- оптимізація витрат;
- покращення управління ліквідністю;
- маркетингові та продажні стратегії;
- розвиток нових ринків і продуктів;
- покращення управління ризиками.

Розглянемо зміст зазначених методів антикризового управління підприємством більш докладно.

Реструктуризація підприємства. Цей метод включає зміну організаційної структури, процесів і стратегій підприємства для підвищення його ефективності та конкурентоспроможності. Реструктуризація може включати скорочення персоналу, перегляд бізнес-моделей, поліпшення операційних процесів тощо.

Фінансова реорганізація. Включає в себе перегляд фінансової стратегії підприємства, переговори з кредиторами, реструктуризацію довгострокових зобов'язань, пошук нових джерел фінансування та залучення інвестицій.

Оптимізація витрат. Цей метод включає аналіз і оптимізацію витрат підприємства. Важливо дослідити можливість скорочення витрат без збитку для основних бізнес-процесів. Це може включати перегляд бюджету, поліпшення закупівельних процесів, зниження витрат на енергію та ресурси та ін.

Покращення управління ліквідністю. Одна з основних причин кризи – нестача ліквідності. Управління ліквідністю включає розробку стратегій для покращення управління грошовими потоками, скорочення заборгованості за розрахунками, покращення управління запасами та прогнозування короткострокових фінансових потреб.

Маркетингові та продажні стратегії. У період кризи важливо розробити і застосувати ефективні маркетингові та продажні стратегії для залучення нових клієнтів, утримання існуючих і збільшення обсягів продажів. Це може включати перегляд цінової політики, запуск нових продуктів або послуг, покращення комунікацій з клієнтами та ін.

Розвиток нових ринків і продуктів. У кризовій ситуації підприємство може шукати нові ринки або розробляти нові продукти або послуги, щоб компенсувати зниження попиту або диверсифікувати свою діяльність. Це може надати нові можливості для зростання та розвитку.

Покращення управління ризиками. Для підприємства важливо активно керувати ризиками та розробляти стратегії для зниження їх впливу на результати діяльності. Це включає оцінку ризиків, розробку планів контролю та пом'якшення ризиків, створення резервних фондів тощод.

Усі ці методи можуть бути застосовані окремо або в комбінації залежно від конкретної ситуації підприємства. Важливо провести аналіз і розробити індивідуальний план дій, враховуючи особливості підприємства і причини кризи.

Розглянемо більш докладно методу управління ліквідністю, дієвим його прийомом є бюджетування. Воно дозволяє планувати та контролювати грошові потоки, прогнозувати наслідки та витрати та забезпечувати достатню ліквідність для нормального функціонування підприємства. Бюджетування при управлінні ліквідністю передбачає:

- бюджетування надходжень;
- бюджетування витрат;
- моніторинг і контроль;
- створення резервів;
- управління дебіторською заборгованістю.

Таким чином, бюджетування в поєднанні з ефективним управлінням грошовими потоками, допомагає підприємству планувати і контролювати свою ліквідність, мінімізувати ризики дефіциту коштів і приймати своєчасні рішення для забезпечення фінансової стійкості.

Перелік посилань:

1. Онісіфорова В.Ю., Болотова Т.М. Алгоритм реалізації та заходи антикризового управління підприємством. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Харків, 2020. № 2 (25). С.119-127.

2. Онісіфорова В.Ю., Сідельнікова В.К. Актуальні аспекти антикризового управління підприємством. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Харків, 2020. № 2 (25). С. 137-145.

3. Мирошниченко Ю.В., Вдовіченко А.С. Антикризове управління на підприємствах малого та середнього бізнесу. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Харків, 2020. №25. С. 119-132.

4. Ткачук Г. Ю. Стратегії антикризового управління підприємствами металургійної промисловості. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2018. № 21. С. 416-420.

5. Онісіфорова В.Ю., Осьмірко І.В. Бюджетування як ефективний інструмент поточного планування на підприємстві. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. Харків, 2020. № 2 (25). С. 128-136.

6. Андрущенко І.Є., Касьян О.С. Бюджетування, як технологія стратегічного фінансового управління. *Ефективна економіка*. 2014. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=3611>.

7. Білик М. Д. Бюджетування у системі фінансового планування. *Фінанси України*. 2003. № 3. С. 97–109.

8. Квасницька Р.С., Малінчук Л.О. Бюджетування як елемент фінансового планування підприємства. *Інноваційна економіка*. 2011. № 6(25). С. 252–254.

9. Коваленко В.М., Нестор О.Ю. Бюджетування як інструмент підвищення ефективності управління підприємством. *Культура народів Причорномор'я*. Одеса, 2013. № 248. С. 72-75.

10. Колісник М.В., Балик У.О. Бюджетування як шлях до ефективного управління. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2015. № 7. С. 372–375.

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЛІКАРНЯНИХ ЗАКЛАДІВ УКРАЇНИ

Нужна О.А., канд. екон. наук, доцент

Сулік О.В., здобувач вищої освіти

Луцький національний технічний університет

Важливими показниками ефективності діяльності підприємства є показники рентабельності, які є відносними показниками і характеризують величину певного економічного ефекту на одиницю вартості активів (капіталу) чи

витрат. Зокрема, і методика Державної служби статистики України [2], і навчально-методична література з фінансового аналізу [1] передбачає розрахунок такого показника, як рентабельність операційної діяльності підприємства.

Так, «рівень рентабельності операційної діяльності розрахований як відношення фінансового результату від операційної діяльності до витрат операційної діяльності підприємств» [2].

Отже, рентабельність операційної діяльності показує, скільки прибутку (збитку) від операційної діяльності припадає на кожну гривню витрат операційної діяльності.

Аналіз рівня рентабельності операційної діяльності лікарняних закладів України (код 86.10 «Діяльність лікарняних закладів» згідно КВЕД-2010) за 2011-2021 роки наведено у таблиці 1.

Таблиця 1

Аналіз рівня рентабельності операційної діяльності лікарняних закладів України за 2011-2021 роки, %

Рік	Рівень рентабельності (збитковості) операційної діяльності			
	усього	у тому числі в розрізі підприємств		
		великі	середні	малі
2011	2,1	-	2,7	-3,6
2012	2,6	-	3,3	-4,7
2013	3,2	-	4,3	-7,2
2014	0,7	-	3,9	-17,5
2015	-0,1	-	3,3	-13,5
2016	3,7	-	4,5	-0,2
2017	2,2	-	3,0	-1,6
2018	1,1	-	1,4	-1,8
2019	0,8	-	0,7	3,2
2020	11,6	-	11,8	-1,6
2021	1,3	-1,5	1,3	4,1
2021 до 2011, +/-	-0,9	x	-1,5	7,8

Джерело: розрахунки автора за даними [2].

Як показують дані таблиці 1, операційна діяльність лікарняних закладів України загалом протягом періоду дослідження є прибутковою, за виключенням 2015 року. На кожну гривню витрат операційної діяльності лікарняних закладів України загалом припадає від 0,1 коп. збитку від операційної діяльності у 2015 році до 11,6 коп. прибутку від операційної діяльності у 2020 році. У 2021 році порівняно з 2011 роком спостерігається зменшення показника на 0,9, що оцінюємо негативно.

Графічно динаміка рівня рентабельності (збитковості) операційної діяльності лікарняних закладів України у 2011-2021 роках подана на рис. 1.

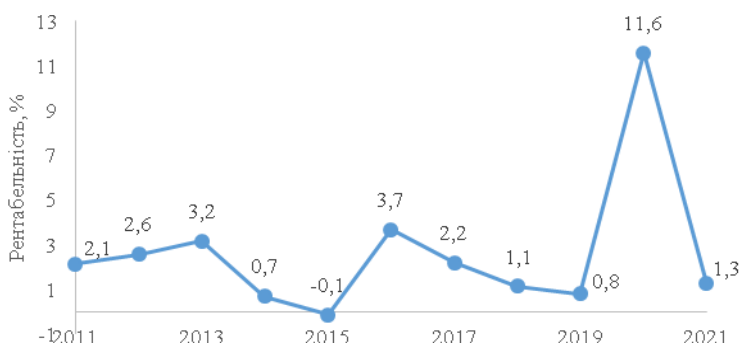

Рис. 1. Динаміка рівня рентабельності (збитковості) операційної діяльності лікарняних закладів України у 2011-2021 роках, %

Джерело: побудовано автором за даними [2].

Якщо розглядати ефективність операційної діяльності лікарняних закладів з розподілом їх за розмірами, то великі підприємства даного виду діяльності стали функціонувати лише в 2021 році, причому на кожну гривню витрат операційної діяльності цих підприємств за вказаний період припадає 1,5 коп. збитку від операційної діяльності.

Середні підприємства даного виду діяльності протягом періоду дослідження мають позитивні показники рентабельності операційної діяльності. Найвищого рівня рентабельність операційної діяльності середніх підприємств досягає у 2020 році, коли на кожну гривню витрат операційної діяльності припадає 11,8 коп. прибутку від операційної діяльності. Найнижчий рівень рентабельності операційної діяльності для середніх підприємств спостерігається у 2019 році, коли на кожну гривню витрат операційної діяльності припадає лише 0,7 коп. прибутку від операційної діяльності.

Малі підприємства даного виду діяльності у 2011-2020 роках мають негативні показники рентабельності операційної діяльності. Найвищий рівень рентабельності операційної діяльності для малих підприємств зафіксовано у 2021 році, коли на кожну гривню витрат операційної діяльності припадає 4,1 коп. прибутку від операційної діяльності. Найвищий рівень збитковості операційної діяльності для малих підприємств спостерігається у 2014 році, коли на кожну гривню витрат операційної діяльності припадає 17,5 коп. збитку від операційної діяльності.

Таким чином, лікарняні заклади, за винятком малих підприємств, здійснюють досить ефективну операційну діяльність, однак стабільна позитивна динаміка відсутня.

Перелік посилань:

1. Кондратенко Н.О., Великих К.О. Фінансовий аналіз: конспект лекцій. Харків: ХНУМГ ім. Бекетова, 2020. 166 с.
2. Рентабельність операційної та всієї діяльності підприємств за видами економічної діяльності з розподілом на великі, середні, малі та мікропідприємства за 2010-2021 роки. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення 15.05.2023).

АНАЛІЗ ПОКАЗНИКІВ ФІНАНСОВОЇ ЗВІТНОСТІ ЯК ІНСТРУМЕНТ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВИМИ РЕСУРСАМИ КОМПАНІЇ

Приймак С.В., канд. екон. наук, доцент

Хар І.В., здобувач вищої освіти

Львівський національний університет імені Івана Франка

Фінансові ресурси – це кошти, що перебувають у розпорядженні підприємства і призначені для виконання ним певних фінансових зобов'язань. Ресурси формуються за рахунок створення підприємства, власних та прирівняних до них коштів, мобілізуються на фінансовому ринку, надходять у порядку розподілу грошових надходжень [1].

Основним джерелом фінансових ресурсів діючих підприємств виступає вартість реалізованої продукції (наданих послуг), різні частини якої в процесі розподілу виторгу приймають форму грошових доходів і нагромаджень. Фінансові ресурси формуються головним чином за рахунок прибутку. Основні результативні показники фінансово-господарської діяльності відображаються у річній фінансовій звітності і є основним інформаційним джерелом для дослідження фінансового стану компанії. Аналіз фінансової звітності є важливим інструментом для оцінки фінансового стану бізнесових структур.

Результати своєчасного комплексного аналізу фінансового стану дають зрозуміти, наскільки ефективно керівництво управляє фінансовими ресурсами компанії та наскільки готова ця компанія задовольняти потреби своїх інвесторів та клієнтів. Аналіз фінансової звітності допомагає зрозуміти, які в компанії прибутки, як вона використовує свої ресурси, які ризики вона несе та які можливості має для подальшого розвитку. Аналіз фінансової звітності також дозволяє порівняти фінансову стійкість та рентабель-

ність компанії зі своїми конкурентами та певними індустріальними стандартами.

Фінансова звітність включає баланс (звіт про фінансовий стан), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід), звіт про грошові кошти та звіт про власний капітал. Ці звіти містять важливу інформацію про фінансову діяльність компанії, її доходи, витрати, активи, капітал і зобов'язання [2].

При аналізі звітності можна визначити фінансову стійкість компанії, її прибутки, капітал, здатність виконувати свої зобов'язання перед кредиторами та інвесторами. На основі результатів аналізу фінансової звітності можуть бути розроблені варіанти для покращення фінансового стану компанії. Наприклад, якщо аналіз показав, що компанія має недостатньо вільних грошових коштів для своєї діяльності, можуть бути запропоновані заходи для зменшення витрат або залучення додаткових інвестицій.

Звіт про фінансові результати є одним з основних документів фінансової звітності компанії, який дає інформацію про доходи, витрати та прибутки за певний період часу. Для діагностування фінансового стану взято компанію ТОВ «АТБ-маркет», одну з найбільших роздрібних мереж продуктових магазинів в Україні. За 25 років підприємство виросло в найбільшу роздрібну мережу національного масштабу. На початок 2022 року торговельна мережа «АТБ» налічувала 1154 магазинів в 274 населених пунктів 24 областей України та продовжує демонструвати високі темпи зростання.

Згідно з опублікованими даними дохід ТОВ «АТБ-маркет» у 2022 році становив 148,3 млрд грн. тоді як у 2021 році – 148,7 млрд грн. Чистий прибуток за підсумками 2022 року склав 2,811 млрд грн, що майже втричі менше в порівнянні з попереднім роком (8,32 млрд грн). Збереження доходу на приблизно тому ж рівні, що і було у

2021 році може свідчити про стабільну роботу компанії на ринку.

Однак, зниження чистого прибутку в 2022 році в порівнянні з попереднім може бути показником зменшення ефективності управління компанією або збільшення витрат на управління. Також можна звернути увагу на те, що зменшення прибутку в 2022 році може бути пов'язане з пандемією COVID-19, яка вплинула на багато секторів економіки та військовою агресією рф.

Таблиця 1

Динаміка основних показників ТОВ «АТБ-маркет»
у 2020-2022 рр., млн грн

Показники	Роки			Відхилення 2022 року проти 2021 року	
	2020	2021	2022	в сумі	у %
1. Дохід	123864	148745	148332	+24468476	+19,8
2. Чистий прибуток	5768	8329	2811	-2957284	-0,5
3. Активи	35652	42395	41380	+5728249	+16,1
4. Зобов'язання	33750	27989	27257	-6493125	-0,2
5. Рентабельність діяльності, %	4,7	5,6	1,9	-2,8	

Джерело: розроблено автором за даними [3].

Щодо активів компанії, то на 2022 рік вони становлять 41 380 400 000 грн. Це загальна вартість всіх ресурсів, що належать компанії, включаючи грошові кошти, нерухомість, обладнання та інші активи. Зобов'язання компанії становлять, 27 257 107 000 грн (відноситься загальна сума боргів, які компанія має перед кредиторами, постачальниками). Ці дані можуть бути важливими для оцінки фінансової стабільності компанії, її спроможності виконувати фінансові зобов'язання та здійснювати інвестиції в розвиток бізнесу.

Загальна сума сплачених ТОВ «АТБ-маркет» податків та зборів у 2022 р. майже на мільярд гривень перевищує показники попереднього року (19,45 млрд грн). Торговецька мережа «АТБ-маркет» протягом 2022-го року сплатила податків та зборів на 15,63 млрд грн, що свідчить про її активну участь у підтримці економіки.

В цілому ТОВ «АТБ-маркет» зберігає свої позиції на ринку, але може потребувати покращення в деяких моментах для досягнення більшої фінансової стабільності та збільшення чистого прибутку.

Варто розуміти, що при використанні аналізу фінансової звітності необхідно брати до уваги його обмеження та недоліки. Наприклад, фінансова звітність не відображає всіх аспектів діяльності компанії, таких як її репутація, відносини з клієнтами та постачальниками, якість керівництва. Це означає, що при використанні аналізу фінансової звітності необхідно розуміти, що він не є єдиним критерієм для оцінки успішності компанії.

Інші фактори, які не відображаються у фінансовій звітності, такі як бренд, інновації та технології, можуть впливати на успішність компанії, тому доцільно використовувати при комплексному оцінюванні інформацію управлінської звітності.

Основними внутрішніми сильними сторонами ТОВ «АТБ-маркет» є кваліфікований персонал, досвід діяльності на ринку, налагоджені зв'язки з постачальниками та покупцями, велика мережа супермаркетів, наявність власних торгових марок, нижчі ціни та інші аспекти.

Основними внутрішніми слабкими сторонами є наявність суттєвої кількості застарілих супермаркетів, труднощі в організації збуту товарів, закриття великої кількості супермаркетів у зв'язку з війною та інші аспекти.

Найбільш актуальними факторами впливу на підприємство, які відносяться до зовнішнього середовища, є війна

на території України, окупація частини територій та погіршення логістичних умов, а також конкуренція з боку інших підприємств торговельної галузі.

Стратегічне управління у роботі будь-якого підприємства набуває великого значення останніми роками. Таке управління дозволяє підприємству використовувати досить широкий набір інструментів розробки стратегії діяльності. В подальшому ТОВ «АТБ-маркет» слід дотримуватися стратегії лідерства на ринку роздрібної торгівлі.

Отже, аналіз показників фінансової звітності є важливим інструментом для оцінки фінансового стану бізнесу, він дає підстави для висновків щодо того, як компанія працює та які ризики пов'язані з її діяльністю. Проаналізувавши дані, може бути здійснений стратегічний аналіз доходів, витрат та прибутків компанії з метою подальшого управління ресурсами та активами компанії.

Компанії мають успішно керувати своєю стратегією в умовах невизначеності, тому що, зваживши ризики і приймаючи правильні рішення, компаніям легше зберегти свої позиції на ринку і навіть розвиватися, збільшувати оборот і прибуток.

Перелік посилань:

1. Фінансові ресурси – Матеріал з Вікіпедії. Режим доступу: https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A4%D1%96%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D1%81%D0%BE%D0%B2%D1%96_%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%83%D1%80%D1%81%D0%B8
2. Приймак С.В. Фінансовий аналіз. Практикум : Навчальний посібник. Львів : Ліга-Прес, 2021. 264 с. Режим доступу: <https://financial.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2021/11/Finansovyuy-analiz-praktykum-Pryymak-S.V.-peretvoreno.pdf>
3. Опендатабот – сервіс моніторингу реєстраційних даних українських компаній. ТОВ «АТБ-МАРКЕТ». Режим доступу: <https://opendatabot.ua/c/30487219>

ГОЛОВНІ АСПЕКТИ ПОБУДОВИ ЕФЕКТИВНОГО ФІНАНСОВО-ОРГАНІЗАЦІЙНОГО ТАНДЕМУ «ГОЛОВНА КОМПАНІЯ» – «БІЗНЕС-ОДИНИЦЯ»

Прокопенко М.В.

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Бізнес-одиниця (Business unit) – в загальному сенсі під цим терміном розуміють функціонально (юридично) відокремлений підрозділ господарюючого суб'єкта, який несе відповідальність за специфічну економічну діяльність чи низку функцій.

Бізнес-одиниця може виступати як група об'єктів, відокремлений об'єкт чи специфічний сегмент відповідного ринку товарів та послуг. Такий об'єкт виробляє чітко установленний спектр товарів або послуг, які в свою чергу продається чітко визначеній групі покупців у ринковій «боротьбі» з визначеним переліком фірм-конкурентів [1].

В подальшому між бізнес-одиницями та головною компанією йде постійний процес з перерозподілу функцій щодо керування власністю. Найбільш відповідальним завданням головної компанії є створити з бізнес-одиниць взаємодоповнюючу виробничу структуру, скомпонувавши наявні ресурси (матеріальні, речові, енергетичні, інформаційні, людські) для підвищення ефективності виробництва та досягнення певних конкурентних переваг.

Для керівництва надзвичайно важливим є питання делегування повноважень, тобто треба визначитись з наступним: які саме функції необхідно передати у розпорядження бізнес-одиниць а які залишити у головної компанії?

Як показує досвід, головна компанія повинна залишати під своїм керівництвом наступні функції.

1. Надання інформації щодо поточного стану справ акціонерам, державним органам влади та фінансовому ринку взагалі (статистичні дані).

2. Ефективний перерозподіл фінансово-грошових ресурсів між бізнес-одинацями.

3. Виконання контролюючої функції.

4. Визначення джерел та напрямів інвестиційної діяльності.

5. Загальна координація дій як головної компанії, так і наявних бізнес – одиниць.

6. Керування сумісними для окремих бізнес-одинаць проектами.

7. Впровадження та подальше підтримання мотиваційно-винагородної системи для працівників [2].

Узагальнюючі вищесказане, головна компанія здійснює:

– контроль фінансової діяльності;

– тактичне планування;

– планування загальної стратегії розвитку.

Таким чином, побудова ефективної системи «головна компанія» – «бізнес-одинаці» включає в себе такі аспекти:

– чіткий стратегічний план підвищення ефективності витрат та оптимізації структури прибутків (доходів) з урахування фактору часу (динамічне планування);

– розробка адаптаційної фінансової моделі з урахування місця кожної бізнес – одинаці у загальній схемі виробництва;

– розробка, впровадження та контроль головних показників результатів діяльності бізнес – одинаць, за результатами аналізу яких робиться висновок щодо ефективності виконання виробничих обов'язків та необхідності корекції [3].

Саме побудова адаптаційної системи «Головна компанія» – «Бізнес-одинаці» повинно стати кінцевим результатом фінансово-економічної діяльності з точки зору побудови конкурентоспроможної організації.

При цьому адаптація повинна охоплювати усі ланки та аспекти діяльності об'їдання та ефективно пристосовувати компанію (підприємство, акціонерне товариство тощо) до змін навколишнього ринкового середовища.

Перелік посилань:

1. Гриньова В. М., Попов О. Є. Організаційно-економічні основи формування системи корпоративного управління в Україні. Харків : ХДЕУ, 2003. 324 с.

2. Антикризовий менеджмент : навч. посіб. / Скібіцька Л. І., Матвеев В. В., Щелкунов В. І., Подреза С. М. Київ : ЦУЛ, 2019. 584 с.

3. Петрович Й. М., Прокопишин-Рашкевич Л. М. Економіка і фінанси підприємства : підручник. Львів : Магнолія, 2018. 406 с.

4. МЕНЕДЖМЕНТ ЗМІН НА СУЧАСНОМУ ПІДПРИЄМСТВІ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ АСПЕКТИ

УПРАВЛІННЯ НЕВИЗНАЧЕНІСТЮ ЗБИТКІВ І ПРИБУТКІВ

*Бабайлов В.К., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Ризики супроводжують людство протягом всієї його історії. Але дійсна, справжня історія ризиків почалася на підприємствах і в організаціях відносно недавно.

Так, ризики почали активно досліджувати на рівні виробничих підприємств і банків в Японії в 1951 році, у Швейцарії – ще до 1939 року; в інших провідних країнах Заходу – особливе у сімдесятих роках двадцятого століття.

Причина зростання уваги до ризиків в тому, що саме у цей час почали відбуватися швидкі зміни багатьох факторів зовнішнього середовища, й як наслідок – невизначеність результатів діяльності. Тому не випадковим є реакція на ці швидкі зміни і співпадіння у часі таких нових явищ, як поява стратегічного планування і ризик-менеджменту, менеджменту змін. Так, наприклад, автор у [1] відмічає: «Сучасні організації різних галузей функціонують в умовах невизначеності, динамічності та складності зовнішнього середовища».

Однак, як свідчить практика управління в умовах ризиків і літературні джерела, й більш ніж через півстоліття досі не існує чіткого і однозначного розуміння багатьох аспектів ризиків – від визначення його істинної сутності до відсутності відповіді на питання, чим ми управляємо, а то-

чніше чим ми можемо управляти – ризиками, або наслідками в умовах ризиків.

Проте необхідне відмітити й значний прогрес у поглядах на ці питання. Так, було доведено існування значних недоліків такої форми управління в умовах ризиків, як ризик-менеджмент (Р-М) [2]. Головний його недолік – відсутність поділення ризик-менеджменту на три основні професійно-орієнтовані частки: ризик-економіку, ризик-інженерію, ризик-адміністрацію.

Саме це поділення було зроблене зовсім недавно [2]. Таке поділення Р-М без сумніву сприятиме підвищенню ефективності управління підприємств і організацій в умовах ризиків.

Більш зате, у [2] було доведено про необхідність введення ще таких нових понять, як «ризик-виробництво» (Р-В) і «ризик-управління» (Р-У).

Автор доповіді вважає, що вже назріла необхідність заміни управління ризиками на управління витратами в умовах ризиків.

Але досі залишаються й інші проблеми відносно ризиків. Серед них автор вважає за необхідність вирішити проблему встановлення характеру управління невизначеністю збитків і прибутків. Справа в тому, що небезпеку від ризиків створює не тільки і не стільки невизначеність збитків від ризику, але і невизначеність навіть прибутків в умовах ризику. Це проблема про те, що можливе і необхідне робити зі збитками і прибутками і про те, чим з них важливіше управляти.

Відповідь на ці питання і стало метою цієї доповіді.

Літературні джерела і практика управління в умовах ризиків однозначно свідчать, що підприємця, перш за все, дійсне цікавлять два основних результати в умовах ризиків – це саме збитки і прибутки. Але цікавлять у різному ступеню.

Автор доповіді вважає, що збитки, по-перше, незначні за величиною – вони у межах поточних інвестицій в один із декількох проектів; по-друге, збитки за своєю суттю неможливе використовувати у майбутньої діяльності.

Але, на відміну від збитків, прибутки за своєю суттю навпаки для того й отримуються, щоб їх використовувати у майбутньому.

Відсіля впливає перший висновок: управління прибутками важливіше, ніж управління збитками.

При цьому управління збитками – це тільки їх зменшення і тільки за рахунок вибору меншого ризику (тобто, навіть менший ризик все ж таки залишається, а його повне – усунення потребує витрат більше, ніж самі збитки).

Але на відміну від управління невизначеністю збитків, управління невизначеністю прибутків в умовах ризиків – це обов'язкове повне усунення їх невизначеності засобом продаж, страхування.

Звичайне воно значно дорожче, але й витрати від невизначення прибутків у майбутньому можуть оказатися ще значно дорожче.

Тому повне усунення невизначення саме прибутків надає повне гарантування від небезпеки ще більших витрат від неможливості заключення, наприклад, значного і корисного договору.

Висновки. Отже, управління невизначеністю збитків і прибутків в умовах ризиків – актуальна проблема сучасної ризик-економіки.

Невизначеність прибутків, як і невизначеність збитків теж може вести до витрат, причому значно більших витрат.

Однак, управління невизначеністю збитків і прибутків суттєве відрізняються ще й різними засобами, методиками.

Управління невизначеністю збитків здійснюється тільки за допомогою методик вибору меншого ризику.

Але управління невизначеністю прибутками реалізується за допомогою тільки методик страхування, тобто повне перетворенням невизначеності прибутків у їх визначеність.

Звичайне, це веде до додаткових витрат, але ці витрати значно менше витрат від самої невизначеності прибутків.

Автор доповіді вважає, що результати доповіді сприятиме значному підвищенню розуміння природи ризиків й ефективності управління наслідками негативного впливу ризиків на діяльність підприємств (особливе виробничих) і організацій (особливе банків).

Перелік посилань:

1. Павлова Р.К., Тимошенко В.Ф. Менеджмент змін в організації. Таврійський національний університет імені В.І. Вернадського. URL: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2017/28_67_1/16.pdf

2. Бабайлов В., Курденко О. Від ризик-менеджменту до ризик-економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. № 46. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-46-46>.

ХАРАКТЕРИСТИКА ПОНЯТТЯ ЯКІСТЬ КОРПОРАТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ТА ЇЇ СКЛАДОВІ

Бочарова Н.А., канд. екон. наук, доцент

Даниленко К.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Якістю корпоративного управління називають показник, що дає визначення ступеню чесності і прозорості в процедурах корпоративного управління, які введені в компанії, та мають спільні інтереси з акціонерами. Якість – створення результату задовольняючого або навіть перевищують очікуваний споживачем результат.

Основною функцією бізнес-лідерів разом з членами правління, в рамках цієї системи управління, зводиться до створення орієнтирів та стратегічного управління органі-

зації в майбутньому, а роль керівників полягає в здійсненні стратегічного управління підприємством на робочому рівні, через роботу з своїми командами в межах повноважень, наданих правлінням.

Робота правлінь починає змінюватися під час кризи. В цьому випадку, є можливість змішування плати з оперативним управлінням. Тоді як, власники та правління більше зосереджені на управлінні бізнесом (фінансах, матеріалах, інструментах). Стратегічний характер прийняття рішення радою залишається в кризі, оскільки ради наполягають, зокрема, на інформації про економічний розвиток і прогнози, потенційні збитки для державних акціонерних компаній, а також на тих елементах корпоративного управління, які виявилися неефективними.

Згідно з теорією менеджменту, роль ради директорів полягає в керуванні здійсненням місії та цілей підприємства, а не в формулюванні ініціативи. Саме тому ключовим питанням є те, як дати можливість правлінню надавати достатню підтримку, не наголошуючи на незалежності правління. Крім того, йдеться про те, що більшість місць у правлінні слід передати керівникам, що дасть менеджерам більше свободи. Більш того, генеральним директором та головою правління має бути одна особа, аби працювати ефективніше.

Системи зацікавлених сторін можуть відігравати важливу роль у отриманні переваги. З одного боку, це відповідальність генерального директора за розкриття потенціалу зацікавлених сторін, з іншого боку, правління має відповідати за забезпечення належного балансу та інтересів між зацікавленими сторонами. Оптимальної ефективності можна досягти лише тоді, коли люди віддані компанії та поділяють її цінності та бачення.

Стейкхолдери (зацікавлені сторони) – це групи або особи, які мають вплив на досягнення корпоративних ці-

лей. Вони можуть вимагати права на консультацію, інформацію та спільне прийняття рішень щодо своїх холдингів або холдингів компанії. Особлива роль у діяльності компанії надається керівникам. Вони мають ті самі інтереси, що й усі працівники фактичного або неявного контракту. Усі ці інтереси чи вигоди пов'язані з інтересами інших учасників, таких як інвестори, споживачі, постачальники, суспільство та інші працівники. До того ж, менеджер повинен стежити за здоров'ям компанії в цілому, спрямовуючи різні ставки в одне русло і зберігаючи баланс. Ефективна політика корпоративного управління має на меті надати компаніям можливість враховувати інтереси широких груп, у яких вони працюють (зацікавлених сторін, серед яких працівники, споживачі, суспільство, державні установи та акціонери). Організації створюються для досягнення цілей і місій, але вони можуть це зробити, лише якщо відповідають потребам і очікуванням своїх зацікавлених сторін. Головною темою є різні інтереси різних груп зацікавлених сторін у компанії.

Різними групами зацікавлених сторін відіграються різні ролі в межах компанії, та можуть бути класифіковані за їх значимістю в підвищенні продуктивності компанії. Менеджер повинен мобілізувати почуття відповідальності між зацікавленими сторонами. Окрім цього, вони спрямовані на створення кращої організаційної основи для участі, організації та управління змінами балансу беручи до уваги інтереси зацікавлених сторін. У процесі створення вартості немає незалежних зацікавлених сторін. Що ж до частки кожної групи зацікавлених сторін, то вони можуть бути різноманітними та внутрішньо взаємопов'язаними. Щоб реалізувати приріст капіталу, менеджери повинні звертати увагу на частку споживачів і працівників. Послуги та продукти можуть бути отриманими споживачами лише за допомогою працівників та постачальників. Працівник не мо-

же мати відповідного місця проживання без зобов'язань перед суспільством.

3. Джансіком була розроблена модель обміну та комунікації із стейкхолдерами компанії, на основі маркетингу відносин. Ним було підкреслено широкий спектр взаємодій, з якими організація повинна приймати участь та регулювати їх одночасно. На різних рівнях обміну організації повинні адаптувати свої комунікативні навички до підтримання хороших стосунків з своїми зацікавленими сторонами.

Джансік говорить, що в компаніях існує три головні рівні спілкування та обміну між більшістю стейкхолдерів. На його думку, головними зацікавленими сторонами компанії можна назвати саме такі, з якими обмін та спілкування є необхідними (серед них: споживачі, акціонери, постачальники, співробітники, конкуренти та регулювання). Наступним рівнем є ті зацікавлені сторони – де необхідним є тільки обмін, останнім же рівнем – де навпаки обов'язковим стає спілкування. Тим, що найбільше хвилює зацікавлені сторони є рівень віддач від активів, які, в свою чергу, мають незначний вплив на роботу компанії. Що ж до утворення корпоративного управління, то це відбувається для створення умов та збалансованого розуміння продуктивності головних компонентів, які мають прямий вплив на продуктивність компанії. Коли йдеться про задоволеність зацікавлених сторін, у довгостроковій перспективі ви не можете задовольнити одну зацікавлену сторону за рахунок іншої.

Е. Фріменом це поняття розглядається як тимчасова проблема. Він враховує спільні та взаємопов'язані за своєю суттю інтереси зацікавлених сторін. Знайти шлях, щоб дослухатися до інтересів усіх зацікавлених сторін дуже складно. Простішим варіантом буде знайти компроміс між собою. Коли відбувається створення цінностей для стейкхолдерів, менеджерам ватро пам'ятати, що в бізнесі панівним є гуманізм. Прагнучи підвищити акціонерну приваб-

ливість, керівництво нехтує соціальною відповідальністю та втрачає можливості балансування різноманітних потреб та інтересів зацікавлених сторін.

Б. Бегманом та Б. Клефсьо якість продукту було описано, як здатність до задоволення або перевищення потреб та очікувань клієнта. Коли справа доходить до якості корпоративного управління, то воно має бути розподіленим на частини: загальне стратегічне управління компанією; нагляд глобальної системи; корпоративне управління через досконалість; нагляд компанії за регулюванням, етичною поведінкою та соціальною відповідальністю.

Перелік посилань:

1. Охріменко О. О., Іванова Т. В. Соціальна відповідальність: навч. посіб. Київ: НТУУ «КПІ». 2015. 180 с.

ЦИФРОВІ ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ РОБОТИ КОМПАНІЇ З ДОСТАВКИ ВОДИ В МЕЖАХ УКРАЇНИ

Бредіхін В.М., канд. техн. наук, доцент

Таранов О.В., здобувач вищої освіти

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

Сьогодні доставка води прийшла практично у кожне місто, і цей ринок вважається висококонкурентним.

Вже понад 20 років користувачі платять за продукт, який можна отримати практично безкоштовно по всій Україні, бо вони дбають про своє здоров'я та обізнані з перевагами чистої води. Чому ж споживачі вважають за краще купувати воду, а не наливати її з-під крану? Чому незважаючи на велику кількість пропозицій, компанії з доставки води активно розвиваються та процвітають? Відповідь проста – цифрові інструменти та розумний маркетинг [1].

До цих інструментів слід віднести:

- програму для збору оголошень із тематичних сайтів для формування початкової бази;
- анкету для проведення дослідження, що виявляє ставлення потенційного клієнта до послуги з доставки води та її схильність до здійснення покупки;
- ціннісна інформація, яку фірми готові дати клієнту безкоштовно після завершення розмови на електронну адресу;
- серія листів для розсилки з корисною інформацією та прихованою рекламою;
- пропозиція щодо приманки, що схиляє клієнта прийняти рішення про перше постачання продукції;
- анкета для клієнта, що заповнюється після відвантаження «приманки» та окрема серія листів про продукт, що підкреслює якість, зручність та преміальність послуги;
- CRM система для ведення клієнтської бази, ведення розсилок і IP-телефонія.

Слоган «Розумна доставка для розумних клієнтів» – це повинно стати головним гаслом цифрової компанії для фірми з доставки питної води.

Логістика це основа для більшості компаній з доставки води. Вони часто опиняються перед дилемою – доставляти швидко, несучи додаткові витрати чи скорочувати витрати, у своїй діяльності доставляти воду пізніше конкурентів.

На допомогу компаніям тут приходять інформаційні технології. Компанії з доставки води, що впровадили CRM-систему, активно використовують інструмент автоматичного прокладання маршруту [2]. Так, маршрут прокладається автоматично виходячи з замовлень, що накопилися таким чином, щоб у кур'єра не було необхідності проїжджати зайвий кілометраж. При цьому маршрут може перебудуватися так, щоб клієнти зі статусом VIP отримували воду раніше за всіх, незважаючи на те, що компанія може понести вищі транспортні витрати.

Також впроваджується використання інструменту самообслуговування. Швидкість є важливим аспектом у будь-якому бізнесі в наш час. І ніщо не може виявитися таким зручним інструментом для клієнтів, як автоматичне замовлення води. Особливо це стосується молодого покоління. Споживачі вже не хочуть піднімати телефонну трубку, розмовляти з оператором, щоб замовити чергову порцію води. Це не зручно. Компанії з доставки води йдуть назустріч клієнтам та впроваджують інструменти самообслуговування. Тому фірми пропонують такі інструменти:

- особистий кабінет клієнта. Замовити воду можна безпосередньо через сайт компанії без розмови з оператором. Кожному клієнту видається свій логін та пароль, використовуючи які він може потрапити до свого персонального облікового запису та замовити потрібну кількість пляшок, завантажити необхідні документи для бухгалтерії. Дуже корисним є інструмент для юридичних осіб. Особистий кабінет інтегрується з CRM-системою та автоматично розподіляє замовлення та будує маршрути;

- чат-бот для замовлення води. Якщо у клієнта є обліковий запис у Телеграмі, він може натисканням пари кнопок у додатку оформити замовлення. Це дуже швидко та просто. Не потрібно ставити зайві додатки, просто натиснув на профіль компанії з доставки води та замовив воду. Чат бот також інтегрується з CRM-системою ставить завдання кур'єрам. Швидко та зручно для всіх;

- бот для телефонії. Часто буває так, що оператори не можуть відповісти на дзвінок клієнтів або неможливо збудувати цілодобовий режим роботи. Тут на допомогу може прийти телефонний робот. Якщо оператор не доступний або не може відповісти на дзвінок, замовлення на доставку може прийняти робот і внести дані в систему і перебудувати маршрут для кур'єра.

Як висновок слід відмітити, що подібні інструменти полегшують взаємодію з компанією для клієнтів. У виграші тут усі. Клієнти можуть замовити воду швидко і в будь-який час дня і ночі і, звичайно ж, компанія, яка економить на операторах і підвищує ефективність своєї роботи.

Перелік посилань:

1. Digital-маркетинг: основні поняття та інструменти. URL: <https://elit-web.ua/ua/blog/digital-marketing-chto-ehoto> (дата звернення: 03.05.2023).

2. Що таке CRM-система. URL: <https://nethunt.ua/blog/shcho-takie-crm-sistiema-povnii-ghid-po-viboru-crm-dlia-pochatkivtsiv/> (дата звернення: 06.05.2023).

МЕТОДИ ОЦІНКИ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОГО КАПІТАЛУ

Ватащук В.Ю., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник : Літвінов О.С., д-р екон. наук, професор
Одеський національний економічний університет*

В академічних працях представлені різні підходи до оцінки інтелектуального капіталу. Багато авторів з метою систематизації та виявлення ознак, спільних у різних методах або для виявлення спільних ознак, класифікують їх за певними критеріями: поєднують методи ринкової капіталізації та рентабельності активів, методи прямого інтелектуального капіталу та системи показників або поєднують цілісні з методами рентабельності активів [1].

Проблема полягає в тому, що вони об'єднують різні підходи із застосуванням кількісних з якісними методами, кількісні грошові з кількісними негрошовими, зовнішні та внутрішні, оцінюючи інтелектуальний капітал як універсальність або прагнучи представити вартість окремих його компонентів чи елементів; деякі методи представляють си-

стематичну цінність інтелектуального капіталу, що проявляється одним індексом, тоді як інші розглядають численні фактори, що впливають на діяльність підприємства тощо [2].

У працях О. Літвінов було розроблено та практично апробовано моделі грошової оцінки інтелектуального капіталу підприємства, які базуються на ринковому, витратному та дохідному методах оцінки.

Ринкова модель базується на визначенні різниці між ринковою вартістю підприємства та вартістю його матеріальних активів, але її практичне використання в Україні ускладнюється наявністю системних проблем діяльності вітчизняного фондового ринку.

Витратна модель використовує частину поточних витрат як капітальні, враховує особливості процесів зношування та відновлення інтелектуального капіталу підприємства. Результати витратної оцінки дають змогу здійснити аналіз структури інтелектуального капіталу та динаміки його окремих складових.

Дохідна модель передбачає здійснення оцінки вартості інтелектуального капіталу підприємства за допомогою капіталізації очікуваних наднормованих прибутків підприємства. Із використанням результатів моделювання вартісної оцінки інтелектуального капіталу підприємства розроблено моделі для розрахунку обсягу вибуття, новоствореної та самозростаючої вартості інтелектуального капіталу, що дало змогу оцінити динаміку, якість та ефективність відновлення інтелектуального капіталу підприємства, розрахувати відносне вивільнення (перевитрату) та цільовий обсяг інвестицій в інтелектуальний капітал [3].

Отже, якщо ми розглядаємо кількісно-грошові методи оцінки ІК, то оцінювати їх необхідно трьома методами: ринковим, витратним та дохідним.

Перелік посилань:

1. Салман Р., Махамад Т. Бн. Засоби вимірювання ІК. *Міжнародний журнал соціальної економіки та мистецтва*. 2012. № 2. С. 19–26.
2. Знаковайте А., Пабедінскайте А. Управління ІК у транспортно-му секторі. *Наука – майбутнє*. Литви, Вільнюс. 2010. № 2 (2). С. 126–133.
3. Літвінов О. С. Інтелектуальний капітал підприємства: сутність, оцінка, розвиток: монографія. Одеса: Астропринт, 2019. 197 с.

ЦИФРЛАНДЫРУ ЖАҒДАЙЫНДА ҚҰРЫЛЫС БИЗНЕСІН ИННОВАЦИЯЛЫҚ ДАМУ

Ганиева И.Н., м.э.н., аға оқытушысы

*Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты,
Алматы қ.*

Қазіргі уақытта құрылыс бизнесінің инновациялық дамуы ақпараттық-коммуникациялық технологиялармен, ғимараттарды ақпараттық модельдеумен және бизнесті цифрлық трансформациялаудың басқа бағыттарымен тығыз байланысты. Құрылысты цифрландырудың мүмкіндігі мен перспективалары экономиканың маңызды салаларының бірі ретінде тұтастай алғанда экономика цифрландыруға дайын ба, цифрлық ақпаратты беру және сақтау үшін құқықтық база мен ақпараттық құрылым құрылды ма, жоқ па, соны анықтайды.

Елдердің цифрлық экономикаға дайындығын бағалау үшін оның бәсекеге қабілеттілігі мен халықтың әл-ауқатын арттыру үшін ел экономикасында цифрлық технологияларды қолдану белсенділігін көрсететін халықаралық желілік дайындық индексі пайдаланылады. Бұл индекс сонымен қатар цифрлық экономиканың дамуына әсер ететін факторларды бағалайды. Бұл көрсеткіш бойынша жетекші орындарды Сингапур, Финляндия, Швеция, Норвегия алады [1].

Бизнестің инновациялық дамуындағы цифрландырудың үлкен маңызы тек нормативтік құжаттарда ғана емес, сонымен қатар цифрландыру қазіргі уақытта инновациялық дамудың негізгі факторы деп аталатын ғылыми мақалаларда да байқалады [2].

Құрылыс бизнесін цифрландыру кез келген инновациялық қызмет сияқты тәуекелдермен бірге келеді, сондықтан тәуекелдерді азайту үшін оның тиімділігін анықтайтын факторларды анықтау және ескеру қажет. Мұндай факторларға құрылысты цифрландыру саласындағы мемлекеттік саясат, Құрылыс өндірісінің ғылыми-техникалық деңгейі, деректерді сақтау және өңдеу инфрақұрылымы, ақпараттың қорғалуы, құрылыс саласында цифрлық платформа құру, цифрландыру саласында құзыретті кадрлар даярлау жатады.

Құрылыс бизнесін цифрландырудың тиімділігі мемлекеттің осы саладағы саясатына және оған сәйкес заңнамаға байланысты. Құрылыс ақпаратын жіктеудің бірыңғай жүйесін, ұқсас жобалар туралы бірыңғай дерекқорды, күрделі құрылыс объектісінің ақпараттық моделін автоматтандырылған тексеруді, құрылыс саласындағы нормативтік-техникалық құжаттарды цифрлық форматқа ауыстыруды қалыптастырудың құқықтық базасы мен тетіктерін дамыту қажет.

Мысалы, аналогтық жобалар базасын дамыту құрылыста баға белгілеу және сметалық нормалау жүйесін жетілдіру үшін, атап айтқанда ресурстық-технологиялық модельдерді қалыптастыру және құрылыс бағасының ірілендірілген нормативтерін әзірлеу кезінде қосымша жағдайлар жасайды [3].

Құрылыс өндірісінің ғылыми-техникалық деңгейі құрылыс бизнесінің цифрлық трансформациясының тиімділігіне тікелей әсер етеді. Мысалы, «ақылды үй» технологиясын тұрғын үй құрылысына енгізу заттар

интернетінің технологияларын дамыту, үйдегі, пәтердегі физикалық заттарды бір-бірімен немесе сыртқы ортамен өзара әрекеттесу үшін кіріктірілген технологиялармен жабдықтау қажеттілігін тудырады.

Құрылыс нысандарының цифрлық модельдерін енгізу ВІМ ортасында тиімді ақпарат алмасуға кедергі келтіретін интероперабельділік мәселесін тудырды. Интероперабельділік дегеніміз-интерфейстері толығымен ашылған өнімнің немесе жүйенің басқа өнімдермен немесе жүйелермен қол жетімділік пен іске асырудың шектеулерінсіз өзара әрекеттесу және жұмыс істеу қабілеті.

Бұл бағыттағы техникалық шешімдер блокчейн технологиясын қолданумен байланысты, бұл деректерді сақтау құрылғылары ортақ серверге қосылмаған таратылған мәліметтер базасы. Бұл дерекқор блоктар деп аталатын реттелген жазбалардың үнемі өсіп келе жатқан тізімін сақтайды. Әр блокта уақыт белгісі және алдыңғы блокқа сілтеме бар. Шифрлауды қолдану пайдаланушылардың «иелік ететін» блокчейннің бөліктерін ғана өзгерте алатындығына кепілдік береді, өйткені оларда жеке кілттер бар, онсыз файлға жазу мүмкін емес. Сонымен қатар, шифрлау барлық пайдаланушыларда таратылған блокчейн көшірмелерін синхрондауды қамтамасыз етеді. Блокчейн технологиясы бастапқыда мәліметтер базасы деңгейіндегі қауіпсіздікке негізделген [4].

Қазіргі уақытта құрылыста смартфондар мен планшеттерде бизнеске арналған бағдарламалар іс жүзінде қолданылмайды, көптеген басшылар құрылыс жобасы туралы мәліметтер сыртқы серверлерге жүктеліп, кеңседен шығып, бәсекелестерге түседі деп қорқады. Осыған байланысты құрылысты цифрландыру тиімділігінің өте маңызды факторы үш негізгі қасиетімен сипатталатын ақпараттың қорғалуы болып табылады: құпиялылық, қолжетімділік және тұтастық. Құпиялылық дегеніміз,

деректерді қарау және редакциялауға тек уәкілетті пайдаланушыларға қол жетімділік беріледі. Қол жетімділік-бұл қажет болған жағдайда авторизацияланған пайдаланушылардың ақпаратына қол жеткізу мүмкіндігі. Тұтастық бұл үшін қандай қауіпсіздік жүйелері мен қорғау әдістері қолданылғанына қарамастан, қорғалатын деректердің дұрыстығы мен дұрыс көрсетілуін қамтамасыз етуді қамтиды. Деректерді өңдеу бұзылмауы керек және қорғалатын файлдармен жұмыс істейтін жүйенің пайдаланушылары ресурстарды рұқсатсыз өзгертуге немесе жоюға тап болмауы керек.

Құрылыс бизнесін цифрландыру тиімділігінің маңызды факторы құрылыс саласында цифрлық платформаны құру және дамыту болып табылады. Сандық платформаларды тиімді пайдалану үшін терминді түсінудің бірыңғай тәсілі қажет.

Сандық платформалардың үш түрі бар: аспаптық, инфрақұрылымдық және қолданбалы. Аспаптық платформаның негізі қолданбалы мақсаттағы бағдарламалық немесе бағдарламалық-аппараттық шешімдерді жасауға арналған бағдарламалық немесе бағдарламалық-аппараттық кешен (өнім) болып табылады. Инфрақұрылымдық цифрлық платформаның негізі Ақпараттандыру нарығына қатысушылардың экожүйесі болып табылады, оның жұмыс істеуінің мақсаты нарыққа жеделдетіп шығару және экономика секторларындағы тұтынушыларға деректермен жұмыс істеудің өтпелі цифрлық технологияларын пайдаланатын олардың қызметін (ат-сервистерін) автоматтандыру жөніндегі шешімдерді ұсыну және осы экожүйенің инфрақұрылымында іске асырылған деректер көздеріне қол жеткізу болып табылады. Қолданбалы цифрлық платформа-бірыңғай ақпараттық ортада транзакциялар жүргізу арқылы нарыққа тәуелсіз қатысушылардың едәуір саны арасында белгілі бір

құндылықтарды алгоритмдік айырбастауға мүмкіндік беретін бизнес-модель [5].

Осы классификацияға сүйене отырып, құрылыс саласындағы цифрлық платформаны қолданбалы платформаларға жатқызуға болады. Мұндай платформа құрылыс материалдарын шығаратын зауыттарды, құрылыс, даму, консалтингтік, жылжымайтын мүлік және басқа компанияларды біріктіре алады, олар өз өнімдерін, қызметтерін, жұмыс тәжірибесін бөліседі – бұл ақпаратты қашықтағы серверге, бұлтқа жүктейді. Мысалы, сіз бірден бірнеше мүдделі адамдар өңдей алатын құжатты жүктей аласыз. Цифрлық платформаның көмегімен бірлескен әзірлемелерді жүргізуге, жеткізушілер мен клиенттерді тезірек табуға және делдалдарсыз жасауға болады.

Құрылысты цифрландыру тиімділігінің тағы бір негізгі факторы қажетті құзыреті бар кадрларды даярлау болып табылады. Жоғары ынталы және талантты білім алушыларды ерте анықтау, қолдау және сүйемелдеу жүйесін құру қажет. Бұл құзыреттілік бейінін және дамудың дербес траекторияларын қалыптастыруды, дарынды жастармен жұмыс істейтін оқытушылар мен оқу орындарына гранттар беруді көздейді. Қажетті құзыреттерді қалыптастыруға қашықтықтан және желілік оқыту жүйесі, акселераторларды, венчурлік қорларды, білім алушылардың іскерлік белсенділігін ынталандыру бағдарламаларын іске асыратын институттарды қалыптастыру да ықпал ететін болады. Құрылыс компанияларының қызметкерлері үшін біліктілікті арттыру, сондай-ақ цифрлық экономиканың базалық құзыреттерін жылдам игеру мүмкіндігі құрылуға тиіс.

Аталған факторлар оларды кешенді пайдалану кезінде қажетті әсер етуі мүмкін. Осы факторларды ескере отырып жүзеге асырылатын құрылысты цифрландырудың практикалық нәтижелері құрылыс шығындары мен мерзімдерін қысқартуда, салынып жатқан ғимараттардың

сапасын арттыруда, күрделі құрылыс объектілерінің пайдалану сипаттамаларын жақсартуда көрініс табатын болады.

Сілтемелер тізбесі

1. Қазақстан Республикасындағы сәулет, қала құрылысы және құрылыс қызметі туралы (2021 жылғы 27 желтоқсандағы өзгерістер мен толықтырулармен).16.07.2001. N 242. (өтініш берілген күні 03.04.2023).

2. URL: <https://kapital.kz/economic/> (өтініш берілген күні 12.05.2023).

3. URL: <http://stat.gov.kz/almaty> (өтініш берілген күні 14.05.2023).

4. URL:<https://be5.biz/makroekonomika/construction/gb.html>. (өтініш берілген күні 19.04.2023).

5. Сандық экономиканың білім негіздері. [Электрондық ресурс]. Қатынас күйі: <https://data-economy.ru/dataed> (өтініш берілген күні 06.05.2023).

НАДАНИЯ ДОДАТКОВОГО ВІЛЬНОГО ЧАСУ ЯК ОДИН ІЗ СПОСОБІВ НЕМАТЕРІАЛЬНОГО ЗАОХОЧЕННЯ ПЕРСОНАЛУ

*Єрмоленко О.А., канд. екон. наук, доцент
Бабаєва Ф.Е. кизи, здобувач вищої освіти
Харківський національний економічний університет
імені Семена Кузнеця*

Однією з головних умов підвищення ефективності стимулювання праці є узгодження структури стимулювання (економічність, престиж, задоволеність працею) з персоналом підприємства (мотивація до забезпечення життєво важливих благ, гідного доходу), комфортні умови праці, престиж роботи в галузі чи компанії, прагнення до самореалізації: професіоналізм, знання тощо). Якщо у компанії не

вистачає грошей, керівництву доводиться шукати інші способи мотивації співробітників.

Дослідження мотивації та заохочення працівників завжди були в центрі уваги економічних кіл, і це знайшло своє відображення в працях багатьох вітчизняних вчених. Ці дослідники зробили значний внесок у створення та розвиток теоретичних основ і застосування систем стимулювання персоналу: Л. Артеменко, М. Буковинська, М. Гончарук, М. Дороніна, А. Колот, М. Лаврищева, В. Лугова, О. Нестерович, К. Оксенюк, Т. Пахомова, Л. Пашко, С. Сардак, А. Слюсаренко, В. Щегорцова та інші [1; 2; 3; 4].

Сьогодні нематеріальні стимули до праці дуже поширені на сучасних підприємствах і в організаціях.

Гнучкий графік роботи, надання додаткового вільного часу, акцентування важливої ролі співробітників, розподіл повноважень, різноманітні дипломи, нагороди, стажування, створення доброзичливої психологічної атмосфери в колективі, перерозподіл робочого часу, поліпшення умов праці, планування кар'єри та багато іншого – усе це немонетарні способи мотивації працівників, які використовуються в сучасних умовах. Слід зазначити, що ці методи застосовуються в різних формах і мають різний ступінь ефективності в межах країни.

Слід зазначити, що основним підходом є регулювання робочого часу та заохочення підприємств до застосування гнучкого графіку робочого часу. Такий зовнішній стимул можна реалізувати шляхом диференціації (зміни) тривалості основних відпусток і різноманітних додаткових відпусток, поділу їх на певні частини (наприклад, літні та зимові відпустки), надання можливості працівникам працювати неповний робочий день або неповний робочий тиждень, скоротити робочий період тощо.

Найбільш поширеною формою регламентації робочого часу є створення плаваючого графіка. Світовий і вітчиз-

няний досвід засвідчує, що за останні роки на практиці накопичилось багато вдалих моделей гнучкої організації робочого часу. Гнучкий графік роботи дуже поширений і ефективний у країнах Західної Європи. Так, у провідних європейських країнах їх вже перейняло 75% компаній у Франції, 69% у Нідерландах, 68% у Німеччині, 66% у Швеції [2].

Практика показала, що мотиваційний ефект додаткової відпустки є вищим за конкретних умов праці та результатів роботи, які суттєво відрізняються від норми (наприклад, ненормований робочий день, шкідливі умови праці, тривале перебування людей на одному підприємстві). Додаткова відпустка повинна створити додатковий стимул для співробітників залишатися в тій чи іншій компанії і компенсувати співробітникам підвищене психологічне або фізичне навантаження під час роботи.

Перерозподіл робочого часу – один з популярних методів стимулювання, який набув значного поширення. Він реалізується шляхом надання працівникам можливості самостійно визначати початок, закінчення та тривалість робочого дня, але за умови дотримання місячної (тижневої) норми робочого часу, обов'язкового виконання встановлених норм праці (завдань) та підтримання (забезпечення) нормального перебігу виробничого процесу.

Найбільш поширеною формою коригування робочого часу є гнучкий або плаваючий графік. Однак не всі виробничі процеси можуть використовувати систему flextime. Системи flextime не можна використовувати на виробничих майданчиках, де одночасно повинні бути присутні кілька співробітників, пов'язаних технічними процесами. У таких випадках надання повноважень відповідним групам працівників встановлювати параметри робочого часу відповідно до угод між ними може підвищити мотивацію.

Якщо використовується система ковзної шкали, також можна забезпечити прямі стимули за відпрацьовані

години шляхом створення та використання банків часу. При цьому години, відпрацьовані понад встановлену норму за цей обліковий період, не зникають, а обліковуються в особовому рахунку працівника або в загальний фонд додаткового робочого часу. Накопичені години можна використати для додаткової відпустки, відгулів або для погашення заборгованості за попередній період.

Очевидно, що право на працю за таким графіком можуть мати лише ті працівники, які демонструють високу самосвідомість, організованість і дисциплінованість. Той факт, що існує пряма залежність між рівнем поінформованості команди та «прозорістю» діяльності всередині організації та мотивацією співробітників, доведено в теорії та на практиці [3].

Однак використовувати нетрадиційні форми регулювання робочого та вільного часу слід з великою обережністю, пам'ятаючи, що в деяких випадках їхнє використання створює проблеми організаційно-економічного аспекту.

У створенні ефективної системи мотивації персоналу повинні приймати участь усі працівники підприємства. Тільки за дотримання такої умови система мотивації буде дійсно дієвою [4].

Отже, слід зробити висновок, що основним завданням сучасних компаній і організацій є розробка універсального механізму правильного застосування та адаптації методів нематеріального стимулювання до особливостей окремих працівників. Адже тільки комплексне і правильне застосування всіх методів стимулювання може гарантувати максимальну продуктивність праці.

Перелік посилань:

1. Дороніна М. С., Сасіна Л. О., Лугова В. М., Надьон Г. М. Механізм мотивації управлінського персоналу: наук. вид. Харків: АДВА тм, 2009. 240 с.

2. Буковинська М. П. Гуманізація праці як імператив XXI століття. *Збірник праць Національного авіаційного університету*. Вип. 3. 2012. URL: <https://dspace.nuft.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/5158/1/1.pdf>.
3. Нестерович А. В. Нематеріальні методи мотивації працівників сільськогосподарських підприємств. *Ефективна економіка*. №1. 2012. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=901>.
4. Оксенюк К. І. Формування системи мотивації персоналу на підприємстві. *Економіка та суспільство*. № 45. 2022. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1968>.

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ В ЦИФРОВИХ БІЗНЕС-ЕКОСИСТЕМАХ

*Корват О.В., канд. екон. наук, доцент
НДІ правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України, м. Харків*

Цифровізація поступово трансформує суспільні економічні відносини. Сучасні підприємства все частіше використовують прогресивні цифрові бізнес-моделі. Екосистемна модель є найскладнішою, втім має значні можливості.

Цифровою екосистемою є соціально-технічна система, у якій постачальники та споживачі активів взаємодіють на базі цифрової платформи [1, с. 9]. Платформи дозволяють масштабувати діяльність, прискорювати та оптимізувати бізнес-процеси, знижувати витрати, отримувати позитивні мережеві ефекти. Завдяки цим конкурентним властивостям екосистемна модель руйнує традиційні підприємницькі структури [2, с. 41] та реформує економіку, перетворюючи її на платформну або економіку екосистем.

Умови діяльності підприємств у цифрових екосистемах характеризуються не лише більшими вигодами, але й новими специфічними ризиками. Цифрове середовище вимагає удосконалення інструментів ризик-менеджменту.

В разі переорієнтації бізнесу на екосистемну модель у підприємства зростає рівень інформаційних ризиків. Вони набувають нових характеристик і стають значущими для стійкості бізнесу. До них відносять ризики інформаційних систем, інформаційно-комунікаційних технологій, шахрайства в кіберпросторі, кіберзагрози, некоректність обробки даних, порушення інтелектуальної власності, виток приватної або конфіденційної інформації тощо [3, с. 232-233].

До особливих ризиків екосистеми належать ризики, пов'язані з діяльністю компанії-організатора екосистеми, яку називають оркестратором [2, с. 49].

У наукових дослідженнях екосистему часто представляють як спільноту учасників, що вільно взаємодіють між собою без ієрархічного управління [4, с. 4]. Проте управління екосистемою здійснює оркестратор. Саме він встановлює правила доступу та співпраці в екосистемі, умови й алгоритми роботи. Оркестратор має доступ до всієї інформації, що використовують і генерують учасники, він регулює скарги, стежить за функціонуванням екосистеми. Його мета – це прибуток.

Компанії-платформи, що є оркестраторами екосистем, можуть становити значні небезпеки для бізнеса [5, с. 171]. Чим більше платформа стає основним інструментом в операційних процесах, тим вище у підприємства ризики контрагента, пов'язані з безперервністю функціонування платформи та інформацією, що на ній зберігається.

Існують ризики використання оркестратором інформаційних даних учасників екосистем для власних цілей, а також ризики дискримінації бізнесу з боку платформи. Дискримінація може проявлятися в технологічних або інформаційних проблемах цифрового обслуговування, виражатися в невігідних або непрозорих умовах партнерства. Якщо залежність бізнесу від екосистеми стає максималь-

ною, створюються сприятливі обставини для зловживань оркестратора. Враховуючи вищезазначене, відносини оркестратора з учасниками мають регулюватись державою, але підприємствам доцільно усвідомлювати ризики екосистемної моделі.

В умовах швидких і хаотичних змін зовнішнього середовища ідентифікація ризиків діяльності, моніторинг їх рівня, вчасне реагування на небезпеки є вкрай необхідними. Цифрова економіка дозволяє вирішувати задачі з ризик-менеджменту через застосування автоматизованих систем і програмних продуктів, зокрема ERP і MES систем, когнітивних обчислень, аналітичних програм SAS [6, с. 95]. Програмне забезпечення вміє обробляти інформацію з цифрових платформ і контролювати ризики в режимі реального часу.

Слід відзначити, що цифрові інструменти з управління ризиком не здатні виявити всі потенційні небезпеки. Крім того користувачі програм і цифрових сервісів з ризик-менеджменту можуть потрапити у залежність від власників цих інструментів з відповідними небезпеками.

Отже, в економіці екосистем виникають специфічні ризики для бізнесу. Цифрові інструменти дозволяють спрощувати підприємствам аналіз та розробку рішень з ризик-менеджменту. Ризики, пов'язані з оркестраторами, не ідентифікуються та не оцінюються учасниками екосистем. Пошук інструментів управління ними як на мікро, так і на макро рівнях має стати предметом подальших досліджень.

Перелік посилань:

1. Koch M., Krohmer D., Naab M., Rost D., Trapp M. A matter of definition: criteria for digital ecosystems. Digital Business. 2022. Vol. 2. Iss. 2. DOI: <https://doi.org/10.1016/j.digbus.2022.100027>.
2. Семенов А. Ю. Екосистеми цифрових платформ як фактор трансформації бізнесу в умовах цифрової економіки. *Вісник КНУТД. Серія Економічні науки*. 2019. № 4. С. 39–50.

3. Корват О. В. Інформаційні ризики ведення бізнесу в умовах цифрового розвитку. *Облік, аналіз і аудит: виклики інституціональної економіки*: тези доповідей VIII Міжнародної наук.-практ. конф. (9 жовт. 2021 р.). Вип. 8. Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2021. С. 232–234.

4. Благодир Л. М. Цифрові бізнес-екосистеми як специфічна форма координації господарської діяльності в умовах цифрової економіки. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 46. URL : <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2099>.

5. Wu J., Xu J., Zhou Y., Zhu X. The Current Situation and Future Trend of the Platform Economy. *Advances in Economics, Business and Management Research: Proceedings of the 2021 3rd International Conference on Economic Management and Cultural Industry (ICEMCI 2021)*. Vol. 203. P. 168-175.

6. Кифяк В.І. Інституційне забезпечення управління ризиками бізнесу в умовах цифровізації. *Проблеми інноваційно-інвестиційного розвитку*. 2022. № 28. С. 85-98.

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ТА ЙОГО РЕСУРСНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В УМОВАХ ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ

Нестеренко В.Ю., канд. екон. наук, доцент

Олійник Д.О., здобувач вищої освіти

Тарянік Ю.С., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Управління підприємством в умовах військового стану є складним завданням, що вимагає особливого підходу і адаптації до обстановки, що змінюється.

Проведемо аналіз головних особливостей управління підприємством у умовах військового становища, серед яких можна виокремити наступні:

- безпека персоналу;
- резервні плани;
- аналіз ризиків та стратегічне планування;
- комунікація та координація;

- гнучкість та адаптація;
- робота з державними органами та військовими відомствами.

Розглянемо зазначені аспекти більш докладно.

Безпека персоналу. Військовий стан може включати загрозу фізичної безпеки персоналу підприємства. Менеджмент повинен вжити необхідних заходів для захисту працівників та створення безпечного робочого середовища.

Резервні плани. В умовах військового стану рекомендується розробити резервні плани, які дозволять підприємству продовжувати функціонувати навіть за можливих порушень зв'язку, енергопостачання та інших важливих ресурсів. Це може включати створення резервних джерел енергії, постачання запасів сировини і матеріалів, а також розробку планів евакуації та захисту.

Аналіз ризиків та стратегічне планування. Менеджменту підприємства важливо провести аналіз ризиків та розробити стратегічний план дій з огляду на можливі військові загрози та їх наслідки. Це дозволить підприємству швидко реагувати на обстановку, що змінюється, і вживати ефективних заходів щодо мінімізації збитків.

Комунікація та координація. В умовах військового стану зв'язок та координація між різними відділами та рівнями управління підприємством можуть бути ускладнені. Менеджменту необхідно встановити надійні системи зв'язку та управління, які дозволять оперативно передавати інформацію, приймати рішення та координувати дії.

Гнучкість та адаптація. Військова ситуація може викликати швидкі та несподівані зміни в умовах роботи підприємства. Менеджменту необхідно бути гнучким та здатним адаптуватися до нових ситуацій, швидко приймати рішення та реагувати на зміни довкілля.

Робота з державними органами та військовими відомствами. В умовах військового стану підприємство мо-

же зіткнутися з різними регуляторними обмеженнями та вимогами з боку державних органів та військових відомств. Менеджменту необхідно підтримувати співпрацю та ефективну взаємодію з такими організаціями, дотримуючись усіх необхідних правил та вимог.

Таким чином, управління підприємством за умов воєнного стану вимагає особливої обережності, готовності до змін і прийняття стратегічних рішень, направлених на забезпечення безпеки персоналу та продовження роботи підприємства за умов несприятливої зовнішньої обстановки.

Важливим аспектом управління підприємством є його ресурсне забезпечення. Проаналізуємо його сутність та особливості в умовах військового стану.

Ресурсне забезпечення дуже важливе в процесі управління підприємством. Воно забезпечує підприємство необхідними ресурсами задля його нормального функціонування та досягнення стратегічних цілей. Роль ресурсного забезпечення полягає в наступних чинниках:

- забезпечення виробничих операцій;
- управління витратами;
- забезпечення якості;
- реалізація стратегії;
- ризик-менеджмент;
- інновації та розвиток.

Проаналізуємо чинники ресурсного забезпечення підприємства більш докладно.

Забезпечення виробничих операцій. Ресурсне забезпечення підприємства включає постачання сировини, матеріалів, компонентів, енергії та інших ресурсів, необхідні виробництва товарів чи надання послуг. Належне постачання ресурсами забезпечує безперебійну роботу виробничих процесів та задоволення потреб клієнтів.

Управління витратами. Ресурсне забезпечення також включає контроль та управління витратами підприємства.

Ефективне використання ресурсів дозволяє скоротити витрати виробництва, оптимізувати витрати та підвищити фінансову ефективність підприємства.

Забезпечення якості. Ресурсне забезпечення відіграє у забезпеченні якості продукції чи послуг підприємства. Високоякісні ресурси, що відповідають стандартам та вимогам, сприяють виробництву високоякісної та конкурентоспроможної продукції.

Реалізація стратегії. Ресурсне забезпечення є основою реалізації стратегії підприємства. Воно дозволяє підприємству отримувати доступ до необхідних ресурсів, які підтримують виконання стратегічних планів та досягнення поставленої мети.

Ризик-менеджмент. Ресурсне забезпечення також пов'язані з управлінням ризиками. Належна диверсифікація постачальників, наявність резервних запасів та управління пов'язаними ризиками, такими як зміна цін на ресурси або проблеми в ланцюжку, що допомагають підприємству знизити ризики і забезпечити безперервність бізнесу.

Інновації та розвиток. Ресурсне забезпечення може відігравати важливу роль в інноваційному розвитку підприємства. Забезпечення доступу до нових технологій, інтелектуальних ресурсів та інноваційних ідей сприяє створенню конкурентних переваг та розвитку підприємства.

У цілому нині, ресурсне забезпечення є фундаментальним аспектом управління підприємством. Воно забезпечує доступ до необхідних ресурсів, підтримує функціонування підприємства, реалізацію стратегії та досягнення поставленої мети.

Ресурсне забезпечення підприємства у умовах воєнного стану відіграє ключову роль в його здатності продовжувати функціонування. Проаналізуємо основні аспекти ресурсного забезпечення в умовах війни, які слід враховувати.

Постачання сировини та матеріалів. Військовий стан може призвести до порушення постачання сировини та матеріалів через блокаду, обмеження в переміщенні або проблеми в ланцюжку. Менеджменту підприємства необхідно розробити стратегії щодо диверсифікації постачальників, створення резервних запасів та оптимізації процесів закупівель.

Енергетичне забезпечення. Військовий стан може спричинити проблеми з енергопостачанням, такі як припинення постачання електроенергії або зниження доступності палива. Підприємства повинні розробити плани забезпечення автономного джерела енергії, такого як дизель-генератори або альтернативні джерела енергії, щоб підтримувати свою виробничу діяльність.

Трудові ресурси. Військовий стан може впливати на доступність трудових ресурсів через мобілізацію, евакуацію або обмеження на пересування. Менеджменту підприємства необхідно розробити плани для управління персоналом, включаючи забезпечення безпеки та збереження працездатності ключових співробітників.

Фінансове забезпечення. Військовий стан може супроводжуватися економічною нестабільністю та обмеженнями у фінансовій сфері. Підприємства повинні враховувати можливі зміни у податковій політиці, доступності кредитів та фінансову підтримку. Розробка стратегії управління фінансовими ресурсами та диверсифікація джерел фінансування можуть бути важливими кроками.

Технічне забезпечення. В умовах військового стану може виникнути потреба в додатковому технічному обладнанні та інфраструктурі, такому як системи безпеки, захисні бар'єри, системи зв'язку та інше. Менеджменту підприємства слід провести оцінку необхідних технічних ресурсів та вжити заходів щодо їх забезпечення.

В цілому, ресурсне забезпечення підприємства в умовах військового стану потребує стратегічного планування, гнучкості та готовності до змін. Резервні запаси, диверси-

фікація постачання та забезпечення безпеки персоналу стають особливо важливими чинниками для успішного функціонування підприємства в таких умовах.

ПРОБЛЕМИ ВПРОВАДЖЕННЯ НОВИХ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ

*Разумова Г.В., д-р екон. наук, доцент
Медлярська А.С., здобувач вищої освіти
Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ*

Впровадження нових бізнес-процесів є важливим етапом для будь-якої компанії, оскільки це дозволяє оптимізувати роботу і покращити ефективність діяльності. Однак, часто впровадження нових процесів може зіткнутися з рядом проблем, які можуть стати перешкодою для успішного завершення проєкту.

Розглянемо найбільш поширені проблеми при впровадженні нових бізнес-процесів.

1. Відсутність чіткої стратегії впровадження процесів. Один з основних принципів успішного впровадження нових процесів полягає у плануванні і стратегії. Якщо компанія не має чіткої стратегії і плану впровадження, це може призвести до проблем зі збором потрібних ресурсів, розподілом обов'язків, термінами виконання проєкту. Тому, перед впровадженням нових процесів необхідно провести детальний аналіз та розробити стратегію [1].

2. Недостатня підтримка з боку керівництва. Керівництво компанії має грати ключову роль у впровадженні нових процесів. Якщо вони не проявляють достатньої підтримки, це може призвести до того, що співробітники не будуть відчувати необхідності відповідати на нові виклики і процес впровадження може зупинитися. Крім того, керівництво повинно забезпечити достатній бюджет та ресурси для успішного впровадження [1].

3. Відсутність комунікації та залучення співробітників. Успіх впровадження нових процесів залежить від того, наскільки добре співробітники розуміють ці процеси і як вони пов'язані з їхньою роботою. Тому важливо залучити співробітників до процесу впровадження, пояснити їм мету і переваги нових процесів, навчити користуватися новими інструментами та методами. Крім того, необхідно створити зручний механізм зворотного зв'язку, щоб працівники могли поділитися своїми думками, ідеями та питаннями [2].

4. Неочікувані технічні проблеми. Впровадження нових бізнес-процесів часто пов'язане з використанням нових технологій, програмного забезпечення, обладнання та інших інструментів. Це може призвести до технічних проблем, таких як неповна сумісність між різними системами, проблеми зі зберіганням даних, незручність в користуванні тощо. Тому перед впровадженням необхідно провести детальне тестування та перевірку технічних аспектів.

5. Недостатня підготовка співробітників. Нові процеси можуть вимагати від співробітників нових знань, навичок та підходів до роботи. Важливо забезпечити достатню підготовку та навчання співробітників перед впровадженням нових процесів [3].

6. Недостатня мотивація співробітників. Успіх впровадження нових процесів залежить від того, наскільки добре співробітники приймають зміни та який в них рівень мотивації. Якщо співробітники не бачать переваг нових процесів або не відчувають визнання за свою роботу, то вони можуть стати менш продуктивними та ефективними. Тому важливо створити мотивуюче середовище, в якому співробітники можуть бачити, що їхні зусилля відображаються на результативності компанії та що вони отримують винагороду за свою працю [3].

7. Недостатня підтримка рішення. Нові бізнес-процеси можуть потребувати часу та зусиль для їх впровадження. Крім того, їхнє успішне впровадження може вима-

гати розширення технічних знань, змін відносин між співробітниками та оновлення інфраструктури компанії. Тому, після впровадження нових процесів, необхідна підтримка та розуміння рішення, які вживаються, щоб забезпечити стабільну та ефективну роботу бізнесу [4].

8. Недостатня оцінка результатів. Навіть якщо нові процеси вдало впроваджені та функціонують, необхідно регулярно оцінювати їх ефективність та результати. Це допоможе виявити проблемні моменти та знайти способи для поліпшення процесів. Також важливо бути відкритим до змін та готовим до внесення коректив у випадку, якщо певні процеси не працюють ефективно.

Впровадження нових бізнес-процесів є складним завданням, яке може призвести до багатьох викликів та проблем. Однак, якщо ці виклики будуть зустрінуті з правильною стратегією та підходом, вони можуть бути вирішені та впровадження нових процесів стане успішним кроком для розвитку бізнесу. Важливо пам'ятати про те, що впровадження нових бізнес-процесів є постійним процесом, який потребує підтримки, оцінки та вдосконалення з часом. Розуміння основних проблем, що можуть виникнути при впровадженні нових процесів, допоможе бізнесу підготуватись та запобігти їх виникненню [4].

Недостатня комунікація, недостатня підготовка співробітників, відсутність стабільної стратегії, відсутність відповідальності, недостатня підтримка від керівництва, недостатня мотивація та недостатня підтримка рішення – це головні проблеми, з якими можуть зіткнутися компанії при впровадженні нових бізнес-процесів. Щоб зменшити ризики та забезпечити успішне впровадження нових процесів, необхідно підготувати співробітників та керівництво, створити план дій та стратегію, спрямовану на підтримку та мотивацію співробітників, а також забезпечити стабільну технічну та фінансову базу. Регулярне оцінювання результатів та відкритість до змін допоможуть виявити про-

блемні моменти та внести корективи для покращення роботи процесів.

Отже, впровадження нових бізнес-процесів є важливим кроком для розвитку бізнесу, але потребує значної уваги та підготовки. Розуміння можливих проблем та їхнє вирішення допоможуть забезпечити успішне впровадження нових процесів та підвищення ефективності роботи компанії.

Перелік посилань:

1. Гончарова О. М. Реінжиніринг бізнес-процесів як спосіб підвищення ефективності управління. *Ефективна економіка*. 2012.
2. Белобородова М. В. Сучасні підходи до оптимізації бізнес-процесів на підприємстві. Дніпро. С. 159–160.
3. Лазоренко Т. В. Діджиталізація як основний фактор розвитку бізнесу. Київ, 2020. С. 50–51.
4. Мельник О. Г., Муқан О. В., Злотнік М. Л. Особливості моделювання бізнес-процесів підприємства та їх оптимізування в контексті здійснення міжнародної діяльності. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. Львів, 2019. С. 43–52.
5. Інноваційне Придніпров'я: гра на випередження: монографія / О.І. Амоша, Ю.С. Залознова, С.В. Іванов, В.І. Ляшенко, І.Ю. Підоричева та ін.; за заг. ред. В.І. Ляшенка (заг. ред.). НАН України, Ін-т економіки пром-сті. Київ, Дніпро, 2021. 286 с.

УПРАВЛІННЯ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМИ СИСТЕМАМИ З УРАХУВАННЯМ НОВИХ ВИКЛИКІВ

Разумова Г.В., д-р екон. наук, доцент

Падалка А.В., здобувач вищої освіти

Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ

Сучасні реалії вимагають від нас постійної адаптації та вирішення нових проблем. Адже глобалізація, урбанізація, зміна клімату, демографічні та технологічні трансформації та інші чинники мають прямий вплив на соціально-економічні системи.

Одним із важливих викликів, що має вплив на процес управління соціально-економічними системами, є зміна клімату, що, у свою чергу, впливає на численні економічні та соціальні процеси (наприклад, виробництво продукції, рівень зайнятості та рівень життя населення). Демографічні зміни (зміна складу населення, тривалості життя та вікової структури) впливають на виробництво, споживання та розподіл ресурсів. Тому, управління соціально-економічними системами повинно враховувати ці тенденції та розробляти стратегії, які дають змогу своєчасно та адекватно реагувати на нові виклики.

Технологічні трансформації – це ще один виклик, який має прямий вплив на соціально-економічні системи. Розвиток інформаційних технологій та автоматизація виробництва може призвести до зміни способів виробництва, зменшення витрат та підвищення продуктивності. Однак, це також може призвести до зміни соціальних показників, таких як рівень зайнятості та рівень доходів населення. Тому, управління соціально-економічними системами повинно бути здатним адаптуватися до таких змін та забезпечувати сталість та ефективність функціонування системи.

Важливим елементом управління соціально-економічними системами є врахування соціальних аспектів та потреб населення. Ефективне управління повинно створювати умови для забезпечення соціального захисту, підвищення якості життя та забезпечення доступності основних послуг для всіх членів суспільства.

Отже, управління соціально-економічними системами з урахуванням нових викликів має бути адаптивним, сталим та ефективним. Важливо розуміти, що соціально-економічні системи є динамічними та інтерактивними, тому управління ними повинно бути здатним адаптуватися до змін та забезпечувати сталість та ефективність функціонування системи. Нові виклики можуть стати причиною

для розвитку нових стратегій та підходів до управління, які допоможуть забезпечити сталість та ефективність.

Для ефективного управління соціально-економічними системами з урахуванням нових викликів, важливо враховувати сучасні тенденції та статистичну інформацію. Наприклад, за даними Світового банку, у 2020 році глобальний ВВП зменшився на 4,3%, а чисельність безробітних зросла до 220 мільйонів людей. Це вказує на значний вплив пандемії COVID-19 на економічну та соціальну ситуацію в світі.

Пандемія вплинула на виробничі процеси [1]:

1. Зниження попиту з боку країн з високим рівнем доходу на виробництво товарів і сировини.

2. Ланцюги створення вартості порушено через затримки в постачанні необхідних компонентів і постачання з більш технологічно розвинених країн.

3. Інші чинники, включаючи державну політику країн (наприклад, обмеження руху товарів і людей), нездатність працівників досягти робочого місця або фінансових обмежень, які впливають на виробничий процес тощо.

З іншого боку, згідно з дослідженням Міжнародної організації праці (МОП), у 2021 році кількість працевлаштованих збільшилася на 100 мільйонів людей у порівнянні з 2020 роком, а середня глобальна заробітна плата збільшилась на 0,4%. Ці дані показують, що хоча пандемія COVID-19 мала значний вплив на ринок праці, у 2021 році відбулася певна позитивна динаміка [2].

Дослідження також вказують на те, що технологічні трансформації стали одним з найбільших викликів для соціально-економічних систем. За даними Національного статистичного інституту США, у 2020 році понад 70% американських робітників виконували свої обов'язки з використанням комп'ютера або інших електронних пристро-

їв, що свідчить про все більше автоматизації виробництва та зростаючу роль технологій у виробництві.

Одним з головних викликів для соціально-економічних систем є також зміна клімату. За даними Міжурядової панель змни клімату (IPCC), середня температура на Землі зросла на 1,1°C у порівнянні з попереднім століттям, що може призвести до серйозних наслідків, таких як зміна погодних умов, підвищення рівня моря тощо.

У зв'язку з цим, важливо включати кліматичний фактор у стратегії управління соціально-економічними системами. Наприклад, відповідно до цілей Європейського зеленого курсу, Європейський Союз планує скоротити викиди вуглецю на 55% до 2030 року та досягти повної відмови від використання вуглеводнів до 2050 року. Ці цілі вимагають значних зусиль у галузях енергетики, транспорту, будівництва та інших галузях економіки.

Крім того, важливим викликом є забезпечення сталого розвитку. Згідно з дослідженням ООН, близько 17% населення світу живе в умовах екстремальної бідності, а це призводить до нерівності та соціальних конфліктів. Досягнення сталого розвитку вимагає забезпечення економічного зростання, створення робочих місць та соціальної захищеності, а також збереження природних ресурсів та екосистем.

Одним з важливих інструментів управління розвитком соціально-економічних систем є використання цифрових технологій, таких як, аналіз даних, блокчейн та інші. Ці технології оптимізують та підвищують ефективність прийнятих рішень.

Крім того, важливо враховувати глобальні тренди та зміни у світі, такі як демографічні зміни, зростання населення, технологічні інновації та зміна геополітичної ситуації. Наприклад, до 2050 року очікується збільшення населення світу до 9,7 мільярдів, що може стати важливим фактором для розвитку економіки та соціальної сфери [5].

Управління соціально-економічними системами також повинно враховувати потреби та інтереси різних груп населення, зокрема молоді, жінок, людей з інвалідністю та інших вразливих груп. Важливо забезпечити доступ до освіти, охорони здоров'я, житла та інших соціальних послуг для всіх громадян.

Сучасна ситуація в світі негативно вплинула на стан розвитку соціально-економічних систем. Проте, незважаючи на численні загрози та виклики, соціально-економічні системи мають сили та можливості їх подолати та покращити економічне становище.

Перелік посилань:

1. Разумова Г.В., Бут К. А., Буцанова К. Г. Оцінка впливу пандемії на економіку країн світу. *Бізнес Інформ*. 2022. № 1. С. 28-32. <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2022-1-28-32>.

2. The global health observatory. World Health Organization. URL: <https://www.who.int/>

3. Population division. United Nations. URL: <https://population.un.org/wpp/>

4. Іванов С.В. Соціально-економічні наслідки коронавірусної кризи: монографія. Дніпро, Журфонд, 2022. 284 с.

5. НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМНИЦТВА

НОРМАТИВНА БАЗА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВ ТА ФОРМИ ВИНИКНЕННЯ

Зам'ятін В.А., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сучасність розвитку українського підприємництва сформульована завдяки новим підходам та багатотранширною національного законодавства. Забезпечення та основа новітніх норм права та різних джерел норма творчості привели до сьогоднішньої форми використання правової бази.

Слід зазначити, що вона в Україні є дуже розвинутою і характерною оскільки опирається на законодавчі акти, нормативні документи, які спрямовані на регулювання підприємницької та господарської діяльності юридичних осіб, їх реєстрацію у вигляді підприємств, організацій та установ.

Не слід забувати про те, що підприємницька діяльність історично має в собі також базовий підхід використання цивільного законодавства, а значить ЦК України.

Хотілося б сьогодні переглянути та дати оцінку певній нормативній базі у підприємницькому праві, яка використовується юридичними суб'єктами. Господарське законодавство загалом можна визначити як систему нормативних актів, які згідно із законом є інституційними джерелами господарського права. Основними джерелами господарського права є саме закони та інші нормативні акти. Такі фо-

рми права, як звичай, судовий прецедент, у цій сфері застосовуються не часто.

Так, от вся господарська діяльність в Україні регулюється нормативними актами, які є джерелами господарського права. Держава визначає формування та розвиток національного господарського права, це можна досягти завдяки аналітичному економічному та правовому осмисленню процесів в середині держави, особливо це буде важливим моментом після перемоги держави у війні, оскільки буде виникати потреба в певній реорганізації підприємств, установ., організацій, налаштування їх у правовому сенсі на відтворення і можливість надати нові робочі місця громадянам України, платити податки у казну держави та виробляти нові якісні товари та надавати послуги.

Правова база підприємництва – це сукупність законів, нормативних та інструктивних документів. Які визначають порядок створення підприємств, їхні правові та організаційні форми, порядок організації виробництва, забезпечення його необхідними ресурсами, збут, систему оподаткування, відносини між державою та підприємцями, суб'єктів підприємницької діяльності.

Таким чином ця господарська діяльність повинна мати певні праві гарантії стабільності для суб'єктів підприємницької діяльності, а це може виражатися саме в законному, обґрунтованому прийнятті та застосуванні різних правотворчих актів притаманних цим відносинам. У даному випадку багато покладається на саму державу, оскільки вона є певним гарантом застосування норм права а також учасником цих правовідносин, оскільки, як відомо в Україні застосовуються декілька форм власності серед яких і державна. Тому держава має дуже специфічне ставлення балансування законної бази підприємницького права.

Отже, нормативний акт господарського законодавства – офіційний письмовий документ компетентного органу

держави, який є джерелом норм господарського права, тобто встановлює (змінює) або припиняє норми господарського права.

Нормативними актами, що регулюють господарську діяльність в Україні, є:

1) Конституція України. Конституцією регулюються питання господарської діяльності у статтях про власність, про підприємництво, про компетенцію вищих органів державної влади (Верховної Ради, Президента, Кабінету Міністрів) тощо.

2) Господарські закони, які можна класифікувати як:

– загальні (Закон України «Про власність», Господарський кодекс, який регулює основні види господарських відносин і договорів);

– закони про види і правовий статус господарюючих суб'єктів (закони України «Про господарські товариства», «Про колективне сільськогосподарське підприємство», Господарський кодекс України тощо);

– закони про окремі види господарської діяльності (Закони України «Про транспорт», Кодекс торговельного мореплавства, Повітряний кодекс України, Господарський кодекс);

– закони про окремі відносини (наприклад, Господарський процесуальний кодекс України).

3) законодавчі акти:

а) постанови Верховної Ради України;

б) Декрети Кабінету Міністрів із господарських питань, які приймаються Кабінетом Міністрів України на підставі тимчасових повноважень, делегованих йому Верховною Радою України.

4) підзаконні нормативні акти:

а) укази Президента України з господарських питань («Про державну комісію з цінних паперів та фондового ринку» від 14 лютого 1997 р.);

б) розпорядження Президента України («Про заходи щодо врегулювання відносин заборгованості підприємств» від 14 травня 1997 р.);

в) постанови та розпорядження Кабінету Міністрів України з господарських питань, які приймаються відповідно до ст. 117 Конституції України;

г) господарські нормативні акти міністерств, державних комітетів та інших центральних органів виконавчої влади. Ці акти приймаються у вигляді положень, інструкцій, правил тощо, які затверджуються наказами відповідних міністрів. До цієї групи відомчого законодавства належать також акти, прийняті господарськими об'єднаннями (асоціаціями, корпораціями, концернами тощо), та локальні нормативні акти господарюючих суб'єктів;

д) нормативні акти господарського законодавства місцевих рад та місцевих держадміністрацій (нормативні господарські акти територіальної дії).

Основним галузевим кодифікованим актом господарського законодавства є Господарський кодекс України, який встановлює відповідно до Конституції України правові основи господарської діяльності на різноманітності господарювання різних форм власності, де предметом регулювання є господарські відносини, що виникають у процесі організації та здійснення господарської діяльності між суб'єктами господарювання. Проте наявність кодексу не виключає необхідності подальшої систематизації господарського законодавства, оскільки у кодексі відображені лише загальні положення, які потребують конкретизації та деталізації предметного регулювання.

Структурними підрозділами системи господарського законодавства є окремі законодавчі (нормативні) інститути. Інститут являє собою групу (підсистему) нормативних актів, предметом яких є комплекс однорідних відносин чи вид діяльності.

Систему господарського законодавства становлять:

1. Законодавчий інститут суб'єктів господарювання (розділ II Господарського кодексу «Суб'єкти господарювання» визначає види та правове становище суб'єктів господарювання, порядок їх створення та державної реєстрації, порядок припинення діяльності та ліквідації. Деталізація правового становища окремих видів суб'єктів господарювання знаходить відображення, наприклад, у законах України «Про господарські товариства», «Про селянське (фермерське) господарство» та ін.).

2. Інститут майнових основ господарювання (розділ III Господарського кодексу «Майнові основи господарювання» визначає загальні засади правового режиму майна суб'єктів господарювання; конкретизація цих положень міститься, наприклад, у законах України «Про приватизацію державного майна», «Про оренду державного й комунального майна» тощо).

3. Інститут господарського договірної права. Діюча система законодавства про договірне господарське право ґрунтується на кодифікованих законах і нормативних актах про окремі види договорів. Кодифіковані акти – це: Господарський кодекс України, що містить норми про зобов'язальне право, окремі види зобов'язань, відповідальність за порушення зобов'язань, порядок укладання, внесення змін та розірвання господарських договорів, окремі види господарських договорів; Господарський процесуальний кодекс України, що встановлює загальний порядок урегулювання розбіжностей і спорів при укладанні, зміні та розірванні господарських договорів. Прикладом законів про окремі види договорів можуть бути закони України «Про лізинг», «Про концесії», «Про інвестиційну діяльність» та ін.

4. Інститут обмеження монополізму та захисту суб'єктів господарювання й споживачів від недобросовісної конкуренції (гл. 3 Господарського кодексу України, закони

«Про захист економічної конкуренції», «Про Антимонопольний комітет України», «Про захист від недобросовісної конкуренції» та ін.).

5. Інститут правового регулювання господарсько-торговельної діяльності, який включає в себе Господарський кодекс України в тій частині, що регулює відносини щодо поставки, контрактації сільськогосподарської продукції, енергопостачання, біржової торгівлі, оренди та лізингу, закони України «Про товарну біржу», «Про лізинг» та ін.

6. Інститут правового регулювання фінансової діяльності ґрунтується на Господарському кодексі України, а також на законах України «Про національний банк України», «Про банки і банківську діяльність», «Про цінні папери і фондову біржу», «Про страхування» тощо.

7. Інститут зовнішньоекономічної діяльності, діяльність якого регулюється VII розділом Господарського кодексу України «Зовнішньоекономічна діяльність», а також законами України «Про зовнішньоекономічну діяльність», «Про режим іноземного інвестування» тощо.

Безперечно, вважаємо головним та самим фундаментальним є підприємництво. Це зрозуміло, оскільки дуже багато потрібно для налаштування цього «живого організму», щоб воно працювало, давало прибуток та робочі місця і не було в мінусі.

Головним нормативним актом, що регулює діяльність підприємств, є Господарський кодекс України. Цей Кодекс визначає види й організаційні форми підприємств, правила їх створення, реєстрації, реорганізації і ліквідації.

Відповідно до ст. 62 Господарського кодексу України підприємство – самостійний суб'єкт господарювання, створений компетентним органом державної влади або органом місцевого самоврядування, або іншими суб'єктами для задоволення суспільних та особистих потреб шляхом систематичного здійснення виробничої, науково-дослідної, торговельної та іншої господарської діяльності.

Підприємства можуть створюватись як для здійснення підприємництва, так і для некомерційної господарської діяльності.

Підприємство, якщо законом не встановлено інше, діє на основі статуту. Підприємство не має у своєму складі інших юридичних осіб.

Підприємство є юридичною особою, має відокремлене майно, самостійний баланс, рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням та ідентифікаційним кодом.

Класифікація підприємств зазначена у господарському законодавстві і вона може бути такою.

1. Види підприємств залежно від форм власності відповідно до Господарського кодексу України:

- приватне підприємство, що діє на основі приватної власності громадян чи суб'єкта господарювання (юридичної особи), наприклад, селянське (фермерське) господарство;

- підприємство, що діє на основі колективної власності (підприємством колективної власності визнається корпоративне або унітарне підприємство, що діє на основі колективної власності засновника (засновників), наприклад: виробничі кооперативи, підприємства споживчої кооперації, підприємства громадських та релігійних організацій та інші);

- комунальне підприємство, що діє на основі комунальної власності територіальної громади;

- державне підприємство, що діє на основі державної власності;

- підприємство, засноване на змішаній формі власності (на базі об'єднання майна різних форм власності).

У разі якщо в статутному фонді підприємства іноземні інвестиції становлять не менш як 10%, воно визнається підприємством з іноземними інвестиціями. Підприємство, в статутному фонді якого іноземні інвестиції становлять 100%, вважається іноземним підприємством.

2. Види підприємств залежно від способу утворення (заснування) та формування статутного фонду:

– унітарні: створюються одним засновником, що виділяє необхідне для цього майно, формує відповідно до законодавства статутний фонд, не поділений на частки (паї), затверджує статут, розподіляє доходи, безпосередньо або через керівника, який ним призначається, керує підприємством і формує його трудовий колектив на засадах трудового найму, вирішує питання реорганізації та ліквідації підприємства. Наприклад, державні, комунальні підприємства, засновані на власності об'єднання громадян, релігійної організації або на приватній власності засновника, розрізняють:

– державні комерційні підприємства: діють на основі статуту на принципах підприємництва і несуть відповідальність за наслідки своєї діяльності усім належним йому на праві господарського відання майном;

– державні казенні підприємства: створюються за рішенням Кабінету Міністрів України у галузях народного господарства, в яких:

а) законом дозволено здійснення господарської діяльності лише державним підприємствам;

б) основним (понад 50%) споживачем продукції (робіт, послуг) виступає держава;

в) за умовами господарювання неможлива вільна конкуренція товаровиробників чи споживачів;

г) переважаючим (понад 50%) є виробництво суспільно необхідної продукції (робіт, послуг), яке за своїми умовами і характером потреб, що ним задовольняються, як правило, не може бути рентабельним;

г) приватизацію майнових комплексів державних підприємств заборонено законом);

– комунальні комерційні підприємства: утворюються компетентним органом місцевого самоврядування, майно закріплюється на праві повного господарського відання;

– комунальні некомерційні підприємства: майно закріплюється на праві оперативного управління;

– корпоративні: утворюються двома або більше засновниками, діє на основі об'єднання майна та / або підприємницької чи трудової діяльності засновників, їх спільного управління справами, на основі корпоративних прав, у тому числі через органи, що ними створюються, участі засновників (учасників) у розподілі доходів та ризиків підприємства. Наприклад, кооперативні підприємства, підприємства, що створюються у формі господарського товариства, а також інші підприємства, в тому числі засновані на приватній власності двох або більше осіб.

3. Види підприємств залежно від кількості працюючих та обсягу валового доходу від реалізації продукції за рік:

– малі – підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих за звітний (фінансовий) рік не перевищує 50 осіб, а обсяг валового доходу за цей період не перевищує суми, еквівалентної 500 тисячам євро;

– великі – підприємства, в яких середньооблікова чисельність працюючих перевищує 1000 осіб, а обсяг валового доходу на рік перевищує суму, еквівалентну 5 мільйонам євро;

– середні – усі інші підприємства.

Підприємство має право створювати філії, представництва, відділення та інші відокремлені підрозділи, погоджуючи питання про розміщення таких підрозділів підприємства з відповідними органами місцевого самоврядування в установленому законодавством порядку. Такі відокремлені підрозділи не мають статусу юридичної особи і діють на основі положення про них, затвердженого підприємством.

Об'єднання підприємств здійснюється на добровільних принципах з метою спільної діяльності на основі комерційного розрахунку і самофінансування. Відповідно до

Господарського кодексу підприємства мають право на добровільних засадах поєднувати свій виробничий, науковий, комерційний та інші види діяльності, якщо це не суперечить антимонопольному законодавству України.

Об'єднанням підприємств є господарська організація, утворена у складі двох або більше підприємств з метою координації їх виробничої, наукової та іншої діяльності для вирішення спільних економічних та соціальних завдань.

Об'єднання є юридичною особою, може мати самостійний і зведений баланси, розрахунковий та інші рахунки в установах банків, печатку зі своїм найменуванням.

Об'єднання не відповідає за зобов'язаннями підприємств, що входять до його складу, а підприємства – за зобов'язаннями об'єднання, якщо інше не передбачене установчим договором (статутом). Умови, розміри і порядок такої відповідальності визначаються, як правило, у межах внеску кожного із засновників у статутний фонд, що відзначається в установчих документах.

Об'єднання діють на основі договору або статуту, що затверджується їх засновниками або власниками. Підприємства, що входять до складу цих організаційних структур, зберігають права юридичної особи, і на них поширюються норми чинного законодавства.

4. Залежно від порядку заснування об'єднання підприємств поділяються на:

– господарські об'єднання – об'єднання підприємств, утворені за ініціативою підприємств, незалежно від їх виду, які на добровільних засадах об'єднали свою господарську діяльність;

– державні чи комунальні господарські об'єднання – об'єднання підприємств, утворені державними (комунальними) підприємствами за рішенням Кабінету Міністрів України, міністерств або рішенням компетентних органів місцевого самоврядування, як правило, у формі корпорацій

або концернів, незалежно від найменування об'єднання (комбінат, трест тощо).

5. Залежно від організаційно-правових форм об'єднань підприємств розрізняють такі види:

– асоціація – договірне об'єднання, створене з метою постійної координації господарської діяльності підприємств, що об'єдналися, шляхом централізації однієї або кількох виробничих та управлінських функцій, розвитку спеціалізації й кооперації виробництва, організації спільних виробництв на основі об'єднання учасниками фінансових та матеріальних ресурсів для задоволення переважно господарських потреб учасників асоціації. Асоціація не має права втручатися у господарську діяльність підприємств-учасників асоціації;

– корпорація – договірне об'єднання, створене на основі поєднання виробничих, наукових і комерційних інтересів підприємств, що об'єдналися, з делегуванням ними окремих повноважень централізованого регулювання діяльності кожного з учасників органам управління корпорації;

– консорціум – тимчасове статутне об'єднання підприємств для досягнення його учасниками певної спільної господарської мети (реалізації цільових програм, науково-технічних, будівельних проектів тощо). У разі досягнення мети його створення консорціум припиняє свою діяльність;

– концерн – статутне об'єднання підприємств, а також інших організацій на основі їх фінансової залежності від одного або групи учасників об'єднання з централізацією функцій науково-технічного і виробничого розвитку, інвестиційної, фінансової, зовнішньоекономічної та іншої діяльності. Учасники концерну наділяють його частиною своїх повноважень, у тому числі правом представляти їх інтереси у відносинах з органами влади, іншими підприємствами та організаціями. Учасники концерну не можуть бути одночасно учасниками іншого концерну;

– промислово-фінансова група є об'єднанням, яке створюється за рішенням Кабінету Міністрів України на певний строк з метою реалізації державних програм розвитку пріоритетних галузей виробництва і структурної перебудови економіки України, включаючи програми згідно з міжнародними договорами України, а також з метою виробництва кінцевої продукції. У складі промислово-фінансової групи визначається головне підприємство, яке має виключне право діяти від імені промислово-фінансової групи як учасника господарських відносин. Промислово-фінансова група не є юридичною особою і не підлягає державній реєстрації як суб'єкт господарювання. Порядок утворення та інші питання діяльності промислово-фінансових груп визначаються Законом України «Про промислово-фінансові групи»;

– холдингова компанія – суб'єкт господарювання, що володіє контрольним пакетом акцій дочірнього підприємства (підприємств). Між холдинговою компанією та її дочірніми підприємствами встановлюються відносини контролю – підпорядкування;

– інші форми об'єднання інтересів підприємств (союзи, спілки, асоціації підприємців тощо) не передбачені у ст. 120 Господарського кодексу України.

Таким чином, українське законодавство має, як бачимо велику кількість форм підприємств, що мають лише їм притаманні правові характеристики зазначені у законодавстві та поширено використовується суб'єктами підприємницького права, чи будуть вони змінюватися? Вважаємо. Що так, тому, що нове суспільство, новий виток розвитку економічного прогресу. Інвестицій будуть впливати на форми підприємницького права, а значить і веде за собою певні законодавчі перетворення.

ИМПОРТТЫ АУЫСТЫРУ ЕЛ ЭКОНОМИКАСЫНЫҢ ДАМУЫНА ЫҚПАЛ ЕТЕТІН ФАКТОР РЕТІНДЕ

*Калгулова Р.Ж., э.ғ.к., профессор, ЖАҚ доценті
Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты,
Алматы қ.*

Аннотация. Зерттеу қазіргі заманғы қоғамның әл-ауқаты үшін қажет ұлттық экономикалық қауіпсіздікті қолдау мақсатында импортты алмастыру саясатын іске асырудың алдындағы экономикалық қызметтің жекелеген салалары бойынша импортты алмастыру мүмкіндіктерін талдауды ұсынады. сақтандыру. Қазіргі уақытта әлеуметтік әл-ауқат экономикалық қызметтің көрінісі, қоғамға Мемлекеттік ықпал ету құралы, сондай-ақ әлеуметтік қамсыздандыру жүйесінің көрсеткіші ретінде қарастырылады.

Түйінді сөздер: импортты алмастыру, импортты алмастыру саясаты, ұлттық тауарлардың өтпелі экономикасы, технологиялық инновациялар, факторлар.

Кіріспе. Экономикалық қауіпсіздік дәстүрлі түрде экономиканың ең маңызды сапалық сипаттамасы болып саналады, оның жоғары өмір сүру деңгейін ұстап тұру, халық шаруашылығын дамыту ресурстарымен тұрақты қамтамасыз ету, сондай-ақ ұлттық мүдделерді дәйекті іске асыру қабілетін анықтайтын экономикалық жүйе [1]. Әлемдік экономиканың тұрақсыздығы және саяси шиеленістің өсуі жағдайында елдегі экономикалық қауіпсіздікті арттыру шараларын қабылдау қажет.

АЖ-нің екі негізгі ерекшелігін ажыратуға болады: бәсекеге қабілеттілік және экономикалық тиімділік. Бұл зерттеу тек егжей-тегжейлі теориялық талдау кезінде ғана емес, осы ерекшеліктердің негізгі аспектілерін анықтауға бағытталған. Бәсекелестікті артта қалдыру құралы ретінде бәсекеге қабілеттілікті дамыту кез келген елдің стратегиялық мақсаты және тұрақты әлеуметтік-экономикалық өсуінің

негізі болып табылады, бірақ «білімді» дамыту экономика «бәсекеге қабілеттіліктің өсуіне әсер ететін маңызды аспект болып табылады. [2]

Әдістеме. Қазақстанның экономикалық қауіпсіздігі ел экономикасының сыртқы және ішкі экономикалық күйзелістерге, тәуекелдер мен осалдықтарға тұрақтылығына, болжамдылығына және орнықтылығына жатады. Қазақстанның экономикалық қауіпсіздігі елдің саяси тұрақтылығымен, әлеуметтік әл-ауқатымен және орнықты дамуымен тығыз байланысты.

Қазақстан өз экономикасын әртараптандырудың, шикізатқа тәуелділікті төмендетудің және әлемдік экономикаға интеграцияны күшейтудің арқасында экономикалық қауіпсіздіктің жоғары деңгейіне қол жеткізді. Сондай-ақ, ел инфрақұрылым мен адами капиталға қомақты қаржы бөлді, бұл күшті және тұрақты экономиканы құруға көмектесті.

Қазақстандағы экономикалық қауіпсіздіктің негізгі факторларының бірі экономикалық өсуге ықпал ететін және сыртқы күйзелістерден қорғайтын мұнайдың, газдың және пайдалы қазбалардың үлкен қорлары болып табылады. Алайда, Қазақстан өз экономикасын әртараптандыру және өндіруші секторға тәуелділікті азайту қажеттілігін де түсінеді. Үкімет жаңа жұмыс орындарын құруға және экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектескен ауыл шаруашылығы, өндіріс және қызметтер сияқты басқа секторларды дамытуға белсенді үлес қосты.

Қазақстанның экономикалық қауіпсіздігінің тағы бір маңызды аспектісі-елдің әлемдік экономикаға интеграциясын күшейту жөніндегі күш-жігері. Қазақстан Дүниежүзілік сауда ұйымының (ДСҰ) мүшесі болып табылады және бірнеше елдермен еркін сауда туралы келісімдер жасасты, бұл оның тауарлары мен қызметтері үшін жаңа нарықтар ашуға көмектесті. Ел сонымен қатар іскерлік ортаны

жақсарту және шетелдік инвестицияларды тарту бойынша белсенді жұмыс істейді, бұл экономикалық өсуді жеделдетуге және жаңа жұмыс орындарын құруға көмектесті.

Осы күш-жігерден басқа, Қазақстан үкіметі де елді әлеуметтік қорғау жүйесін жақсарту және экономикалық өсуден түсетін пайданы кеңінен бөлуді қамтамасыз ету үшін жұмыс істеуде. Бұған кедейлікпен күресу, денсаулық сақтау мен білімге қол жетімділікті жақсарту және жұмысшылардың құқықтарын қорғау саясаты кіреді.

Жалпы, Қазақстан өз экономикасын әртараптандыру, шикізатқа тәуелділікті азайту және әлемдік экономикаға өзінің интеграциясын күшейту есебінен экономикалық қауіпсіздіктің жоғары деңгейіне қол жеткізе алды. Дегенмен, ел үшін үнемі өзгеріп отыратын жаһандық экономика жағдайында экономикалық қауіпсіздікті сақтау үшін бейімделуді және дамуды жалғастыру маңызды.

Нәтижелер және талқылау. АЖ-ны экономикалық қауіпсіздік тұрғысынан талдау үшін аландаушылық тудыратын саладағы бәсекеге қабілеттілік деңгейін ғана емес, сонымен қатар инновация деңгейін де зерттеу қажет.

Өнеркәсіптік кешен кез келген ел экономикасының маңызды факторы болып табылады. Алайда, өнеркәсіптік кәсіпорындардағы стратегиялық басқару процестерінің төмен деңгейі және мемлекет тарапынан бәсекеге қабілетті өнім шығару бойынша қараусыз қалған өндірістік қуаттарды тез және тиімді игеру үшін заманауи стратегиялық шешімдер қабылдаудың болмауы және еуропалық нарықтағы сұраныс кейбір өнеркәсіптік кәсіпорындарды рецессия мен банкроттыққа әкелуі мүмкін (Вашченко 2015).

Ресей импортының АҚШ долларындағы құны 2013-2021 жылдар аралығында төмендеді. Бұл импортты алмастыруды емес, әлсіз экономикалық дамуды және рубльдің айтарлықтай құнсыздануын көрсетті. ЖІӨ – ге қатысты ресейлік импорт соңғы екі онжылдықта АҚШ

долларында да, тұрақты рубльде де шамамен 20% деңгейінде салыстырмалы түрде тұрақты болды. Ресейдің сыртқы саудасының тауарлық құрылымы соңғы онжылдықтарда аз өзгерді. Ресей экспортында энергия және басқа шикізат басым. Ресейлік импорт негізінен инвестициялық және тұтыну тауарларынан және оларды өндіруге қажетті компоненттерден тұрады. Біріктірілген деңгейде ресейлік өндіріс импорттық ресурстарға тәуелді емес. Әдетте, шағын елдер мен жаһандық сату тізбегіне көбірек қатысатын елдер импорттық ресурстарға көбірек сүйенеді. Салыстырмалы түрде ірі экономикасы бар Ресей жаһандық қосылған құн тізбегіне шектеулі мөлшерде ғана қатысады. Оның орнына ол негізінен тауар экспортына бағытталған (Simola 2022).[2]

Импортты алмастыру-кез келген елдің экономикасы үшін күрделі тәжірибе. Оның енгізілуі елдің көптеген экономикалық агенттерін жеткізу және сату арналарын өзгертуді бастайды. 2014 жылдың сәуірінде оның мақсаты жаһандық технологиялық ортаға интеграциялана отырып, өзін-өзі тиімді дамытуға қабілетті бәсекеге қабілетті, тұрақты, құрылымдық жағынан тендестірілген саланы құру болды. Ол сондай-ақ елдің экономикалық өсуі мен қорғаныс қабілетін тиімді қамтамасыз ететін инновациялық өнімдердің жана нарықтарын қалыптастыруға және дамытуға бағытталған озық өнеркәсіптік технологияларды әзірлеуге және қолдануға шақырды.[3]

Импортты алмастыру саясаты ішкі сұранысты ұлғайту және импортқа сұранысты оңтайландыру үшін отандық тауарлардың өндірісі мен бәсекеге қабілеттілігін ынталандыруға бағытталған шаралар кешенін білдіреді. Бұл өтпелі экономиканың экономикалық көшбасшыларға тәуелділігін төмендету қажеттілігімен анықталады. Импортты алмастыру саясатының негізгі мақсаты ұлттық өндірісті ынталандыру және сұранысты ынталандыру және импортты

шектеу үшін жаңа өнімдерді әзірлеу болып табылады. Импортты алмастыру саясатын жүргізуге ықпал ететін факторларға ішкі нарықтың үлкен сыйымдылығы, Табиғи ресурстар және шикізат экспорты есебінен салаға инвестицияларды қамтамасыз ету мүмкіндігі жатады (Червинский, 2015).

Импортты алмастыру стратегиясын іске асыру негізінен мыналарды қамтитын сауда қорғау саясатын талап етеді (Насырова және т. б., 2020):

Тарифтік қорғау, яғни түпкілікті тұтыну тауарларының импортына жоғары тарифтер және төмен тарифтер немесе түпкілікті тұтыну тауарларын өндіру үшін қажетті өндіріс құралдары мен аралық тауарларға арналған тарифтерден босату.

Маңызды емес тауарлардың импортын азайту үшін тауарлардың әртүрлі түрлерінің импортын шектейтін және мемлекет қолдайтын өнеркәсіптік кәсіпорындардың импорттық күрделі тауарлар мен аралық өнімдерді алып, олардың өндірістік шығындарын төмендетуін қамтамасыз ететін импорттық квоталар.

Тауарлардың құнын төмендету және шетел валютасы тапшылығының қысымын төмендету үшін ұлттық валюта бағамын көтеру, бірақ тарифтер мен квоталар импортты алмастыру стратегиясындағы маңызды кепілдіктер болып табылады.

Импорт алмастыру және индустрияландыру саясаты (ISI) дизайн бойынша болып табылады интервенционист және нарықтың қажетті нәтижеге жете алмауына негізделген. Мүмкін, қатені түзетіп, нарыққа қалғанын жасауға мүмкіндік беру керек еді, бірақ ISI саясаты оның орнына тікелей араласуды қолдануға бейім. ISI-де Үкімет көбінесе жеке агенттерді вытыстырадыөзін таратады. Тікелей бөлуді жүзеге асыру үшін үкімет Мемлекеттік кәсіпорындарды (БП) саясат құралы ретінде сақтайды. Акционер ретінде

үкімет мемлекеттік кәсіпорынға қажетті бөлуді тапсырады. Саясат ретінде мұндай тікелей араласуды нарықтық экономика жағдайында саясатты бағалау үшін қолданылатын бір өлшем бойынша бағалау мүмкін емес

1999 жылға дейін Қазақстан экономикалық ықпалды саясатын жүргізді және жалпы еркін сауда қағидаттарында нафирма болды. Бұл мәселе бойынша сауда саясатының декларациясы жасалған 1992ж. Қазақстанның егеменді мемлекет ретінде қалыптасуы мен Даму стратегиясы, 14үкімет «сыртқы сауданың ашықтығы, экспортты ынталандыру, импортқа ең аз шектеулер, бірыңғай импорттық тариф, ұлттық валютаның оңтайлы бағамы және сыртқы инвестициялар үшін қолайлы орта» бағамын алды. Декларациялар, іс жүзінде қабылданған, саясат пен практика сауданы, әсіресе тауарлардың экспортын өте шектеулі етті. Үкімет қолма-қол ақшаның жетіспеушілігін бастан өткерді және сауда салықтары қабылданды, кірісті көбейтудің қарапайым тәсілі ретінде. 1994 жылдың қаңтарында үкімет экспорттық квоталарды енгізді. сондай-ақ, «стратегиялық маңызды байланыстар» экспортын мемлекеттік сауда компаниялары бақылайды деп шешті. Сәнді тауарларға әкелу баждары көтерілді, бұл ретте 100% – ға дейін қатты валюталық түсім беру мақсатында Экспорттық шектеулер енгізілді. Қазақстан оның сауда серіктестерінің кез келгенінен артық.[1]

2001 жылы қабылданған тоқыма және тамақ өнеркәсібіндегі импортты алмастыру бағдарламасы Қазақстандағы өнеркәсіптік саясаттың алғашқы мәлімдемелерінің бірі болып табылады. Ол ұзақ жолды жалғастырады дамушы елдердегі ISI жағдайы. Ол сондай-ақ қазақстандықтар арасында ең аз дәйектіліктің бірі болып табылады ISI бағдарламалары нақты емес мақсаттар мен қысқа мерзімдер арасындағы сәйкессіздікке байланысты (2001-2003).

Инвестицияларды тарту, арнайы экономикалық аймақтарды құру және ынталандыру бағдарламасы экспорт 2010-2014 жылдары басқа құжаттарға қарағанда біршама жоғары деңгейге ие. Бағдарлама 2010 жылдың соңында премьер-министрдің жарлығымен қабылданды. Ол тағайындалды Индустрия және жаңа технологиялар министрлігі (ИЖТМ) және бағдарламаны жүзеге асыру үшін басқа «мүдделі» министрліктер мен жергілікті әкімшіліктерге. Бағдарлама әзірленді MINT және 2020 және SPFIID жоспарының бөлігі болды, екеуі де сол жылдың басында қабылданды.

Сондықтан бағдарламалық құжат біршама егжей-тегжейлі болуы керекпрактикалық саяси құжат. Бағдарламаның мақсаты «жеке капиталға тартымды жағдай жасау»болды.Қайта өңделген экспортты ілгерілету есебінен шикізаттық емес экспортқа бағдарланған және жоғары технологиялық өндіріске және әлемдік сауда жүйелеріне интеграциялауға». Мақсатқа жету үшін ИЖТМ 2014 жылға қарай орындалуы тиіс негізгі міндеттерді анықтады. Мақсат немесе атау парафразаланған, бірақ кейбіреулері одан әрі қарай жүрді, соның ішінде: «инвестиция тарту терминдерін жетілдіру. Қазақстанның оң инвестициялық имиджін ілгерілету. Жаңа құру арнайы экономикалық аймақтар (АЭА) және өндірістік аймақтар. АЭА реттеу жөніндегі заңнаманы жетілдіру. Экспорттаушыларға сервистік қолдау көрсету арқылы экспортты дамытуға және ілгерілетуге ықпал ету. Қазақстанның жеңіл өнеркәсібінде 1044 кәсіпорын бар. Онда 12,7 мың адам жұмыс істейді. 2019 жылдың қаңтар-қазан айларында жеңіл өнеркәсіп өнімінің көлемі 18,9% – ға ұлғайып, 87,5 млрд теңгені құрады. Өсім тоқыма өндірісінде 23,7% – ға және киім өндірісінде 7,5% – ға байқалады. 2019 жылдың қаңтар-қазан айларында жеңіл өнеркәсіп өнімін өндірудегі негізгі үлес тоқыма өнеркәсібіне тиесілі – 53% (46,1 млрд теңге), одан кейін 37% үлесі бар киім өндірісі (32,8 млрд

теңге) және 10% үлесі бар былғары-ілеспе өнім өндірісі (8,6 млрд теңге). Қазақстанның жеңіл өнеркәсіп айналымы ағымдағы жылдың 9 айында 1,3 миллиард долларды құрап, өткен жылдың сәйкес кезеңімен салыстырғанда 14,5% – ға өсті.

Импортты алмастыру шаралары: жобалық кеңсе және жұмыс тобы. Индустрия және инфрақұрылымдық даму министрлігінің мәліметі бойынша, 11 айда барлық кіші салаларда импорттық ағындардың өсуі байқалды. Әрине, импорттық өнімге жоғары сұраныстың себебі төмен баға болып табылады. Бұл тұрғыда отандық өндірушілер шетелдік өнімдермен бәсекеге түсе алмайды. Шынында да, отандық кәсіпорындардың белгілі бір сападағы шикізатқа және Қазақстанда өндірілмейтін шикізатқа қажеттілігі бар. Осылайша, соңғы өнім қымбаттайды.

Қалыптасқан міндетті шешу үшін «Атамекен» ҰКП базасында вице-премьер-министр Роман Скляр мен «Атамекен» ҰКП Басқарма төрағасы Абай Мырзахметов пен өнеркәсіп және инфрақұрылымды дамыту министрі Бейбіт Атамқұловтың төрағалығымен қарапайым заттар экономикасы, импортты алмастыру және экспорт жөніндегі жобалық кеңсе құрылды.

Қазіргі уақытта бірқатар өндірістік кәсіпорындарда ұқсас өнімнің отандық өндірісін ұйымдастыру есебінен импортты алмастыру мүмкіндігі тұрғысынан мемлекеттік сатып алу және квазимемлекеттік секторды сатып алу шеңберінде сатып алынатын тауар позицияларын талдау бойынша жұмыс тобы құрылды. өнеркәсіп, оның ішінде жеңіл өнеркәсіп.[5]

Жеңіл өнеркәсіп өнімдерінің экспорты: 30 кәсіпорын сыртқы нарыққа шығады. 2019 жылы Жеңіл өнеркәсіп өнімдерінің экспорты өсуді көрсетеді. Экспорттық жеткізілімдердің өсуі тоқыма өндірісінде 21,5% – ға және киім өндірісінде 12% – ға байқалады.

2019 жылғы негізгі экспорт мақта талшығы, пластикке малынған, қапталған немесе қайталанған тоқыма материалдары, төсек-орын жабдықтары болды. Мақта талшығының негізгі экспорты – Қытайға, Молдоваға, Латвияға, тоқыма материалдары қытай мен Ресейге, төсек – орын Ресейге жеткізілді.

Қазақстанда жеңіл өнеркәсіптің 30 кәсіпорны ғана сыртқы нарыққа шығады. Жалпы, жеңіл өнеркәсіп өнімдерінің шамамен 10% – ы экспортқа жіберіледі.

Жоғарыда келтірілген көрсеткіштерді ескере отырып, импортты шынымен тиімді алмастыру туралы айту, сондай-ақ қазіргі уақытта импортқа тәуелділігі жоғары экономикалық қызмет салалары өнімдерінің бәсекеге қабілеттілігін қамтамасыз ету.

Қорытындылай келе, экономикалық қауіпсіздік Қазақстан үшін басты проблема болып табылады, өйткені ол елдің саяси тұрақтылығымен, әлеуметтік әл-ауқатымен және орнықты дамуымен тығыз байланысты. Ел өз экономикасын әртараптандыру, шикізатқа тәуелділікті азайту, әлемдік экономикаға интеграцияны күшейту, инфрақұрылым мен адами капиталға инвестициялар, сондай-ақ әлеуметтік қауіпсіздікті арттыру саясатын іске асыру есебінен экономикалық қауіпсіздіктің жоғары деңгейіне қол жеткізе алды. желі. Қазақстан Үкіметі Ауыл шаруашылығы, өндіріс және қызметтер сияқты шикізаттық емес секторларды дамытуға белсенді атсалысты, бұл жаңа жұмыс орындарын құруға және экономиканың бәсекеге қабілеттілігін арттыруға көмектесті. Дегенмен, ел үшін үнемі өзгеріп отыратын жаһандық экономика жағдайында экономикалық қауіпсіздікті сақтау үшін бейімделуді және дамуды жалғастыру маңызды.

Әдебиеттер тізімі:

1. 2001-2003 жылдарға арналған жеңіл және тамақ өнеркәсібіндегі импортты алмастыру бағдарламасын бекіту туралы / /

Қазақстан Республикасы нормативтік құқықтық актілерінің ақпараттық-құқықтық жүйесі [Электрондық ресурс]. – 2018. URL: http://www.adilet.minjust.kz/rus/docs/P010001088_/links . (өтініш берген күні: 01.07.2018) [URL: <http://rrsociology.ru/en/journal/article/358/>].

2. Prebisch R. Power principle and the ethics of development. Buenos Aires: IDB-INTAL, 2016. 140 p. [URL: <http://rrsociology.ru/en/journal/article/358/>].

3. Ыдырысов г., Пономарева Е. импортты алмастыру саясаты және Ресей экономикасының бәсекеге қабілеттілігі // Экономикалық даму

4. Сенчагов в. К. Экономика, қаржы, бағалар: эволюция, трансформация, қауіпсіздік / В. К. Сенчагов. – М.: Анкил, 2017. – 321 с.

5. Архипов А. экономикалық қауіпсіздік: бағалау, проблемалар, қамтамасыз ету әдістері / А. Архипов, А. Городецкий, Б. Михайлов // экономика мәселелері. – 2017. – № 12. – 38-51 Б.

ФІНАНСОВИЙ КОНТРОЛЬ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

Коньова К.А., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Леонтьєва Л.В., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

З метою підвищення прозорості, підзвітності та ефективності діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та суб'єктів господарювання державної та громадської форми власності (далі – суб'єкти господарювання), а також загального управління ними та використання наявних ресурсів, і для цього особливої актуальності набуває система управління, особливо процесом. Адже ефективна система фінансового контролю за управлінням державними (місцевими) ресурсами (публічними коштами, основними засобами та іншими активами) та їх використанням є не лише інструментом гарантування прозорості, підзвітності та якості діяльності органів державної влади, а й , органи місцевого самоврядування та бізнес

Суб'єкт за своєю суттю є дієвим механізмом забезпечення національної фінансової стабільності та безпеки, реалізації національних стратегічних цілей, реалізації ефективності національної політики та підвищення якості життя людей, зокрема реформування системи управління державними фінансами.

Невідповідність систем фінансового контролю вимогам сьогодення є наслідком законодавчих, організаційних та методологічних проблем, які призвели до зростання фінансової злочинності.

Проблеми фінансового контролю суб'єктів господарювання досліджували в наукових працях відомі вітчизняні та зарубіжні вчені: Бобкова А.Г., Головань І.В., Грудницька С.М., Зельдіна О.Р., Лаптева В.В., Мартем'янова В.С., Олійник О.В., Опришка В.Ф., Побірченко І.Г., Саняхметова Н.О., Семчик В.І. та ін.

Науковці розглядають державний фінансовий контроль як один із видів захисту суб'єктів господарювання з різних точок зору: як нагляд за законністю поведінки, як невід'ємну частину державного управління, як форму державного регулювання, що знаходиться у віданні установ, що здійснюють фінансовий контроль, контроль, як процес дотримання законності та доцільності, як складова частина фінансової діяльності країни.

Однією з головних проблем діючої системи фінансового контролю є недосконалість і суперечливість чинного законодавства, що регламентує організацію здійснення контролю. В Україні питання здійснення фінансового контролю регламентується Конституцією України, низкою законів і підзаконних актів, проте відсутній базовий закон, який би однозначно унормував сутність фінансового контролю, його функціональне призначення, принципи організації, систему органів фінансового контролю й механізму їх взаємодії, форми, способи, методи його здійснення.

Діяльність різних органів можна поділити на такі категорії: відповідно до статті 85 Конституції України Верховна Рада України здійснює фінансовий контроль при затвердженні та внесенні змін до державного бюджету, його виконанні та прийнятті рішень щодо звітів про його виконання; здійснює фінансовий контроль за одержанням Україною позик від іноземних держав, банків і міжнародних фінансових організацій, не передбачених Державним бюджетом України, а також здійснює контроль за використанням коштів Державного бюджету України. Як бачимо, в Україні здійснюється парламентський контроль за використанням таких позик.

Під час розгляду діяльності Верховної Ради України неможливо не зазначити, що лівова частка припадає на діяльність спеціалізованих комітетів Верховної Ради України, а саме на Комітет з питань бюджету і Комітет з питань фінансів і банківської діяльності.

Одним з основних органів, відповідальних за управління фінансами, є Рахункова палата України, яка здійснює контроль за використанням коштів державного бюджету України від імені Верховної Ради України. Своєчасне виконання видаткової частини державного бюджету України, організація і контроль за використанням бюджетних коштів, контроль за утворенням і погашенням внутрішнього і зовнішнього боргу України, визначення ефективності і достатності витрат державного бюджету, валютно-кредитних, фінансових ресурсів, фінансування державних програм економічного, науково-технічного, соціального, національно-розвитку та охорони довкілля; контроль за дотриманням законності при наданні Україною кредитів і економічної допомоги іноземним державам, міжнародним організаціям, передбачених у Державному бюджеті України; контроль за законністю і своєчасністю руху коштів Державного бюджету України і коштів в установах Національного банку України й уповноважених банків; аналіз установлених

відхилень від показників Державного бюджету України і підготовка пропозицій щодо їх усунення, а також про вдосконалення бюджетного процесу загалом [3, с.282].

Президент України у фінскальному управлінні визначається його статусом глави держави. Тому Президент має право накладати вето на закони, прийняті Верховною Радою, та повертати їх на повторний розгляд. У здійсненні своїх повноважень Президент спирається на консультативні та інші допоміжні органи і служби, що створюються ним.

Вищий орган виконавчої влади, Кабінет Міністрів України, управляє державними фінансами на щоденній основі і водночас здійснює загальне фінансове управління, формує та реалізує загальнодержавні економічні та науково-технічні програми тощо.

Міністерство фінансів України є центральним спеціалізованим органом державної виконавчої влади, що здійснює управління та контроль у сфері державних фінансів. Воно складає і виконує державний бюджет, здійснює контроль за дотриманням банками правил касового виконання державного бюджету за доходами, встановлює порядок ведення бухгалтерського обліку та складання звітності про виконання бюджету і кошторисів видатків бюджетних установ.

У загальному вигляді основними складовими фінансового контролю за управлінням та використанням публічних (місцевих) ресурсів є державний фінансовий контроль (урядовий контроль), який здійснюється уповноваженими Кабінетом Міністрів України органами Державної аудиторської служби, та державний зовнішній фінансовий контроль (аудит) (парламентський контроль), який здійснюється Рахунковою палатою від імені Верховної Ради України, державний внутрішній фінансовий контроль, зокрема внутрішній контроль та внутрішній аудит, який забезпечується органами управління державними (місцевими) ресурсами.

Така структура та класифікація системи державного фінансового контролю створює надійну платформу для її ефективної розбудови, включаючи розвиток нормативно-правової бази, стандартизацію понятійного апарату, уніфікацію чітких та прозорих правил діяльності органів контролю, удосконалення механізмів взаємодії та обміну інформацією між ними, визначення статусу та місії кожного органу, а також забезпечить та сприятиме максимальному наближенню до міжнародних стандартів та найкращих практик ЄС. З рештою, основною метою його діяльності є забезпечення ефективного контролю за управлінням та використанням публічних(місцевих) ресурсів.

Розвиток органів Держаудитслужби та Рахункової палати, які здійснюють контроль від імені різних гілок влади, проте наділені подібними повноваженнями в окремих сферах контролю за станом управління та використання державних (місцевих) ресурсів, на сьогодні є важливим та одним із пріоритетних завдань країни в умовах євроінтеграції. Тому значної уваги потребують питання налагодження плідної та конструктивної співпраці між ними, зокрема щодо планування та проведення контрольних заходів, модернізації їх методологічного та нормативно-правового забезпечення, підвищення довіри громадян до результатів їх контрольних заходів тощо [5].

Як орган управління фінансами, Державне казначейство здійснює управління організацією виконання Державного бюджету України, надходження та використання державних коштів, а також коштів установ та організацій, що фінансуються з Державного бюджету України. Крім того, Державне казначейство веде облік касового виконання Державного бюджету України та складає звітність про виконання Державного бюджету України, серед іншого.

Основним завданням Голови КРУ є підготовка пропозицій щодо формування державної політики у сфері управління державними фінансами та забезпечення реалі-

зації цієї політики в діяльності міністерств, інших центральних та місцевих органів виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, інших бюджетних установ, а також підприємств і організацій, які отримують кошти з бюджету чи державних цільових фондів.

При цьому Голова КРУ організовує проведення ревізій і перевірок фінансової діяльності щодо стану і достовірності коштів, матеріальних цінностей та їх збереження, бухгалтерського обліку і фінансової звітності; ревізій і перевірок використання і збереження державного і комунального майна (у тому числі майна, переданого в користування); ревізій і перевірок використання бюджетних коштів і коштів державних цільових фондів; ревізій і перевірок використання бюджетних коштів і коштів державних цільових фондів та перевіряє належне виконання державних контрактів, що укладаються за рахунок бюджетних коштів.

Національний банк України посідає особливе місце в системі органів грошово-кредитного регулювання. Згідно з чинним законодавством, він відповідає за регулювання та нагляд за діяльністю банків, сертифікацію аудиторів для проведення аудиторських перевірок банків, організацію та здійснення грошово-кредитного контролю за діяльністю банків та інших фінансових установ, аналіз грошово-кредитних, фінансових, цінових та валютних відносин.

Митна служба України здійснює контроль за дотриманням правил переміщення валютних цінностей через кордон України, правильністю та своєчасністю сплати митних та інших платежів.

Діяльність Державної служби фінансового контролю ґрунтується на принципах верховенства права, забезпечення дотримання прав і свобод людини і громадянина, безперервності, законності, забезпечення єдності державної політики, відкритості та прозорості, відповідальності та незалежності [6].

Незалежність органів управління державними фінансами забезпечується заборонаю незаконного втручання в їх діяльність, реалізацію повноважень їх посадових осіб, спеціальним статусом центрального органу виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері управління державними фінансами та призначенням керівників їх територіальних органів без погодження з головами місцевих державних адміністрацій.

У своїй діяльності орган державного фінансового контролю може застосовувати основні принципи діяльності Міжнародного вищого органу фінансового контролю та його регіональних організацій, міжнародні стандарти Вищого органу фінансового контролю та Міжнародної федерації бухгалтерів у частині, що не суперечить Конституції України та законам України. Відносини з відповідними органами інших держав та міжнародними організаціями у сфері діяльності органів державного фінансового контролю будуються на основі міжнародних договорів України, установчих актів та правил міжнародних організацій, членом яких є Україна.

Центральний орган виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері управління державними фінансами, може укладатиме меморандуми про взаєморозуміння з органами державної влади іноземних держав та міжнародними організаціями, а також з українськими міжнародними конвенціями, навчальними закладами, науковими установами та організаціями про співробітництво та обмін інформацією.

Через несистемність нормативно-правової бази України система контролюючих органів є незбалансованою, а їхні повноваження дублюються. Зокрема, державний фінансовий контроль в Україні здійснюється низкою непов'язаних між собою органів. Більшість функцій і повноважень у сфері державного фінансового контролю дублюються зовнішніми та внутрішніми органами і структурними під-

розділами державного фінансового контролю. Відсутній й чіткий та законодавчо закріплений розподіл компетенції органів контролю, а також чітко визначені механізми взаємодії та координації між органами контролю, з іншими державними органами та з громадськістю. Відсутній єдиний підхід до структурної організації органів контролю.

Перелік посилань:

1. Бюджетний кодекс України: Закон України від 08.07.2010. №2456- VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-В. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
3. Науково-практичний коментар Господарського кодексу України / кол. авт.: Г.Л. Знаменський, В.В. Хахулін, В.С. Щербина та ін.; заг. ред. В.К. Мамутова. Київ : Юрінком Інтер, 2004. 688 с.
4. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.
5. Про рахункову палату: Закон України: від 27.01.2015 р. № 576- VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2015. №36. ст.360.
6. Мамутов В.К. К вопросу о предметах Хозяйственного и Гражданского кодексов Украины. URL: http://www.iepd.dn.ua/Stat_07.htm.
7. Про основні засади здійснення державного фінансового контролю в Україні від 26.01.2003 р. № 2939-XII. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua>.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЗА ЗАКОНОДАВСТВОМ УКРАЇНИ

*Леонтьєва Л.В., канд. юрид. наук, доцент
Серіков М.Д., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Створення суб'єктів підприємницької діяльності гарантується нормами цивільного і господарського законодавства. Однак законодавча база досить слабка в окремих питаннях та не дає повних відповідей для винесення обґрунтованих законних рішень. Правовий захист підприєм-

ництва, нерегульований та неузгоджений, що негативно впливає на ефективність підприємництва в Україні.

Проблема правового регулювання створення суб'єктів господарювання в Україні розглядалися у наукових працях таких вчених: А.Г. Бобкової, І.В. Голованя, С.М. Грудницької, О.Р. Зельдіної, В.В. Лаптева та інших.

Право на заняття підприємницькою діяльністю є правом, закріпленим на рівні Конституції України [1]. Досить складно, інколи, відрізнити законне та незаконне підприємництво. Виникають питання у відокремленні підприємницької діяльності від інших видів діяльності та одноразових цивільно-правових угод від окремих підприємницьких дій. Саме це дає неправомірне застосування кодексів, що стосуються питань ведення підприємницької діяльності.

Легальне визначення підприємництва міститься в Господарському кодексі України, де зазначено, що підприємництво – це самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність, що здійснюється суб'єктами господарювання (підприємцями) з метою досягнення економічних і соціальних результатів та одержання прибутку [2].

Господарський кодекс України є основним правовим актом у системі законодавства, і забезпечує законодавче регулювання підприємницької діяльності. У цій сфері в останні роки створений цілий блок господарського законодавства України, що включає Господарський кодекс, Цивільний кодекс, закони України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності», «Про захист економічної конкуренції», «Про захист від недобросовісної конкуренції», «Про рекламу».

Також необхідно звернути увагу на норми Цивільного кодексу України, що закріплюють створення юридичних осіб незалежно від їх форми власності. При цьому відсутній єдиний порядок створення для різних видів колективних утворень. Для окремих видів некомерційних організацій він установлюється, як правило, спеціальними нормами норматив-

них актів, що визначають їхній правовий статус [3]. Порядок створення комерційних організацій більш уніфікований.

Серед основних ознак, закон не конкретизує такі як систематичність, інноваційність та професійність. Невизначеність як ознак, так і видів підприємницької діяльності, яким не приділяє достатню увагу жодний нормативно-правовий акт держави, є неприпустимим фактом законодавчої системи України, який слід усунути в майбутньому, а тому об'єктивно необхідним є подальше удосконалення підприємницького законодавства як складової забезпечення ефективного застосування правових норм, усунення прогалин і суперечностей правового регулювання.

Об'єднавши ряд послідовних дій уповноважених осіб, можна виділити наступні етапи процесу установи комерційної організації: перший етап – ухвалення рішення про створення і розробка установчих документів; другий етап – організація і формування майнової бази створюваного учасника комерційного обороту; третій етап – організація і проведення установчих зборів; четвертий етап – державна реєстрація створеного суб'єкта.

На першому етапі створення суб'єкта господарювання необхідно визначити коло майбутніх засновників і укласти установчий договір; визначити організаційно-правову форму створюваної особи, від його мети, предмет і напрямки діяльності; розробити статут, якщо він необхідний для даного виду й організаційно-правової форми юридичної особи.

На другому етапі створення колективного суб'єкта господарювання закладається майнова база, що є необхідною передумовою виникнення його правосуб'єктності. При установі комерційної організації засновники зобов'язані об'єднати своє майно шляхом передачі обговорених в установчому договорі внесків для формування статутного фонду засновуваної особи. За рахунок переданих засновниками внесків формується статутний фонд організації. При цьому не самі внески складають статутний фонд, а їх-

ній грошовий еквівалент, їхня вартість (грошова оцінка), сума зобов'язальних прав, що здобуваються засновниками.

Третій етап процесу створення підприємства – організація і проведення зборів засновників (установчих зборів). Він містить у собі наступні дії: вироблення порядку денного зборів, повідомлення у встановленому порядку про час і місце його проведення; рішення про порядок проведення реєстрації; підготовка проектів рішень зборів про твердження статуту, оцінка не грошових внесків, обрання виконавчих і контрольних органів засновуваної організації; проведення зборів і рішення поряд із зазначеними іншими питань, включених до порядку денного.

Процес створення суб'єкта господарювання завершується його державною реєстрацією. Цим підтверджується зацікавленість держави у створенні (виникненні) юридичних осіб. Ще активнішу участь держава бере в створенні – державних юридичних осіб. Вони створюються з метою найбільш ефективного і раціонального використання державного майна. Слід зазначити, що юридична особа є самостійним суб'єктом правовідносин і існує незалежно від фізичних осіб, які її утворили, і хоч це колективне утворення і визнається суб'єктом правовідносин, однак як юридична особа воно може бути носієм лише тих прав та обов'язків, які не пов'язані з природними властивостями людей.

Основним законом, що регулює процедуру державної реєстрації підприємства, є Закон України «Про державну реєстрацію юридичних осіб та фізичних осіб – підприємців».

В Україні організація визнається юридичною особою виключно після проведення її державної реєстрації та внесення до Єдиного державного реєстру.

Господарський кодекс України визначає приватне підприємство як таке, що діє на основі приватної власності одного або кількох громадян, іноземців, осіб без громадянства та його (їх) праці або з використанням найманої праці.

В Україні не встановлено єдиний універсальний орган для реєстрації підприємств. Законодавством визначені органи державної реєстрації підприємств. Орган з реєстрації підприємства визначається в залежності від його організаційно-правової форми. Кабінет Міністрів України реєструє фінансово-промислові групи; Національний банк України – банки; адміністрації вільних економічних зон – суб'єктів вільних економічних зон; місцеві органи юстиції – об'єднання громадян, політичні партії, адвокатські спілки тощо.

Всі вищезгадані організації після реєстрації в спеціальних органах повинні пройти процедуру державної реєстрації підприємства у місцевих органах виконавчої влади чи органах місцевого самоврядування. За загальним правилом це державні органи розташовано за місцезнаходженням підприємства: виконавчі комітети міських, районних у містах рад; районні, районні міст Києва і Севастополя державні адміністрації. Законодавством визначені також органи, які здійснюють державну реєстрацію окремих видів суб'єктів господарського права.

Для державної реєстрації реєструючому органу необхідно подати документи, перелік яких визначено ст. 8 Закону України «Про підприємництво». Ці статті визначають державні органи, на які покладено реєстрацію підприємств, а також умови і порядок державної реєстрації. Детальніше вони визначені в Положенні про державну реєстрацію суб'єктів підприємницької діяльності, затвердженим постановою КМУ від 25.05.1998 р. № 740.

Під час реєстрації підприємства, його включають до Єдиного державного реєстру (ЄДР) підприємств та організацій. Підприємство вважають включеним до Реєстру з дня Державної реєстрації. Ця дія проводиться для надання підприємству формально-юридичних ознак суб'єкта права. Згідно з цим воно починає своє функціонування як загальновідома для третіх осіб і органів держави юридична особа. Запис у ЄДР становить юридичний факт виникнення

підприємства – суб'єкта права з правами юридичної чи фізичної особи. Підприємство вважається діючим та набуває прав та обов'язків з дня його державної реєстрації (ст. 5 Закону України «Про підприємства в Україні»). Діяльність незареєстрованих підприємств не допускається.

Список документів, які необхідно подати в районну державну адміністрацію або виконавчий комітет місцевої ради при реєстрації підприємств:

1. реєстраційну картку встановленого зразка;
2. два примірники статуту підприємства (засвідчені нотаріально);
3. оригінал (чи нотаріально засвідчену копію) рішення про створення підприємства;
4. квитанцію про сплату реєстраційного збору.

За наявності всіх документів, реєстрація підприємства здійснюється у строк не більше п'яти робочих днів. Протягом цього часу реєструючий орган зобов'язаний видати заявнику свідоцтво про державну реєстрацію підприємства. Свідоцтво є юридичною підставою для відкриття підприємством рахунків в банку за місцем його реєстрації або у будь-яких інших банках за згодою сторін. Банк зобов'язаний відкрити рахунок і в 3-денний термін повідомити про це податкову інспекцію. Орган, який здійснює реєстрацію, зобов'язаний у 10-денний термін подати відомості до відповідної податкової інспекції та органу державної статистики. Ці органи встановлюють коди підприємств відповідно до Загального класифікатора галузей народного господарства Міністерства статистики України. Відмова у державній реєстрації підприємства вважається законною лише з двох підстав: внаслідок порушення встановленого законом порядку створення підприємства; у разі невідповідності установчих документів вимогам законодавства. Не допускається відмова в державній реєстрації підприємства з мотивів його недоцільності.

Надалі процедура реєстрації підприємства передбачає відвідання таких районних інстанцій: Управління статистики; Податкова інспекція; Управління Пенсійного фонду України; Управління (відділ) Фонду соціального страхування з тимчасової втрати працездатності; Управління (відділ) Фонду загальнодержавного страхування з нагоди безробіття (центр зайнятості); Управління (відділ) Фонду соціального страхування від нещасних випадків на виробництві; Дозвільна система місцевого управління МВС України.

Таким чином можемо зробити висновок, що у сучасному суспільстві держава в особі державних органів здійснює важливі повноваження, що впливають на суб'єктів господарювання. Існує багато засобів, що використовуються державою безпосередньо або опосередковано, щоб впливати на суб'єктів підприємництва. Основний засіб, за допомогою якого держава здійснює регулювання в сфері підприємництва – це видання нормативно-правових актів, які регулюють діяльність підприємців (фізичних та юридичних осіб), а також стоять на їх захисті. Держава впливає на підприємницьку діяльність багатьма засобами – за допомогою планування, стимулювання наукових досліджень, виробництва, маркетингу. Особливості державного регулювання суб'єкта підприємницької діяльності залежать від конкретної сфери підприємництва, розміру суб'єкта підприємництва, його місцезнаходження, типу продукції, що випускається, характеристик ринку, де діє підприємець.

При здійсненні правового регулювання створення суб'єктів господарювання в Україні та регулюючого впливу на підприємницьку діяльність за допомогою норм господарського права задається певний напрямок розвитку і встановлюються її межі. Зокрема, визначається поняття державного регулювання у певній сфері, встановлюються цілі, форми державного регулювання.

Права та свободи громадян визнані Конституцією України від 28 червня 1996 року, найвищою соціальною

цінністю, а їх реалізація є головним напрямком і змістом діяльності демократичної держави. Відповідно до ст. 43 Конституції України кожен має право на працю, що включає можливість заробляти собі на життя працю, яку він вільно обирає або на яку він погоджується. У п.2 ст. 43 Конституції України наголошено на тому, що держава створює умови для повного здійснення громадянами права на працю, гарантує рівні можливості у виборі професії та роду трудової діяльності, реалізує програми професійно-технічного навчання, підготовки та перепідготовки кадрів відповідно до суспільних потреб. В Україні заборонено будь яку дискримінацію у сфері праці, зокрема порушення принципу рівності прав і можливостей. Відповідно до ст. 24 Конституції України громадяни мають рівні конституційні права і свободи і є рівними перед законом [1, Ст. 141].

Перелік посилань:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-В. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 2.03.2023р.).

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 Дата оновлення: 19.08.2022 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 1.03.2023р.).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 12.02.2023р.).

ПОРЯДОК УКЛАДАННЯ ГОСПОДАРСЬКОГО ДОГОВОРУ

Леонтєва Л.В., канд. юрид. наук, доцент

Разінін І.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Укладенню договору передують пропозиції укласти. Договір вважається укладеним лише тоді, коли сторона від-

повідает на пропозицію (оферту) укласти договір прийняттям пропозиції (акценту).

Згідно з статтею 641 – 646 ЦК, кожна сторінка наступних угод може запропонувати усно або письмово. Така пропозиція повинна мати основні умови для контракту і виявляти ціль людини відчувати себе зобов'язаною прийняти її. Крім того, ця пропозиція може містити вказівки щодо часу відповіді. У визначений час людина, котра отримала пропозицію, може відповідати або діяти відповідно до угоди, яку отримала, (позиція за послуги, відповідна сума грошей і таке інше), показуючи, що хоче укласти угоду. Отримання безумовного акцепту є укладенням договору.

Слід зауважити, що загальний порядок укладання договорів, який міститься в статті 181 ГК, відрізняється від порядку, передбаченого ЦК.

Господарський договір за загальним правилом викладається у формі єдиного документа (переважно за домовленістю сторін, в кількох примірниках – по одному для кожної зі сторін), підписаного сторонами та скріпленого печатками.

Як зазначалося раніше, допускається укладення господарських договорів у спрощений спосіб, тобто шляхом обміну листами, факсограмами, телеграмами, телефонограмами та підтвердженням прийняття замовлень, якщо законодавством не передбачена особлива форма процедури укладення таких договорів.

Загальний порядок укладення господарського договору складається з кількох етапів.

Відповідно до статті 180 Цивільного кодексу будь-яка сторона може подати проект договору. Якщо проект договору є одним документом, він надається другій стороні в двох примірниках. Якщо сторона, яка отримала проект договору, погоджується з його умовами, вона повинна скласти договір і надіслати копію договору або відповіді іншій стороні листом або факсом протягом 20 днів після отримання договору.

У разі наявності заперечень щодо окремих умов договору сторона, яка одержала проект договору, складає лист-заперечення, обумовлює це в договорі та протягом двадцяти років надсилає лист-заперечення у двох примірниках разом із підписаним договором другій стороні.

Після отримання листа-заперечення щодо контракту він зобов'язаний розглянути його протягом двадцяти днів і вжити заходів для вирішення розбіжностей з іншою стороною протягом того ж терміну, а також включити всі прийняті пропозиції в контракт і передати його суд, якщо інша сторона погоджується з розбіжностями, які залишаються невирішеними протягом того самого періоду часу.

Договір підписується особою, уповноваженою на це установчим документом юридичної особи, довіреністю, законом чи іншим актом цивільного законодавства, та скріплюється її печаткою.

У разі згоди сторін щодо всіх або окремих умов, викладених у договорі про розбіжності, така згода має бути підтверджена письмово (угодою про врегулювання розбіжностей, листом, телеграмою, телеграмою тощо).

У тому випадку коли укладення договору проходить стадію судового розгляду, договір вважається укладеним з моменту винесення судового рішення, яким задоволено позовні вимоги сторони.

На кожному з вищевказаних етапів, якщо обидві сторони погодять усі необхідні умови, процес підписання договору може бути завершений.

Відповідно до статей 651-654 ЦК та статті 188 ГК господарські договори не можуть бути змінені або розірвані в односторонньому порядку, якщо інше не встановлено законом або винятком з договору. Тобто в договорі може бути передбачено, що зміна або розірвання договору може бути здійснено лише на вимогу однієї сторони та за згодою всіх сторін. У разі односторонньої відмови від договору повністю або частково, договір буде розірвано або відпові-

дно змінено, якщо договором або законом передбачено таке право відмови.

Договірна сторона, яка визначає, що договір слід змінити або розірвати, повинна подати пропозицію іншій договірній стороні. Сторона, яка отримує запропоновану зміну або розірвання Угоди, повинна повідомити іншу сторону про її розгляд протягом двадцяти (20) днів з моменту отримання пропозиції. Договір може бути змінено або розірвано в судовому порядку на вимогу будь-якої зацікавленої сторони, якщо одночасно виконуються такі умови:

1) на момент підписання договору сторони припускали, що такої зміни обставин не відбудеться;

2) зміна обставин зумовлена причинами, які потерпіла сторона не могла усунути після їх виникнення, незважаючи на вжиття всіх необхідних заходів;

3) Виконання договору порушує баланс фінансових інтересів сторін і позбавляє потенційного замовника того, на що він розраховував при укладенні договору.

4) характер договору або звичайної торгівлі не призводить до того, що ризик зміни обставин несуть зацікавлені сторони.

Договір – це документ, що фіксує домовленість між двома чи кількома сторонами про встановлення визначених відносин і регулює ці відносини; має відповідати закону і за змістом, і за формою. Вважають укладеним договір тоді, коли сторони досягли згоди з усіх пунктів і оформили необхідну документацію.

Контракти можуть укладатися між державою, кооперативами або державними органами, компаніями, установами та громадянами. Договір між організацією (підприємством) і громадянином називається трудовим договором. Договір укладається в кількох примірниках і засвідчується печаткою установи чи організації, що укладає договір.

Текст договору можна поділити на розділи, підрозділи, пункти та підпункти. Кожен фрагмент тексту повинен

мати свій номер. Нумерація здійснюється арабськими цифрами. Кожен номер компонента включає всі номери відповідних компонентів.

Договір вважають укладеним тоді, коли сторони дійшли згоди з усіх пунктів і оформили його письмово.

Договори можуть укладатися між організаціями, а також між окремими особами та організаціями. Цивільний кодекс передбачає такі договори:

Купівля, продаж, лізинг, оренда, підряд, здача, приватизація житлового та нежитлового фонду, оренда житлової нерухомості. Договір поставки – це зобов'язання організації-постачальника передати у власність або контроль над певним товаром закупівельній організації (замовнику) протягом встановленого періоду часу, а також обіцянка закупівельної організації отримати товар за плату.

Господарський договір складається з чотирьох частин: преамбула (або вступна частина), предмет договору та права та обов'язки сторін, додаткові умови договору, інші умови договору.

Преамбула або вступна частина договору містить такі основні положення:

а) опис договорів (продажу, поставки, лізингу, спільної діяльності). Це дозволяє миттєво визначити, про які правовідносини йдеться. Якщо назва договору не вказана, то його слід прочитати і знати його суть. Ця ситуація викликає у всіх роздратування. А якщо арбітражний суддя або податковий інспектор читає договір, то це вкрай небажано.

б) дата підписання договору. Це дуже важливо, тому, що з датою підписання договору пов'язані правильне визначення моменту його укладення та встановлення строку завершення його дії і тих юридичних наслідків, які з цим пов'язані. Якщо сторони підписують договір в різний час, то він вважається укладеним з моменту його підписання останньою стороною.

в) місце укладення договору; означає місто чи селище. І це не просто формальність. Ця умова може мати дуже важливі правові наслідки.

г) повна фірмова назва контрагентів під якою вони зареєстровані у реєстрі державної реєстрації.

д) назви сторін за договором – «Підрядник», «Постачальник», «Замовник». Це необхідно для того, щоб у тексті договору кожний раз не повторювати повністю фірмові назви сторін.

е) докладна назва посади, прізвища, імені, по-батькові особи, що підписує договір, а також назва документу, з якого випливають її повноваження на підписання договору.

Як показує практика, недобросовісний контрагент, який не бажає виконувати свої договірні зобов'язання та брати на себе відповідальність, може оголосити про відсутність у особи, яка підписала договір, таких повноважень. Крім того, це один із найпоширеніших методів шахрайства.

Перевірка довіреності підписувача договору. Дуже важливо, щоб особа, яка підписує договір, перевіряла свій паспорт. Якщо договір підписує керуючий директор, він діє від імені компанії без довіреності. Тому ми повинні переконатися, що він справді директор. Це може бути підтверджено рішенням про призначення особи до ради директорів, сертифікатом або протоколу Зборів власників підприємства.

В даний час, коли директор працює за наймом, власники можуть обмежити повноваження директора і надають їх тільки за згодою правління або зборів власників.

Для уникання неприємностей, необхідно продивитися відповідний розділ статуту підприємства-конкурента і переконатися, що повноваження директора не обмежені.

На деяких підприємствах буває декілька керівників, поряд з директором може працювати президент, голова загальних зборів та інше. У цій ситуації важко визначити, хто ж є дійсним і повноважним керівником підприємства.

Це можна визначити з статуту підприємства, в якому мають бути закріплені повноваження кожної посадової особи.

Ще однією із основних умов, що містить в собі господарських договір – предмет договору та права та обов’язки сторін. Ця частина договору містить суттєві умови договору: обов’язки та права першої сторони за договором, обов’язки та права другої сторони за договором, строк виконання своїх зобов’язань сторонами, місце виконання зобов’язань кожної із сторін, спосіб виконання зобов’язань кожної із сторін, а саме: порядок дій, їх послідовність і строки.

Конкретний зміст цих умов залежить від виду договору і від конкретної ситуації його укладення. На цьому ми зупинимось додатково на прикладі договору поставки.

Перелік посилань:

1. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-В. Дата оновлення: 01.01.2020. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 2.03.2023р.).

2. Господарський кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 436 Дата оновлення: 19.08.2022 URL: <http://zakon1.rada.gov.ua> (дата звернення 1.03.2023р.).

3. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. Дата оновлення: 01.01.2023. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 12.02.2023р.).

ЗВІТ ПРО УПРАВЛІННЯ: ЙОГО МЕТА ТА ПРИЗНАЧЕННЯ

*Маренич Т.Г., д-р екон. наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

Відносно недавно в практиці вітчизняних підприємств з’явився новий звіт – звіт про управління. Поява цієї звітної форми є наслідком адаптації вітчизняних нормативно-правових актів у сфері бухгалтерського обліку до єв-

ропейського законодавства. Вважається, що існуючі форми фінансової звітності не можуть надати всю необхідну інформацію для зацікавлених сторін для повного розуміння результатів діяльності підприємства та перспектив його розвитку. Тому звіт про управління має забезпечити розкриття додаткової інформації про суб'єкт господарювання, яку неможливо отримати з фінансових звітів та приміток до них. Водночас перелік напрямів та показників, які рекомендується розкривати у звіті про управління, не є вичерпним. Нечіткість вимог до звіту породжує різноманітність варіантів представлення в ньому відповідної інформації.

Згідно з Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» звіт про управління представляє собою документ, що містить фінансову та нефінансову інформацію, яка характеризує стан і перспективи розвитку підприємства та розкриває основні ризики і невідзначеності його діяльності [1].

Ймовірні напрями (розділи) цього звіту та орієнтовний опис змістовності кожного напрямку передбачають Методичні рекомендації зі складання звіту про управління [2]. Зокрема, з метою систематизації та співставності інформації звіт про управління рекомендовано формувати за такими напрямками: організаційна структура та опис діяльності підприємства; результати діяльності; ліквідність та зобов'язання; екологічні аспекти; соціальні аспекти та кадрова політика; ризики; дослідження та інновації; фінансові інвестиції; перспективи розвитку; корпоративне управління (складають підприємства – емітенти цінних паперів, цінні папери яких допущені до торгів на фондових біржах або щодо цінних паперів яких здійснено публічну пропозицію). Аналіз діяльності, стану та розвитку підприємства має проводитися ураховуючи розмір та вид діяльності підприємства, і включати як основні фінансові, так і нефінансові (якщо необхідно) показники діяльності щодо певного

виду діяльності, у тому числі інформацію екологічного та соціального характеру, з посиланням на відповідні показники річної фінансової звітності та пояснення щодо сум за відповідними показниками (якщо доречно) [2].

Звіт про управління подається разом з фінансовою звітністю та консолідованою фінансовою звітністю. У разі складання підприємством консолідованої фінансової звітності складається консолідований звіт про управління. Від подання звіту про управління звільняються мікропідприємства та малі підприємства. Середні підприємства мають право не відображати у звіті про управління нефінансову інформацію [1]. Однак, слід зазначити, що цей звіт не є складовою фінансової звітності і, відповідно, обов'язку подання такого звіту до контролюючих органів (ДПС та Держстату) разом з податковою декларацією з податку на прибуток підприємств законодавством не визначено. До того ж за неопублікування звіту про управління не передбачено штрафних санкцій.

Цілком очевидно, що у звіті про управління не повинні дублюватися дані фінансової звітності та приміток до неї, адже він є самостійним звітом з власною метою та завданнями, що подається разом з фінансовою звітністю. Звіт про управління має містити ту інформацію, яка відсутня і не представлена у фінансовій звітності, але може суттєво впливати на рішення користувачів. Типової форми цього звіту не затверджено. Адже стратегія, результати використання ресурсів, способи досягнення заявлених цілей, перспективи діяльності, ризику і невизначеності у роботі підприємств можуть суттєво відрізнятися, що унеможливує стандартизацію підходів до його форми і змісту. Проте експерти стверджують, що він може бути представлений як окремий звіт або це може бути частина інтегрованої звітності [3]. При складання Звіту про управління в основу можна взяти міжнародні напрацювання. Зокрема, Дирек-

тива 2014/95/ЄС містить згадку, що компанії можуть використовувати національні, загальноєвропейські чи міжнародні рамкові підходи (*англ.* – frameworks) щодо нефінансового звіту.

З визначення звіту про управління в нормативних документах випливає, що призначення цього звіту полягає в тому, щоб доповнити річну фінансову звітність необхідною додатковою інформацією, яка має містити якісний і достовірний коментар щодо діяльності, стану, майбутніх перспектив і планів, основних ризиків і невизначеностей у роботі підприємства. Тобто, його кінцевою ціллю є покращити корисність інформації, представленої у фінансових звітах, і здатність користувачів приймати ефективні економічні рішення.

Зокрема, Озеран А.В. сформулювала мету звіту про управління, яка містить три елементи:

1) забезпечити інформацією інвесторів, позикодавців та інших кредиторів для інтерпретації та оцінювання відповідних фінансових звітів у контексті середовища, в якому працює суб'єкт господарювання;

2) визначити найважливіші проблеми, які стоять перед суб'єктом господарювання, і способи їх вирішення керівництвом суб'єкта господарювання;

3) дати оцінку стратегіям, що прийняті суб'єктом господарювання, та оцінити ймовірність того, що ці стратегії матимуть успіх [4, с. 10].

На наш погляд, зазначені напрями конкретизують завдання звіту про управління.

Не менш важливим питанням є затребуваність інформації, що міститься в звіті про управління. У цілому, як свідчить практика, вже сформувалося коло основних користувачів фінансової звітності (існуючі і потенційні інвестори, позикодавці та інші кредитори, власники, трудовий колектив підприємства, громадськість). Інформація, надана в звіті

про управління, повинна бути зосереджена на ті самі групи користувачів, що й фінансові звіти загального призначення.

Отже, звіт про управління є доповнюючим діючі форми фінансової звітності для певної групи суб'єктів господарювання. Його якісне наповнення фінансовою та нефінансовою інформацією забезпечить спроможність користувачів краще зрозуміти вплив: певних операцій на роботу підприємства; основних ризиків, ймовірність настання яких можна оцінити; невизначеностей, ймовірність настання яких оцінити заздалегідь неможливо, але вони можуть вплинути на майбутню діяльність підприємства, його фінансовий стан та результати діяльності.

Перелік напрямів, за якими рекомендується розкривати інформацію в звіті про управління, не є вичерпним, а тому це дає широке поле для творчості управлінцям. Оскільки структуру, зміст статей звіту про управління та аналогічних йому звітів у міжнародній системі стандартизації не затверджено, формат цього звіту через складність і різноманітність показників та іншої інформації, що розкриваються, є результатом професійного судження всього управлінського персоналу, а не тільки працівників бухгалтерської служби. Такий підхід вже успішно використовується підприємствами, зокрема, при складанні приміток до фінансової звітності.

Перелік посилань:

1. Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» від 16.07.1999 р. № 996-XIV. Редакція від 10.08.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

2. Методичні рекомендації зі складання звіту про управління: затв. наказом М-ва фінансів України від 07.12.2018 р. № 982. Редакція від 18.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0982201-18#Text> (дата звернення: 12.05.2023).

3. Онищенко Віктор. Звіт про управління 2022. *Головбух*. 3 лютого 2022 р. URL: <https://www.golovbukh.ua/article/7447-zvt-pro-upravlnnya-nevznacheniy-ne-zovsm-buhgalterskiy> (дата звернення: 12.05.2023).

4. Озеран Алла. Звіт керівництва VS Звіт про управління: проблеми відповідності Закону про бухгалтерський облік та світової практики. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2017. № 10-11. С. 2-12. URL: <https://zakon.help/files/article/9627/Звіт%20керівництва%20vs%20звіт%20про%20управління.pdf> (дата звернення: 12.05.2023).

КОНКУРЕНТНІ ПЕРЕВАГИ ПІДПРИЄМСТВ ПО ВИРОЩУВАННЮ КРУП'ЯНИХ КУЛЬТУР В УКРАЇНІ

*Нісходовська О.Ю., канд. екон. наук, доцент
Корженівська Н.Л., д-р екон. наук, професор
Заклад вищої освіти «Подільський державний університет»,
м. Кам'янець-Подільський*

Круп'яні культури – це стратегічний продукт, який відіграє велике значення у забезпеченні продовольчої безпеки, що відрізняються серед інших стабільним широким попитом і споживанням завдяки своїй високій поживності та цінovій доступності для усіх верств населення. Найбільший попит на круп'яні культури традиційно зростає в умовах певного ускладнення розвитку окремих соціально-економічних процесів та загострення кризових явищ у суспільстві.

В умовах пандемії корона вірусу, світової економічної кризи спостерігається значне зростання попиту на круп'яні культури як на внутрішньому, так і на зовнішньому агропродовольчих ринках світу.

Що стосується вітчизняного виробництва круп, то у структурі спостерігаються деякі зміни. До прикладу, якщо раніше на першому місці була гречана крупа, яка має найбільший попит у населення, то нині її частка становить близько 19–20% у сумарному обсязі виробництва круп, тоді як найвищу питому вагу в цій структурі займають зерна зернових культур плющені, перероблені в пластівці, лущені, обрушені, різані або подрібнені (окрім рису).

У 2022 рік українська економіка увійшла зі зростанням у 3,2% (у порівнянні із 2020 р. після падіння на 4%).

Дивлячись прогнози та експертні оцінки, наскільки глибоким буде падіння української економіки за підсумками цього року, думки різні, але усі вони прогнозують перевищення за 30%. Офіційно цієї цифри темпи падіння ВВП досягли ще у вересні.

За даними Міністерства аграрної політики України, на кінець 2021/2022 МР Україна вийшла на залишки запасів: гречки – 11 тис. т, пшона – 48 тис. т, вівса – 176 тис. т. Цих обсягів достатньо для забезпечення внутрішнього ринку, оскільки сировини досить у наявності, і переробні потужності виготовлення круп у таких обсягах є. Проте, і тоді виробники круп висловлювали свої побоювання щодо майбутнього врожаю – посіють і чи виростуть сільгоспвиробники достатню кількість необхідних для переробки культур. На сьогоднішній день, при нинішній ситуації, що склалася, спрогнозувати остаточну кількість посівів круп'яних складно. Також неможливо оперативно відстежити і динаміку виробництва за видами круп у регіоні.

Таблиця 1

Площі посіву основних круп'яних культур

Назва культур	Площа посіву у 2021 р., тис. га	Площа посіву у 2022 р., тис. га	Фактичне відношення
Гречка	84,0	37,4	44,6
Овес	177,9	156,7	88,2
Просо	78,1	32,1	41,1

На виробництво гречки у 2020 р. припадало 67 % від загального виробництва. Найбільше виробництво було розміщено у Хмельницькій, та Харківській областях. Також, також у значних об'ємах гречка вирощувалась на підприємствах Вінницької, Тернопільської та Київської областей.

Найбільші українські виробники круп до війни половину виробленої продукції експортували на ринки країн Азії, країн ЄС та Африки. Сьогодні ж складна та дорога логістика не дозволяє повністю відновити постачання, адже вивозити продукцію через порти інших країн стало втричі дорожче, а отже – не вигідно для виробника.

Україна могла б постачати великі обсяги, оскільки Європа закриває свій ринок для росії. Для цього є потужності, які мають не законсервовані, але не завантажені виробництва. Але переробники зазначають, що для можливості виробництва кінцевого продукту вирощування гречки потрібно стимулювати на державному рівні. Адже протягом останніх 7 років відбувалося постійне скорочення посівів.

Підсумовуючи вище сказане, на виробництво круп значний вплив має кон'юнктура ринку та загальна соціально-економічна ситуація в країні. Адже круп'яні культури є певним страховим антикризовим продовольчим резервом для багатьох верств населення. І саме тому, попит на них, як правило, підвищується у складних соціально-економічних умовах та внаслідок різного роду кризових явищ.

Перелік посилань:

1. Технологічні особливості круп'яного виробництва на прикладі переробки гречки. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/zberihannia/item/24880-tekhnologichni-osoblyvosti-krupianoho-vyrobnystva-na-prykladi-pererobky-hrechky.html>

2. Як українська економіка пережила 2022 рік. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64008306>

3. Ринок круп'яних культур у 2020 році: аналітика та прогнози. URL: <http://agro-business.com.ua/agro/ekonomichnyi-hektar/item/17395-rynok-krupianykh-kultur-u-2020-rotsi-analytika-ta-prohnozy.html>

4. AgroPortal.ua.

ПРО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ МОБІЛІЗАЦІЇ КОШТІВ ПЕНСІЙНОГО ФОНДУ УКРАЇНИ

Окушко Я.О., здобувач вищої освіти

Рочева Г.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Маліков В.В., д-р держ. упр., професор
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Загострення проблеми дефіциту Пенсійного фонду вимагає здійснення термінових заходів щодо контролю його наповнення за рахунок усіх можливих джерел, в тому числі трансфертів з бюджету. Проте, головним таким джерелом справедливо вважається фонд оплати праці. Його загальна сума використовується як база для нарахування внесків до Пенсійного фонду, що включаються до собівартості виробленої продукції, виконаних робіт, наданих послуг. Трансферти з бюджету для фінансування дефіциту Пенсійного фонду повинні скорочуватись. Тим паче, що й сам бюджет має великі проблеми з власним дефіцитом.

Навантаження на Пенсійний фонд з кожним роком збільшується. У 2021 році в Україні на 100 працівників припадало 92 пенсіонери. Дефіцит Пенсійного фонду складає біля 24 млрд. грн. У зв'язку з цим контроль фонду оплати праці набуває додаткової актуальності. На нашу думку, він повинен також набирати загальнодержавних форм і охоплювати усіх платників внесків до Пенсійного фонду: фізичних і юридичних осіб, підприємств, їх об'єднань, регіонів різних рівнів, тощо.

За результатами контролю мають виявлятися фактори, які через фонд оплати праці найбільш суттєво впливають на суми внесків, що повинні надходити до Пенсійного фонду, встановлюватись причини їх ненадходження, винні в цьому особи та дійові, жорсткі заходи щодо їх відповідальності.

Одним з інструментів забезпечення ефективності такого контролю, на нашу думку, може стати державне планування платникам до Пенсійного фонду нормативних сум

їх внесків, виходячи із встановлюваних їм нормативів фонду оплати праці. Це, на нашу думку, сприятиме зменшенню апетитів тих роботодавців, які стали занадто вже охочі до уведення заробітної плати в «тінь», заниженню її сум, що нараховуються, до затримок в її виплаті працівникам тощо.

Можливо, що таке виглядатиме як відхід від ринкових принципів економіки. Але ж ручного управління процесами збалансування Пенсійного фонду уникнути зараз вже не вдасться, бо воно є часткою загального ручного управління державними фінансами, пролонгованого з минулого року на теперішній.

Для повноцінної дії ринкових важелів в цьому питанні належних умов поки ще не створено і рішення доводиться приймати виходячи із поточної ситуації. В цьому проявляє себе особливість даного періоду розвитку нашої економіки, який одночасно є прямим наслідком глобалізації як загально цивілізованого явища, динамічним і мінливим, продукуючим складність припущень і полярність точок зору.

На рівні підприємства основними факторами, від яких буде залежати його нормативний фонд оплати праці, можуть розглядатись [1]:

- обсяги виробництва (O_v);
- кількість працівників-платників Пенсійного фонду на одиницю обсягу виробництва ($\Pi_{\text{лф}}$);
- штатна кількість робітників підприємства, що припадає на одного платника ($\text{Ш}_{\text{тп}}$);
- кількість робочих тижнів в середньому відпрацьованих кожним штатним робітником ($K_{\text{рт}}$);
- середня кількість відпрацьованих днів, що припадає на один робочий тиждень ($K_{\text{вд}}$);
- середня кількість відпрацьованих годин, що припадає кожний відпрацьований робочий день ($K_{\text{вг}}$);
- заробітна плата за одну відпрацьовану годину, унормована державою виходячи із середньої, а не мінімальної заробітної плати по країні або по відповідним регіонам ($Z_{\text{пн}}$).

З урахуванням наведених факторів для контролю унормованого підприємству значення фонду оплати праці (ФОП_н) пропонується наступна аналітична модель:

$$\text{ФОП}_n = O_v \cdot \text{П}_{\text{лф}} \cdot \text{Ш}_{\text{тп}} \cdot \text{К}_{\text{рт}} \cdot \text{К}_{\text{вд}} \cdot \text{К}_{\text{вг}} \cdot \text{З}_{\text{пн}}. \quad (1)$$

На рівні регіонів та в інших випадках унормування фонду оплати праці склад факторів в аналітичній моделі, безумовно, буде змінюватися [2]. Вплив на величину нормативного фонду оплати праці кожного з факторів, що включаються до аналітичної моделі має оцінюватись виходячи з рівності інших різних умов.

На нашу думку, запропонований підхід відносно розрахунків роботодавців з Пенсійним фондом щодо внесків до нього є справедливим. Ми вважаємо не зовсім коректними посилення значної кількості підприємців на те, що нібито податкове навантаження на фонд оплати праці занадто високе, особливо в умовах дії з 2011 року Податкового кодексу України.

По-перше, тому що, якщо навантаження дійсно податкове, то у собівартість продукції воно не має включатися, і у даному разі мова повинна йти тільки про навантаження на собівартість. По-друге, це є навантаження не на підприємця, а на покупця, бо саме на нього воно підприємцем перекладається через ціну реалізації. По-третє, за нарахуванням внесків до Пенсійного фонду стоять соціальні стандарти з наступних пенсійних виплат і попередніх виплат заробітної плати, які своєю мірою повинні не підривати довіру громадян до держави, а сприяти вирішуванню питань забезпечення соціальної справедливості.

Свідченням того, що ці питання є непростими не тільки в Україні є підписана ще в 2000 році керівниками 188 держав Декларація тисячоліття, якою передбачено до 2025 року створити більш рівні і справедливі для всіх умови життя, в тому числі досягти суттєвих зрушень в ліквідації бідності.

Проте, в цьогорічному посланні з даного приводу генерального секретаря ООН акцентується увага на зростаючій соціальній нерівності в світі, яка не дозволяє мільйонам людей вирватись із бідності. «Ми повсюдно спостерігаємо розширення можливостей для небагатих і тільки лише зростаючу нерівність для більшості» [3].

За своїм змістом прояви соціальної нерівності в різних країнах можуть бути неоднаковими і навіть парадоксальними. Так в розвинутих західних країнах парадоксальним, на нашу думку є те, що безробітні можуть бути соціально захищеними краще ніж ті, хто їх утримує. А в Україні парадоксом є те, що робота не завжди захищає громадянина від бідності.

Подібні парадокси зайвий раз підкреслюють, що аксіоматичною є теза: спочатку за рахунок підвищення заробітної плати має відбуватись збільшення фонду оплати праці, і лише потім на його основі – збільшення Пенсійного фонду. Проте в нашій державі все ще вважається неприйнятним підвищення заробітної плати без підвищення продуктивності праці, хоча на цьогорічному Всесвітньому економічному форумі в швейцарському Давосі обговорювалось, що таке все ж можливе і буде означати тільки більш справедливий розподіл благ поміж працею і капіталом.

Ми вважаємо, що вимога забезпечення відповідності темпів зростання заробітної плати темпам зростання продуктивності праці є актуальною, але тільки до відповідного порогу, за яким вже діють інші вимоги, Зокрема тому, що задіяти такі впливові на продуктивність праці фактори як використання сучасних досягнень науки, техніки і технології може і зобов'язаний саме роботодавець, а не працівник, про заробіток якого йдеться.

Посилання першого на те, що підвищення заробітної плати стримується відставанням в зростанні продуктивності праці, не зовсім коректні. Ними роботодавці-власники

просто приховують своє небажання переводити виробництво на інтенсивний шлях розвитку, який потребує додаткових фінансових інвестицій та інших витрат.

В кінцевому підсумку використання моделі (1) сприятиме покращанню надходжень внесків до Пенсійного фонду і досягненню його відповідності встановленим індикаторам фінансової безпеки [4] за такими показниками як:

- рівень виконання плану по доходах Пенсійного фонду, яким оцінюється стан наповнення ресурсної бази Пенсійного фонду і можливий вплив на рівень його дефіциту;

- рівень доходів Пенсійного фонду до валового внутрішнього продукту, який характеризує важливість Пенсійного фонду в фінансовій системі та показує рівень перерозподілу фінансових ресурсів через Пенсійний фонд;

- рівень дефіциту або профіциту Пенсійного фонду відносно до валового внутрішнього продукту, що оцінює рівень розбалансованості Пенсійного фонду, який може впливати як на стан всієї фінансової системи, так і окремих її елементів;

- рівень трансфертів із бюджету у доходи Пенсійного фонду, який характеризує рівень залежності Пенсійного фонду від трансфертів з бюджету та рівень покриття власних видатків за рахунок власних ресурсів;

- рівень заборгованості Пенсійному фонду платників внесків до нього;

- рівень заборгованості Пенсійного фонду з пенсій тощо.

Шляхи вирішення проблем Пенсійного фонду, на нашу думку, треба пов'язувати, перш за все, з реформуванням економіки в цілому. По-друге, місцем пошуку цих шляхів повинне стати не скорочення його видатків, а збільшення його доходів. По-третє, сьогодні першорядним напрямом збільшення надходжень коштів до Пенсійного фонду є виведення з «тіні» заробітної плати, суми якої давно вже стали руйнівно великими. По-четверте, без суттєвого, стрибкоподібного і невідкладного зростання заробіт-

ної плати громадян держави довгого і безпорадного тупцювання на одному місці з питань, що розглядаються не уникнути. По-п'яте, необхідно оголосити і безкомпромісно вести боротьбу із заборгованістю щодо виплати заробітної плати та сплатою внесків до Пенсійного фонду.

Перелік посилань:

1. Болдох М.А. Економічний аналіз: навч. посібник / за ред. М.Г. Чумаченка. К.: КНЕУ, 2001. 540 с.
2. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия. 3-е изд. К.: ИП «Экоперспектива», «Новое знание», 1999. 498с.
3. Растущее неравенство не даёт вырваться из бедности. *Голос України*. №35(5535). 21 февраля 2013 г.
4. Шемяева Л.Г. Концептуальні підходи до оцінки стану фінансової безпеки сектору державних фінансів України. *Проблеми і перспективи розвитку підприємництва*: зб. наук. праць Харківського національного автомобільно-дорожнього університету. 2011. №1(1). Харків: ХНАДУ, 2011. С.130-134.

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ

Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент

Гордієнко Г.В., здобувач вищої освіти

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Зовнішньоекономічна діяльність держави дає можливість співпраці та економічного розвинення міжнародного права у сфері господарської діяльності.

Загальні умови та порядок здійснення зовнішньоекономічної діяльності суб'єктами господарювання визначаються Господарським кодексом України, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» та іншими нормативно-правовими актами.

Як відомо, зовнішньоекономічна діяльність провадиться на принципах: суверенітету народу України у здійсненні зовнішньоекономічної діяльності; свободи зовнішньоекономічного підприємництва; юридичної рівності й недискримінації; верховенства закону; захисту інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності; еквівалентності обміну, неприпустимості демпінгу при ввезенні та вивезенні товарів.

Отже, суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності можуть бути: фізичні особи – громадяни України, іноземні громадяни та особи без громадянства, що володіють цивільною правоздатністю і дієздатністю відповідно до законів України і постійно проживають на території України; юридичні особи, зареєстровані як такі в Україні, що мають постійне місцезнаходження на території України (підприємства, організації і об'єднання усіх видів, включаючи акціонерні товариства та інші види господарчих товариств, асоціації, союзи, концерни, торгові дома, посередницькі і консультаційні фірми, кооперативи, кредитно-фінансові установи, міжнародні об'єднання, організації та ін.), у тому числі юридичні особи, майно та/або капітал яких знаходиться повністю у власності іноземних суб'єктів господарської діяльності; об'єднання фізичних, юридичних, фізичних і юридичних осіб, що не є юридичними особами відповідно до законів України, але які мають постійне місцезнаходження на території України і яким цивільно-правовими законами України не заборонено здійснювати господарську діяльність; структурні одиниці іноземних суб'єктів господарської діяльності, що не є юридичними особами відповідно до законів України (філії, відділення тощо), але які мають постійне місцезнаходження на території України; підприємства за участю суб'єктів господарської діяльності України та іноземних суб'єктів господарської діяльності, зареєстровані як такі в Україні та які мають постійне місцезнаходження на території України; інші суб'єкти гос-

подарської діяльності, передбачені законами України (наприклад, фактично суб'єктами ЗЕД є іноземні учасники угод, укладених відповідно до Закону від 14.09.1999 р. «Про розподіл продукції», що не створюють в Україні структурних одиниць).

У зовнішньоекономічній діяльності можуть брати участь також зовнішньоекономічні організації, що мають статус юридичної особи, утворені в Україні відповідно до закону органами державної влади або органами місцевого самоврядування.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності можуть здійснювати будь-які її види, не заборонені прямо і у виключній формі законами України. До видів зовнішньоекономічної діяльності, зокрема, належать: експорт та імпорт товарів, капіталів та робочої сили; надання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності України послуг іноземним суб'єктам господарської діяльності і навпаки. Серед цих послуг – виробничі, транспортно-експедиційні, страхові, консультаційні, маркетингові, експортні, посередницькі, брокерські, агентські, консигнаційні, управлінські, облікові, аудиторські, юридичні, туристичні та ін.; наукова, науково-технічна, науково-виробнича, виробнича, навчальна та інші види кооперації з іноземними суб'єктами господарської діяльності; навчання та підготовка спеціалістів на комерційній основі; міжнародні фінансові операції та операції з цінними паперами; кредитні та розрахункові операції, створення банківських, кредитних та страхових установ як за межами України, так і на її території; спільна підприємницька діяльність, у тому числі створення спільних підприємств; підприємницька діяльність, пов'язана з наданням ліцензій, патентів, ноу-хау, торговельних марок та інших нематеріальних об'єктів власності; організація та здійснення діяльності в галузі проведення виставок, аукціонів, торгів, конференцій, симпозіумів тощо; організація та здійс-

нення оптової, консигнаційної та роздрібною торгівлі на території України; товарообмінні (бартерні) операції; орендні, в тому числі лізингові, операції; операції з придбання, продажу та обміну валют на валютних аукціонах, валютних біржах та на міжбанківському валютному ринку; інші види зовнішньоекономічної діяльності.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності спрямовується на захист економічних інтересів України, прав і законних інтересів суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності, створення рівних умов для розвитку усіх видів підприємництва у сфері зовнішньоекономічних відносин та використання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності доходів та інвестицій, заохочення конкуренції і обмеження монополізму суб'єктів господарювання у сфері зовнішньоекономічної діяльності.

Державне регулювання зовнішньоекономічної діяльності здійснюють Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України, Національний банк України, Міністерство зовнішніх економічних зв'язків та торгівлі, Державна митна служба України відповідно до їхньої компетенції, визначеної ст. 9 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність, а також органи місцевого самоврядування».

Однією з форм державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності є встановлення режиму здійснення валютних операцій на території України. Такий режим встановлений Декретом Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. «Про систему валютного регулювання і валютного контролю».

Наступною формою є митне регулювання зовнішньоекономічної діяльності, яке здійснюється згідно із Митним кодексом України, Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність», іншими законами, Єдиним митним тарифом та чинними міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Важливе значення має ліцензування та квотування експорту та імпорту як форми державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності запроваджуються Україною самостійно у випадках, передбачених ст. 16 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність». Відповідно до зазначеної статті в Україні запроваджуються такі види експортних (імпортних) ліцензій:

– генеральна ліцензія – відкритий дозвіл на експортні (імпортні) операції з певним товаром (товарами) та/або з певною країною (групою країн) протягом періоду дії режиму ліцензування цього товару (товарів);

– разова (індивідуальна) ліцензія – разовий дозвіл, що має іменний характер і видається для здійснення кожної окремої операції конкретним суб'єктом зовнішньоекономічної діяльності на період, не менший ніж необхідний для здійснення експортної (імпортної) операції;

– відкрита (індивідуальна) ліцензія – дозвіл на експорт (імпорт) товару протягом певного періоду (але не менше одного місяця) з визначенням його загального обсягу.

Крім того, можуть встановлюватися ще такі ліцензії, як антидемпінгова (індивідуальна), компенсаційна (індивідуальна) та спеціальна (індивідуальна).

Для кожного виду товару встановлюється лише один вид ліцензій.

Ліцензії на експорт (імпорт) товарів видаються Міністерством економіки України на підставі заяв суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності.

Квотування здійснюється шляхом обмеження загальної кількості та/або сумарної митної вартості товарів, яка може бути ввезена (вивезена) за певний період, через встановлення режиму видачі індивідуальних ліцензій, причому загальний обсяг експорту (імпорту) за цими ліцензіями не повинен перевищувати обсягу встановленої квоти. В Україні запроваджуються такі види експортних (імпортних) квот (контингентів):

– глобальні квоти (контингенти) – квоти, що встановлюються для товару (товарів) без зазначення конкретних країн (груп країн), в які товар (товари) експортується або з яких він (вони) імпортується;

– групові квоти (контингенти) – квоти, що встановлюються для товару із зазначенням групи країн, в які товар експортується або з яких він імпортується;

– індивідуальні квоти (контингенти) – квоти, що встановлюються для товару із зазначенням конкретної країни, в яку товар може експортуватись або з якої він може імпортуватись.

Крім цього, запроваджено антидемпінгові, компенсаційні та спеціальні квоти.

Для кожного виду товару встановлюється лише один вид квоти.

Правовою формою реалізації зовнішньоекономічної діяльності служить зовнішньоекономічний договір (контракт).

Зовнішньоекономічний договір (контракт) укладається в письмовій формі. Права та обов'язки сторін зовнішньоекономічного договору (контракту) визначаються правом місця його укладення, якщо сторони не погодили інше.

Кабінет Міністрів України з метою забезпечення відповідності зовнішньоекономічних договорів (контрактів) законодавству України може запроваджувати їх державну реєстрацію. Правовою базою для цього є Указ Президента України «Про облік окремих видів зовнішньоекономічних договорів (контрактів) в Україні» від 7 листопада 1994 р. та Наказ Мінекономіки України «Про порядок реєстрації й обліку зовнішньоекономічних договорів (контрактів)» від 29 червня 2000 р.

До умов, що повинні бути передбачені в контракті, відносять: назву, номер, дату і місце укладання договору (контракту); преамбулу; предмет договору; кількість і якість товару (обсяг виконаних робіт, наданих послуг); базисні умо-

ви поставки товару (приймання/здачі виконаних робіт або послуг); ціну і загальну вартість договору; умови платежів; умови приймання-здачі товару (робіт, послуг); упакування і маркування; форс-мажорні обставини; санкції і рекамації; врегулювання спорів у судовому порядку. За домовленістю сторін у договорі можуть міститися додаткові умови.

Указом Президента України «Про застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів» від 4 жовтня 1994 р., з метою однакового тлумачення комерційних термінів при укладанні договорів, предметом яких є товари (роботи, послуги), встановлена необхідність застосування Міжнародних правил інтерпретації комерційних термінів, підготовлених Міжнародною торговельною палатою.

Суб'єкти зовнішньоекономічної діяльності несуть відповідальність у видах і формах, передбачених статтями 33 Закону «Про зовнішньоекономічну діяльність», іншими законами України і/або зовнішньоекономічними договорами (контрактами).

У відповідності до ст. 33 Закону про ЗЕД у сфері зовнішньоекономічної діяльності можуть застосовуватися такі види відповідальності:

– майнова відповідальність, яка застосовується у формі матеріального відшкодування прямих, непрямих збитків, втраченої вигоди, матеріального відшкодування моральних збитків, а також майнових санкцій;

– кримінальна відповідальність, яка застосовується тільки у випадках, передбачених кримінальним законодавством України.

Згідно зі ст. 37 Закону про ЗЕД за порушення цього або пов'язаних з ним законів України до суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності або іноземних суб'єктів господарської діяльності можуть бути застосовані спеціальні санкції:

– накладення штрафів у випадках несвоєчасного виконання або невиконання суб'єктами зовнішньоекономічної діяльності й іноземних суб'єктів господарської діяль-

ності своїх обов'язків відповідно до цього або пов'язаних з ним законів України. Розмір таких штрафів визначається відповідними положеннями законів України і/або рішеннями судових органів України;

– застосування до конкретних суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності й іноземних суб'єктів господарської діяльності індивідуального режиму ліцензування у випадках порушення такими суб'єктами положень Закону про ЗЕД щодо зазначених у ньому положень, що встановлюють певні заборони, обмеження або режими здійснення зовнішньоекономічні операції з дозволу держави;

– тимчасове призупинення зовнішньоекономічної діяльності у випадках порушення Закону про ЗЕД або пов'язаних з ним законів України, здійснення дій, що можуть нанести шкоду інтересам національної економічної безпеки.

Таким чином, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності сприяє подальшої інтеграції України у міжнародних відносинах з іншими країнами, дає можливість набути нового світогляду з питань пов'язаних з правовим оформленням та удосконаленням стосунків які будуть працювати у сфері різноманітності міжнародних стосунків.

ПРАВОВИЙ ЗАХИСТ СУБ'ЄКТІВ ГОСПОДАРЮВАННЯ

*Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Снісаренко Р.П., здобувач вищої освіти
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Держава забезпечує захист прав і законних інтересів суб'єктів господарювання. Кожний суб'єкт господарювання відповідно до Господарського кодексу та Господарського процесуального кодексу України має право на захист своїх прав і законних інтересів. Права та законні інтереси зазначе-

них суб'єктів захищаються шляхом: визнання наявності або відсутності прав; визнання повністю або частково недійсними актів органів державної влади та органів місцевого самоврядування, актів інших суб'єктів, що суперечать законодавству, ущемляють права та законні інтереси суб'єкта господарювання; визнання недійсними господарських угод; відновлення становища, яке існувало до порушення прав та законних інтересів суб'єктів господарювання; припинення дій, що порушують право або створюють загрозу його порушення; присудження до виконання обов'язку в натурі; відшкодування збитків; застосування штрафних санкцій; застосування оперативно-господарських санкцій; застосування адміністративно-господарських санкцій; установлення, зміни і припинення господарських правовідносин; іншими способами, передбаченими законом.

Державні гарантії прав і інтересів суб'єктів, що господарюють, можна розділити на:

– загальні, які полягають у тому, що держава гарантує суб'єктам господарювання, незалежно від обраних ними організаційно-правових форм господарської діяльності і форм власності, однакові права і створює рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів.

– майнові, які полягають у тому, що держава шляхом прийняття відповідного законодавства, створення спеціальних структур гарантує недоторканість їхнього майна і забезпечує захист права власності (ст. 13 Конституції України).

Порядок і форми захисту прав суб'єктів господарювання визначаються, насамперед, нормами Господарського процесуального кодексу України (ГПК), відповідно до якого господарські спори вирішуються в порядку позовного виробництва, а справи про банкрутство – також з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» від 30 червня 1999 р.

Спори вирішуються на підставі Конституції України, законів та інших нормативно-правових актів України, міжнародних договорів і угод, згода на обов'язковість застосування яких надана Верховною Радою України.

Особливу увагу законодавець приділяє захистові права власності, оскільки власність є основою існування й діяльності підприємців і підприємств будь-яких організаційно-правових форм. Передбачені чинним законодавством способи захисту права власності прийнято поділяти на:

– речово-правові – спрямовані на захист від безпосереднього неправомірного впливу будь-яких інших осіб. Одним із них є витребування власником майна з чужого незаконного володіння (віндикація). Позивачем у справі буде власник, із володіння якого майно вибуло без його відома. Власник може також подати в суд негаторний позов (позов про усунення будь-яких порушень його права власності, навіть якщо ці порушення не пов'язані з позбавленням володіння). Підставою для негаторного позову є порушення, що перешкоджають власникові здійснювати свої права користування й розпорядження майном. При цьому, хоча майно і не вибуває з володіння власника, використувати його за призначенням власник не має можливості;

– зобов'язально-правові – застосовуються, у випадку зобов'язальних, зокрема, договірних відносин між власником і особою, що необгрунтовано утримує майно (наприклад, коли орендар не повертає орендодавцеві-власникові його майно після закінчення терміну договору оренди).

За загальним правилом, встановленим ч. 1 ст. 5 ГПК України, сторони застосовують заходи досудового врегулювання господарського спору у випадках, передбачених ГПК, а також за домовленістю між собою, якщо це обумовлено договором.

Досудове врегулювання господарських спорів – це сукупність заходів, що підлягають здійсненню підприємствами та організаціями, права яких порушені, для безпосе-

реднього вирішення спорів, що виникли, з підприємствами та організаціями, які порушили майнові права та інтереси, до звернення з позовом до господарського суду.

Виходячи зі змісту чинного ГПК, можна виділити: загальний порядок досудового врегулювання господарських спорів (він регламентований нормами розділу II ГПК України – статті 5-11); спеціальний порядок досудового врегулювання господарських спорів (визначається нормами інших нормативно-правових актів), який застосовується щодо пред'явлення і розгляду претензій до органів транспорту та підприємств зв'язку.

Досудового врегулювання у відповідності до ст. 5 ГПК України потребують тільки ті господарські спори, що виникають із договору перевезення, договору про надання послуг зв'язку, а також договору, заснованого на державному замовленні (з цими спорам сторони можуть звертатися за захистом своїх законних інтересів у господарський суд лише після того, як контрагентові була направлена претензія, яку той або відхилив, або не дав на неї відповідь у термін, установлений чинним законодавством). В інших випадках процедура досудового врегулювання відбувається за згодою сторін, у випадках коли це прямо передбачено умовами укладеного між ними договору.

Недотримання порядку досудового врегулювання спорів є підставою для повернення позовної заяви (ст. 63 ГПК).

Досудове врегулювання спору, що виник внаслідок порушення прав і законних інтересів підприємства, здійснюється шляхом пред'явлення підприємством-потерпілим письмової претензії до підприємства-порушника.

Отже, установлені певні вимоги до змісту й форми претензії. Вона повинна бути викладена тільки в письмовій формі (ст. 6 ГПК).

Претензія підписується повноважною особою підприємства, організації або їхнім представником і надсила-

ється адресатові рекомендованим (цінним) листом або вручається під розписку.

Законодавством установлені два види термінів розгляду претензій:

- загальний (в місячний термін із дня її одержання);
- спеціальний (претензії, пов'язані з якістю й комплектністю продукції (товарів), розглядаються протягом двох місяців).

Установлено відповідні вимоги до форми й змісту відповіді на претензію. Насамперед, це тільки письмова форма відповіді.

Якщо у відповіді про визнання претензії не повідомляється про перерахування визнаної суми, то її заявник через 20 днів після одержання відповіді має право пред'явити в банк розпорядження про списання в безперечному порядку визнаної боржником суми. До розпорядження додається відповідь боржника, а якщо в ній не зазначений розмір визнаної суми, то додається також копія претензії.

Основним способом захисту порушених прав і законних інтересів громадян, підприємців і підприємств є судовий захист, здійснюваний від імені держави, який регламентується, насамперед, нормами Господарського процесуального кодексу України.

Звертання до суду за захистом – право підприємства, підприємця і будь-яка угода про відмову від такого права є недійсною (ст. 2 ГПК). Можлива лише відмова підприємства-позивача від уже заявленого позову, але це надалі позбавляє позивача права повторного звертання в суд із цими вимогами.

Правосуддя в господарських відносинах здійснюється господарськими судами. Відповідно до Закону України «Про господарські суди» систему спеціалізованих судових органів, що здійснюють правосуддя в господарських відносинах, складають Вищий господарський суд України,

апеляційні господарські суди регіонів, а також місцеві господарські суди.

При цьому господарським судам підвідомчі справи:

– про спори, що виникають при укладанні, зміні й розірванні господарських договорів – переддоговірні спори;

– про спори, що виникають при виконанні договорів;

– про спори, що виникають на інших підставах (наприклад, про відшкодування збитків, заподіяних підприємству в результаті виконання вказівок державних або інших органів);

– про визнання недійсними актів державних і інших органів на підставах, зазначених у законодавстві (наприклад, акту, що не відповідає компетенції органу або вимогам законодавства);

– за заявами органів Антимонопольного комітету України з питань, віднесених до його компетенції;

– про банкрутство.

Порядок розгляду справ і інші питання судової процедури визначаються Господарським процесуальним кодексом України.

При звертанні в господарський суд із позовом про захист своїх порушених прав підприємство або підприємець повинні сплатити державне мито.

Підприємства й підприємці (як позивачі, так і відповідачі) у господарському процесі користуються рівними процесуальними правами.

Підсумком судового вирішення будь-якого господарського спору є судові рішення – владний акт, що пов'язує правову норму з конкретним юридичним фактом і поширює дію норми на даний факт, установлює права й обов'язки конкретних суб'єктів права.

У залежності від підстав суд виносить рішення (при вирішенні спору по суті), постанови (у справах про банкрутство – постанова про визнання боржника банкрутом, постанови апеляційної й касаційної інстанції за результа-

тами перегляду винесених судом попередніх інстанцій рішень, ухвал, постанов) і ухвали (в інших випадках).

Рішення господарського суду набуває чинності після закінчення 10-денного терміну з дня його прийняття, а у випадку, якщо в судовому засіданні були оголошені тільки вступна й резолютивна частини рішення, воно набирає сили після закінчення 10-денного терміну з дня підписання рішення.

У випадку подачі апеляційної скарги або внесення прокурором апеляційного протесту рішення, якщо воно не скасоване, набуває чинності після розгляду справи апеляційною інстанцією.

Зміст і структура судового рішення повинні відповідати вимогам ст. 84 ГПК України. Судове рішення складається з вступної, описової, мотивувальної й резолютивної частин.

Надійний захист прав і інтересів суб'єктів господарювання, що охороняються забезпечує встановлений законодавством порядок перегляду судових рішень в апеляційному й касаційному порядку, у ході яких перевіряється законність і обґрунтованість прийнятих господарськими судами попередніх інстанцій рішень, ухвал і постанов.

Перегляд рішень, що не набули чинності, ухвал, постанов (у справах про банкрутство) у порядку апеляційного провадження здійснюють апеляційні господарські суди регіонів за апеляційними скаргами сторін у справі або апеляційними поданнями прокурора.

Апеляційна скарга або подання подається через місцевий господарський суд, що розглянув справу. Місцевий господарський суд у 5-денний термін направляє отриману апеляційну скаргу або подання разом із справою до апеляційного господарського суду (статті 91 і 92 ГПК).

Апеляційна скарга подається, а апеляційне подання вноситься протягом 10 днів із дня ухвалення рішення місцевим господарським судом, а у випадку якщо в судовому

засіданні були оголошені тільки вступна й резолютивна частини рішення – із дня підписання рішення, оформленого у відповідності до ст. 84 ГПК України. Відновлення пропущеного процесуального терміну подачі апеляційної скарги можливе протягом трьох місяців із дня ухвалення рішення місцевим господарським судом (ст. 93 ГПК).

Апеляційний господарський суд переглядає справу за правилами розгляду цих справ у першій інстанції з деякими обмеженнями (ст. 101 ГПК – позбавлення права приймати додаткові докази, за винятком тих випадків, коли заявник обґрунтував неможливість їхньої подачі суду першої інстанції причинами, що не залежать від нього, неприйняття вимог, що не були предметом розгляду в суді першої інстанції).

Перегляд в апеляційному порядку рішень місцевих господарських судів здійснюється колеґіями в складі трьох суддів.

Апеляційна скарга (подання) на рішення місцевого господарського суду розглядається у 2-місячний термін з дня надходження справи разом з апеляційною скаргою (поданням) в апеляційну інстанцію. За підсумками розгляду апеляційної скарги (подання) апеляційний господарський суд приймає постанову, що набуває чинності з дня її прийняття.

Перегляд рішень місцевих судів, що набули чинності, й постанов апеляційних судів регіонів у порядку касаційного провадження здійснюється Вищим господарським судом України.

Касаційна скарга може бути подана протягом 1 місяця з дня набуття чинності закону рішення місцевого господарського суду або апеляційного господарського суду. У ній не допускаються посилення на недоведеність тих або інших обставин справи (ст.ст. 109-111 ГПК).

У касаційній інстанції скарга (подання) розглядається за правилами розгляду справ у судах першої інстанції, за винятком процесуальних дій, пов'язаних зі встановленням

обставин справи і їхнім доведенням. Касаційна інстанція на підставі установлених фактичних обставин справи перевіряє застосування судом першої або апеляційної інстанції норм матеріального й процесуального права.

Касаційна скарга (подання) розглядається у 2-місячний термін з дня надходження справи разом із касаційною скаргою (поданням) у Вищий господарський суд України.

За підсумками розгляду касаційної скарги (подання) суд приймає постанову, що набуває чинності з дня її прийняття.

Касаційній інстанції надане право скасування рішень або постанов попередніх інстанцій і передачі справи на новий розгляд у суд першої інстанції.

Перегляд постанови Вищого господарського суду України, прийнятої за результатами перегляду рішення місцевого господарського суду, що набуло чинності, або постанови апеляційного господарського суду з ініціативи сторони або Генерального прокурора України, здійснюється Верховним Судом України.

Оскарження постанов Вищого господарського суду України у Верховний Суд України можливе з досить обмеженого кола найбільш вагомих підстав, ігнорування яких здатне дестабілізувати судову систему в цілому. Наприклад, застосування Вищим господарським судом нормативно-правового акта, що суперечить Конституції України; виявлення різного застосування Вищим господарським судом того самого положення закону або іншого нормативно-правового акта в аналогічних справах (ст. 111 ГПК).

Касаційна скарга або подання на постанову Вищого господарського суду можуть бути подані не пізніше 1 місяця з дня його прийняття, однак у випадку виникнення підстав для оскарження постанови Вищого господарського суду після закінчення встановленого терміну, незважаючи на закінчення цього терміну, Верховний Суд України зо-

бов'язаний прийняти касаційну скаргу (подання) до свого провадження.

Тривалість провадження за касаційною скаргою на постанову Вищого господарського суду не може перевищувати 1 місяця.

За результатами розгляду касаційної скарги (подання) більшістю голосів суддів, що брали участь у перегляді постанови Вищого господарського суду, вноситься постанова Верховного Суду України. Вона є остаточною й оскарженню не підлягає.

Додатковою гарантією прав суб'єктів господарювання служить те, що рішення, ухвали, постанови господарського суду можуть бути переглянуті за ново виявленими обставинами.

Відповідно до ст. 112 ГПК господарський суд може переглянути прийняте ним рішення, що набуло чинності, за ново виявленими обставинами, які мають істотне значення для справи і не могли бути відомі заявникові (наприклад, подання експертом неправильного висновку, що був покладений в основу судового рішення, неправильний переклад документів або пояснень учасників процесу; надання недостовірних або фальсифікованих документів).

Право ініціювання перегляду справи за ново виявленими обставинами надано стороні й прокуророві, які можуть протягом 2 місяців із дня встановлення цих обставин звернутися до суду, який виніс судове рішення, із заявою (поданням) про його перегляд.

Суд розглядає заяву (подання) про перегляд судового рішення (постанови, ухвали) протягом 1 місяця і за його результатами вносить: рішення – у випадку зміни або скасування рішення; постанову – у випадку зміни або скасування постанови; ухвалу – у випадку зміни або скасування ухвали або залишення рішення, постанови, ухвали без змін.

Найважливішим елементом захисту прав підприємств і підприємців є ефективна робота правового механізму ви-

конання судових рішень, у зв'язку з цим велике значення для всіх судів, у тому числі і господарських, має виконавче провадження – завершальна стадія судового процесу. Документом, що видається господарським судом на виконання рішення, ухвали, постанови, є наказ суду, що видається або висилається стягувачеві після набуття судовим рішенням чинності. Наказ може бути пред'явлений до виконання не пізніше 3 місяців із дня ухвалення рішення, ухвали або постанови.

Основні положення про порядок виконання рішень господарських судів, ухвал і постанов регламентуються розділом XIV ГПК України (статті 115 – 122), а також Законом України «Про виконавче провадження».

Господарські спори можуть розглядатися не тільки господарськими судами. Відповідно до діючого законодавства підприємства мають право передати підвідомчий господарським судам спор на вирішення до третейського суду.

Загального закону, що регулює діяльність третейських судів, в Україні немає. На сьогодні порядок вирішення господарських спорів третейськими судами України регулюється Положенням про третейський суд для розгляду господарських спорів між об'єднаннями, підприємствами, організаціями й установами, затвердженим Держарбітражем Союзу РСР 30 грудня 1975 р. (зі змінами й доповненнями від 10 вересня 1987 р. і 28 червня 1991 р.).

Положенням встановлено, що сторона, що визнала за необхідне передати спір на вирішення до третейського суду, повідомляє про це іншій стороні рекомендованим листом і вказує особу або осіб, яких вона обрала третейськими суддями. При цьому повинна бути згода зазначених осіб на участь як третейських суддів. Інша сторона, одержавши таке повідомлення, у 10-денний термін повинна дати письмову згоду або направити заперечення. Третейський суд обирається в складі одного або іншої непарної кількості суддів.

При відмові від розгляду господарської суперечки в третейському суді або неотримання відповіді у встановлений термін спір передається на розгляд господарського суду з підсудності.

У третейському суді спір розглядається протягом місяця з дня надходження позовної заяви. Рішення третейського суду викладається в письмовій формі і підписується суддями.

Крім того, чинне законодавство України передбачає розгляд деяких категорій спорів в інших спеціально створених третейських судах (наприклад, Міжнародному комерційному арбітражі при Торгово-промисловій палаті України).

Таким чином, господарське законодавство сформульовано певні способи і прийоми за допомогою яких суб'єкт господарювання може захистити свої законні інтереси, відстояти їх за допомогою норм права, це в свою чергу дає можливість здійснити конкретні дії, спрямовано на поновлення порушеного чи оскарженого права.

ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА СТАТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ОСОБИ В ПЕРІОД ВОЄННОГО СТАНУ ДЕРЖАВИ

Репенько І.Г., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Перунова О.М., канд. юрид. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Сьогоднішній стан економічної ситуації в Україні є дуже скрутним і це безперечно стосується варварської війни, яку розв'язала наша «сусідка» держава. Підприємству прийшлося не просто, це виражалося в неможливості взагалі здійснювати елементарну господарську діяльність, багато з них на початку війни вимушені бути зупинити свої економічні, зобов'язальні права та обов'язки. А також слід зауважити, що більша частина з цих юридичних осіб,

взагалі перестала існувати в результаті втрати своєї форми власності.

Тому, певна частина юридичних суб'єктів так і не змогла поновити свою господарську, підприємницьку діяльність, але більша частина з них продовжують працювати і виконувати свою мету реалізації професійної діяльності, яку вони визначають, або вже визначили в статуті. Також слід акцентувати увагу, що багато юридичних осіб зазнали реорганізації, це відбулося частково під впливом бойових дій, зміни місцевості, багато з них переїхали в більш спокійніші райони нашої славетної України, можливо змінилася форма діяльності, чи інші обставини могли спричинити певну зміну змісту цієї юридичної особи та можливо змінилася сама форма власності.

Однак, враховуючи таку важку ситуацію в державі, деякі люди не тільки не здалися, а навпаки, знайшли у собі сили для реалізації різноманітних ідей.

На наш погляд, залишатися в підприємницькій діяльності, чи господарській на сьогоднішній час свого роду героїчним вчинком, оскільки ризик вкладання майнового сегменту, залежатиме не тільки від внутрішнього розуміння організації діяльності, а від зовнішнього фактору ризику руйнування майна. Це насправді дуже ризикові люди, але на них тримається держава, економічна стабільність та можливість забезпечити працею народ України, оскільки і у війну люди повинні жити і мати можливість утримувати свої сім'ї, дітей.

Підприємець – це сьогодні повинно звучати з повагою і розумінням тяжкості такої ноші, яку людина сама, добровільно взяла на себе.

Хотілося б сьогодні поговорити про статут підприємства, організації, установи, – його можна віднести до одних із найважливіших документів, для будь якого бізнесу, це

свого роду правове положення, яке до речі зазначено і у Господарському кодексі України.

Цей документ повинен мати форму та зміст згідно ГК України відповідно до класифікації юридичної особи, ми маємо справу з акціонерним товариством, кооперативом чи взагалі з благодійною організацією, він повинен бути своєрідним основним положенням, яке закріплює діяльність юридичної особи, дає можливість захищати інтереси засновників, визначити межі повноважень керівника, встановлює процедури придбання та захисту активів, а також загалом гарантує безпеку бізнесу.

Згідно ст. 57 ГК України «Установчі документи» : Статут суб'єкта господарювання повинен містити відомості про його найменування, мету і предмет діяльності, розмір і порядок утворення статутного капіталу та інших фондів, порядок розподілу прибутків і збитків, про органи управління і контролю, їх компетенцію, про умови реорганізації та ліквідації суб'єкта господарювання, передбачені законодавством. Статут може мати і інші відомості, що не суперечать законодавству. Статут (положення) затверджується власником майна (засновником) суб'єкта господарювання чи його представниками, органами, або іншими суб'єктами відповідно до закону.

Таким чином, законодавством надається праву суб'єкту самостійно реалізовувати право оформлення статуту, погодження з ним трудового колективу, та можливість регулювання і контролю з боку місцевих органів самоврядування. Характерною ознакою статуту є те, що коли він є прийнятим, то власник не може відступити від його положень.

До речі відповідно ст. 4 Закону України «Про підприємництво» деякі види підприємництва мають право здійснювати лише певні суб'єкти (так, діяльність, пов'язана з обігом наркотичних засобів, психотропних речовин, їх

аналогів і прекурсорів, виготовленням і реалізацією військової зброї та боєприпасів до неї, вибухових речовин, видобуванням бурштину, охороною окремих особливо важливих об'єктів права державної власності, а також діяльність, пов'язана з проведенням криміналістичних, судово-медичних, судово-психіатричних експертиз та розробкою, випробуванням, виробництвом та експлуатацією ракет-носіїв, у тому числі з їх космічними запусками з будь-якою метою, може здійснюватися тільки державними підприємствами та організаціями, а проведення ломбардних операцій – також і повними товариствами); та ін.

Заборона здійснювати окремі види діяльності без спеціального дозволу (ліцензії).

Починаючи 30 березня 2022 року, з'явилась можливість здійснювати наступні правові дії, які впливатимуть на оформлення юридичного суб'єкта :

- створення благодійних організацій та громадських об'єднань та змін до відомостей про них, в тому числі до статутів;

- створення товариств;

- створення фермерського законодавства;

- зміна керівника юридичної особи, крім громадських формувань;

- зміна місцезнаходження юридичної особи;

- зміна установчих документів, якими передбачається виключно зміна місцезнаходження юридичної особи;

- зміна видів економічної діяльності юридичної особи;

- органів державної влади, органів місцевого самоврядування, казенних підприємств, комунальних підприємств, комунальних організацій(установ, закладів), державних організацій (установ, закладів), а також акціонерних товариств, які є банками;

- реєстрація ФОП, припинення підприємницької діяльності ФОП, зміни до відомостей про ФОП.

Державна реєстрація суб'єктів господарювання проводиться державним реєстратором за місцезнаходженням або місцем проживання даного суб'єкта, якщо інше не передбачено законом

Отже, державна реєстрація юридичних осіб та фізичних осіб підприємців – засвідчення факту створення або припинення юридичної особи, засвідчення факту набуття або позбавлення статусу підприємця фізичною особою, а також вчинення інших реєстраційних дій, які передбачені законодавством України, здійснюється шляхом внесення відповідних записів до Єдиного державного реєстру.

6. ПЕРСПЕКТИВИ МОДЕРНІЗАЦІЇ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

РОБОТА ІНТЕРНЕТ-МАГАЗИНУ З ПРОДАЖУ АВТО ЗАПЧАСТИН В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ ЕКОНОМІКИ

*Бредіхін В.М., канд. техн. наук, доцент
Пархоменко Д.С., здобувач вищої освіти*

*Харківський національний університет міського господарства
імені О.М. Бекетова*

За прогнозами компанії Frost & Sullivan, виторг від онлайн-торгівлі запчастинами в 2021 році зросте на 14% [1].

Уповільнення продажів нових автомобілів, старіння автопарку та загальне збільшення частки електронної комерції створюють ще більші можливості для цього сегменту автомобільного бізнесу. Додатковому зростанню обороту онлайн-майданчиків сприяють продаж супутніх товарів, наприклад: автомобільна електроніка: відеореєстратори, аудіо- і відеоапаратура, паркувальні системи, GPS-навігатори; пристрої для чищення: пилососи та пароочисники; пневмо- і гідрокомпресори; аксесуари для тюнінгу; автохімія та автокосметика; дитячі автокрісла; колісні диски та покриття.

Ці фактори роблять інтернет-магазин із продажу автозапчастин привабливим бізнесом із високою прибутковістю.

За даними інформаційно-аналітичної групи AUTO-Consulting, автопарк України на початок 2022 року становив 10,5 мл легкових та комерційних автомобілів. Їхні власники – покупці запчастин. Яку точку продажу вони виберуть залежить виключно від сервісу та конкурентних цін.

Інтернет-магазини забезпечують якісний сервіс, але на цьому переваги онлайн-магазину не закінчуються (рис. 1.).

Швидкість запуску
Охоплення цільової аудиторії
Великий асортимент товарів
Економія на оренді приміщень та облаштуванні робочих площ
Економія на зарплатах персоналу
Ефективність рекламних заходів
Автоматизація процесів
Великі можливості аналітики

Рис. 1. Переваги Інтернет-магазину продажу автозапчастин [2]

Запустити онлайн-магазин можна за 2-3 тижні. На пошук відповідного приміщення, ремонт, оснащення, підбір та підготовку персоналу йде набагато більше часу.

У звичайний магазин запчастин приїжджають купити запчастини переважно мешканці прилеглих районів, тоді як територія охоплення інтернет-магазину необмежена. При цьому сайт допомагає знаходити цільових клієнтів, які найбільше зацікавлені у купівлі відповідних запчастин, не витрачаючи бюджет на нерелевантних користувачів.

У фізичних магазинах представлено обмежену номенклатуру товарів. Крім того, не завжди є можливість продавати об'ємні комплектуючі. У той же час, онлайн-продавець може розширити асортимент та продавати товари як наявні, так і на замовлення.

Вартість оренди у місцях із високим потоком покупців становить десятки, а іноді й сотні тисяч гривень. Хостинг інтернет-магазину не перевищує \$100 на місяць плюс витрати на створення та обслуговування сайту, а склад запчастин можна тримати на місці з мінімальними витратами на оренду.

У магазині потрібно створити належні умови: зробити ремонт та закупити торгове обладнання. До місць продажу брендової продукції виробники висувають особливі вимоги, тоді як для складу з інтернет-магазином потрібні лише технологічні стелажі та освітлювальні прилади.

Для роботи в магазині потрібен підготовлений високооплачуваний персонал, а продаж залежить від професійних та особистих якостей консультантів. Автоматизований процес замовлення та оплати на сайті зменшує залежність від кваліфікації обслуговуючого персоналу, а склад можна розмістити на території з мінімальним рівнем оплати праці.

Одна й та сума, витрачена на контекстну рекламу, дає набагато більший ефект проти зовнішньої рекламою та інші видами традиційних рекламоносіїв.

Практично весь процес онлайн-продажу автозапчастин – вибір, замовлення, підтвердження та оплата – відбувається в автоматичному режимі. Автоматичні фільтри товарів полегшують та прискорюють дії покупців та знижують ймовірність помилки.

Веб-аналітика дозволяє відстежувати дії відвідувачів на сайті, аналізувати ефективність витрат на онлайн-рекламу, оптимізувати сайт, рекламні заходи та бюджет.

Бізнес – це постійний рух уперед, де переможцями стають новатори. Купують у тих, хто пропонує широкий вибір товарів за доступною ціною, гарне обслуговування, швидку доставку та гарантії якості.

Один із важливих етапів створення сайту онлайн-магазину запчастин – розробка структури. Основне завдання – забезпечити простий та швидкий пошук потрібної запчастини.

Крім головної сторінки, структура сайту повинна включати каталог товарів, фільтри, пошук за VIN-кодом, переглянуті товари, відгуки, інформаційні та службові сторінки.

Головна сторінка забезпечує переходи до потрібних розділів. Каталог товарів ділиться на категорії за призначенням: деталі кузова, ходова частина, трансмісія, двигун, оптика та інші. Фільтри помітно полегшують пошук потрібних товарів, а VIN-код прискорює пошук запасної частини автомобіля.

Важливими є інформаційні та службові сторінки: «Про нас», «Історія компанії», «Доставка та оплата», «Повернення та обмін», «Статті та огляди» «Гід (допомога у виборі)», «Клієнтська підтримка» «FAQ», «Контакти», «Бренди», чат або кнопка «Допомога спеціаліста». Обов'язкові елементи кожної сторінки – контакти та кнопки виклику [3].

У брендингу автомобілів та запчастин багато спільного. Ці галузі прагнуть візуальних ефектів, які підкреслюють однаковий набір ідеалів: швидкість, прогрес, потужність та орієнтація на передові технології. Їх поєднує мінімалістичний дизайн. Лаконічності дизайну інтернет-магазину можна досягти, обмеживши кількість використуваних кольорів, шрифтів та елементів, які відволікають від вибору товарів та здійснення цільової дії.

Less is more – у дизайні сайтів електронної комерції менше означає краще. Проста форма пошуку та мінімум інформації підвищують ймовірність того, що відвідувач почне процес покупки, знайде потрібну деталь та сплатить її.

Перелік посилань:

1. Що чекає інтернет торгівлю в цьому році? URL: <https://gemix.ua/12-idei-dlia-internet-mahazynu> (дата звернення 05.05.2023р)
2. Переваги Інтернет-магазину продажу автозапчастин URL: <https://vikna.if.ua/cikavo/91806/viewmahazynu> (дата звернення 05.05.2023р)
3. Краус К.М., Краус Н.М., Манжура О.В. Електронна комерція та Інтернет-торгівля: навч.-метод. посібник. Київ: Аграр Медіа Груп, 2021. 454 с.

ЯК ЗМІНИТЬСЯ ВЕДЕННЯ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ ПРИ ВПРОВАДЖЕННІ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У СФЕРУ ПРАЦІ?

Горобець А.Г., здобувач вищої освіти

Науковий керівник: Кравченко І.Й.

Національний університет харчових технологій, м. Київ

З кожним днем штучний інтелект стає все більш поширеним у сучасному світі. Він має на меті змінити не лише наш звичайний спосіб життя, але також має потенціал вплинути на багато інших професійних галузей, включаючи бухгалтерський облік.

У роботі використано теоретичні та емпіричні методи. Теоретичний аналіз проводився з використанням наукових праць зарубіжних вчених.

Один з головних способів, яким штучний інтелект може кардинально змінити бухгалтерський облік – автоматизація процесів. Автоматизувати можна: ведення журналу, розрахунок податків, звітування та інше, завдяки цьому можна значно скоротити час, необхідний для ведення бухгалтерського обліку, а також зменшити кількість помилок, що можуть бути допущені через людський фактор [1].

До того ж, штучний інтелект може бути використаний для аналізу даних бухгалтерського обліку, це допоможе менеджерам приймати кращі рішення з переліку представлених. На прикладі аналізу фінансової інформації та пропонуванню вигідної стратегії, щоб зменшити витрати або підвищити прибутки. Штучний інтелект також допоможе бухгалтерам аналізувати великі об'єми даних, що дозволить їм зробити більш точні прогнози на довгостроковий період та приймати більш ґрунтовні рішення.

Всі ці зміни можуть призвести до більш ефективного та точного ведення бухгалтерського обліку, що матиме по-

зитивний вплив не лише на роботу компанії, а й на роботу бухгалтерів включно.

Проте, використання штучного інтелекту в бухгалтерському обліку може мати, як позитивний, так і негативний вплив [2]. Одним з негативних аспектів в майбутньому компанії буде надмірна залежність від технології. Якщо підприємство з часом стає абсолютно залежним від штучного інтелекту, це означає що воно стане беззахисним та нестабільним в разі відмови від технологій. Крім того, бухгалтери можуть втратити навички ручного ведення бухгалтерського обліку, а це в свою чергу може призвести до колосальних наслідків в майбутньому.

Ще одним негативним аспектом впровадження штучного інтелекту – ризик безпеки даних. Оскільки штучний інтелект є комп'ютерною програмою, то як і інші інтернет ресурси вона може бути вразливою до хакерських атак або інших кібер-злочинів, що призведе до витоку конфіденційної інформації та інших проблем.

Штучний інтелект дійсно може змінити бухгалтерський облік, завдяки автоматизації та покращенню аналітичних здібностей. Це дасть змогу більш ефективно та точно вести бухгалтерський облік. Однак, компанії мають бути уважними та обережними, при впровадженні штучного інтелекту в свої бухгалтерські процеси, оскільки завжди потрібно враховувати як позитивні, так і негативні наслідки, аби прийняти найкраще рішення.

Перелік посилань:

1. Joshi M. P. (2018) Artificial intelligence and its role in accounting: A review of the literature. *Journal of Accounting and Finance*. Vol. 18, no. 3. P. 70–79.
2. Harnessing The Power Of Artificial Intelligence In Accounting. *Forbes*. URL: <https://www.forbes.com/sites/forbestechcouncil/2021/03/05/harnessing-the-power-of-artificial-intelligence-in-accounting/?sh=3ea6a4561dae>.

РОЗВИТОК КІБЕРСТРАХУВАННЯ В УКРАЇНІ ТА СВІТІ

*Девочко О.А., здобувач вищої освіти
Костенко Ю.О., канд. техн. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Розвиток технологій та цифровізація суспільства призвели до того, що кіберзагрози стали невід'ємною частиною життя. Інформаційна безпека стає все важливішою для компаній та фізичних осіб, які намагаються захистити свої дані та інформацію від кібератак. У зв'язку з цим, кіберстрахування стає все більш популярним видом страхування.

Проблеми становлення та перспективи розвитку кіберстрахування, впровадження підходів до управління кіберризиками у страхуванні досліджені в наукових працях вітчизняних та зарубіжних дослідників, вчених та практиків, зокрема: В. Братюка, С. Ванга, В. Ільчука, Дж. Кесена, О. Кондратьєва, Й. Малкотра, Л. Мамаєвої, Т. Моташко, О. Парубець, С. Перцовой, Н. Приказюка, Т. Ротової, Д. Сугоняко, К. Хейеса, Ю. Шевченко, С. Шекелфорда. Серед проблем кіберстрахування можна виділити неналежну нормативно-правову базу в сфері кіберстрахування, низьку свідомість юридичних осіб щодо кіберризиків та його наслідків.

У Вікіпедії наводиться таке визначення кіберризиків «... це ризик, пов'язаний з використанням комп'ютерного обладнання та програмного забезпечення як в місцевих (локальних) мережах, так і в глобальній інтернет-мережі; в розрахунково-платіжних системах, у системах інтернет-торгівлі і в промислових системах управління. Також, це ризик, пов'язаний з накопиченням, зберіганням і використанням особистих персональних даних» [1].

Статистика свідчить про те, що втрати світової економіки внаслідок кібератак збільшуються з кожним роком.

І ці невтішні дані все частіше наводять керівництво компанії на думку про необхідність страхування кіберризиків.

Кіберстрахування – це страхування, яке захищає від наслідків кібератак, крадіжок даних та інших подібних загроз, що пов'язані з використанням інформаційних технологій.

Згідно з дослідженням компанії Allianz Global Corporate & Specialty, кіберзагрози зараз є одним з найбільших ризиків для бізнесу у всьому світі. Інциденти, такі як відключення інформаційних технологій, атаки з вимогою викупу або порушення безпеки даних, займають перше місце вже другий рік поспіль. Частота атак програм-вимагачів залишається підвищеною, а середня вартість витоку даних знаходиться на рекордно високому рівні в 4,4 мільйона доларів і, як очікується, зросте до більш ніж 5 мільйонів доларів цього року.

Існує багато видів кіберзагроз, з якими стакається малий та середній бізнес. Koziol J., Watts R., Bottorff C. виділяють декілька основних:

- «прогами-вимагачи. Прогами-вимагачи можуть бути різних форм і розмірів, але всі вони функціонують з однією основною концепцією: ви повинні заплатити викуп, щоб отримати доступ до своїх даних. Часто зловмисники отримують другий викуп, щоб запобігти продажу вкрадених даних в Інтернеті;

- поширення облікових даних. Поширення облікових даних відбувається, коли зловмисник використовує вкрадені облікові дані однієї організації для доступу до облікових записів користувачів в іншій організації. Ці облікові дані, як правило, отримані в разі злому або придбані в темній мережі. Як приклад, можна навести злом облікових записів Disney Plus, але Disney не знайшов доказів примусового входу. Це пов'язано з тим, що заповнення облікових даних просто передбачає вхід в обліковий запис жертви за допомогою власного імені користувача та пароля;

– соціальна інженерія. Соціальна інженерія – це не порушення системи, а скоріше компрометація людини, яка змушує її несвідомо оприлюднювати конфіденційну інформацію. Найчастіше це відбувається у формі фішингової атаки електронної пошти, під час якої особу обманом змушують завантажити шкідливе програмне забезпечення або відмовитися від своїх облікових даних. Як правило, соціальна інженерія є першим кроком у багатоступеневій кібератаці» [2].

Перші договори страхування кіберризиків були укладені ще в 2010-2011 роках. Цю тему активно обговорювали на щорічному форумі в Давосі в 2012 році. Але активне зростання даного виду страхування почалося кілька років по тому, після масових зломів корпоративних і урядових ресурсів в США. Тому 90% ринку страхування кіберризиків припадає саме на Сполучені Штати Америки [3].

Розвиток кіберстрахування зростатиме. За даними Standard & Poor's Corp у найближчому майбутньому страхові внески в цій сфері збільшаться в середньому на 20-30% на рік. Використання нових технологій в бізнесі, таких як IoT, цьому всіляко сприяють. Тож не дивно, адже таким чином кількість векторів атак збільшується, а бажаючих спробувати свої сили хакерів теж не стає менше.

У міру того, як кіберстрахування ставатиме більш зрілим, правила страхування і управління кіберризиками посиляться. Високу планку задаватимуть регулюючі органи, які будуть прагнути забезпечити належні стандарти збору даних і регулярної звітності. Можливо, кіберстрахування стане однією з обов'язкових вимог для певних компаній – представників фінансового сектора і охорони здоров'я. [4]

Війна в Україні та ширша геополітична напруженість підвищили ризик широкомасштабної кібератаки з боку спонсорованих державою суб'єктів. [5]

Вона не стала стартом для кібератак зі сторони РФ, проте стала своєрідним каталізатором, адже кількість та інтенсивність кіберзлочинів значно зросла. Щодня Росія вдається до кібератак різного масштабу та рівня.

Проте, за даними страхових компаній, ринок кіберстрахування в Україні є досить незначним у порівнянні зі світовими трендами. Це пов'язано з тим, що свідомість про кіберзагрози ще не настільки висока, але зростає.

На даному етапі український страховий ринок відстає від світового рівня розробки і впровадження напрямку кіберстрахування. Лише дві компанії - «UPSK» та «АСКА» пропонують комплексний поліс покриття кібер-ризиків, що свідчить про перспективність розвитку вказаної ніші страхування.

Важливими проблемами, що стримують розвиток кіберстрахування в Україні є: складність щодо виявлення та ідентифікації кіберризиків; неможливість повного покриття збитків від кіберзагроз; неповна та невчасна інформація про кібератаку в зв'язку з можливістю погіршення іміджу організації; низька капітальна база страхових компаній; складність при розрахунку ціни страхового поліса; недостатній рівень контрольних заходів з боку страхувальника; відсутність спеціалізованих програм страхування. [6]

На сьогодні в Україні діє низка Законів України та нормативних документів різних рівнів, які охоплюють проблеми правового забезпечення кібербезпеки. Це, зокрема, Закон України «Про інформацію» [7], Закон України «Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаціях та інформаційно-комунікаційних системах» [8] та Закон України «Про основні засади забезпечення кібербезпеки України» [9]. Крім того, Верховна Рада України ратифікувала «Конвенцію про кіберзлочинність» [10].

У той же час у вітчизняному нормативно-правовому полі сфери інформаційної безпеки спостерігається використання термінів, які не узгоджені між собою та не мають визначень. Таким чином, доцільно виділити ще три проблеми, які ускладнюють боротьбу з кіберзлочинами в Україні:

- відсутність визначень ключових термінів та категорій у науковій та фаховій літературі;
- неузгодженість чинних нормативно-правових документів у сфері протидії кіберзлочинності;
- відсутність державної системи протидії кіберзлочинам, у тому числі шляхом страхування кіберризиків.

На думку Сергієнкової О.В. та Мелентьєвої О.В., «для ефективного та швидкого розвитку кіберстрахування в Україні необхідно впроваджувати певні заходи державної підтримки, зокрема, до важливих напрямів розвитку кіберстрахування слід віднести:

1. Уряд країни має допомогти страховому ринку в розробці моделей ризику на основі вже зібраних даних.

2. Страхові компанії – оператори кіберстрахування, повинні структурувати премії для стимулювання поведінки, що знижує ризики, і впроваджувати кращі світові практики у свою діяльність.

3. Уряд має стимулювати або впроваджувати обов'язкове кіберстрахування для державних та фінансових установ (купівлю полісів кіберстрахування), які відповідають мінімальним стандартам.

4. Уряд за підзвітністю має надати засновані на даних оцінки витрат на зобов'язання оборонних підприємств купувати кіберстрахування» [11].

Селіверстова Л.С. і Трухан Д.А вважають, що «... для підвищення рівня кіберстрахування в Україні, страховим компаніям потрібно співпрацювати з професійними асоціаціями та регулюючими органами, щоб створити достатній обсяг даних для належного ціноутворення та продажу пос-

луг у сфері кіберстрахування. Додатково, слід орієнтуватися на дрібних клієнтів, оскільки страхові продукти в галузі страхування кіберризиків для невеликих учасників ринку залишаються мало експлуатованими. Також необхідно проводити спеціалізовані освітні кампанії, щоб навчити громадян про питання кіберстрахування та допомогти страховим компаніям оцінити потребу у послугах з кіберстрахування» [12].

Для подальшого розвитку кіберстрахування необхідно використовувати програмне забезпечення з високим рівнем безпеки, включаючи комп'ютери і мобільні пристрої, та регулярно оновлювати комп'ютерні системи. Також потрібно вживати превентивні заходи для запобігання і знищення загроз у цій сфері, такі як сканування інформації. Оскільки кіберстрахування має свої особливості, потрібні певні зміни до законодавства України, які визначають нормативні вимоги до страховиків та застрахованих осіб, суб'єктів та предметів кіберстрахування, умови відшкодування збитків та порядок проведення експертизи кіберризиків від імені страхових компаній. В результаті державне втручання сприятиме росту кіберстрахування як сектору світового страхового ринку [13].

Кіберризик – це проблема, яку можна вирішити за допомогою страхових інструментів і необхідних сприятливих умов. Для вирішення даної загрози потрібна відповідна законодавча база, технічні можливості і готовність клієнтів співпрацювати з страховими компаніями для утворення системи корпоративної кібербезпеки. Оскільки кіберстрахування в Україні перебуває на початковому етапі свого становлення, під час розроблення підходів щодо його подальшого розвитку треба широко використовувати накопичений позитивний досвід провідних у цій галузі країн світу, який свідчить про диверсифікацію спектра послуг кіберстрахування і застосування окремих полісів страху-

вання від комп'ютерних злочинів, хакерських атак та покритті збитків у процесі їх настання.

Запровадження запропонованих підходів у сукупності із забезпеченням прозорості та розширенням меж взаємодії і співробітництва страхових компаній з іншими економічними агентами приведе до розвитку вітчизняного кіберстрахування, що дасть змогу суттєво зменшити обсяг збитків від настання випадків кібершахрайства.

Перелік посилань:

1. Koziol J., Watts R., Bottorff C. Most Common Cyber Security Threats In 2023. *Forbes*. web-site. URL: <https://www.forbes.com/advisor/business/common-cyber-security-threats/> (дата звернення 05.05.2023)

2. Кібер-ризик. *Вікіпедія* : веб-сайт. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%9A%D1%96%D0%B1%D0%B5%D1%80-%D1%80%D0%B8%D0%B7%D0%B8%D0%BA> (дата звернення 05.05.2023)

3. Кібер-страхування: новий інструмент ризик-менеджменту. *Parasol.ua*. веб-сайт URL: <https://parasol.ua/ua/news/kiber-strahovanie-noviy-instrument-risk-menedzhmenta> (дата звернення 05.05.2023)

4. Кіберстрахування: чого чекати в найближчі 5 років? *10Guards*. веб-сайт URL: <https://10guards.com/ua/articles/cyber-insurance-what-to-expect-in-the-next-five-years/> (дата звернення 05.05.2023)

5. Cyber: The changing threat landscape. *Allianz Global Corporate & Specialty (AGCS)*. web-site. URL: <https://www.agcs.allianz.com/news-and-insights/reports/cyber-risk-trends-2022.html> (дата звернення 05.05.2023)

6. Ротова Т., Шевченко Ю. Страхування як фінансовий інструмент захисту від кібер-ризиків. *Безпека соціально-економічних процесів в кіберпросторі* : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф. Київ : КНТЕУ, 2019. С. 177- 178.

7. Про інформацію: Закон України від 02 жовт. 1992 р. № 2657-ХІІ. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2657-12#Text> (дата звернення: 06.05.2023).

8. Про затвердження Правил забезпечення захисту інформації в інформаційних, електронних комунікаціях та інформаційно-комунікаційних системах: Постанова КМУ від 29 бер. 2006 р. № 373. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/373-2006-%D0%BF#Text> (дата звернення: 06.05.2023).

9. Про основні засади забезпечення кібербезпеки України: Закон України від 05 жовт. 2017 р. № 2163-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2163-19#Text> (дата звернення: 06.05.2023).

10. Конвенція про кіберзлочинність: Конвенцію ратифіковано із застереженнями Законом України від 07 вер. 2005 р. № 2824-IV. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 06.05.2023).

11. Сергієнкова О. В., Мелентьева О. В. Проблеми і перспективи розвитку страхування банківських ризиків в Україні. URL: <http://конференция.com.ua/pages/view/508> (дата звернення: 06.05.2023)

12. Приказюк Н. В., Гуменюк Л. С. Передумови розвитку кіберстрахування. *Інвестиції: практика та досвід*. 2020. № 15-16. С. 28–34.

13. Селіверстова Л.С., Трухан Д.А. Підходи до розвитку кіберстрахування як сегменту глобального страхового ринку. *Економіка та держава*. 2020. № 1. С. 23–26.

ЕВОЛЮЦІЯ ТЕХНОЛОГІЇ БЛОКЧЕЙН ТА ЇЇ РОЛЬ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

*Кравченко О.В., канд. екон. наук, доцент
Сумський державний університет*

Традиційний система бухгалтерського обліку та методи його ведення створили єдині стандарти в цій галузі. Якщо поєднати ці стандарти з транзакціями в блокчейні, то можна використовувати будь-яку фінансову транзакцію як сертифіковане підтвердження бухгалтерського обліку та обліку витрат. Саме тому однією з перспективних сфер застосування блокчейну є бухгалтерський облік.

Стосовно полеміки щодо того блокчейн чи цифровізація взагалі знищують робочі місця, слід поглянути в минуле. З одного боку, Інтернет і, до цього, механізація замінили певні види діяльності, якими раніше займалися люди. З іншого боку, були також створені нові робочі місця за відповідними умовами. Оцифровка та розширені можливості блокчейна в основному залежать від людей, які їх створюють, контролюють та розвивають.

Саме так має розвиватися технологія – керована людиною, з урахуванням людської поведінки та реагуванням

на мінливі потреби людини. Малоцінну діяльність можна замінити, не роблячи людську діяльність зайвою та створюючи нові, можливо більш цінні завдання, які включають контроль, стратегічний розвиток і, звичайно, зростаючі людські вимоги.

Технологію блокчейн винайшли два вчені Стюарт Хабер і У. Скотт Сторнетта. В 1991 році вони створили програмне забезпечення для цифрових документів із мітками часу. Саме їх вважають основоположниками технології блокчейн. У 2008 р. Накамото [1] запропонував новий принцип реєстрації транзакцій – Блокчейн 1.0 через вирішення проблеми подвійних витрат за допомогою однорангового розподіленого серверу часових позначок для створення обчислювального підтвердження хронологічного порядку транзакцій.

На сьогодні вже існує третє покоління технології блокчейн, яке знаходиться ще в процесі розвитку, але вже ведеться активна робота над рішеннями, здатними зробити переворот в цій галузі.

Сутність блокчейну полягає в хешуванні блоків з інформацією. В свою чергу, такий закодований хеш містить ряд даних про проведення транзакції, а саме про її час та відповідні умови, за якими була здійснена операція. Кожна транзакція користувача позначається міткою часу, що ефективно гарантує право власності та оригінальність сформованої інформації. Після цього блоки з'єднуються один з одним, утворюючи ланцюжок з постійним зростанням.

Кожен блок містить інформацію про хеш попереднього блоку, який можна відстежити до початкового (базового) блоку. Основна особливість таких блоків – децентралізація системи. Інформацію не можна змінити, а також вона повністю відкрита і прозора, тому кожен має доступ до даних, які містять ці блоки.

Унаслідок низької якості облікової інформації, низького рівня професійної підготовки бухгалтерів, безпринципності, керованої особистими інтересами, приховування справжніх фінансових даних та інших негативних факторів, легко створити ситуацію, коли фінансовий звіт стане необ'єктивним і не відповідатиме дійсності.

Однак, основний зміст облікової роботи становить підготовка фінансової звітності відповідно до законодавства та нормативно-правових актів, що відображає фінансовий стан суб'єкта бухгалтерського обліку та результати його діяльності.

Тому блокчейн виступає тим перехідним інструментом від застарілих технологій, до більш новітніх, які значно прискорюють роботу фахівця та збільшують якість виконання аналітично-облікових функцій.

У часовому порядку виділяють щоденні, тижневі, місячні, квартальні, піврічні та річні фінансові звіти, включаючи звіт компанії та підсумковий звіт. Кожна організація може записувати фінансову інформацію в режимі реального часу за допомогою технології блокчейн, і система може генерувати фінансовий звіт відповідно до вимоги вчасно за відповідним запитом. Він буде динамічно та правдиво відображати фінансовий стан і дозволить прогнозувати операційну діяльність заздалегідь.

Проведення операцій із фінансовими даними, не передбачає втручання користувачів, що слугує позитивним фактором, оскільки виключається можливість помилки людини при заповненні звітів. Таким чином, все це може призвести до ефективного забезпечення автентичності фінансової інформації та забезпечення максимальної якості фінансового нагляду.

Глобальне застосування технології блокчейн широко поширене. Його використовують такі країни, як США, Німеччина, Франція, Естонія, Китай, Україна та ін. Лідером блокчейну в цій галузі є США. Проте, за прогнозами, у

2021-2023 роках лідируючу позицію посяде Китай (PwC, 2018). Зауважимо, що блокчейн технології в аудиті використовуються для верифікації даних [2].

У 2014 р. в Україні створено Blockchain Association of Ukraine – некомерційна організація, яка з 2014 року дозволяє інтегрувати технології блокчейн в економіку України, а сьогодні займається питаннями створення єдиного глобального фінтех-фронту, який допоможе Україні продовжити свій поступовий приріст за рахунок створення нових партнерств, продуктів та ініціатив [3].

Кабінетом Міністрів України у 2018 року було схвалено Концепцію розвитку цифрової економіки та суспільства України, в якому зазначено що блокчейн – концепція, що може трансформувати державне управління в таких сферах, як реєстрація майнових прав, правосуддя, ідентифікація особи. Наприкінці січня 2021 року було схвалено Стратегію розвитку фінансового сектору України до 2025 року. Ключовий напрямок – розвиток великих даних, блокчейн і хмарних технологій. Також позитивним моментом в Україні для розвитку блокчейну стало затвердження Економічної стратегії України 2030. Згідно з прогнозами якої частка цифрової економіки у ВВП найбільших країн світу у 2030Е досягне 50–60%, а Україні цей показник може бути ще вищим – 65% ВВП. [4].

Блокчейн може бути використаний для забезпечення безпеки, прозорості та точності фінансової звітності, зменшення ризиків шахрайства та помилок, а також поліпшення ефективності процесів обліку та аудиту. Так, він дозволяє записувати та оновлювати транзакції в режимі реального часу в розподіленій книзі, без посередників. Отже, витрати та час на виконання транзакцій значно скорочуються. Тому децентралізація, в результаті якої інформація розподіляється між кількома комп'ютерами, є основною характеристикою архітектури блокчейну. Така архітектура може бути потенційно застосована в галузі бухгалтерсько-

го обліку та фінансів. Розподіл між різними комп'ютерами та механізм консенсусу зменшують шахрайство за рахунок усунення однієї точки збою, а разом з цим, виключають можливість фальсифікації даних [3].

З цього слід зазначити, що в найближчому майбутньому, технологія блокчейн не замінить фінансову звітність і аудит фінансової звітності, але дозволить покращити збір даних та створити певні автоматизовані процедури.

Перелік посилань:

1. Nakamoto S. (2009) «Bitcoin: A Peer-to-Peer Electronic Cash System», available at: https://www.uscc.gov/sites/default/files/pdf/training/annual-national-training-seminar/2018/Emerging_Tech_Bitcoin_Crypto.pdf

2. PwC. (2020), «Time for trust. The trillion-dollar reasons to rethink blockchain», available at: <https://image.uk.info.pwc.com/lib/fe31117075640475701c74/m/2/434c46d2-a889-4fed-a030-c52964c71a64.pdf>.

3. Blockchain Association of Ukraine 2022 Fintech Without Borders joins forces with Ukrainian financial associations to create a united front <https://bau.ai/2022/09/29/fintech-without-frontiers-joins-with-ukrainian-finance-associations-to-create-united-front/>

4. Україна 2030 Е-країна з розвинутою цифровою економікою. URL: <https://strategy.uifuture.org/kraina-z-rozvinutoyu-cifrovoyu-ekonomikoyu.html> (дата звернення: 07.01.2022)

РОЗВИТОК БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

*Мошківський В.В., здобувач вищої освіти
Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Функціонування жодної організації неможливо уявити без ведення бухгалтерського обліку. При цьому він виконує свою головну роль – надає достовірні відомості про роботу і становище організації, тобто вчасно формує фі-

нансову звітність згідно з виробленими вимогами і правилами. Однак світ не стоїть на місці, і всі сфери суспільства динамічно розвиваються. У зв'язку з цим принципи і правила ведення бухгалтерського обліку повинні відповідати новим технологіям і вестися відповідно до міжнародних стандартів фінансової звітності.

У сучасних умовах необхідно розглядати модернізацію бухгалтерського обліку, оцінюючи весь накопичений досвід, теоретичні передумови та потенціал зміни облікової парадигми, удосконалення систематизації обліку та його компонентів, визначити основні принципи впливу цифрових технологій на модернізацію бухобліку. Також необхідно частку уваги приділяти розвитку нематеріальних видів капіталу, віртуалізації монетарних і немонетарних форм цінності, оскільки це визначає провідні тренди розвитку суспільства.

Прориви в галузі інформаційних технологій дали змогу системі бухгалтерського обліку розширити можливості за рахунок використання відкритих технологічних платформ, хмарних сервісів, а також електронних довідково-інформаційних систем з великою базою професійних знань. Сьогодні бухгалтеру не потрібно чекати, коли вийде черговий журнал, що друкує нововведення в бухобліку. Достатньо кількох хвилин, щоб переглянути оновлення у всесвітній мережі Інтернет, заощаджуючи свій робочий час.

Безліч дослідників вважає, що в умовах цифрової економіки причинами модернізації бухобліку можуть бути такі критерії: розширення управлінських функцій організації, що зачіпають облік; підвищення ефективності та результативності обліку; розширення переліку нових об'єктів обліку; поява якісно нових методів оцінки об'єктів обліку; формування підходів до об'єднання різних видів обліку; використання інноваційних інформаційних технологій; освоєння теоретичних, методичних і прикладних варіантів розвитку бухгалтерського обліку.

В умовах неоекономіки цілком доцільно залишити осторонь стереотипи попереднього сприйняття і розсовувати межі використовуваної методології, що дасть змогу забезпечити відповідність наявних і нових завдань бухобліку. Якщо цього не робити, можна спостерігати процес зниження ефективності бухгалтерського обліку, бо на перший план вийдуть його інші специфічні риси, такі як консервативність, замкнутість у професійному середовищі, ретроспективність інформації, відставання від потреб користувачів. На сьогодні революційним нововведенням у методах обліку можна вважати деякі продукти інформаційних технологій. Розглянемо, наприклад, систему «блокчейн». Саме поняття технології «блокчейн» визначається як якийсь безперервний ланцюжок, що складається з декількох блоків, які зберігають інформацію. Основним завданням технології виступає передача (тобто транзакція) цифрових активів, здійснювана без посередників. У рамках технології блок являє собою структуру даних, у рамках якої зберігається список транзакцій. При цьому найчастіше ланцюжки блоків у мережі «блокчейн» зберігаються незалежно один від одного, що дає змогу назвати технологію особливою логікою зберігання даних, яка не залежить від будь-якого центру. Таким чином, говорячи про технологію «блокчейн» у бухгалтерському аудиті, ми говоримо про спеціальну взаємопов'язану базу даних, у рамках якої зберігається вся інформація про транзакції, які здійснили учасники такої системи. Таким чином, якщо раніше підприємства формували і локально зберігали транзакційні записи, то зараз вони можуть об'єднувати їх у реєстр, що укладає бухгалтерську інформацію в надійну систему, фальсифікація і знищення елементів якої неможливі завдяки криптографічному захисту.

Впровадження технології «блокчейн» у бухгалтерський облік має деяку низку переваг, які включають у себе: відсутність необхідності звірки розрахунків із зовнішніми

контрагентами. У рамках зазначеної технології списання та формування кредиторських і дебіторських заборгованостей здійснює одночасно в момент транзакції, що виключає необхідність підтвердження операції з грошовими коштами; можливість постійного та безперебійного доступу до інформації про всі активи, що подається в режимі онлайн; можливість повноцінної автоматизації процесів бухгалтерського обліку, що значно спрощує зазначені процеси. Ба більше, автоматизація зазначених процесів дає змогу забезпечити мінімізацію помилок, яких можна припуститися під час роботи з активами; забезпечення повної прозорості та доступності необхідних даних для всіх учасників системи; гарантованість безпеки платежів, що здійснюються в рамках системи.

Тут, однак, варто зазначити, що використання технології «блокчейн» також має низку недоліків, які варто враховувати при впровадженні зазначеної системи. До числа таких недоліків насамперед належить доступність даних, яка, з одного боку, забезпечує простоту і прозорість використання, однак, з іншого боку, може негативно позначитися на безпеці та рівні конфіденційності даних, що зберігаються в системі. Ба більше, інформація про всі транзакції учасника системи також залишається доступною для ознайомлення. По-друге, не дивлячись на можливість автоматизації процесу бухгалтерського обліку та мінімізації так званого «людського фактору», зазначена система також може мати власні збої в роботі, що може призводити до виникнення помилок. По-третє, впровадження технології «блокчейн» являє собою доволі складний і дорогівартісний процес, який з огляду на зазначені якості може бути недоступним для малих і середніх підприємств. У зазначеному зв'язку видається, що впровадження технології «блокчейн» є виправданим для більших підприємств, які мають реальну потребу в автоматизації процесів бухгалтерського обліку. При цьому використання зазначеної технології не

повинно виключати «людського» контролю на випадок непередбачуваних збоїв і помилок у роботі системи.

У сучасних цифрових економічних реаліях можливий безперервний аудит, якому характерні режим реального часу, невід'ємність, оперативність і прогнозування, формування трендів на макrorівні, об'єктивовані результати за сукупністю зібраних доказів. Безперервний аудит являє собою контрольну методологію, в рамках якої контрольні результати проводяться одночасно або через короткий термін після релевантних подій. Говорячи більш простою мовою, безперервний аудит являє собою такий вид аудиторської діяльності, під час використання якої система перевірки всієї звітної документації розподіляється рівномірно протягом звітного періоду з метою виправлення помилок, що виникають, до його завершення. Сам безперервний аудит містить у собі три ключові компоненти: система безперервних даних, що дає змогу забезпечити та здійснити цілісність перевірки даних, що проходять через систему; постійний моніторинг контролю, що забезпечує безперервно контролювати й оцінювати всі операції; постійний моніторинг та оцінювання ризиків, що дає змогу збирати дані, необхідні для оцінювання ризиків.

Перевагами впровадження системи безперервного аудиту виступають: своєчасна оцінка можливих ризиків компанії при прийнятті різних управлінських рішень; раціональне використання грошових коштів компанії; збереження активів компанії на основі проведення постійного контролю за змінами контрольного середовища; можливість автоматизації роботи з великими обсягами інформації та підготовки звітної документації.

Водночас, як і в ситуації з «блокчейном», впровадження системи безперервного аудиту на підприємстві може зіткнутися з низкою труднощів. Так, наприклад, така система контролю може бути негативно сприйнята трудовим колективом як система фактичного посилювання вимог до нього.

Відмінною ознакою розвитку сучасного бухгалтерського обліку стає використання різних інформаційних технологій. Однак в цьому випадку йдеться не тільки про спеціальні професійні програми, призначені для використання бухгалтерами, а й про досить велику кількість допоміжних засобів. Так, особливої популярності набирають програми, пов'язані зі здійсненням моніторингу. Більшість великих сучасних компаній віддають перевагу використанню спеціального програмного забезпечення з розширеним функціоналом, де бухгалтерський облік є лише частиною всієї системи. Однією з найбільш популярних інформаційних технологій, що використовуються для управління підприємством є ERP-системи, які дають змогу забезпечити моніторинг за всіма операціями компаніями.

Особливого значення в розвитку бухгалтерського обліку на сьогодні набули хмарні технології, які дають змогу зберігати в собі величезні масиви даних. Можливість зберігання інформації на декількох серверах забезпечує захист інформації шляхом припинення несанкціонованого доступу до інформації.

Використання інформаційних технологій у рамках бухгалтерського обліку має переваги для користувачів таких систем. Перелік зазначених переваг включає в себе: забезпечення безпеки даних; автоматизацію процесів; можливості масштабування завдань бухгалтерського обліку; регульованість грошових витрат, витрачених на організацію бухгалтерського обліку тощо.

Певних змін зазнає перелік об'єктів обліку в умовах інформаційного суспільства. Також перелік об'єктів розширюється у зв'язку з появою гібридних і модифікованих форм активів і капіталу: криптовалюти, цифрових аналогів реальних цінностей, смарт-активів, фінансових транзакцій, віртуальних монетарних і немонетарних активів. Їх відображення в обліку створює нові засади систематизації об'єктів, виокремлення критеріїв їх визнання та ролі в еко-

номічній інформаційній системі. Крім того, в сучасних умовах однією з важливих цілей бухгалтерського обліку стає вдосконалення облікових процедур: скорочення обсягу звітності, скасування ведення обліку будь-яких об'єктів, використання механізмів узагальнення первинних даних. Також ефективним кроком стала технологія електронного підпису та електронного обміну інформацією. Ці вдосконалення призначені для захисту інформації, забезпечення роботи комунікаційних мереж, підвищення рівня розвитку засобів автоматизації тощо. Говорячи про модернізацію бухобліку, не можна не відзначити його основні недоліки, такі як: викривлення інформації бухгалтерської звітності внаслідок певних умовностей; недостатність уваги зовнішніх факторів макросередовища і концентрація на внутрішніх елементах діяльності організації; недостатня співставність даних бухгалтерського обліку і звітності по причині застосування різних варіантів обліку активів і зобов'язань підприємства. Подолання основних недоліків має стати метою сучасних тенденцій розвитку бухгалтерського обліку.

Таким чином можна дійти висновку, що на сучасному етапі розвитку економічних відносин бухгалтерський облік зберігає свою актуальність і затребуваність. Будучи важливою частиною системи обробки інформації, він постійно вдосконалюється, забезпечуючи при цьому ефективну економічну діяльність.

Перелік посилань:

1. Вербицька В.І. Сучасні інформаційні технології в управлінні фінансами. *Перспективи розвитку бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту в умовах інноваційних інформаційних технологій* : монографія / Є.А. Карпенко, О.В. Карпенко, А.І. Мілька [та ін.]. Полтава : ПУЕТ, 2021. С. 48–54.

АВТОМАТИЗАЦІЯ СКЛАДАННЯ ЗВІТНОСТІ ЗА МСФЗ

Мошківський В.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Ковальова Т.В., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Впровадження МСФЗ у вітчизняну облікову практику, безумовно, є тенденцією, продиктованою сучасними вимогами ринку. Насамперед, серед тих, кому слід замислитися над застосуванням міжнародних стандартів, є іноземні компанії або організації, діяльність яких так чи інакше пов'язана із закордонним бізнесом. З цього випливає, що постає питання про найоптимальніший спосіб підготовки звітності за МСФЗ. На даний момент такими є: спосіб складення звітності по МСФЗ вручну шляхом трансформації даних НП(С)БО; спосіб автоматизації процесу підготовки звітності по МСФЗ.

Перетворення в електронні таблиці та бази даних, наприклад, MSExcel вважається одним із найпростіших, найшвидших і водночас найнижчим за вартістю методом підготовки звітності за МСФЗ, проте має низку недоліків. Складнішим, але водночас якіснішим і достовірнішим, способом є використання автоматизованих інструментів підготовки звітності за МСФЗ. Крім цього, доступні й різні варіанти часткової автоматизації даних та їх подальшого опрацювання вже без використання програмних продуктів. Під час підготовки та формування проекту програмного забезпечення з метою достовірного відображення фінансової діяльності організації виділяють 3 основні етапи: під першим етапом мається на увазі розробка основної методологічної бази і постановка необхідних до виконання завдань. Інакше кажучи, основна суть етапу полягає у формуванні вимог до програми і того, яким чином ця програма буде працювати; на другому етапі кваліфіковані експерти

(фахівці) займаються розробкою технічного завдання програмного забезпечення з урахуванням вимог, висунутих на першому етапі; на третьому етапі відбувається вибір виконавця для проекту, тому що під час розв'язання задач з автоматизації важливо, хто буде відповідати за виконання роботи. Водночас можна автоматизувати як потранзакційний облік у частині кожної операції, так і окремі алгоритми трансформації. Для того, щоб визначити найкращий варіант автоматизації, потрібно провести порівняння і виявити, якому способу надається перевага і який є зручнішим у використанні. Використовуючи метод трансляції даних, необхідне створення підсистеми МСФЗ у програмному продукті, в якому здійснюється ведення бухгалтерського обліку організації. Під підсистемою МСФЗ розуміють спеціальний функціонал програмного забезпечення з автоматизованого ведення бухгалтерського обліку за МСФЗ в обліковій системі, яку було обрано для цілей ведення обліку.

Водночас автоматизований облік досягається з використанням часткової трансляції даних, що передбачає формування на окремому плані рахунків МСФЗ проводок такими трьома способами: трансляція проводок бухгалтерського обліку відповідно до правил меппінгу. Під меппінгом розуміють відповідності між даними НП(С)БО та МСФЗ, які задаються в підсистемі МСФЗ; відображення ручними операціями тих даних, які не конвертуються з бухгалтерського обліку і для яких нераціонально створювати спеціальний функціонал; розробка спеціального функціоналу з можливістю аналізу рухів даних бухгалтерського обліку за період за тими ділянками, що не підлягають конвертації з бухгалтерського обліку з огляду на різні причини. І перш ніж приступити до автоматизації, говорячи про метод трансляції даних, необхідна підготовка методологічної бази, яка буде основою розроблюваної підсистеми МСФЗ і яку необхідно адаптувати і, в разі потреби, розробити під пев-

ний програмний продукт. Формування карти функціонального покриття відбувається за результатами аналізу даних бухгалтерського обліку за періоди, що передують звітному. Так, карта функціонального покриття містить у собі типові господарські операції з різних ділянок обліку, а також спосіб, який було обрано для відображення конкретних операцій на плані рахунків МСФЗ.

Виділяють два способи відображення операцій у плані рахунків МСФЗ:

1) перетворення даних бухгалтерського обліку за правилами меппінгу;

2) ведення обліку за МСФЗ незалежно від бухгалтерського обліку: ведення в ручному режимі; ведення за допомогою спеціального автоматизованого функціоналу.

Відповідно до розробленої методології визначаються функціонально-технічні вимоги до підсистеми МСФЗ, які будуть використані програмістами як основа при створенні технічного завдання програми.

Крім цього, варто згадати, що в розробленні підсистеми МСФЗ з нуля необхідності немає. Це пов'язано з тим, що ринок багатий на програмні продукти, які враховують різні можливості ведення обліку за МСФЗ методом трансляції даних. Усе що залишається зробити програмістам – адаптувати вже наявний програмний продукт з урахуванням специфіки діяльності організації, а також її потреб.

Розглядаючи метод трансформації даних, необхідно для початку звернути увагу на саме його визначення. Трансформація даних передбачає під собою процес складання звітності за МСФЗ, як правило, за допомогою перегруповання облікової інформації, а також коригуванням статей звітності, які були підготовлені за правилами НП(С)БО. Автоматизація трансформації даних можлива на рівні програмного продукту організації, після чого відбувається консолідація поза програмним обладнанням, де виконувала-

ся трансформація. Крім цього, автоматизація можлива і на одному рівні, де буде виконуватися одночасно і трансформація, і консолідація. Цей варіант передбачає формування звітності за МСФЗ у програмному продукті таким чином:

1) спочатку із зовнішніх джерел вивантажують дані бухгалтерського обліку;

2) далі виконують автоматичну трансформацію даних бухгалтерського обліку за допомогою спеціального функціоналу, який розробили і налаштували під це;

3) виконують автоматичну консолідацію даних;

4) відбувається формування консолідованої звітності за МСФЗ.

Для того, щоб використовувати такий спосіб підготовки та формування звітності за МСФЗ необхідно окремо розробити або ж адаптувати різні методологічні документи. Наявність документа, що містить опис коригувань, притаманна методу трансляції. У ньому знаходить своє відображення перелік трансформаційних і консолідаційних коригувань, здійснюваних на дату підготовки звітності за МСФЗ. Незалежно від вибору автоматизованого методу формування звітності за МСФЗ їхні переваги значно перевершують ручний спосіб. Так, автоматизована підготовка звітності дає змогу: знизити витрати на придбання консультаційних послуг з МСФЗ; скорочує витрати на аудит звітності за МСФЗ; підвищує конкурентоспроможність організації та збільшує її капіталізацію. При визначенні способу складання звітності, варто відштовхуватися від поставлених завдань перед компанією, ресурсів, якими вона володіє, і може вплинути на процес формування звітності за МСФЗ. Також не варто нехтувати визначенням вигод, які організація може отримати при здійсненні цієї діяльності. Придбання спеціального програмного продукту для здійснення методу трансформації на практиці часто є нерентабельним. Цей спосіб ефективніше реалізувати, використо-

вуючи MSExcel. Для формування звітності за МСФЗ методом трансляції буде доречним придбання спеціального програмного забезпечення. У цій сфері активно розвивається західний ринок. Так, свого поширення набули такі розробки: SCALA, SUN, PLATINUM, AXAPTA тощо. Усі вони відрізняються своїм функціоналом, але їх завдання різною мірою спрямовані на вдосконалення автоматизації складання звітності.

Перелік посилань:

1. Акімова, Н.С., Наумова, Т.А., Азадєн, А., Козуб, В.О., Козуб С.О. Моделі формування обліково-аналітичної системи фінансової та управлінської звітності на основі інформаційної платформи МСФЗ. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2022. Т.6 №47. С. 198–217. DOI:<https://doi.org/10.55643/fcptp.6.47.2022.3867>

ҚАЗІРГІ ЕКОНОМИКАНЫ ЦИФРЛАНДЫРУ

Омарова А.Б., м.э.н., аға оқытушысы

*Л.Б. Гончаров атындағы Қазақ автомобиль-жол институты,
Алматы қ.*

Түйіндеме: Бұл мақалада Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстанның экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму траекториясына көшіруге жағдай жасау болып табылатынын атап көрсеткен.

Цифрлық жаһандануға өту компаниялардың шығыны азырақ бизнес-модельдерді пайдалану арқылы халықаралық нарықтарға шығып, өздерінің халықаралық қызметін бұрынғыдан да тиімдірек жүзеге асыра алатынын білдіреді.

«Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасының (бұдан әрі – Бағдарлама) мақсаттары орта мерзімді перспективада Қазақстан Республикасы экономикасының даму қарқынын жеделдету және цифрлық технологияларды пайдалану есебінен халықтың өмір сүру сапасын жақсарту, сондай-ақ ұзақ мерзімді перспективада Қазақстанның экономикасын болашақтың цифрлық экономикасын құруды қамтамасыз ететін түбегейлі жаңа даму траекториясына көшіруге жағдай жасау болып табылады.

Бағдарламаны іске асырудың бес негізгі бағыты:

1. «Экономика салаларын цифрландыру» – еңбек өнімділігін арттыруға және капиталдандырудың өсуіне алып келетін озық технологиялар мен мүмкіндіктерді пайдалана отырып, Қазақстан Республикасы экономикасының дәстүрлі салаларын түрлендіру бағыты.

2. «Цифрлық мемлекетке көшу» – қажеттіліктерін күні бұрын біліп халық пен бизнеске қызмет көрсету инфрақұрылымы ретінде мемлекеттің функцияларын түрлендіру бағыты.

3. «Цифрлық Жібек жолын іске асыру» – ішкі контур үшін де, Қазақстан Республикасының транзиттік әлеуетін іске асыру үшін деректерді берудің, сақтаудың және өңдеудің жылдамдығы жоғары және қорғалған инфрақұрылымын дамыту бағыты.

4. «Адами капиталды дамыту» – жаңа жағдайға – білім экономикасына көшуді қамтамасыз ету үшін креативті қоғам деп аталатынды құруды қамтитын түрлендіру бағыты.

5. «Инновациялық экожүйені құру» – бизнес, ғылыми сала және мемлекет арасындағы орнықты көлденең байланыстармен технологиялық кәсіпкерлік пен инновацияны дамыту үшін жағдай жасау бағыты. Мемлекет инновацияларды өндіріске шығаруға, бейімдеуге және енгізуге қабілетті экожүйе катализаторы ретінде әрекет етеді [1].

Соңғы жылдары түрлі салаларда қолданылатын көптеген технологиялық инновациялардың енгізілуімен туындады. Өндіріс және қосымша құнды алу тәсілдері түбегейлі өзгеруде, адамдардың білімі мен еңбек дағдыларына жаңа талаптар пайда болуда. Өнеркәсіптік заттар интернеті икемді және ақылды өндірістің мүмкіндіктерін пайдалана отырып, өндірістік салалардың болашағын қалыптастырады, өнімділіктің революциялық өсуін қамтамасыз етеді. Жасанды интеллект қаржы қызметтері мен медицина сияқты консервативтік салаларда да енгізілуде. 3D басып шығару технологиясы бүгінгі күннің өзінде авиация, логистика, биомедицина және автомобиль өнеркәсібі секілді салалардың трансформациялануына ықпал етеді.

Бүгінде цифрландыру процесі әлемдегі барлық елдерге әсер етеді. Сонымен қатар әрбір ел цифрлық дамудың басымдықтарын өзі айқындайды. Әлемдегі 15-тен астам мемлекет қазіргі уақытта ұлттық цифрландыру бағдарламаларын іске асыруда. Қытай, Сингапур, Жаңа Зеландия, Оңтүстік Корея және Дания ұлттық экономикаларды цифрландыру бойынша алдыңғы қатардағы елдер болып табылады. Қытай өзінің «интернет плюс» бағдарламасында цифрлық индустрияны дәстүрлімен біріктіреді, Канада Торонтода АКТ-хабын жасады, Сингапур драйвері АКТ болып табылатын «ақылды экономиканы» қалыптастырады, Оңтүстік Корея «Креативті экономика» бағдарламасында адами капиталды, кәсіпкерлікті дамытуға және АКТ саласындағы жетістіктерді таратуға бағдарланады, ал Дания мемлекеттік секторды цифрландыруға баса назар аударуда.

Осы елдерде мемлекет бағдарламаны іске қосу мен іске асыруда маңызды рөл атқарады, бұл ретте табысқа жету «цифрлық жекешелендіру» деп аталатын жеке ойыншылардың қатысуына байланысты. Бүгінде біз

мемлекеттің экономикалық жүйенің қатысушыларын цифрлық болашаққа саналы түрде итермелеуі сияқты көптеген мысалдарды байқаймыз. Мемлекет басымдықтар ретінде анықталған «тиімсіздіктерді» жабу үшін өзінің «тендерін» жариялайды. Ойыншылар өздерінің «бидтерін», жобаларды ықтимал іске асыруға пилоттық тұжырымдамаларын және тәсілдерді ұсынады. Мемлекет ұсыныстарды бағалап, пилоттық жобалар конкурсының қорытындысы бойынша жеңімпазды таңдайды. Жеңімпаз, әдетте, тікелей мемлекеттік субсидияларды алмайды, бірақ өз жобасын «толық негізде» іске асыру құқығын алады (осы немесе басқа бағытта, сол немесе басқа салада, сол немесе басқа өңірде). Мемлекет нормативтік база саласында негізгі стейкхолдерлермен (өңірлік билік және т.б.) синхрондауды және кооперациялауды қолдау көрсетуді, сондай-ақ «цифрландырылатын» салаларға ынталандыру жасауды қамтамасыз етеді. Сондай-ақ жеңімпаздардың консорциумын таңдауы мүмкін, бұл оны іске асыру кезінде тәуекелдерін азайтуға мүмкіндік береді, сонымен бірге 2-3 ойыншы арасындағы бәсекелестікті қолдайды [2].

Цифрлық жекешелендіру тәсілінің ең жарқын мысалы – Сингапур. Осылайша, 2014 жылы мемлекет Smart Nation тұжырымдамасын әзірлеуді бастамашылық етіп, оны нақтылау және іске асыру үшін бизнес және сарапшылар қауымдастығын ынтымақтасуға шақырды. Smart Nation – мемлекеттің азаматтардың күнделікті өміріне цифрландыруды енгізу арқылы өмір сүру сапасын жақсарту жөніндегі бастамасы. Мемлекет Smart Nation шеңберінде бастамаларды іске асыру үшін бірінші кезектегі міндеттердің бірқатарын шешу үшін бастапқы сұрауды қалыптастырды. Мәселен, бастапқыда айқындалған негізгі бастамалардың бірі «ақылды қаланы» құру үшін ұлттық сенсорлық желіні дамыту болып табылады. Техникалық шешім әзірлеуге мердігер

таңдау үшін мемлекет әрбір міндет бойынша тендер ұйымдастырады.

Әлемдік экономикалық дағдарыстар алдымызға жаңа сын-тегеуріндерді қойып, мемлекеттік саясаттың халықты қажетті әлеуметтік қорғаумен қамтамасыз етуге бағдарлануы салдарынан мемлекеттің экономикаға көбінше қатысуына әкелуде. Мемлекеттің жоғары белсенділігінің кері әсері – халық пен бизнестің тәуекелдер мен қазіргі заманның сын-тегеуріндері жағдайларында экономикалық агенттер ретінде өз мінез-құлқын өзгерту қажеттілігіне дайын болмауы. Дегенмен, көз алдымызда болып жатқан цифрлық революция Қазақстанға цифрландыруды мемлекеттік саясат ретінде өзінің даму жоспарына енгізу қажет екендігіне әкелуде.

Сондай-ақ Қазақстан цифрландырудың қазіргі деңгейі тұрғысынан The Boston Consulting Group халықаралық консалтингтік компанияның e-intensity рейтингінде де қуып жетуші ел болып отыр. Қуып жету мәртебесін еңсеру үшін Бағдарламада әлемдегі мемлекеттердің күн тәртібінде тұрған цифрландырудың барлық бағыттары бойынша революциялық, серпілісті іс-шаралардың болуы талап етіледі.

Бұл бағыттар экономиканың дәстүрлі салаларының цифрлық трансформациялануын, адами капиталдың дамуын, мемлекеттік органдар қызметінің цифрландырылуын, цифрлық инфрақұрылымның дамуын, сондай-ақ цифрлық технологиялар аясында кәсіпкерлік экожүйені дамыту саласында серпілісті қамтиды, нәтижесінде экономиканың нақты секторында өндіріс модельдерін өзгерту және қосылған құнды құру [3].

Экономика салаларындағы цифрлық түрлендірулер

Жаңа цифрлық революция бүгінгі өндіру тәсілдерін, жеткізу тізбектері мен қосылған құнды құру тізбегін өзгертеді. Өнеркәсіптің цифрлық трансформациялану

драйвері бірі болып табылатын Индустрия 4.0 қосымша құндылық физикалық объектілердің, процестердің, цифрлық технологиялардың бірігуінің есебінен қамтамасыз етілетін өндірісті ұйымдастыру тұжырымдамасы болып табылады, бұл ретте нақты уақыт режимінде физикалық процестердің мониторингі жүзеге асырылады, орталықсыздандырылған шешімдер қабылданады, сондай-ақ машиналардың өзара және адамдармен іс-қимылы жүреді. Барлық физикалық объектілердің толассыз цифрландырылуы және олардың бірігуі жаппай өндірістен жаппай даралануға көшуге негіз жасайды, өндірістің икемділігі артады, жаңа өнімді игеру уақыты қысқарады, өз кезегінде олар жаңа бизнес-модельдерді іске асыруға және клиенттермен дараланған жұмыс тәсілдерін қолдануға мүмкіндік береді. Осының барлығы өнеркәсіп кәсіпорындарының тиімділігі мен бәсекеге қабілеттілігін айтарлықтай дәрежеде арттырады.

Өндіру, өңдеу өнеркәсібі және электр энергетикасы

Жер қойнауын пайдалану қазіргі таңда Қазақстан экономикасының нақты секторының негізін құрайды. Алайда, осы күнге дейін өңдеу өнеркәсіп секторы жоғары деңгейде жеткілікті дамымаған. Электр энергетикасы халық пен өндірістің қажеттіліктерін қамтамасыз етеді, бірақ технологиялық және ресурс үнемдеу деңгейіне көшуді талап етуде.

Қазақстан минералдық ресурстарының қоры бойынша әлемдегі көшбасшылар қатарында кіреді. Еліміздегі шикізат қоры барланған мырыш, вольфрам, барит қорлары бойынша әлемде бірінші орында, уран, күміс, қорғасын және хромит бойынша – екінші, алтын бойынша – алтыншы, мұнай бойынша – он екінші, табиғи газ қоры бойынша он төртінші орында тұр.

Тау-кен өндіру және өңдеу өнеркәсіптерінде Индустрия 4.0 тұжырымдамасына сәйкес жаңа технологиялық деңгейге көшу маңызды тренд болып табылады.

Қазіргі уақытта Қазақстанның тау-кен өнеркәсібі әлемдік көшбасшылармен салыстырғанда технологиялық жабдықталуы жағынан жеткіліксіз күйде, тұтастай алғанда, ол төмен еңбек өнімділігі мен бәсекеге қабілеттілікке әкеледі. Еліміздегі кен орындарының бір бөлігі (21%) заманауи жабдықтар мен деректерді берудің дамыған желілерімен жабдықталғанына қарамастан, кен орындарының айтарлықтай бөлігі жаңғыртуды қажет етеді. Осылайша, кен орындарының 56% желілердің болмауымен немесе олардың жеткілікті түрде дамымауымен сипатталады, кен орындарының 23% жабдықтарын толық ауыстыруды талап етеді.

Өндіру өнеркәсібінің цифрлық құрамдас бөлігін дамытудың елеулі тежегіш факторларының арасында қаржы ресурстарының шектелуі, салада да, АТ да гибридті мамандануы бар білікті кадрлардың жетіспеушілігі, цифрландыруды енгізуден экономикалық пайданың жеткіліксіз түсінуі, сондай-ақ инфрақұрылымның шектелуі болып табылады.

Өңдеу өнеркәсібі – дамуы Қазақстанның орнықты дамуының маңызды шарттарының бірі болып табылатын экономика саласы. Өңдеу салалары жоғары технологиялық қызметтерге сұранысты қалыптастырады, инженерлік құзыреттерді және сапалы жұмыс орындарын жасайды. Бұл ретте технологиялық даму бөлігінде өңдеу өнеркәсібі кәсіпорындарының 80%-дан астамы автоматтандырылудың және цифрлық технологиялардың енуінің төмен дәрежесімен сипатталады. Осылайша, мысалы, қазіргі уақытта мұнай өңдеуде МӨЗ жөндеу жұмыстарына жыл сайынғы жоспарлы тоқтатулар пайдаланылады, бұл жөндеу процестерінің оңтайландырылмауын және құрылғыға қызмет көрсетпеуін дәлелдейді, тиісінше толығымен шығындардың ұлғаюын әкеп соқтырады.

Желінің барлық элементтері мен қатысушылары арасындағы тиімді ақпарат алмасуды, ірі іркілістерден,

табиғи катаклизмнен, сыртқы қатерлерден қорғауды және өзін-өзі қалпына келтіруді қамтамасыз ету мақсатында түрлі Smart технологияларды енгізу энергетикадағы негізгі әлемдік тренд болып табылады.

Қоршаған ортаны қорғау саласы жедел, шынайы және толық ақпаратты қажет етеді. Осыған орай автоматтандыру мәселелерінің маңызды стратегиялық мәні бар, өйткені бұдан әрі қоршаған ортаны қорғау саласындағы қызмет нәтижелері тек материалдық базаның жай-күйінен, персоналдың біліктілігінен ғана емес, сондай-ақ барлық экологиялық ақпаратты ұсынудың дұрыстығы мен жеделдігінен де құралатын болады.

Көлік және логистика

Сапалы көлік және логистика инфрақұрылымы аумақтың байланыстылығын арттыру және тауарларды белгіленген жерге дейін жеткізуге үстеме шығыстарды төмендету есебінен экономиканың дамуына қуатты серпін береді.

Байланыс желілері инфрақұрылымының дамуынан барынша әсерді алу үшін көлік қатынастарының барлық түрлерін дамыту және оның құнын арзандату есебінен де, жүктерді қайта жіберу және жеткізу инфрақұрылымын дамыту есебінен де аумақтың көлік байланыстылығын қатар дамыту талап етіледі. Қазіргі уақытта Қазақстанның темір жол желісі жоғары дамығанмен, автомобиль жолдары желісі жеткілікті дамымаған, әуе тасымалдау құны тым қымбат. Еуропа-Азия мультимодальдық трансконтинеттік жүктерді тасымалдау дамуда, бірақ мұнда да үлкен өсу әлеуеті бар. Теңіз және өзен тасымалдарының кішігірім көлемі бар, мұнда да ашылмаған өсу әлеуеті бар.

Осылайша, көлік-логистика саласының одан әрі өсуін қамтамасыз ету үшін көлік құралдарын басқару арқылы транзиттік әлеуетті арттыруды, ақпаратты жедел өңдеу және оңтайлы әрі ұтымды шешімдерді және басқарушылық

ықпалдарды әзірлеу арқылы көліктегі қауіпсіздікті күшейтуді қамтамасыз ететін көлік жүйесін енгізуді қарастыру талап етіледі.

Шетел мемлекеттерінің тәжірибесі көрсеткендей, жүк ағымының өсуіне әуе жүк тасымалдау, сондай-ақ мультимодальдық тасымалдауларды дамыту процесінде «E-freight» халықаралық стандартты қолдана отырып, қағаз құжат айналымын оңтайландыру есебінен қол жеткізуге болады.

Сала проблемалары бірнеше өлшемдерге байланысты және ішкі және сыртқы контурларға қатысты:

– транзиттік және импорттық жүктерді бақылаудың төмендігі;

– шешім қабылдау үшін тасымалдардың барлық түрін мониторингтеу, талдау және болжау мүмкіндігінің болмауы;

– логистика инфрақұрылымының нашар дамуы.

Жоғарыда аталған проблемалар транзиттік әлеуетті пайдаланбауға, сондай-ақ ішкі өндірістің дамуында кедергілерге әкеледі.

Ауыл шаруашылығы

Ауыл шаруашылығы – азық-түлік және экономикалық қауіпсіздікті, сондай-ақ әсіресе ауылдық жерлерде мемлекеттің еңбек әлеуетін қамтамасыз ететін Қазақстан экономикасының маңызды салаларының бірі [4].

Ауыл шаруашылығының жалпы өнімінің оң динамикасына қарамастан, жалпы өндіріс көлемі тұтыну мен халық табысының өсу қарқынынан артта қалуда, ал еңбек өнімділігінің және өнімнің бәсекеге қабілеттілігінің төмен деңгейде сақталуы өнім шығаруды өсіруге мүмкіндік бермейді, бұл ішкі тұтынуда импорттың жоғары үлесін негіздейді. Қазақстанның ДСҰ-ға кіруімен сыртқы нарықтарда бәсекеге қабілеттілікті арттыруға талаптар да күшейтілді.

АҚШ, Канада және Австралия сияқты дамыған елдердің тәжірибесі көрсеткендей, цифрлық технологиялар осы дәстүрлі саланы түбегейлі өзгертеді. Заманауи геоақпараттық жүйелер мен IoT қоса алғанда, түрлі қайнар көздерден алынатын үлкен деректер топырақтың азып-тозуынсыз әрі ресурстарды ұтымды пайдаланумен жоғары өнімді алуға мүмкіндік береді. Өнеркәсіптік заттар интернеті қашықтықтан басқара отырып, автоматтандырылған фермаларды құруға мүмкіндік береді. Дамыған логистика жүйесі мен электрондық сауда ауыл шаруашылығы өнімдерінің сапасын сақтай отырып, тіпті оларды шағын фермерлік шаруашылықтарға да соңғы тұтынушыға дейін жеткізудің өзіндік құнын төмендетуге мүмкіндік береді. Бұл ұлт денсаулығын сақтау тұрғысынан да, экспорттық әлеуетті іске асыру тұрғысынан да экологиялық таза өнімді өндіруді сақтау мен дамытудың маңызды факторы болып табылады.

Қазіргі уақытта Қазақстан Республикасының ауыл шаруашылығында цифрлық технологияларды қолданатын ауыл шаруашылығы өндірушілерінің үлесі көп емес, бұл өнімділіктің өсуін және шығыстардың қысқаруын шектейді. Бұдан басқа, ауыл шаруашылығына арналған жерлер не мақсаты бойынша пайдаланылмайды, не тиімсіз пайдаланылады, және бұл оны үлкен аумақ, халықтың тығыз орналаспағандығы және жерлердің жай-күйі мен пайдалануды мониторингтеудің қажетті инфрақұрылымының болмауы салдарынан қысқа және ұзақ мерзімді перспективада талдау мен болжаумен бақылауға қиын.

Цифрлық технологиялардың көмегімен ауыл шаруашылығында түрлендірудің үлкен әлеуеті бар, және цифрландырудың ауқымды бағдарламасы жағдайында ауыл шаруашылығы дамудың сапалы жаңа деңгейіне шығуға және ел экономикасының драйвері болуға қабілетті. Ауыл шаруашылығын цифрландыру бағдарламасының іске асырылатын іс-шаралардың негізгі бағыттары шығымдылық

пен еңбек өнімділігінің артуы, еліміздің азық-түлік қауіпсіздігін сақтау болып табылады [5].

Сонымен қатар, осы уақытта дамыған және дамушы елдерде электрондық сауда қарқынды дамуда, оның оң әсері бизнес саласына ғана емес, тұтастай алғанда, елдегі халықтың өмір сүру сапасына да таралады. Атап айтқанда, электрондық коммерцияның арқасында, мысалы халықаралық саудаға тартылу есебінен халық төмен бағалармен көптеген тауарларға қол жеткізе алады. Бизнеске ықпал ету тұрғысынан қарағанда, электрондық коммерцияның өсіп келе жатқан танымалдылығы осы салада өз бизнесін ашуға ниет білдірген адамдар санының өсуіне әкелетіндігін атап кету керек.

Алдағы 10 жылда бірқатар сапалы өзгерістер есебінен электрондық сауданың тартымдылығы өседі деп болжануда. Солардың ішінде – жеткізудің жаңа тәсілдерін қолдану, клиенттік талдауды кеңінен пайдалану, тауарлардың ассортиментін кеңейту және мобильді коммерцияның танымалдылығының өсуі есебінен жеткізу тиімділігінің артуы.

Сонымен қатар, электрондық сауданы дамыту үшін құндылықты құру тізбегінің барлық кезеңдеріндегі бірқатар кедергілерді де ескеру қажет.

Мысалы, клиенттерді тарту кезеңінде шектеуші фактор – электрондық сауданы және ойыншыларды жеткіліксіз ілгерілету, электрондық сауда теледидар мен сыртқы жарнамада жарнамаланбайды, бұл да жаңа тұтынушыларды тартуға мүмкіндік бермейді.

Электрондық тұғырнамаға қол жеткізуді ұйымдастыру кезінде электрондық сауда индустриясының ойыншыларында АТ-жүйелерінің жиі техникалық істен шығуы орын алады. Бұл ретте кеңінен таралған проблемалардың бірі оларды мобильді құрылғылардан пайдалану үшін жүйенің барлық жерден бейімделу қабілетсіздігі болып қала беруде.

Бұдан басқа, Қазақстанда индустрияны дамыту үшін қажет ерекше құзыреттері бар мамандардың, мысалы, интернет-маркетологтар мен контент бойынша мамандардың жетіспеушілігі сезіледі.

Тауарларды жинақтау, тиеу және жеткізу көлік және логистика инфрақұрылымы дамуының жеткіліксіз деңгейімен қиындатылады, өз кезегінде бұл қымбат әрі ұзақ логистика себебіне айналады.

Жоғарыда аталған қиындықтардың барлығына онлайн тұтыну мәдениетінің төмендігі, азаматтардың ақпараттандырылуының төмен деңгейі, ШОБ үшін заемдық қаржыландырудың қол жетімсіздігі және капиталдың жоғары құнына себепші болатын қолайсыз экономикалық жағдаят қосылады.

Электрондық коммерция аясын құқықтық реттеу саласында да басты проблемалар да бар. Оларға электрондық сауда компаниясының экспортын шектейтін күрделі кедендік рәсімдер, салықтық жеңілдіктердің, және мемлекет тарапынан басқа да пәрменді ынталандырудың болмауы, шетелдік компаниялардың, оның ішінде кроссшекаралық сауданың дамуы үшін шектеулер және сауданың ауқымды көлеңкелі айналымы жатады.

Ұлыбритания, Швеция, Австрия, Сингапур, Корея, Австралия сияқты елдердің тәжірибесі көрсеткендей, халықты институтаралық қашықтан сәйкестендіруді қамтамасыз ету үшін технологиялық тұғырнамаларды құру, қаржы секторында ашық тұғырнамаларды енгізу, қаржы секторында қызмет көрсету деңгейінің сапалы өсу мақсатында қаржы институттары, клиенттер мен мемлекеттік органдар арасында өзара іс-қимыл мен коммуникацияның біріктірілген цифрлық ортасын құру цифрландырудың ғаламдық трендіне сәйкес келеді, саланы түрлендіреді және қаржы және басқа да қызметтерді жаппай алуды қамтамасыз ету үшін алғышарттарды жасайды.

Заманауи технологиялық трендтер қаржы қызмет көрсету парадигмасын түбегейлі өзгертеді – жана салалар мен бағыттар, бизнес-модельдер пайда болады, қаржы қызметтерінің құны төмендейді, сондай-ақ салаға тән тәуекелдер біркелкі етеді[6].

Технологиялық даму, еліміздің киберқауіпсіздігін қамтамасыз ету шарттары ақпараттық технологиялар секторындағы қосымша құнның өсуіне және сенім білдірілген бағдарламалық қамтылыммен жұмысқа бағдарланған жұмыс істейтін қолданыстағы отандық АТ-компанияларды толық қолдау болып табылатынын атап өту қажет. Бір уақытта, даму шарттары – бүкіл әлемнен технологиялық кәсіпкерлерді өзара тиімді шарттарды тарта отырып, стартап бағыттарын қалыптастыру және дамыту.

Осы мақсатқа қол жеткізу дамудың екі бағыты бойынша жүруді білдіреді:

«Қазіргі экономиканы цифрландыру» – нақты сектордағы нақты жобалардан тұратын прагматикалық бастауды қамтамасыз ету, экономиканың қазіргі салаларын, мемлекеттік құрылымдарды цифрландыру және оларды технологиялық қайта жабдықтау жобаларын іске қосу және цифрлық инфрақұрылымды дамыту.

«Болашақтың цифрлық индустриясын құру» – адами капиталды дамыту деңгейін көтеру, инновациялық даму институттарын құру және жалпы алғанда, цифрлық экожүйені қарқынды дамыту есебінен ұзақ мерзімді орнықтылықты қамтамасыз ету, елдің цифрлық трансформациялауды іске қосу.

Бейімделген маркетингтік материалдарды және локализацияланған контентті пайдаланған кезде брендiңiздi халықаралық аудиторияға ұсыну бiрқатар қиындықтар тудырады. Брендтiң өзiндiк кейiпiн сақтап, компанияның жолдауын мақсатты аудиторияның ерекше сипаттамалары мен ерекшелiктерiн ескерiп, олардың жауабын таба алатындай бейiмдеу өте маңызды болып табылады.

Веб-сайттарды, жарнамалық және маркетингтік материалдарды, сауда белгілерінің ұрандары мен атауларын шығармашылық аударма саласындағы мамандар әртүрлі ұлттық нарықтарға сәтті бейімдей алады.

Қайталанатын тапсырмаларды автоматтандыру жобалардың орындалуын жылдамдатуға, келісілген және болжалатын нәтижелерді қамтамасыз етуге және операциялық шығындарды азайтуға көмектеседі. Ішкі және сыртқы өнімдер үшін бір бүтін экожүйені енгізу арқылы барлық процесті мүмкіндігінше автоматтандыруға тырысамыз. Аударма процесін автоматтандыруға аудармаға арналған бағдарламалық құралды және машиналық аударманы пайдалану жатады. Бұл файлдарды алдын ала және ақырғы өңдеу, контентті белгілеу, синтаксистік талдау және деректерді түрлендіру, сондай-ақ API кірістіру үшін жекелендірілген құралдар мен сценарийлерді әзірлеуге мүмкіндік береді.

Ақпараттық технологияларды локализациялау және аударма шешімдері халықаралық ақпараттық технология брендтеріне өз атын шығаруға, қызметкерлерді оқытуға, ережелер мен шарттарды сақтауға және кірісті арттыруға көмектесетін тиімді құрал болып табылады[7].

Пайдаланылған әдәбиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы «Цифрлық Қазақстан» мемлекеттік бағдарламасын бекіту туралы. 2022 жыл
2. Маркетинг 4.0: Дәстүрліден цифрлыққа көшу – Филип Котлер
3. Әлемдегі ең жақсы цифрлық маркетингтік науқан II – Дэмиан Райан
4. SEO 2017: Ақылды интернет -маркетинг стратегиясының көмегімен іздеу жүйесін оңтайландыруды үйреніңіз – Адам Кларк
5. Маркетологтарға арналған AI, 2-ші басылым – Кристофер Пенн
6. Бұл маркетинг: Сіз көруді үйренмейінше сізді көре алмайсыз – Сет Годин
7. Хит жасаушылар: цифрлық алаңдаушылық дәуіріндегі танымалдылық туралы ғылым – Дерек Томсон

7. НАУКОВО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ РОЗВИТКУ ОБЛІКУ І ОПОДАТКУВАННЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-МЕТОДИЧНІ АСПЕКТИ ОБЛІКУ ДОХОДІВ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

*Болорхуу Т., здобувач вищої освіти
Прокопов А.О., здобувач вищої освіти*

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Методика бухгалтерського обліку доходів від операційної діяльності є цілісною багаторівневою складною системою взаємопов'язаних, взаємоузгоджених способів і методів, що утворюють чітку послідовність облікових робіт від реєстрації господарських операцій до складання звітності, що призначена забезпечувати потреби управління та створювати можливості для прийняття рішень.

Сукупність методів і процедур щодо обліку операційних доходів визначається підприємством у Наказі про облікову політику. Зокрема, згідно НП(С)БО 15 і Методичних рекомендацій № 635, елементом облікової політики у частині обліку доходів має бути висвітлення методів оцінки ступеня завершеності операцій із надання послуг.

Стосовно відображення в обліковому процесі інформації про доходи, то в цій частині згідно НП(С)БО 1 при формуванні фінансової звітності дотримуються, серед інших, таких принципів:

– нарахування, за яким передбачено «відображення в бухгалтерському обліку та фінансовій звітності доходів і витрат у момент їх виникнення незалежно від часу надходження або сплати грошових коштів (грошей)»;

– обачності, згідно якого «методи оцінки, що застосовуються у бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства» [1].

Як уже йшлося, у бухгалтерському обліку дохід відображається у сумі справедливої вартості отриманих активів або тих, що підлягають одержанню. При цьому сума доходу від реалізації продукції, який виникає в результаті відповідної господарської операції (продаж товарів, надання послуг тощо), як правило, визначається шляхом домовленості між підприємством і покупцем (замовником) або користувачем активу та отримується господарюючим суб'єктом у вигляді виручки після відвантаження продукції або підписання акту виконаних робіт (наданих послуг), що підтверджує факт реалізації робіт або послуг.

На всіх стадіях облікового процесу процес обліку доходів від операційної діяльності супроводжується документальним оформленням, що характерно для бухгалтерського обліку взагалі. Такими документами при організації журнально-ордерної форми бухгалтерського обліку є документи первинного обліку, реєстри бухгалтерського обліку, Головна книга, звітність.

Первинний облік операцій з формування операційних доходів підприємства здійснюється, зокрема, на підставі документів, що засвідчують факт здійснення господарської операції, яка призводить до його отримання. Зокрема, оцінку й облік доходів проводять за наявності відповідним чином оформлених таких первинних документів: актів прийому-передачі; накладних; товарно-транспортних накладних; виписок банку; рішень суду та інших документів, що підтверджують факт збільшення доходів тощо.

При цьому організаційним підґрунтям ефективного документування операцій з формування доходів від операційної діяльності є раціональний документообіг, під яким

розуміють організовану систему створення, перевірки й обробки первинних документів в бухгалтерському обліку від моменту їх складання до передачі їх до архіву [2].

Дані первинних документів накопичуються безпосередньо в регістрах синтетичного та аналітичного обліку.

Синтетичні (об'єднуючі) рахунки надають узагальнені дані з економічно однорідних груп засобів, джерел їх утворення і господарських операцій. Синтетичні рахунки на практиці визначені планом рахунків. Облік, що здійснюється на цих рахунках, називається синтетичним (зведеним). Його дані використовуються при заповненні форм бухгалтерської звітності, передусім складанні фінансової звітності, а отже, виступають базою для аналізу фінансово-господарської діяльності підприємства. Проміжною ланкою між синтетичними та аналітичними рахунками виступають субрахунки. Вони призначені для додаткового, проміжного групування даних про окремі об'єкти обліку в складі синтетичних рахунків. Субрахунки надають інформацію, в якій послідовності (групуванні) потрібно відкривати рахунки аналітичного обліку [3].

Для узагальнення інформації про доходи призначено рахунки класу 7 «Доходи і результати діяльності», рахунки якого мають ознаки пасивних рахунків і тому нарахування доходів відбувається за кредитом, списання – за дебетом. Рахунки цього класу є тимчасовими і використовуються для накопичення інформації про доходи за звітний період, по закінченні якого сальдо цих рахунків переноситься на рахунок 79 «Фінансові результати». Тимчасові рахунки на початок облікового періоду мають нульове сальдо, тобто залишків на таких рахунках не буває. Інформація про доходи, яка накопичується на відповідних рахунках та переноситься на рахунки фінансових результатів, формує статті Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Важливою складовою положень національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є оцінка об'єктів бухгалтерського обліку, оскільки від достовірності останньої на всіх етапах руху активів, нарахування доходів та їх списання залежить фінансовий результат діяльності господарюючого суб'єкта.

Так, щодо оцінки доходів від операційної діяльності у національних стандартах бухгалтерського обліку визначено ряд критеріїв, а саме:

– «дохід відображається в бухгалтерському обліку в сумі справедливої вартості активів, що отримані або підлягають отриманню; якщо безоплатно отриманий актив забезпечує надходження економічних вигід протягом кількох звітних періодів, то доходи визнаються на систематичній основі (наприклад, у сумі нарахованої амортизації) протягом тих звітних періодів, коли надходять відповідні економічні вигоди;

– у разі відстрочення платежу, внаслідок чого виникає різниця між справедливою вартістю та номінальною сумою грошових коштів або їх еквівалентів, які підлягають отриманню за продукцію (товари, роботи, послуги та інші активи), така різниця визнається доходом у вигляді процентів.

– сума доходу за бартерним контрактом визначається за справедливою вартістю активів, робіт, послуг, що одержані або підлягають одержанню підприємством, зменшеною або збільшеною відповідно на суму переданих або одержаних грошових коштів та їх еквівалентів;

– якщо справедливу вартість активів, робіт, послуг, які отримані або підлягають отриманню за бартерним контрактом, достовірно визначити неможливо, то дохід визначається за справедливою вартістю активів, робіт, послуг (крім грошових коштів та їх еквівалентів), що передані за цим бартерним контрактом» [4].

Таким чином, головним завданням обліку доходів від операційної діяльності є надання повної, достовірної і неупередженої інформації для складання фінансової звітності суб'єкта господарювання. При цьому, основним проблемним аспектом на сьогодні є часта неможливість достовірної оцінки реально отриманого доходу за звітний період, особливо у розрізі його конкретних джерел формування.

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Ночовна Ю.О. Особливості розкриття інформації про фінансові результати у фінансовій звітності за національними та міжнародними стандартами. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/11_2018/97.pdf (дата звернення 22.04.2023).

3. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. 7-ме вид., доп. і перероб. Житомир: ПП «Рута». 2016. 831 с.

4. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. наказом М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

ДОХОДИ ВІД ОПЕРАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ЯК ОБ'ЄКТ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ: ВИЗНАЧЕННЯ І КЛАСИФІКАЦІЯ

*Болорхуу Т., здобувач вищої освіти
Федулов Є.Б., здобувач вищої освіти*

*Науковий керівник: Болдовська К.П., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Кінцевою метою функціонування кожного господарюючого суб'єкта є отримання прибутку, джерелом якого виступають різні види доходів, при цьому для більшості

підприємств будь-якого виду економічної діяльності основна їх маса формується в процесі операційної діяльності. Тому належна організація бухгалтерського обліку доходів від операційної діяльності має важливе значення для підвищення ефективності господарювання та прибутковості кожного підприємства.

Підприємство отримує доходи від звичайної та надзвичайної діяльності.

«Звичайною є будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення». При цьому «основна діяльність – це операції, пов'язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу» [1].

Свою чергою, звичайна діяльність підприємства поділяється на операційну, інвестиційну та фінансову діяльність. До надзвичайної діяльності відносять операції, які не трапляються часто чи регулярно і відрізняються від звичайних операцій підприємства. Відповідно, грошові надходження від звичайної діяльності підприємства включають доходи від основної (операційної) діяльності, іншої операційної діяльності, фінансової діяльності, інвестиційної діяльності, іншої звичайної діяльності.

Зокрема, операційна діяльність визначається як «основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не інвестиційною чи фінансовою діяльністю» [1].

Тлумачення сутності доходів як економічної категорії у наукових джерелах є дискусійним. Визначення доходів, у тому числі й від операційної діяльності, у нормативних джерелах також є неоднозначним і залежить від контексту застосування дефініції.

Так, НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», визначає доходи як «збільшення економічних вигод у вигляді збільшення активів або зменшення зобов'язань,

яке призводить до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників)» [1].

У той же час, податковим законодавством поняття доходу розкривається у контексті його визначення як об'єкта оподаткування як «будь-якого доходу, отриманого резидентами або нерезидентами, у тому числі від будь-яких видів їх діяльності на території України (включаючи виплату (нарахування) винагороди іноземними роботодавцями), її континентальному шельфі, у виключній (морській) економічній зоні...» [2].

Згідно Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 15 «Дохід» (НП(С)БО 15), «дохід визнається під час збільшення активу або зменшення зобов'язання, що зумовлює зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків учасників підприємства), за умови, що оцінка доходу може бути достовірно визначена.

При цьому не визнаються доходами такі надходження від інших осіб:

- сума податку на додану вартість, акцизів, інших податків і обов'язкових платежів, що підлягають перерахуванню до бюджету й позабюджетних фондів;

- сума надходжень за договором комісії, агентським та іншим аналогічним договором на користь комітента, принципала тощо;

- сума попередньої оплати продукції (товарів, робіт, послуг);

- сума авансу в рахунок оплати продукції (товарів, робіт, послуг) ;

- сума завдатку під заставу або в погашення позики, якщо це передбачено відповідним договором;

- надходження, що належать іншим особам;

- надходження від первинного розміщення цінних паперів;

- сума балансової вартості валюти» [3].

У міжнародній обліковій практиці концептуальна основа доходу визначається як «збільшення економічних вигод внаслідок надходження чи збільшення корисності активів компанії, або в разі вибуття зобов'язань, що призводить до збільшення розміру власного капіталу» [4].

Важливе значення для моменту визнання доходу має економічний зміст господарської операції, завдяки якій, власне, отримується дохід. Зокрема, «дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, інших активів) визнається в разі наявності всіх наведених нижче умов:

- покупцеві передані ризики й вигоди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив);

- підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами);

- сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена;

- є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигод підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені» [3].

Зауважимо, що наведені в НП(С)БО 15 «Доходи» критерії визнання доходу застосовуються окремо до кожної господарської операції, але їх потрібно застосовувати й до окремих елементів однієї операції або до двох чи більше операцій разом, якщо це впливає із суті такої операції (операцій).

Класифікація доходів за різними ознаками є важливою для проведення обліково-аналітичної роботи щодо господарської діяльності підприємства. Для цілей бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності всі доходи підприємства класифікують за видами діяльності. Так, у національних стандартах бухгалтерського обліку [3] визнані доходи класифікуються за групами, представленими

в таблиці 1. За міжнародними стандартами [4] – передбачено класифікацію доходів на доходи від продажу товарів, доходи від надання послуг і доходи від використання активів суб'єкта господарювання третіми сторонами (результатом чого є дивіденди, відсотки, роялті).

Таблиця 1

Класифікація доходів за НП(С)БО 15

Група доходів	Характеристика і склад
Дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	«загальний дохід (виручка) від реалізації продукції, товарів, робіт або послуг без вирахування наданих знижок, повернення раніше проданих товарів та непрямих податків і зборів (податку на додану вартість, акцизного збору тощо)» [3]
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	«дохід від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг за вирахуванням наданих знижок, вартості повернутих раніше проданих товарів, доходів, що за договорами належать комітентам (принципалам тощо), та податків і зборів» [3]
Інші операційні доходи	«суми інших доходів від операційної діяльності підприємства, крім чистого доходу від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), зокрема: дохід від операційної оренди активів; дохід від операційних курсових різниць; відшкодування раніше списаних активів; дохід від роялті, відсотків, отриманих на залишки коштів на поточних рахунках в банках; дохід від реалізації оборотних активів (крім фінансових інвестицій), необоротних активів, утримуваних для продажу, та групи вибуття тощо» [3; 5]
Фінансові доходи	«дивіденди, відсотки та інші доходи, отримані від фінансових інвестицій (крім доходів, які обліковуються за методом участі в капіталі)» [3]
Інші доходи	«дохід від реалізації фінансових інвестицій; дохід від неопераційних курсових різниць та інші доходи, які виникають у процесі господарської діяльності, але не пов'язані з операційною діяльністю підприємства» [3]

Таким чином, визначення доходу від операційної діяльності як об'єкту бухгалтерського обліку як національни-

ми, так і міжнародними стандартами розглядається через характерну рису збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, при цьому критерії визнання доходу в них є ідентичними, а у класифікації наявні певні розбіжності.

Таким чином, вивчення й узагальнення положень чинних національних і міжнародних стандартів бухгалтерського обліку показує, що визначення ними доходу та також критерії його визнання є ідентичними, а саме поняття розглядається через характерну рису збільшення економічних вигід у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань. При цьому разом із схожістю у дефініціях, існують розбіжності у класифікації доходів: у вітчизняній практиці вони більш деталізовані, що обумовлено потребами користувачів, деталізацією плану рахунків та змістом статей фінансової звітності. Загалом, бухгалтерський підхід до класифікації доходів підприємства відповідає вимогам законодавчо-нормативних актів щодо обліку доходів та відображенню інформації про доходи у фінансовій звітності, тобто статтям Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід).

Перелік посилань:

1. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності»: затв. наказом М-ва фінансів України від 07 лют. 2013 р. № 73. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13> (дата звернення: 18.04.2023).

2. Податковий кодекс України: Закон України від 02 груд. 2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17> (дата звернення: 18.04.2023).

3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 15 «Дохід»: затв. наказом М-ва фінансів України від 29 лист. 1999 р. № 290. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0860-99#Text> (дата звернення: 18.04.2023).

4. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 18 (МСБО 18). Дохід: редакція від 30.06.2017. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/929_025#Text (дата звернення: 24.03.2021).

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : затв. наказом М-ва фінансів України від 30 лист. 1999 р. № 291. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 21.04.2023).

ДОСЛІДЖЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ГРОШОВИХ КОШТІВ ТА МЕТОДІВ ЇХ ОБЛІКУ

***Вербицька В.І.**, канд. екон. наук, доцент
Вересовська Г.В., здобувач вищої освіти*

Харківський національний автомобільно-дорожній університет

Грошовий потік – це рух грошових коштів, який виникає в результаті діяльності підприємства. Вхідні грошові потоки – це гроші, які отримує підприємство від продажу товарів або послуг, вкладів, кредитів тощо. Вихідні грошові потоки – це гроші, які підприємство витрачає на оплату зарплат, закупівлю сировини, обладнання, рекламу та інші витрати. Управління грошовим потоком є важливим елементом фінансового менеджменту підприємства, оскільки забезпечує стабільність його фінансового стану, здатність до інвестування та розвитку. Тому вивчення та аналіз грошових потоків має велике значення для успішного управління підприємством.

Грошові потоки є важливим елементом господарської діяльності підприємств, оскільки вони забезпечують фінансову стабільність і розвиток компанії. Вони дозволяють підприємству забезпечити оплату заробітної плати, виплату податків, погашення боргів, закупівлю сировини та обладнання, проведення рекламних заходів, розвиток нових продуктів і послуг та інше.

Дослідження проблеми формування грошових потоків є важливим для підприємств, оскільки дозволяє забезпечити оптимальний баланс між вхідними і вихідними

грошовими потоками, прогнозувати майбутні грошові потоки, що є важливим для планування бюджету і розвитку компанії. Це дозволяє їм раціонально розподіляти грошові ресурси і забезпечувати стабільний фінансовий стан, що є ключовим фактором для успішної діяльності.

Грошові потоки є складним явищем, що включає в себе багато аспектів, таких як виникнення, рух, вплив на фінансовий стан підприємства та інше. Хоча існує багато наукових досліджень та праць, що присвячені проблемі грошових потоків, проте немає єдиної теоретичної бази, яка б включала в себе усі аспекти управління грошовими потоками підприємства.

У своїх дослідженнях багато вчених наголошують на важливості розуміння сутності грошових потоків та їх ролі в управлінні фінансами підприємства. Крім того, вони досліджують різні аспекти грошових потоків, такі як джерела формування, фактори, що впливають на рух грошових потоків, методи їх управління та інше.

Проте для формування єдиної теоретичної бази необхідно здійснювати подальші наукові дослідження, що дозволять уточнити та систематизувати знання про грошові потоки та їх управління. Такі дослідження можуть бути корисними для практиків, оскільки дозволять розробляти ефективніші методи управління грошовими потоками та забезпечувати стабільний фінансовий стан підприємства.

Існує значна кількість наукових досліджень, що присвячені аналізу сутності, виникнення та руху грошових потоків в господарській діяльності підприємств. Проте, відсутність узагальненої теоретичної бази, яка б охоплювала усі аспекти управління грошовими потоками, залишається актуальною проблемою.

Надзвичайно важливим є розвиток методів та підходів до оцінки ефективності управління грошовими потоками, а також створення комплексних інструментів для

управління грошовими потоками підприємств [1]. Однак на сьогоднішній день існує значний дисбаланс між теоретичними напрацюваннями та практичними рекомендаціями щодо управління грошовими потоками. Тому подальше дослідження даної теми та формування єдиної теоретичної бази, яка б охоплювала усі аспекти управління грошовими потоками, є важливим завданням для науковців та практиків у галузі фінансів та економіки.

В економічній літературі сформувалися два основні підходи до визначення категорії грошовий потік.

Перший підхід визначає грошовий потік як різницю між надходженнями та виплатами коштів за певний період часу, що дозволяє оцінити фінансовий результат підприємства за цей період.

Другий підхід визначає грошовий потік як безперервний рух коштів від їх надходження до виплати за певний період, що дозволяє оцінити ефективність управління коштами підприємства. Цей підхід дає змогу оцінювати динаміку грошових потоків, зокрема з'ясувати, які джерела приносять більше прибутку, а які – менше. Обидва підходи мають свої переваги та недоліки і використовуються в залежності від конкретної ситуації та завдань аналізу грошових потоків підприємства. Перший підхід зорієнтований на визначення фінансового результату діяльності підприємства, тоді як другий підхід акцентує увагу на безперервному русі коштів і на взаємозв'язку між ними. Для управління грошовими потоками підприємства необхідно використовувати обидва підходи, оскільки їх поєднання дозволяє забезпечити повну картину щодо руху грошових коштів в компанії.

Таким чином, поняття грошового потоку можна розглядати з різних позицій, залежно від мети аналізу, і обидва підходи мають свої переваги і недоліки.

Перше визначення зводиться до того, що грошовий потік – це залишок грошових ресурсів на конкретний момент часу, який не може ототожнюватися з потоком (обігом, рухом), оскільки потік означає рух. При цьому обсяг грошових потоків може характеризуватися такими показниками як обсяг коштів, які надійшли, та обсяг витрачених коштів. Грошовий потік має визначатися як сукупність послідовно розподілених у часі подій, пов'язаних з відокремленим та логічно завершеним фактом зміни власника грошових ресурсів через виконання зобов'язань між економічними агентами.

Друге визначення більш точно відображає ідею грошового потоку як безперервного руху коштів, який включає в себе як притоки, так і відтоки грошових ресурсів підприємства за певний період часу. Цей підхід розглядає грошовий потік як динамічний процес, який може бути описаний показниками, такими як чистий грошовий потік (різниця між притоками та відтоками коштів), грошові притоки (доходи) та грошові відтоки (витрати), а також залишки грошових коштів на початок і в кінці періоду. Такий підхід до визначення грошового потоку дозволяє отримати більш повне уявлення про фінансову діяльність підприємства та забезпечити ефективне управління грошовими потоками. Наприклад, можна визначити, які конкретні джерела та напрямки забезпечують надходження коштів, які витрати є найбільш значущими для підприємства, які види діяльності є найбільш прибутковими та як можна оптимізувати грошові потоки для досягнення кращих фінансових результатів.

Таким чином, детальний аналіз грошових потоків може стати основою для вдосконалення фінансової стратегії підприємства та підвищення ефективності його діяльності [2]. Ця проблема дійсно є надзвичайно важливою для підприємств, оскільки детальний аналіз грошових потоків може

допомогти зрозуміти, які складові є найбільш важливими для забезпечення фінансової стабільності та розвитку підприємства. Для цього потрібно виконати розширений аналіз грошових потоків, що включає розгляд кожного окремого напрямку діяльності підприємства та видів витрат. Такий аналіз може виявити, що деякі види витрат не ефективні та можуть бути зменшені, або ж, що певні напрямки діяльності приносять більшу виручку, ніж інші.

Означений аналіз допоможе підприємству зрозуміти, які складові його діяльності впливають на його фінансовий результат, та приймати ефективні рішення щодо управління грошовими потоками.

Інформація, яка міститься в звіті про грошові потоки, дозволяє здійснювати аналіз фінансової діяльності підприємства та розробляти стратегію подальшого розвитку [3].

Вибір методу обліку грошових потоків залежить від розміру і складності підприємства, його галузі та вимог зовнішніх користувачів фінансової звітності. Метод прямого обліку грошових потоків включає аналіз змін балансу грошових коштів підприємства за певний період, включаючи збільшення або зменшення готівки, банківських вкладів, кредитів, розрахунків з постачальниками та інші фінансові операції. За допомогою цього методу можна визначити загальний рух коштів підприємства, але не можна точно визначити, які саме операції виконались для отримання або витрати цих коштів.

Метод прямого обліку грошових потоків передбачає детальний аналіз всіх грошових операцій, що відбулися на підприємстві за певний період, з урахуванням їх впливу на рух коштів. Цей метод дозволяє точно визначити прибутки та витрати підприємства, відображає всі вхідні та вихідні грошові операції і є більш детальним інструментом для аналізу фінансової діяльності підприємства.

Обидва методи мають свої переваги та недоліки, і вибір методу залежить від потреб та можливостей підприємства, а також від регуляторних вимог та стандартів обліку.

Таким чином, щоб підприємство функціонувало ефективно, необхідно мати достатньо коштів, і аналіз грошових потоків допомагає визначити, чи достатньо у нього цих коштів. Аналіз грошових потоків є важливим інструментом управління грошовими коштами, оскільки дозволяє ефективно обробляти інформацію та приймати рішення щодо оптимізації грошових потоків. Аналіз грошових потоків також допомагає у прогнозуванні майбутніх грошових потоків та плануванні бізнес-операцій [4-5].

Аналіз руху грошових коштів також є ключовим інструментом для забезпечення фінансової стабільності підприємства. Цей аналіз дозволяє виявляти проблемні області управління грошовими потоками та вчасно реагувати на них, забезпечувати достатню ліквідність та платоспроможність підприємства. Крім того, аналіз руху грошових коштів допомагає визначати ефективність роботи підрозділів та окремих проектів, а також планувати бюджет на майбутній період. У цілому, аналіз руху грошових коштів дозволяє забезпечити ефективність управління фінансами підприємства та досягти успіху в його діяльності.

Перелік посилань:

1. Вербицька В. І. Теоретичні аспекти планування грошових потоків підприємств. *La science et la technologie à l'ère de la société de l'information: coll. de papiers scientifiques «ΛΟΓΟΣ»* з avec des matériaux de la conf. scientifique et pratique internationale, Bordeaux, 3 mars, 2019. Bordeaux : OP «Plateforme scientifique européenne», 2019. V.2. P. 56-59.

2. Піскунова Н. О. Удосконалення науково-методичного обґрунтування аналізу грошових потоків підприємств. *Економічний аналіз*. 2016. Том 25. № 2. С. 122–131.

3. Вербицька В. І., Сагретдінова Г. О. Облікова політика підприємства як засіб оптимізації безготівкових розрахунків. *Професійний менеджмент в сучасних умовах розвитку ринку*: матер. допов.

VI наук.-прак. конференції з міжнародною участю (м. Харків, 1 лист. 2017 р.). Харків: Монограф. 2017. С. 22-25.

4. Ясишена В. В. Теоретичні аспекти аналізу грошових потоків підприємств. *Економічний простір*. 2008. № 16. С. 123–131.

5. Стільник І., Загородна О. Грошові потоки підприємства: комплексний аналіз за даними фінансової звітності. *Міжнародний науковий журнал*. 2017. Вип. 1–2. С. 67–85

СИНЕРГІЯ БІЗНЕС-КОНСАЛТИНГУ, АУТСОРСИНГУ ТА ОСВІТИ: ТRENДИ І МОЖЛИВОСТІ У СФЕРІ ОБЛІКУ ТА ОПОДАТКУВАННЯ

Воляник Г.М., канд. екон. наук, доцент

Колінько Н.І., канд. екон. наук, доцент

Національний лісотехнічний університет України, м. Львів

Глобалізація сучасної економіки ставить нові вимоги до професії бухгалтера, що зумовлює необхідність переосмислення підходів до підготовки фахівців за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування». Професійна освіта повинна закласти основу сукупності професійних знань, професійних навичок, професійних цінностей та етики, необхідних для підготовки компетентного професійного бухгалтера. При цьому необхідно орієнтуватись на прививання майбутнім фахівцям актуальних спеціалізованих компетенцій. Компетенції слід розглядати як здатність бухгалтера виконувати роботу відповідно до посадової інструкції [2].

Не слід ототожнювати поняття «компетенції бухгалтера» та «компетентності бухгалтера». Відповідно до міжнародного стандарту освіти для професійних бухгалтерів № 3 Професійні навички (Professional Skills and General Education): компетентність – можливість виконувати функціональну роль за певними стандартами з урахуванням реальної робочої обстановки. Компетентність передбачає дії, які виконує людина для визначення того, чи дійсно во-

на може працювати за вказаними стандартами. Коли людина, завдяки здібностям, виконує зазначені завдання за вказаними стандартами, компетентність вважається досягнутою (тобто людина стає компетентною) [2, 5].

Місія професії бухгалтера була і залишається поза межами зникнення в бізнес-середовищі, оскільки саме бухгалтер покликаний забезпечити стейкхолдерів повною достовірною інформацією, попередити ризики та кризи, працювати адаптовану до конкретних умов облікову політику і гарантувати економічну безпеку, що багато в чому залежить від правильності та методологічної точності сформованого професійного судження фахівця. Досягнення зазначеної місії можливе лише за умови наявності сукупності специфічних компетенцій фахівця, зокрема обліково-аналітичних, безпекових, організаційно-управлінських, цифрових, комунікативно-лідерських та психологічних складових. У поєднанні з якісною освітою та здатністю до саморозвитку протягом професійного життя, облікового гаранта економічної безпеки слід розглядати як домінуючого фахівця топ менеджменту підприємства [5].

Сьогодні у професійних і наукових колах поширеною є думка щодо відсутності перспектив бухгалтерської професії, функції якої повністю візьмуть на себе ІТ-технології, зокрема надсучасні технології обробки інформації на основі технологій блокчейну. На наше глибоке переконання, хмарні технології зберігання даних, таксономія фінансової звітності та повна автоматизація рутинних операцій є не загрозою зникнення бухгалтерської професії, а інструментом, який відкриває додаткові горизонти для людського фактора. У таких умовах виникає необхідність в удосконаленні підготовки фахівців у сфері обліку, оподаткування й аудиту, перекваліфікації вже працюючих бухгалтерів та вивченні додаткових можливостей, що дає діджиталізація. Перша і найголовніша функція бухгалтера, яку не може

замінити програмне забезпечення, – підготовка достовірної, правдивої та доречної фінансової звітності, що поєднує результат технічної обробки фінансових і нефінансових потоків інформації та результат професійного судження конкретного фахівця, який її готує. Другою, не менш важливою функцією, яку здатен задовольнити лише людський ресурс, є захист інтересів, комерційної таємниці та збереження майна компанії. І третя важлива складова місії бухгалтерської професії, яка не піддається повній автоматизації – гарантування економічної безпеки підприємства, передбачення негативного впливу та мінімізація ризиків бізнес-середовища. Соціальна місія професії бухгалтера вимагає від особи, яка займається такою діяльністю, бути експертом у сфері бухгалтерського обліку, який демонструє і підтримує компетентність, відповідає кодексу етики, дотримується високих професійних стандартів і діяльність якого регулюється через професійну організацію бухгалтерів або інший механізм регулювання [1, 4].

Діджиталізація обліку зміцнила, а не похитнула позиції бухгалтерів на ринку праці, вивільнивши потенціал бухгалтера для роботи в напрямі моделювання звітності та управління її змістом. Головне – бути готовим до вирішення нових завдань, не передаючи їх маркетологам, економістам, менеджерам та іншим фахівцям, що дозволить підвищити роль бухгалтерів у процесах управління та інформаційного забезпечення підприємств [5].

У сучасних турбулентних умовах гострої конкуренції суб'єкти економіки потребують ефективного управління бізнесом та його обліково-аналітичним забезпеченням. Ефективне та успішне функціонування суб'єкта економіки можливе при мінімізації зусиль на непрофільні процеси, до яких в тому числі належать і облікові. Цього можна досягти за допомогою виведення таких непрофільних процесів

на аутсорсінг (у трактуванні з англійської «outsourcing» – використання чужих ресурсів) [3].

Під поняттям аутсорсинг визначають передачу суб'єктом економіки окремих бізнес – процесів або виробничих функцій на обслуговування іншій компанії, яка спеціалізується у відповідній галузі [2]. Консалтингові компанії дещо відрізняються від аутсорсингових тим, що надають здебільшого консультативні послуги. Фактично, консалтинг – це вид інтелектуальних послуг, який пов'язан із вирішенням окремих проблем підприємства у сфері управління та організаційного розвитку. Тобто, це широкий комплекс консультаційних та практичних послуг, з однієї сторони, а з іншої – послуги в управлінні та організації бізнеса [6, 7].

У міжнародній практиці аутсорсинг є дуже популярним. В Україні послугами аутсорсингових та консалтингових компаній користується незначна кількість суб'єктів бізнесу, і основними причинами такої непопулярності є дороговартісність послуг та небажання надавати деяку конфіденційну інформацію. Проте формування нової культури ведення бізнесу та гармонізація його з сучасними європейськими традиціями, все ж таки актуалізують передачу ведення фінансового обліку на аутсорсинг, як непрофільного та невиробничого процесу.

Розглянемо перелік послуг які підприємство може замовити для виконання аутсорсинговій компанії.

До послуг, які підприємство може замовити для виконання аутсорсинговій компанії, належать: ведення бухгалтерського обліку по всіх напрямках обліку, основане на отриманні бухгалтерських документів від окремих підрозділів компанії клієнта відповідно до діючого законодавства; гарантія своєчасного виконання зобов'язань клієнта перед місцевими державними органами; підготовка та подання податкових декларацій та звітів; представлення інтересів клієнта у податкових органах; підготовка усіх необхідних

документів під час проведення аудиту на території компанії; надання консультацій щодо реорганізації обліку господарських операцій клієнта та фінансових процесів на підставі налагодження процесу бухгалтерського документообігу, оптимізації процесу підтвердження бухгалтерських документів, встановлення контролюючих механізмів, зберігання фінансових звітів після затвердження відповідними державними органами, та іншої бухгалтерської документації, проведення усіх необхідних розрахунків, сплата усіх необхідних платежів від імені та за рахунок замовника, підготовка фінансової, статистичної та інших форм звітності, звітування, на вимогу замовника, щодо стану бухгалтерського обліку у будь-який момент часу, тощо [7, 8].

Перевагами ведення і організації бухгалтерського обліку аутсорсинговою компанією або отримання консалтингових послуг є:

а) аутсорсингові послуги коштуватимуть дешевше, ніж витрати на оплату праці штату бухгалтерів;

б) виключається ймовірність прийняття до штату некваліфікованого бухгалтера, який може зробити багато помилок, що може зумовити накладення штрафних санкцій;

в) безперебійне виконання усіх бухгалтерських робіт (немає поняття відпусток та лікарняних);

г) з'являється альтернатива використанню площі, основних засобів що відводилися на бухгалтерську службу;

д) значна економія часу;

е) усі права, обов'язки та відповідальність сторін закріплюються договором, що має юридичну силу;

є) можливість, за допомогою професійних консультацій та практичних упроваджень, удосконалення та спрощення системи бухгалтерського обліку і, як наслідок, зростання його якості та інші.

Основна мета консалтингової діяльності полягає у вирішенні проблем клієнта. Оскільки призначенням облікової системи є генерування інформації для зовнішніх та внутрішніх користувачів, то консалтингова діяльність в сфері обліку орієнтується саме на проблеми, які стосуються інформаційного трансформаційного процесу, що відбувається в обліковій системі [7].

Будь-який із елементів облікової системи виступає в якості потенційного об'єкту впливу з боку консалтингової функції. При цьому консалтингова функція застосовується як на стадії імплементації облікового елементу в практику облікової діяльності на підприємстві, так і на стадії його експлуатації.

Так, наприклад, в сфері інформаційного забезпечення зовнішніх користувачів бізнес-консультант може залучатися на підприємство для вирішення проблеми імплементації або реорганізації системи фінансового обліку (розробка облікової політики, робочого плану рахунків з аналітичними позиціями, системи документообороту та ін.), а може бути залучений і на стадії експлуатації облікової системи при вирішенні проблем, які виникають у клієнта, наприклад, при складанні поточної фінансової або податкової звітності.

У контексті фінансового консалтингу варто виділити податкове консультування як окремий вид діяльності. Підвищений попит на ці послуги пояснюється перманентними змінами податкового законодавства та намаганням економічних агентів оптимізувати результати фінансово-господарської діяльності за рахунок зменшення податкових платежів у бюджеті всіх рівнів. Податковий консалтинг включає попередній аналіз та оцінку декларацій, консультування щодо податкового планування, юридичний супровід суб'єктів.

У міру зростання ризиків економічної діяльності підприємств у діджиталізованому світі змінюються їхні інформаційні системи та обліково-аналітичне забезпечення управлінських процесів. Перспектива бухгалтерської професії в цифровому світі має базуватися на трансформації місії бухгалтера в процесі гарантування економічної безпеки бізнес-структур і достовірного безпекового представлення бізнесу у звітності.

Перелік посилань:

1. Василишин С.І. Трансформація місії та назви професії бухгалтера під впливом запитів зміцнення економічної безпеки підприємств в умовах діджиталізації економіки. *Ефективна економіка*. 2020. № 7.
2. Воляник Г.М. Вплив дуальної освіти на якість підготовки обліково-аналітичних працівників. *Обліково-аналітичне забезпечення системи менеджменту підприємства*: матер. III Міжнар. наук.-практ. конф. 27-28 квітня 2017 р. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2017. 308 с. С. 47-49.
3. Глигало Н.А., Кулик Ю.М., Шинкаренко О.М. Бухгалтерський аутсорсинг в Україні, аналіз і перспективи розвитку. *Облік, аналіз та аудит підприємницької діяльності*. 2020. № 45. С. 110-122.
4. Лемішовська О.С., Ходоровський В.Г. ІТ-технології в розвитку облікової методології. *Економіка та суспільство*. 2022. Вип. 36.
5. Плікус І., Жукова Т., Осадча О. Модель професії бухгалтер в епоху цифрових трансформацій: ключові напрями компетентностей бухгалтера. *Приазовський економічний вісник*. 2019. Вип.1 (12). С. 200-205.
6. Рейкін В.С., Макарова О.В. Консалтинг в Україні: оцінка стану та тенденції розвитку. *Економіка та управління національним господарством*. 2020. Вип. 39. С. 97-101.
7. Савченко Т. Г., Ярошина А. О. Консалтинг та аутсорсинг як сучасні інструменти управління підприємством. *Вісник СумДУ*. 2019. №2. С. 7-12.
8. Серікова Т.М., Лагодієнко Н.В., Серіков Д.О. Сучасний стан та перспективи розвитку бухгалтерського аутсорсингу в Україні. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2021. № 1. С. 308-312.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ОБЛІКУ БЕЗГОТІВКОВИХ ОПЕРАЦІЙ БАНКІВСЬКОЇ УСТАНОВИ

Дєвочко О.А., здобувач вищої освіти
Хорошилова І.О., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет
Шедякова Т.Є., доцент
Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна

У сучасних умовах фінансовий сектор активно розвивається, а кількість безготівкових операцій зростає. Банки постійно шукають шляхи вдосконалення своїх процесів для досягнення більш ефективного та надійного обліку фінансових операцій. Це стосується як клієнтів банку, так і самого банку.

Питання ведення обліку безготівкових розрахунків банківської установи, досліджувались у роботах таких провідних вчених, як Т. Бречко, Н. Литвин, В. Міщенко, А. Герасимович, А. Мороз, Г. Табачук, О. Сарахман та інші. Праці вказаних вище науковців забезпечили основу поглиблення теоретико-методичних засад обліку безготівкових операцій в банківських установах.

Безготівкові платежі – це переказ фіксованої суми коштів з рахунку платника на рахунок отримувача або переказ банком за дорученням компанії чи фізичної особи коштів, внесених готівкою в касу банку, на рахунок отримувача. Ці платежі здійснюються банками на підставі паперових або електронних розрахункових документів. Розрахунковий документ-це документ на паперовому носії, що містить доручення або вимогу про переказ коштів з рахунка платника на рахунок отримувача.

Облік безготівкових операцій у комерційних банках регулюється Інструкцією № 14 від 21 лютого 2018 року «Інструкція з бухгалтерського обліку операцій з фінансовими інструментами в банках України».

При зарахуванні коштів на поточний рахунок одержувача на підставі платіжної вимоги банк одержувача здійснює таку проводку:

- Дт 1200 «Кореспондентський рахунок банку в НБУ», або 1500 «Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках»

- Кт 2600 «Кошти на вимогу суб'єктів господарювання», або 2620 «Кошти на вимогу фізичних осіб» [1]

Удосконалення організації обліку безготівкових операцій в банківських установах - це процес удосконалення системи бухгалтерського обліку з метою забезпечення надійності та якості фінансових операцій, що здійснюються клієнтами банку. [2] Українські банківські установи досягли певного прогресу у впровадженні безготівкових розрахунків та організації їх обліку. Прикладами такого прогресу є:

1. Запровадження системи грошових переказів у режимі реального часу. Ця система дозволяє здійснювати миттєві перекази коштів між різними банками без обмежень та затримок.

2. Збільшення безготівкових платежів в Україні; за даними НБУ.

3. Розширення мережі терміналів, що приймають безготівкові платежі. Банки активно співпрацюють з різними провайдерами терміналів та платіжних систем для забезпечення швидкого та зручного прийому безготівкових платежів.

4. Впровадження нових технологій (QR-коди, мобільні додатки) для безготівкових платежів. Ці технології дозволяють здійснювати платежі за допомогою мобільних телефонів. [3]

Хоча українські банки досягли певного прогресу у впровадженні безготівкових платежів та організації облікових процесів, існують проблеми, які потребують вирішення для покращення ситуації. Низька фінансова грамотність населення є основною проблемою для банків, оскільки вона може обмежити розуміння та використання безготівкових платежів. Деякі люди можуть мати труднощі з використанням терміналів та мобільних додатків, які є ключовими компонентами цих платежів. Подальша модернізація технологій та інфраструктури також необхідна для забезпечення безпечного та ефективного використання безготівкових платежів. Банки повинні забезпечити захист і безпеку персональних даних клієнтів при їх здійсненні.

Для успішного вдосконалення організації обліку безготівкових розрахунків банкам необхідно постійно аналізувати та контролювати фінансові операції, що здійснюються клієнтами, та виявляти можливі загрози і ризики. Для цього можуть використовуватися різні методи, такі як системи двофакторного управління або автоматизовані системи моніторингу. Корисним також може бути використання технології блокчейн. Блокчейн – це децентралізована база даних, яка дозволяє обробляти та зберігати інформацію про транзакції між користувачами без посередництва або додаткових комісій. Використання технології блокчейн може знизити вартість і час обробки фінансових транзакцій, забезпечити їх надійність і безпеку, а також підвищити довіру клієнтів до банків.

Однак впровадження технології блокчейн вимагає значних витрат на розробку та впровадження відповідних систем та інфраструктури. Це також вимагає врахування міжнародних стандартів та регуляторних вимог у секторі фінансових послуг. Як елемент вдосконалення, банківські працівники повинні бути навчені використанню нових ста-

ндартів і технологій. Це забезпечить ефективне функціонування системи обліку безготівкових операцій та гарантуватиме високий рівень обслуговування клієнтів.

Навчання та підвищення кваліфікації банківських працівників може включати в себе тренінги з нових технологій та програмного забезпечення, кібербезпеки, запобігання шахрайству та захисту персональних даних. Працівники банку повинні бути обізнані про всі ризики, пов'язані з обробкою безготівкових операцій, і знати, як їх уникнути. Удосконалення організації бухгалтерського обліку безготівкових операцій є важливим процесом для банківських установ, що забезпечує безпеку та ефективність роботи банку, підвищує задоволеність клієнтів та покращує довіру. Удосконалення обліку безготівкових операцій також має позитивний вплив на економіку в цілому, підтримуючи бізнес та економічне зростання. Тому банківські установи повинні регулярно вдосконалювати свої системи обліку безготівкових платежів і використовувати сучасні методи та технології.

Перелік посилань:

1. Зоря О. П., Малишев Р. В. Теоретичні засади ведення обліку безготівкових розрахунків суб'єктів господарської діяльності банківськими установами.: *Науково-практичний журнал Інвестиції: практика та досвід* Київ. 2015. №18. С. 77–79.

2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-pratsyuue>

3. Птащенко Л. О., Шабардіна А. М. Підвищення рівня фінансової грамотності населення: міжнародний досвід. *Економіка і регіон*. 2014. № 1 (44). С. 8-14.

УДОСКОНАЛЕННЯ ОБЛІКУ ДЕБІТОРСЬКОЇ ТА КРЕДИТОРСЬКОЇ ЗАБОРГОВАНОСТІ В СИСТЕМІ УПРАВЛІННЯ ТОРГОВО-ВИРОБНИЧИХ ПІДПРИЄМСТВ

Єрохова М.А., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Наумова Т.А., канд. екон. наук, доцент
Державний біотехнологічний університет*

Основу операційної діяльності торгово-виробничих підприємств складають господарські процеси, які включають процеси постачання, виробництва та реалізації продукції. Кінцевою стадією виробничого процесу торгово-виробничого підприємства є система розрахунків, у ході якої можливе виникнення дебіторської та кредиторської заборгованості. Підприємство повинно пильно слідкувати за частиною цієї заборгованості в процесі операційної діяльності з метою уникнення фінансових ризиків, які можуть привести до банкрутства підприємства. Тому, з метою уникнення кризових ситуацій актуальним є удосконалення обліку дебіторської та кредиторської заборгованості та налагодження процесу управління в цілому.

Нормативно-правове забезпечення бухгалтерського обліку і звітності має за мету регулювання бухгалтерського обліку і являє собою систему законодавчих і нормативних актів, які забезпечують ведення бухгалтерського обліку і фінансової звітності та відповідно до яких суб'єкти господарювання здійснюють фінансово-господарську діяльність [1, с. 82].

Методологічні засади формування у бухгалтерському обліку інформації про дебіторську заборгованість та її розкриття у фінансовій звітності регламентуються положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 10 «Дебіторська заборгованість» відповідно до якого дебіторською заборговані-

стю вважається заборгованість підприємству різних інших підприємств та осіб, що виникла на певну дату [2, с. 229].

Дебіторська заборгованість згідно з ПСБО 10 поділяється на довгострокову та поточну. При цій класифікації враховується два критерії: строк погашення та зв'язок з нормальним операційним циклом [3, с.210].

На нашу думку, для більш інформативного забезпечення процесу управління дебіторською заборгованістю слід використовувати спеціально розроблені аналітичні таблиці за її видами:

- допустима (до 3-х місяців);
- поточна з мінімальним ризиком не погашення (від 3-х місяців до 6 місяців);
- поточна з максимальним ризиком не погашення (від 6-х місяців до 12 місяців);
- довгострокова з максимальним ризиком не погашення (від 12 місяців до 3 років);
- безнадійна (від 3 років).

Адамовська В.С. та Сидорова О.І. пропонують застосовувати методологію фінансових розрахунків з урахуванням фактора часу. Вони підкреслюють, що дисконтування являє собою процес визначення поточного еквівалента коштів, які очікується одержати у визначений час у майбутньому та пропонують ввести нові субрахунки з обліку довгострокової дебіторської заборгованості з урахуванням дисконтування майбутніх грошових потоків [4, с.7]. Ми повністю підтримуємо думку авторів, що дисконтування довгострокової дебіторської заборгованості є доцільним, особливо там, де є підстави сумніватися у справедливості оцінки фінансових активів, грошове відшкодування щодо яких відстрочено у часі [4, с.8].

Методичні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про зобов'язання регламентуються Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку 11 «Зобов'язання» [2, с.193].

Бурлан С. А. пропонує поглибити аналітичний облік та ввести аналітичні рахунки до субрахунку 631, що надасть змогу керівництву підприємства більш прицільно аналізувати існуючу заборгованість та планувати її погашення відповідно до фінансових можливостей підприємства. Ми підтримуємо його пропозицію щодо використання спеціальної аналітичної таблиці, де буде висвітлюватись заборгованість у розрізі кожного постачальника за договорами, термінами погашення заборгованості за графіком та фактично. Даний документ повинен відобразити всі операції, здійснювані підприємством з конкретним постачальником протягом року (отримання товарно-матеріальних цінностей (послуг) за конкретною поставкою; отримання передплати за конкретну поставку; оплата заборгованості за раніше отриману поставку) [5]. На наш погляд цей документ повинен враховувати наступну інформацію:

- конкретна поставка (отримання) ТМЦ з відповідною датою;
- реквізити договору та умови домовленостей за кожною поставкою ТМЦ;
- отримання передплати за поставку ТМЦ;
- наявність кредиторської заборгованості за попередні поставки;
- встановлення об'єктивних причин виникнення заборгованості;
- фактичне погашення заборгованості (встановлення суми, дати, номер договору поставки і т. ін.);
- наявність залишків несплаченої та простроченої заборгованості за кожним постачальником;
- наявність інших умов та домовленостей з постачальниками та підрядниками;
- використання певних заходів та процедур для запобігання та своєчасного погашення наявної заборгованості.

Перелік посилань:

1. Наумова Т. А., Акімова Н. С., Чернікова І. Б., Кирильєва Л. О. Загальні основи організації бухгалтерського обліку: навч. посібник. Харків: ХДУХТ, 2019. 168с. URL: <https://repo.btu.kharkov.ua/handle/123456789/6807>.

2. Бухгалтерський облік: навчальний посібник для студентів спеціальності «Обладнання харчових виробництв» / Акімова Н. С., Топоркова О. В., Наумова Т. А. та ін. Харків: Форт, 2016. 446 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/10434/3/BuhOblik_NP_2_016.pdf.

3. Фінансовий облік І: навчальний посібник у структурно-логічних схемах для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня спеціальності 071 «Облік і оподаткування» галузі знань 07 «Управління та адміністрування» / Янчева Л. М., Акімова Н. С., Кирильєва Л. О. та ін. Харків: ХДУХТ, 2020. 352 с. URL: https://repo.btu.kharkov.ua/bitstream/123456789/9964/1/navch_posibnik_yancheva_ta_in_fansovij_oblik_1_2020.pdf.

4. Адамовська В. С., Сидорова О. І. Удосконалення обліку довгострокової дебіторської заборгованості, зумовлене сучасною економічною ситуацією. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Сер. Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2016. Вип. 6. Ч. 1. С. 6-9. URL: <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/bitstream/lib/11078/1/%>.

5. Бурлан С. А. Облікові аспекти управління кредиторською заборгованістю підприємства. *Ефективна економіка*. 2021. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/pdf/1_2021/78.pdf.

МЕТОДИКА ПРОВЕДЕННЯ АУДИТУ ОСНОВНИХ ЗАСОБІВ

Єсіна Ю.В., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Костенко Ю.О., канд. техн. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Проведення якісного аудиту основних засобів є особливо актуальним питанням сьогодення. Визначення робочих компонентів методики проведення аудиторської перевірки основних засобів на підприємстві.

Вивченням цієї проблеми займалися у своїх наукових працях такі вчені, як Савченко А.М., Макаренко А.П., Бурятинський В.В., Утенкова К.О., Томчук В.В., Курсон О.О., Лесік Є.С. та інші.

Вивчення певної літератури за темою дослідження виявив, що існує потреба в більш поглибленому вивченні теоретичних та практичних положень щодо поліпшення ведення аудиту основних засобів та посилення контролю за ефективністю використання основних засобів на підприємстві.

Відомо, що основні засоби є «... важливою складовою необоротних активів – матеріальних чи нематеріальних ресурсів підприємства, що багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності та переносять свою вартість частинами на продукцію з метою отримання прибутку» [1].

Результативного обліку вимагає «... плідне вирішення завдань управління основними засобами та обґрунтування інвестиційної політики в їх частці, аналізу та різнобічного використання інформації, яка надається. Також управління основними засобами набуває актуальність через широке поширення застосування прикладних програм з обліку, аналізу та аудиту» [2].

На думку дослідників Томчук В.В. та Лесік Є.С., аудит основних засобів є «... однією з найважливіших елементів загального аудиту суб'єкта господарювання і може значно впливати на його кінцеві результати. Цей процес досить трудомісткий і потребує обробки великої кількості інформації, тому покращення методики та організації аудиту основних засобів має особливе значення» [1].

Відповідно до НП(С)БО 7 «Основні засоби» «... основні засоби – матеріальні активи, які підприємство/установа утримує з метою використання їх у процесі виробництва/діяльності або постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду іншим особам або для здійснення адміністративних і соціально-культурних функцій, очікуваний строк

корисного використання (експлуатації) яких більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік)» [3].

Аудит основних засобів регламентується Законом України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність», що діє з 01.10.2018 р. та Міжнародними стандартами аудиту.

Мета проведення аудиту основних засобів відповідно до Міжнародних стандартів аудиту є «... висловлення аудитором незалежної професійної думки щодо правильності відображення у звітності підприємства інформації щодо основних засобів» [4].

Об'єктами аудиту основних засобів є групи основних засобів, їх вартість, правильність документального оформлення операцій з основними засобами, достовірність обліку та відображення основних засобів у фінансовій звітності, а також показники використання основних засобів, внутрішній контроль, організація і планування забезпеченості та використання основних засобів на підприємстві.

Завдання аудиту основних засобів є «... контроль та перевірка: дотриманням законодавства стосовно операцій з основними засобами; правильності класифікації та оцінки основних засобів; документального оформлення операцій, які пов'язані з рухом основних засобів; технічного стану і фактичної наявності груп основних засобів; відображення господарських операцій із надходження, реалізації, списання, ремонту основних засобів на рахунках бухгалтерського обліку; нарахування амортизації; визначення фінансових результатів від реалізації основних засобів; проведення індексації, переоцінки основних засобів; операцій з орендованими та переданими в оренду основними засобами тощо» [1].

На думку Савченко А.М. та Бурятинського В.В., «методика аудиту основних засобів передбачає такі робочі компоненти, як:

1) загальний план, який складається аудитором до початку проведення аудиторської процедури;

2) тест внутрішнього контролю, в якому аудитор оцінює ефективність контрольних процедур. Він потрібен для оцінки ризиків суттєвого викривлення облікової інформації на рівні облікових регістрів та фінансових звітів;

3) програма аудиторської перевірки (документ, що складається аудитором при проведенні аудиторської перевірки, що визначає послідовність, сукупність прийомів та методів аудиторської перевірки, склад виконавців та строки проведення перевірки);

4) робочі документи аудитора, які аудитор використовує під час перевірки (до них належать: перевірка правильності створення первинної вартості при їх надходженні, перевірка методу нарахування амортизації, перевірка відображення нарахованої амортизації на рахунках обліку, перевірка тотожності даних Журналу і Головної книга, Відомості і Головної книги та перевірка достовірності інформації Балансу про засоби виробництва обліковій інформації);

5) аудиторський звіт (складається згідно з вимогами законодавства, вважається важливим кінцевим компонентом фінансової звітності за МСФЗ)» [5].

Отже, важливою складовою для здійснення підприємством господарської діяльності є забезпечення основними засобами. Методика проведення аудиту основних засобів наводиться в плані, програмі аудиторської перевірки, при цьому використовується певний перелік аудиторських документів, а в кінці аудитор створює аудиторський висновок. Тому слід дотримуватися норм, регламентованих законодавством України, а саме Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність та Міжнародними стандартами аудиту, для забезпечення належного порядку обліку, достовірного відображення операцій в документації та ефективного використання основних засобів на підприємстві.

Перелік посилань:

1. Томчук В.В., Лесік Є.С. Сучасні аспекти аудиту основних засобів. *Економіка і організація управління*. 2018. Вип. 4. С. 100-110.
2. Макаренко А. П., Курсон О. О. Удосконалення аудиту основних засобів на підприємстві. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7484> (дата звернення: 20.04.2023).
3. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 7 «Основні засоби»: затв. наказом М-ва фінансів від 27 квіт. 2000 р. № 92. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z0288-00> (дата звернення: 24.04.2023).
4. Утенкова К. О. Аудит основних засобів підприємств АПВ в контексті вимог Міжнародних стандартів аудиту. *Облік і фінанси*. 2012. № 1. С. 100-103.
5. Савченко А. М., Бурятинський В. В. Концептуальні підходи та проблеми аудиту основних засобів. *Ефективна економіка*. 2019. № 12. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7477> (дата звернення: 20.04.2023).

МІСЦЕ ТА РОЛЬ МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОДУ НАУКОВОГО ПІЗНАННЯ В НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ З ЕКОНОМІКИ

*Нужна О.А., канд. екон. наук, доцент
Луцький національний технічний університет*

Метою науки є пізнання законів розвитку природи і суспільства, їх взаємного впливу, а також використання отриманих знань для життя людини і суспільства.

Зміст і сутність науки, її розвиток через наукові дослідження розглядають у своїх навчально-методичних виданнях автори Важинський С.Е., Щербак Т.І. [1], Корягін М.В., Чік М.Ю. [3], Мальська М., Паньків Н. [4], Поворознюк А.І., Панченко В.І., Філатова Г.Є. [5], Тушева В.В. [6], Швець Ф.Д. [7] та ін.

Важливим елементом наукових досліджень є методи наукового пізнання.

Визначаючи метод як спосіб досягнення мети, яку поставив перед собою дослідник, слід враховувати поєднання об'єктивних і суб'єктивних аспектів пізнання.

Об'єктивність методу наукового пізнання має базуватись на відповідності існуючим законам та закономірностям і доцільності його застосування в конкретному дослідженні.

В той же час конкретний дослідник обирає метод з урахуванням своїх індивідуальних особливостей, що визначає суб'єктивність методу наукового пізнання.

Такий метод наукового пізнання, як моделювання, відноситься до загальнонаукових методів та, зокрема, до таких методів, які застосовуються і на емпіричному, і на теоретичному рівні.

Крім моделювання, до цієї групи методів наукового пізнання відносяться також абстрагування, аналіз, синтез, індукція, дедукція та ін.

В економічних дослідженнях моделювання відповідає необхідним для кожного методу наукового пізнання критеріям, до яких Мальська М. і Паньків Н. [4] відносять наступні:

- ясність;
- детермінованість;
- націленість;
- результативність;
- надійність;
- економічність.

Так, моделювання дозволяє замінити економічний об'єкт-оригінал на його модель, доцільну для використання саме для конкретного випадку. Це підтверджує такий критерій, як ясність.

Крім того, процес моделювання передбачає виконання кроків в певній визначеній послідовності, що забезпечує виконання такого критерію, як детермінованість.

Моделювання націлене на виявлення певних зв'язків чи закономірностей у функціонуванні певного економічного об'єкта чи системи з наступним їх застосуванням для прогнозування їх поведінки у майбутньому з урахуванням змін певних параметрів. Таким чином, моделювання в економічних дослідженнях проводиться з конкретною метою і відповідає такому критерію, як націленість (спрямованість).

Важливим є те, що моделювання дозволяє прийти до конкретного результату в дослідженні, кількісно оцінити взаємозв'язки між економічними величинами, що забезпечує дотримання такого критерію, як результативність, тобто здатність досягнути поставлену перед дослідником мету.

Також в моделюванні враховується ймовірність отримання певних результатів і, відповідно, відхилення в поведінці економічного об'єкта. Таким чином забезпечується виконання такого критерію, як надійність.

І, нарешті, саме моделювання в дослідженні економічних об'єктів або систем дозволяє з мінімальними витратами засобів і часу досягнути конкретних результатів, що означає відповідність такому критерію, як економічність. Економічні об'єкти або системи зазвичай складно дослідити звичайними теоретичними методами. Важливою особливістю цих об'єктів є неможливість прямого експерименту, а також велика ціна прорахунків у випадках реалізації помилкових рішень на практиці з реальними ресурсами. Саме тому методи моделювання широко використовуються в економіці, а результати моделювання є підґрунтям у прийнятті управлінських рішень як оперативного, так і тактичного й стратегічного характеру.

Таким чином, моделювання відповідає всім названим критеріям, яким має відповідати метод наукового пізнання.

В економічних дослідженнях моделювання передбачає побудову ідеальних моделей, які, на відміну від матеріальних моделей, не мають матеріальної форми і подаються

у формалізованому вигляді. До ідеальних моделей відносять практичні всі сформовані людиною мисленні уявлення про навколишній світ.

Моделювання включає такі три складові, як об'єкт дослідження, суб'єкт дослідження і сама модель [2].

В економічних дослідженнях об'єктом моделювання може виступати:

- економічна система,
- процес розвитку економічного об'єкта в динаміці,
- конкретний економічний об'єкт макро-, мезо- чи мікрорівня.

Слід враховувати, що будь-яка економічна модель є неповною.

Оскільки на досліджуваний об'єкт може впливати значна кількість факторів, суб'єкт дослідження будує модель відповідно до мети дослідження і враховує лише вагомі, на його думку, фактори. Від інших факторів, які мають певний вплив на поведінку об'єкта, дослідник абстрагується і не враховує їх вплив.

В результаті може виявитись, що фактори, які дослідник визначив як несуттєві і такі, які мають незначний вплив на об'єкт дослідження, в певний момент часу можуть внести значні відхилення в поведінку об'єкта. В такому випадку слід побудувати нову модель або навіть декілька моделей з урахуванням тих змін, які виникли в поведінці досліджуваного економічного об'єкта.

Незважаючи на зазначене, моделювання як метод наукового пізнання в економічних дослідженнях має велике значення завдяки тому, що економічні моделі дають змогу виявити особливості функціонування конкретного економічного об'єкта або системи та з певною ймовірністю передбачити їх розвиток.

Перелік посилань:

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Вітлінський В.В. Моделювання економіки: навч. посіб. 2-ге вид., без змін. К.: КНЕУ, 2003. 408 с. URL: <https://fingal.com.ua/content/view/202/39/>.
3. Корягін М.В., Чік М.Ю. Основи наукових досліджень: навч. посіб. 2-е видання, стереотипне. Київ: Алерта, 2017. 622 с.
4. Мальська М., Паньків Н. Основи наукових досліджень: навч. посіб. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2020. 226 с.
5. Поворознюк А.І., Панченко В.І., Філатова Г.Є. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Харківський політехнічний ін-т, нац. техн. ун-т. Харків : НТУ «ХП», 2016. 192 с.
6. Тушева В.В. Основи наукових досліджень: навч. посіб. УМО НАПН України. Харків: Федорко, 2014. 408 с.
7. Швець Ф.Д. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. Рівне: НУВГП, 2016. 151 с.

ОБОРОТНИЙ КАПІТАЛ ПІДПРИЄМСТВА: ЕВОЛЮЦІЯ ВИЗНАЧЕНЬ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ

Пономаренко В.О., здобувач вищої освіти

*Науковий керівник: Вербицька В.І., канд. екон. наук, доцент
Харківський національний автомобільно-дорожній університет*

Оборотні активи є дуже важливою економічною категорією для підприємств, оскільки вони відображають наявність засобів, які можна використовувати в процесі виробництва товарів або послуг і забезпечують платоспроможність підприємства в поточному періоді. Оборотний капітал складається з грошових коштів, запасів, поточних банківських вкладів та дебіторської заборгованості. Правильне управління оборотними активами може значно покращити фінансові результати підприємства. Наприклад, ефективне управління запасами дозволяє зменшити витра-

ти на їх утримання і підтримати необхідний рівень запасів для безперерйного виробництва, в той самий час ефективне управління дебіторською заборгованістю дозволяє зменшити ризик несплати боргів та забезпечити швидкий обіг коштів.

Отже, правильне управління оборотними активами є важливою складовою фінансової політики підприємства і дозволяє забезпечити його успішну діяльність в поточному періоді.

Перші згадки про оборотний капітал появилися у працях відомих економістів Адама Сміта, Давида Рікардо та Карла Маркса. У своїх роботах вони трактували оборотний капітал як фінансовий ресурс, необхідний для безперерйного здійснення розрахунків у бізнесі. Протягом тривалого часу визначення оборотних активів як вартості оборотних фондів та фондів обігу було загальноприйнятим.

Однак це трактування сутності оборотних активів зазнавало критики, оскільки не давало відповіді на питання, чи включають оборотні активи повну вартість фондів або тільки авансовану вартість. Новий розвиток трактування оборотних активів з'явився наприкінці 1950-х років, коли їх стали розуміти як авансовану вартість, яка повертається після реалізації продукції до вихідного пункту свого кругообігу. Сьогодні визначення оборотних активів у якості авансованої вартості є широко визнаним і більш чітким, оскільки воно відображає сутність оборотних активів, які не споживаються або не витрачаються, а лише авансуються для повторного використання у кругообігу підприємства.

Це визначення оборотних активів, як сукупності грошових коштів, авансованих в оборотні виробничі фонди і фонди обігу, було досить поширене серед економістів до середини 1980-х років. Однак, після цього часу, деякі економісти почали критикувати це визначення, оскільки воно не дає повного уявлення про сутність оборотних ак-

тивів. Наприклад, деякі економісти вважають, що оборотні активи не обов'язково повинні бути грошовими коштами, а можуть бути і матеріальними активами, такими як запаси сировини, матеріалів, готової продукції тощо. Інші економісти відзначають, що визначення оборотних активів, як сукупності грошових коштів, не враховує їх ролі у процесі виробництва та продажу товарів і послуг, а тому не дає повного уявлення про їх значення для підприємства.

Отже, хоча до середини 1980-х років існував свого роду консенсус щодо визначення сутності оборотних активів, він не був універсальним і не задовольняв всіх економістів. Після цього часу економісти продовжили досліджувати сутність оборотних активів та розробляти нові теоретичні підходи до їх визначення.

Оборотні активи є однією з ключових складових балансу підприємства і визначають його ліквідність та здатність до функціонування. Тому, теоретичні засади визначення, аналізу і обліку оборотних активів є важливими для бізнесу та економіки загалом.

Оборотні активи – це ті активи підприємства, які є наявними на рахунках протягом одного оборотного циклу, тобто з моменту придбання до реалізації продукції та отримання грошових коштів. Вони включають готівку, товари, розрахункові кошти, дебіторську заборгованість та інші активи, які можуть бути легко конвертовані в грошові кошти.

Основні питання аналізу і обліку оборотних активів пов'язані з їх структурою, складом та обсягом, а також з питаннями їх управління та оптимізації. Наприклад, для забезпечення нормального рівня ліквідності підприємства, необхідно правильно балансувати склад оборотних активів, зокрема, збалансувати запаси та дебіторську заборгованість.

Також, аналіз оборотних активів може допомогти виявити проблемні місця в управлінні ліквідністю підприємства, такі як заборгованість клієнтів, збитки від неякісних запасів та інші фактори. Завдяки аналізу оборотних активів можна розробити стратегію управління ліквідністю, знизити витрати та покращити ефективність підприємства.

Отже, оборотні активи підприємства є важливим елементом його діяльності, оскільки вони є основою для безперервного і розширеного виробництва. Управління цими активами передбачає раціональне використання обсягу, складу і джерел фінансування оборотних активів з метою покращання їх використання.

Дослідження питань управління оборотними активами підприємства були проведені в роботах таких науковців, як Ізмайлова Н. В. та Білик М.Д. Однак, зауважується, що ці проблеми досліджені в недостатньому обсязі.

У цілому, управління оборотними активами є важливим елементом ефективного фінансового управління підприємством. Раціональне використання оборотних активів забезпечує здатність підприємства до ефективної діяльності і максимального використання свого потенціалу.

Метою управління оборотними активами є забезпечення максимальної рентабельності цих активів при забезпеченні достатньої платоспроможності підприємства. Оскільки оборотні активи є тимчасовими засобами, які підприємство використовує для виробничих потреб, їх ефективно управління є ключовим для забезпечення стійкого фінансового стану підприємства.

Оптимізація управління оборотними активами може забезпечити підприємству більше грошових потоків, зменшення витрат і підвищення прибутку. Для досягнення цієї мети необхідно ефективно управляти запасами, дебіторською заборгованістю та готівкою на рахунках. При цьому необхідно враховувати ризики, пов'язані зі зменшенням

попиту на продукцію, збільшенням вартості сировини та інші фактори, що можуть впливати на фінансовий стан підприємства.

Ці дві мети можуть протистояти одна одній, оскільки підвищення рентабельності вимагає зменшення кількості грошових коштів, залишених у вигляді високоліквідних активів, тоді як забезпечення стабільної платоспроможності вимагає тримати достатню кількість грошових коштів, що може призвести до збільшення обсягів поточних активів. Однак, оптимальне співвідношення між платоспроможністю і рентабельністю можна досягти, зберігаючи оптимальний розмір і структуру оборотного капіталу. Наприклад, можна збільшити кількість виробництва та продажу товарів з меншими обсягами витрат, тоді як зберігати оптимальну кількість готівки для забезпечення стабільної платоспроможності. У кінцевому підсумку, успішна управління оборотним капіталом забезпечує підприємству можливість одночасно забезпечувати рентабельність та стабільність платежів. Політика управління оборотними активами повинна бути націлена на забезпечення оптимального рівня ризику, який виникає при роботі з оборотним капіталом. Якщо компанія віддає перевагу консервативній політиці управління, то вона буде створювати більш високі страхові резерви, що зменшить ризик невиклати боргів та несплати зобов'язань перед кредиторами. З іншого боку, компанії, які ведуть більш агресивну політику управління оборотними активами, можуть зменшити розмір страхового запасу, що дозволить їм знизити витрати на управління капіталом та збільшити прибуток від діяльності. Оптимальне значення страхового запасу залежить від рівня ризику компанії, її галузі та умов ринку. Тому, перед прийняттям рішення про розмір страхового запасу необхідно провести аналіз і оцінку ризиків та переваг.

Підприємство повинно адаптувати свою політику управління оборотними активами в залежності від умов, в яких воно працює. Якщо підприємство не має проблем зі збутом своєї продукції та погашенням дебіторської заборгованості, то воно може зменшити резерви і використовувати вивільнені кошти для розвитку бізнесу. Однак, якщо підприємство має проблеми з поставками товарів і дебітори затримують оплату, то більш раціональним буде формування надлишкових запасів та резервів для зменшення ризику збитків. У такому випадку, консервативна політика управління оборотними активами допоможе зменшити ризик втрат і покращити фінансову стабільність підприємства.

Перелік посилань:

1. Вербицька В. І., Надвіренко А. Д. Управління оборотним капіталом підприємства. *Обліково-аналітичний та економіко-фінансовий інструментарій управління сучасним підприємством: міжнародний досвід* : зб. наук. праць за матер. II Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 02 лист. 2022 року). Харків: ХНАДУ, 2022. С. 81-85.
2. Жукевич С. М. Аналітичні основи управління оборотним капіталом підприємства. *Стан і перспективи розвитку обліково-інформаційної системи в Україні*: матер. II міжнар. наук.-практ. конф., 29-30 лист. 2012 р. Тернопіль: ТНЕУ, 2012. С. 202-204.

КЛАСИФІКАЦІЯ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ У БУХГАЛТЕРСЬКОМУ ОБЛІКУ

*Прищеп А.Д., здобувач вищої освіти
Науковий керівник: Маренич Т.Г., д-р екон. наук, професор
Державний біотехнологічний університет, м. Харків*

На підприємствах для безперебійності виробничого процесу використовуються різноманітні матеріальні ресурси, важливою складовою яких є виробничі запаси. При цьому кожна група запасів може складатися із сотень і тисяч назв, сортів, розмірів тощо. Для дієвого обліку виробничих

запасів, який би сприяв оперативному управлінню, плануванню та контролю, необхідним є упорядковане групування та систематизація цих матеріалів. З цією метою прийнято виробничі запаси класифікувати за певними ознаками.

Класифікації виробничих запасів належить важлива роль в раціональній організації складського господарства, веденні аналітичного обліку, а також в нормуванні, плануванні, аналізі, ефективному управлінні запасами та в задоволенні інших потреб підприємства.

Аналіз наукових публікацій свідчить, що це питання в літературі висвітлено різносторонньо, наводиться групування запасів за різними ознаками. Так, Пушкар М.С. вказує, що виробничі запаси класифікуються за певними ознаками: за способом включення у собівартість (основні та допоміжні), за групами матеріалів (лісові, текстильні, чорні, кольорові метали, електротовари, лаки й фарби, тощо), за вартістю (дорогоцінні, високої, середньої та низької вартості), за способом зберігання – відкритого та закритого зберігання, за частотою використання (масові, часто- й мало використовувані) [1, с. 208]. Кужельний М.В. та Лінник В.Г. поділяють виробничі запаси на ті, що дані природою (сировина) та ті, що створені людиною (основні та допоміжні матеріали) [2, с. 35]. Сахарцева І.І. вважає, що всі матеріали за метою їх використання і призначення у виробничому процесі можна підрозділити таким чином: сировина, основні матеріали, напівфабрикати, комплектуючі вироби, допоміжні матеріали, відходи основного виробництва, тара, паливо, запасні частини, малоцінні та швидкозношувані предмети [3, с. 163-164]. Ряд вчених розрізняє запаси виробничі та товарні [4, с. 76]. А виробничі запаси в свою чергу ці автори ділять на такі групи, як матеріали, поточні біологічні активи, МШП. Проте, більшість науковців орієнтуються на класифікацію виробничих запасів, яка представлена в плані рахунків і впливає із характеристики субрахунків до рахунку 20 «Виробничі запаси» [5].

Узагальнюючи пропозиції вчених, вважаємо, що до складу виробничих запасів слід включити, крім безпосередньо сировини і матеріалів, ще МШП, напівфабрикати та незавершене виробництво. Так, МШП – це запаси, які використовують протягом не більше одного року або нормального операційного циклу, якщо він більший за рік. По них не нараховується знос, а вартість переданих в експлуатацію МШП виключається зі складу запасів, з подальшою організацією оперативного кількісного обліку таких предметів у місцях експлуатації і МВО протягом терміну їх фактичного використання. До них включають господарський інвентар, спецодяг, спецвзуття, інші засоби індивідуального захисту тощо. Вони забезпечують процеси виробництва та управління. Напівфабрикати – це сировина й матеріали, що пройшли певні стадії обробки, але ще не є готовою продукцією. У виготовленні продукції вони виконують таку ж роль, як і основні матеріали, тобто утворюють її матеріальну основу. Незавершене виробництво – це вироби, що знаходяться у процесі виробництва, але ще не повністю готові (незакінчені обробкою); незакінчені технологічні процеси; витрати на виконання незакінчених робіт (послуг), щодо яких підприємством ще не визнано дохід.

Поточні біологічні активи, враховуючи їх особливості як живих організмів, доцільно виокремити в окрему групу запасів. При цьому за призначенням самі виробничі запаси можна прокласифікувати таким чином: сировина та основні матеріали; допоміжні матеріали; паливно-мастильні матеріали; тара і тарні матеріали; будівельні матеріали, конструкції і деталі, обладнання, що підлягають встановленню на об'єктах, які будуються, інші матеріальні цінності, призначені для потреб капітального будівництва; запасні частини; матеріали, передані у переробку; матеріали сільськогосподарського призначення; інші матеріали; МШП; напівфабрикати; незавершене виробництво.

В літературних джерелах виробничі запаси класифікуються й за іншими ознаками: за складом і структурою; за причиною утворення; за місцем знаходження; за рівнем наявності на підприємстві; за способом включення до собівартості готової продукції та ін. На наш погляд, найважливішою класифікаційною ознакою виробничих запасів є їх поділ за складом і структурою та за функціональним призначенням, оскільки це впливає безпосередньо на порядок відображення їх в бухгалтерському обліку.

Таким чином, обґрунтована класифікація виробничих запасів забезпечить достовірне відображення у бухгалтерському обліку всіх операцій з оприбуткування й витрачання виробничих запасів та контроль за повним і своєчасним оприбуткуванням, зберіганням та раціональним використанням запасів.

Перелік посилань:

1. Пушкар М. С. Фінансовий облік: підручник. Тернопіль : Карт-бланш, 2002. 626 с. URL: <http://librarium.freehostia.com/librarium-freehostia-com-фінансовий-облік-пушкар-librarium-freehostia-com.html> (дата звернення: 18.05.2023).

2. Кужельний М. В., Лінник В. Г. Теорія бухгалтерського обліку: підручник. Київ : КНЕУ, 2001. 334 с.

3. Сахарцева І. І. Основи складання бухгалтерської звітності за вимогами національних стандартів України: навчальний посібник. Київ : Кондор, 2003. 614 с.

4. Фінансовий облік: підручник. / Я. Д. Крупка, З. В. Задорожний, Н. В. Гудзь [та ін.]. Тернопіль : ТНЕУ, 2019. 478 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/bitstream/316497/37631/1/Крупка.pdf> (дата звернення: 18.05.2023).

5. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій: затверджена наказом Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Редакція від 29.07.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99#Text> (дата звернення: 18.05.2023).

ДЛЯ ПОТАТОК

ДЛЯ НОТАТОК

Наукове видання

**ОБЛКОВО-АНАЛІТИЧНИЙ ТА ЕКОНОМІКО-
ФІНАНСОВИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ УПРАВЛІННЯ
СУЧАСНИМ ПІДПРИЄМСТВОМ:
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД**

МАТЕРІАЛИ

III Міжнародної науково-практичної конференції,
26 травня 2023 р., м. Харків

Збірник наукових праць

Відповідальний за випуск

Т.В. Ковальова

Авторська редакція

Підп. до друку _____ Формат _____
Папір офсетний. Друк RISO.
Ум.-друк. арк. 14,8 Обл.-вид. арк. 16,6
Тираж 100 прим. Зам. № _____

ВИДАВНИЦТВО

Харківського національного автомобільно-дорожнього університету

**Видавництво ХНАДУ, 61002, Харків-МСП, вул. Ярослава Мудрого, 25.
Тел. /факс: (057) 700-38-64; 707-37-03, e-mail: rio@khadi.kharkov.ua**

Свідоцтво Державного комітету інформаційної політики, телебачення та радіомовлення України про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру видавців, виготівників і розповсюджувачів видавничої продукції, серія ДК № 897 від 17.04 2002 р.